

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Zoran Sekereš

Naslov diplomske naloge: Ponotranjena homofobija

Kraj: Ljubljana

Leto: 2010

Št. strani: 172 **Št. grafov:** 21 **Št. prilog:** 3

Št. virov: 130

Mentorica: doc. dr. Mojca Urek

Deskriptorji: fobija, homofobija, ponotranjena (internalizirana) homofobija, homofobno nasilje, diskriminacija, socializacija, homoseksualnost, heteronormativnost, heteroseksizem, predsodki, stereotipi, stigma, strpnost/nestrpnost, socialna distanca.

Povzetek:

Ponotranjena (internalizirana) homofobija je oblika (vrsta) homofobije, ki predstavlja strah, sovraštvo, odpor ter odtujenost pred samim seboj oziroma pred svojimi lastnimi občutki istospolne privlačnosti. Človek se v svoji homoseksualnosti ne sprejema. Zaradi ponotranjene homofobije nekateri istospolno usmerjeni ljudje doživljajo razne duševne stiske in težave kot so depresija, samomor, alkoholizem, tesnoba, psihološke motnje, zloraba substanc in podobne učinke (posledice).

Namen raziskave je bilo izvedeti, ali lahko o ponotranjeni (internalizirani) homofobiji govorimo tudi znotraj GLBT-jevske skupnosti in na kakšne načine se manifestira. V katerih oblikah se pojavlja, kakšne učinke (posledice) ob tem GLBT doživlja, kako čuti to vrsto homofobije, kako le-ta vpliva na njihovo duševno zdravje in podobne dejavnike.

Title: Internalized homophobia

Key words: phobia, homophobia, internal (internalized) homophobia, homophobic violence, discrimination, socialization, homosexuality, heteronormativity, heterosexism, prejudices, stereotypes, stigma, tolerance/intolerance, social distance.

Abstract:

Internal (internalized homophobia) is a form (type) of homophobia, which presents fear, hate, resistance and alienation from themselves or their own feelings of same-sex attraction. Person does not accept his homosexuality. For this reason, some homosexual people experience various mental distress and difficulties such as depression, suicide, alcoholism, anxiety, psychological disorder, substance abuses and similar effects (consequences). The purpose of the research is to ascertain, whether we can talk about the internal (internalized) homophobia also within the GLBT community and in what ways it manifests itself. In what form it occurs, what effects (consequences) GLBT experience and how they feel this type of homophobia, how it affects their mental health and similar factors.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

PONOTRANJENA HOMOFBIJA

Mentorica: doc. dr. Mojca Urek

Zoran Sekereš

Ljubljana 2010

Zahvala

Prva in posebna zahvala velja mojim staršem, brez katerih moj študij ne bi bil tako uspešen.

Najlepše besede v zahvali namenjam svoji mentorici, doc. dr. Mojci Urek, ki mi je stala ob strani s svojimi številnimi koristnimi nasveti ter informacijami.

Iskrena hvala vsem, ki ste mi pomagali s tem, da ste izpolnili vprašalnik. Z vašo pomočjo je moje delo pridobilo na aktualizaciji.

Vaše hčere smo, vaše sestre, vaši sinovi, vaše bolničarke,
vaši mehaniki, vaši atleti, vaši policisti, vaši politiki, vaši očetje,
vaši zdravniki, vaši vojaki, vaše matere.

Živimo z vami, skrbimo za vas, pomagamo vam, branimo vas, učimo vas,
ljubimo vas in potrebujemo vas.

Prosimo le, da nam to dopustite.

Nič drugačni nismo.

Hočemo služiti kot vi.

Potrebujemo ljubezen kot vi.

Občutimo bolečino kot vi.

In zaslužimo si pravico kot vi.

Margarethe Cammermeyer, Služenje v molku.

PREDGOVOR

Homoseksualnost je oznaka, ki se nanaša na privlačnost, intimo in fizične stike (spolnost) med dvema partnerjema istega spola oz. na spolno usmerjenost posameznika. Slednja vključuje trajnejšo identiteto posameznika, ki ima pogosto intimne čustvene in telesne stike s pripadniki svojega spola. Homoseksualnosti ni moč zreducirati na spolne odnose, saj vključuje komponento socialnih stikov, samoidentitete in samovrednotenja in vpliva na odnose z vrstniki. Ti so lahko tudi negativni, če naprimer pride homoseksualna oseba v stik s človekom ali s skupino ljudi, ki svoje strahove, omejeno razumevanje situacije in negotovost rešujejo z nasiljem in z izključevanjem. Po drugi plati pa se tako znotraj GLBT-jevske socialne mreže kot tudi v okviru heteroseksualnih prijateljev, zaradi takšnih specifičnih okoliščin spletejo tesni stiki in zvesta prijateljstva. Besedo je skoval madžarski zdravnik in pisatelj Károly Mária Benkert in jo prvič javno uporabil leta 1869, ko je (s psevdonimom Kertbeny) v odprtem pismu nemškemu ministrstvu za pravosodje spisal pamflet o 'homoseksualnem gonu', ki povzroča, da 'žrtvi te strasti ni mogoče potlačiti občutij, ki jih v njej sprožajo posamezniki lastnega spola'.¹ Danes takšen gon označujemo kot homoseksualnost, osebo s takšnimi nagnjenji pa imenujemo homoseksualec.

Homoseksualne spolne prakse so obstajale skozi celotno človeško zgodovino, z izjemo antične Grčije², pa so jih v vseh družbah povezovali z negativnimi konotacijami. Homoseksualnost je bila v zahodnem svetu do danes med drugim pojmovana kot greh, bolezen, zločin, vedenjska motnja, normalna (ali nenormalna) variacija seksualnega vedenja ter življenjski stil. Odnos posameznikov in družbe kot celote do homoseksualne manjšine je še danes problematičen, saj so geji in lezbijke še vedno stigmatizirana, neenakopravna in zatirana skupina povsod po svetu. Kljub temu, da je homoseksualnost v modernem razvitem svetu že vrsto let dekriminalizirana in (naj bi bila) vedno bolj družbeno sprejemljiva, ostaja heteroseksualnost dominantni, normativni način spolnega vedenja. Večini ljudem predstavljajo geji in lezbijke še vedno nekaj tujega, nepoznanega, in jih zato sprejemajo s strahom, odporom ali celo s sovraštvom. Stopnja tolerance v družbi je nizka, v njej pa sta prisotna heteroseksizem in visoka stopnja homofobije. Položaj gejev in lezbijk se sicer od države do države razlikuje. V primerjavi z Nizozemsko in s skandinavskimi državami, kjer je

¹ Lešnik 1991: 12.

² Ko govorimo o grški homoseksualnosti, je termin sicer napačno razumeti v današnjem pomenu besede. Koncept homoseksualnosti kot ga razumemo danes se razvije šele kasneje, v 19. stoletju.

stopnja družbene sprejetosti homoseksualnosti visoka tako na zakonskem kot osebnem nivoju, je družbeni položaj gejev in lezbijk v drugih državah bolj problematičen (Plummer 1992: 19). Homoseksualcem so v večini držav tretjega sveta, pa tudi v številnih zahodnih državah kot so Velika Britanija, države severne Amerike ter Slovenija, pogosto odvzete osnovne človekove pravice in so izpostavljeni homofobnemu nasilju tako s strani državljanov kot s strani države.³

Opisane družbene razmere ter problematičen odnos današnje družbe do homoseksualnosti so me spodbudili, da sem se v svoji nalogi odločil zelo podrobno ter poglobljeno raziskati in analizirati sam pojav homofobije, ter z njo povezano obliko (vrsto) homofobije: ponotranjeno, notranjo (internalizirano, interno) homofobijo. Ker pa je homofobija širok pojem, ki se pojavlja na vseh področjih vsakdanjega življenja gejev in lezbijk, se bom v nalogi posebej in poglobljeno osredotočil le na en vidik oziroma na eno vrsto (obliko) homofobije – na ponotranjeno (internalizirano) homofobijo.

V svoji diplomski nalogi raziskujem **ponotranjeno (internalizirano) homofobijo**. Za to temo sem se odločil, ker me področje osebno zelo zanima in ker sem si želel pridobiti dodatna tovrstna znanja ter izkušnje. Internalizirana homofobija je strah, sovraštvo pred samim seboj oziroma pred svojimi lastnimi občutki istospolne privlačnosti. Povzroča odpor ter odtujenost do homoseksualcev in do homoseksualnosti v homoseksualno usmerjeni osebi. Ponotranjena homofobija je verjetno posledica ponotranjenih norm, predstav in odnosa do homoseksualnosti, ki se oblikujejo v skupnostih, v katerih GLBT-ji odraščajo. Posledica te homofobije pa se odraža na samopodobi posameznikov in posameznic, na vrednotenju samih sebe in v predstavi o svojem položaju v družbi. Deluje na različne načine, pogosto kot nezavedni obrambni mehanizem ali kot rezultat boja med željami in normami. Njeni učinki se kažejo v obliki različnih duševnih stisk in težav kot so depresija, družbena izolacija, nizka samozavest, nizko samospoštovanje, samomor (posebej med GLBT-jevskimi najstniki), zloraba, psihološke motnje, pojavljajo se negativne, stresne, žalostne misli in občutki, težave z intimnostjo v partnerskem odnosu, tvegano obnašanje v spolnosti (AIDS) in podobno. Vse to povzroča povečano uživanje alkohola in drog ter nezaščitene spolne odnose. Temelj internalizirane homofobije sta zanikanje in samosovražstvo.

Namen diplomske naloge je torej raziskati, *ali lahko o ponotranjeni ali notranji (internalizirani, interni) homofobiji govorimo tudi znotraj GLBT-jevske skupnosti, torej med geji, lezbijkami, biseksualci in transseksualci, ter na kakšne načine se le-ta manifestira*

³ Merhar 2007: 6.

znotraj nje. Tega problema sem se lotil predvsem zato, ker omenjeni problem še ni bil podrobneje raziskan. Menim, da bo med analizo prišlo do izraza marsikaj doslej še neznanega o ponotranjeni homofobiji, zlasti glede njenih posledic (učinkov) na duševno zdravje. Osebnost tega problema lotevam z velikimi pričakovanji, saj me v zvezi s tem pojavom marsikaj zanima: od njenega vpliva, občutja notranje homofobije pa vse do odziva okolice, sprejemanja in podobno.

Diplomsko delo obsega teoretični in praktični del. V prvem, teoretičnem delu bom na podlagi domače, predvsem pa na podlagi tuje literature⁴, opredelil ključne pojme kot so strah, fobija, sovraštvo, homofobijo ter z njo povezana poglobljena poglavja: homofobno nasilje, diskriminacijo, proces socializacije, heteroseksizem, heteronormativnost vzgoje, krizo identitete, predsodke, stereotipe, stigmo, strpnost/nestrpnost ter socialno distanco. Naj omenim, da homoseksualna skupnost poleg gejev in lezbijk, vključuje tudi druge subkulture kot so transseksualci in biseksualci, kar na kratko imenujemo GLBT-jevska skupnost.ⁱ Empirični del naloge vsebuje kvantitativno raziskavo – anketni vprašalnik med GLBT-ji in kot dodatek (priloge) še kvalitativno raziskavo – 3 intervjuje z GLBT-ji. Z raziskavo sem želel preveriti stanje v Sloveniji, kako GLBT-ji čutijo in doživljajo ponotranjeno (internalizirano) homofobijo, na kakšne načine in v obliki kakšnih posledic (učinkov) se ta oblika homofobije kaže pri njih, ter kakšne izkušnje imajo anketiranci. Vzorec vprašanih je bil neslučajnostni, zato tako pridobljenih podatkov ne moremo posplošiti. Moja raziskava je bila predvsem poizvedovalna.

⁴ Pomemben vir literature so mi predstavljali tuji članki na internetu, saj je strokovne literature, predvsem pa literature v slovenskem jeziku o izbrani temi, izjemno malo.

KAZALO VSEBINE

1	TEORETIČNI UVOD	1-13
1.1	Definicija pojma strah, fobija in sovražstvo.....	1.1-13
1.1.1	Strah in kultura strahu	1.1.1-13
1.1.2	Fobija.....	1.1.2-15
1.1.3	Sovražstvo in sovražni govor	1.1.3-15
1.1.4	Definicija pojma homofobija	1.1.4-16
1.1.5	Značilnosti homofobije	1.1.5-17
1.1.6	Analiza pojma homofobija, izvor besede, razprava	1.1.6-18
1.1.7	Težave s homofobijo	1.1.7-26
1.1.7.1	Ko bolnega homoseksualca nadomesti bolni homofob	1.1.7.1-27
1.1.8	Strah ali nelagodje pred homoseksualci kot sosedi	1.1.8-28
1.1.9	Vrste (oblike) in funkcije homofobije	1.1.9-29
1.1.10	Oblike, v katerih se homofobija pojavlja	1.1.10-40
1.1.10.1	Nasilje in homofobno nasilje	1.1.10.1-41
1.1.10.2	Diskriminatorni zakoni	1.1.10.2-43
1.1.10.3	Diskriminacija.....	1.1.10.3-43
1.1.10.4	Znanje za popolno odpravo diskriminacije homoseksualnosti in lezbičnosti.	1.1.10.4-44
1.1.10.5	Nadlegovanje	1.1.10.5-45
1.1.10.6	Sovražni govor	1.1.10.6-45
1.1.10.7	Neobčutljivost	1.1.10.7-45
1.1.10.8	Izkrivljena predstavitev	1.1.10.8-46
1.1.10.9	Predpostavljena heteroseksualnost.....	1.1.10.9-46
1.1.10.10	Prekinitev družinskih stikov	1.1.10.10-46
1.1.10.11	Samosovražstvo	1.1.10.11-47
1.1.11	Vzroki homofobičnosti.....	1.1.11-47
1.1.11.1	Biološki vidiki.....	1.1.11.1-47
1.1.11.2	Psihološke dimenzije	1.1.11.2-47
1.1.11.3	Socialni atributi	1.1.11.3-47
1.1.12	Kdo je homofobičen	1.1.12-52
1.1.12.1	Različne ravni odnosov do homofobije	1.1.12.1-53

1.1.13	Posledice in koristi homofobije.....	1.1.13-54
1.1.14	Učinki homofobije na geje, lezbijke, biseksualce in transseksualce (GLBT-je), stališčne lestvice do GLBT-ja	1.1.14-55
1.1.15	Razlogi za homofobijo	1.1.15-57
1.1.16	Razlogi za negativne učinke.....	1.1.16-58
1.1.16.1	Pomanjkanje podpore in pomoči sredstev družbe	1.1.16.1-58
1.1.16.2	Internalizirana homofobija.....	1.1.16.2-58
1.1.16.3	Skrivanje svoje lastne spolne identitete	1.1.16.3-59
1.1.16.4	Sprememba vedenja	1.1.16.4-59
1.1.16.5	Stres pri razkritju.....	1.1.16.5-59
1.1.16.6	Razkritje in tvegana vedenja.....	1.1.16.6-60
1.1.16.7	Zmedenost pri izražanju lastne seksualnosti.....	1.1.16.7-60
1.1.16.8	Zunanja homofobija	1.1.16.8-60
1.1.16.9	Obvladovanje in zloraba substanc	1.1.16.9-61
1.1.16.10	Pozitivni odgovori.....	1.1.16.10-61
1.1.17	Alternativna pojasnila za večjo pojavnost negativnih zdravstvenih posledic in socialnih problemov pri GLBT-jih.....	1.1.17-61
1.1.18	Moralni predsodki in homofobija.....	1.1.18-62
1.1.19	Odprava homofobije.....	1.1.19-63
1.1.19.1	Zakonodaja.....	1.1.19.1-63
1.1.19.2	Zakonodajni in izobraževalni pristop.....	1.1.19.2-65
1.1.19.3	Individualne spremembe	1.1.19.3-65
1.1.19.4	Izobraževanje proti homofobiji.....	1.1.19.4-67
1.1.19.5	Antihomofobično izobraževanje.....	1.1.19.5-68
1.1.19.6	Homofobija in človekove pravice	1.1.19.6-70
1.1.20	Mednarodni dan boja proti homofobiji	1.1.20-72
1.1.21	Homoseksualnost kot normalna variacija v človekovem vedenju	1.1.21-72
1.1.22	Zgodovina homofobije v Sloveniji.....	1.1.22-72
1.1.22.1	Družbeno ozadje homofobije.....	1.1.22.1-75
1.2	Homofobija in proces socializacije.....	1.2-76
1.3	Heteroseksizem, hetero(seksualna) normativnost oziroma heterocentrizem.....	1.3-77
1.3.1	Oblike heteroseksizma	1.3.1-79
1.3.2	Razlika med homofobijo in heteroseksizmom	1.3.2-80
1.3.3	Heteronormativnost vzgoje in kriza identitete	1.3.3-81

1.4	Predsodki	1.4-83
1.5	Stereotipi.....	1.5-85
1.6	Stigma.....	1.6-87
1.6.1	Samostigmatizacija.....	1.6.1-88
1.7	Strpnost/nestrpnost	1.7-89
1.8	Socialna distanca	1.8-90
1.9	Ponotranjena (internalizirana) homofobija ali egodistonična homoseksualnost	1.9-90
1.9.1	Duševno zdravje homoseksualcev	1.9.1-95
1.9.2	Internalizirana homofobija in proces razkritja	1.9.2-97
1.9.3	Internalizirana homofobija pri istospolnih parih.....	1.9.3-98
1.9.4	Internalizirana homofobija kot »manjšinski stres«	1.9.4-99
2	RAZISKAVA	2-101
2.1	PROBLEM	2.1-101
2.1.1	Problematika ponotranjene homofobije	2.1.1-101
2.2	Metodologija.....	2.2-103
2.2.1	Vrsta raziskave, model raziskave	2.2.1-103
2.2.2	Spremenljivke.....	2.2.2-103
2.2.3	Merski instrumenti in viri podatkov	2.2.3-104
2.2.4	Populacija in vzorčenje (subjekti)	2.2.4-105
2.2.5	Zbiranje podatkov (metoda zbiranja empiričnega gradiva)	2.2.5-105
2.2.6	Obdelava in analiza podatkov	2.2.6-105
3	REZULTATI (UGOTOVITVE).....	3-106
4	RAZPRAVA	4-134
5	SKLEPI.....	5-142
6	PREDLOGI.....	6-143
7	LITERATURA	7-145
8	PRILOGE.....	9-157

KAZALO GRAFOV

Graf 1.....	3-106
Graf 2.....	3-106
Graf 3.....	3-107
Graf 4.....	3-108

Graf 5.....	3-108
Graf 6.....	3-116
Graf 7.....	3-117
Graf 8.....	3-117
Graf 9.....	3-118
Graf 10.....	3-119
Graf 11.....	3-119
Graf 12.....	3-120
Graf 13.....	3-122
Graf 14.....	3-122
Graf 15.....	3-127
Graf 16.....	3-127
Graf 17.....	3-128
Graf 18.....	3-129
Graf 19.....	3-130
Graf 20.....	3-131
Graf 21.....	3-132

1 TEORETIČNI UVOD

HOMOFOBIIJA⁵

Homofobija je zelo netočen termin. Ko bi se nas ljudje le bali. To bi stvari poenostavilo. A se nas ne. Sovražijo nas in nas želijo ubiti.

Andy, novinar pri Gay Cable Network

1.1 Definicija pojma strah, fobija in sovraštvo

1.1.1 Strah in kultura strahu

Strah je v prvi vrsti psihološka kategorija. Preprosta opredelitev pojma strahu pravi, da je: »Strah (...) skupek občutkov, ki jih občuti posameznik takrat, kadar oceni, da je ogrožena ena ali več razsežnosti njegove osebnosti, pri čemer se ne more na ustrezen način zoperstaviti osebi, objektu ali situaciji, ki grožnjo predstavlja« (Milivojević 2004: 447). Čeprav je strah morda res izrazito psihološka kategorija, lahko na drugi strani govorimo tudi o družbenih in kulturnih razsežnostih strahu. K družbeni in kulturni problematiki strahu lahko sociologi pristopimo z različnih zornih kotov. Meni najbližji in najljubši pristop je kognitivna sociologija z nekaterimi dodanimi »elementi delovanja človeškega telesa« (Krpič 2006: 524 po Milivojević 2004: 447).

Kulture strahu so tesno povezane s togo strategijo kognitivnega mišljenja. Zerubavel togo strategijo kognitivnega mišljenja opredeli kot: »(N)epopustljivo, obsedeno obvezanost medsebojne izključenosti mentalnih entitet. Najpomembnejša lastnost toge klasifikacije je, da noben mentalni element ne pripada več kot le eni sami kategoriji.« (Krpič 2006: 524 po Zerubavel 1991: 34).

⁵ Podatki o tem, kdaj je bila beseda prvič javno uporabljena, so različni. Večina virov navaja letnici 1967 ter 1969. Poleg homofobije obstaja še *bifobija* (iracionalen strah, sovraštvo, predsodki in diskriminacija proti osebam biseksualne usmerjenosti), *transfobija* (iracionalen strah, sovraštvo, predsodki in diskriminacija proti osebam, ki so transpolne, transeksualne in osebam, ki kakorkoli drugače ne ustrezajo tradicionalnim spolnim normam) ter *lesbofobija* (iracionalen strah, sovraštvo, predsodki in diskriminacija proti lezbijkam; večinoma se obravnava skupaj in povezuje s homofobijo). Veliko primerov bifobije in transfobije lahko najdemo prav med lezbijkami in med geji.

Pri *kulturi strahu* gre v prvi vrsti za maligno obliko kulture, kjer kognitivno delovanje posameznikov neke kognitivne skupnosti temelji na dosledni uporabi toge strategije kognitivnega mišljenja, z namenom vzpostaviti kulturno čistost znotraj natančno opredeljenih meja njihove lastne kognitivne skupnosti. Strah oziroma kulturna tesnoba se pri posameznikih pojavi takrat, kadar zaradi različnih vzrokov niso sposobni znotraj svoje kognitivne skupnosti zagotoviti kulturne čistosti, kar praviloma vodi k njihovem delovanju, ki je v nasprotju z uveljavljenimi predstavami o spoštovanju človekovih pravic (Krpič 2006: 528). Primer toge strategije kognitivnega mišljenja je nestrpnost do drugačnosti, pa naj gre za nacionalno ali za etnično nestrpnost. »*Skratka, kulture strahu v osnovi temeljijo na togi strategiji kognitivnega mišljenja posameznikov*« (Krpič 2006: 538).

Roman Kuhar opozarja, da je kultura strahu zaradi homoseksualnosti »*strašljiva*« predvsem v svojih posledicah: vrsta raziskav namreč kaže, da internalizirana homofobija bistveno določa vsakdanje življenje gejev in lezbijk, in da ti pogosto živijo v neprestanem strahu pred »*implementacijo kulture strahu*« v obliki nasilja. Namesto izjave »*Lačen sem*«, pravi Ulrich Beck, posameznik danes izreka »*Strah me je*« (Vidmar Horvat 2006: 521 po Beck 2001: 60). V vseh negativnih stališčih do homoseksualcev je prisoten strah, da je homoseksualnost nalezljiva. Mogoče najbolj škodljiv mit o homoseksualcih je, da lahko zapeljejo otroka in ga s tem vpeljejo v homoseksualnost. Kljub temu, da raziskave niso dokazale tega stališča, je to prepričanje povzročilo velike težave učiteljem, ki so bili homoseksualci, pa tudi homoseksualnim staršem, ki so zahtevali skrbništvo nad otrokom. Raziskave kažejo, da je imela večina adolescentov prve homoseksualne izkušnje z vrstniki, ne pa z odraslimi. Zanimiv je podatek, da je več spolnih zlorab nad otroki s strani heteroseksualnih moških kot pa s strani homoseksualnih (Potočnik 2004: 28). Ker je večina homoseksualcev odraščala v družini heteroseksualnih staršev, lahko rečemo, da model v zgodnjem otroštvu, ne vpliva nujno na spolno usmerjenost otroka. Raziskave o lezbičnih materah so pokazale, da materina spolna usmerjenost ne povzroča homoseksualnosti ali katerihkoli škodljivih posledic za razvoj njenih otrok (Potočnik 2004: 29). Navkljub raziskavam pa veliko ljudi ne sprejema homoseksualnosti kot samo drugačnega življenjskega stila. Kadar obsojajo homoseksualce kot bolne in perverzne, potrjujejo svojo »normalnost«.

Nacisti so lahko nemoteno izvajali pregon nad homoseksualci, ker ga je opravičevala homofobična kultura v velikem delu Evrope. Res je nacizem iztrebljal »kontragenike« s pomočjo strahu, ki ga je le-ta spodbujal in utemeljeval, ter celo povzročal kar sam; strah mu je odpiral manevrski prostor. Toda vsaj nekatere vojne (denimo proti Judom in

homoseksualcem) so se mu posrečile le do te mere, kolikor se je lahko skliceval na to, da opravlja umazano delo za druge (Lešnik 1991: 16).

1.1.2 Fobija

Fobija je »...*persistenten in iracionalen strah pred specifičnim objektom, aktivnostjo ali situacijo, ki se odraža v močni želji po izogibanju pred objektom, aktivnostjo ali situacijo, ki vzbuja strah*« (Hancock 1986: 225). »Zaradi nevzdržne anksioznosti, ki jo izzovejo izvori strahu, postane homofobična oseba tipično nezmožna sodelovanja v določenih aktivnostih ali v določenih situacijah« (Turner in Hersen 1984). Ljudje, ki trpijo za klavstrofobijo, se npr. bojijo majhnih, omejenih in zaprtih prostorov, na vsak način se jim skušajo izogniti. Fobična oseba pa se izogiba objektom, aktivnostim in situacijam, ki pri njej vzbujajo strah, pa čeprav to izogibanje zanje pomeni, da ne bodo mogli opravljati aktivnosti, s katerimi bi drugače bili zelo zadovoljni. Fobija v psihologiji pomeni vrsto psiholoških simptomov, ki lahko resno onemogočijo normalno življenje bolnika (v psihiatričnem smislu celo bolezenski strah). Tako fobična oseba trpi za fobijo in je hkrati tudi žrtev fobije.

1.1.3 Sovraštvo in sovražni govor

Sovraštvo pomeni »*močno čustveno nenaklonjenost, odpor do koga, navadno združeno z željo, škodovati mu*« (SSKJ 2000: 1). Sovraštvo se velikokrat pojavlja v obliki sovražnega govora. Ključne komponente *sovražnega govora* so: rasizem, seksizem in homofobija. Vse ključne komponente sovražnega govora in nasilnih dejanj izražajo agresivno, praviloma tudi avtoritativno osebnostno strukturo tistega, ki jih izreka. Vse tri temeljijo na podobnih miselnih predpostavkah. Izhajajo iz prepričanja, da so določene skupine ljudi in določeni posamezniki v družbi manjvredni od drugih, ta manjvrednost pa se praviloma pojasnjuje z zgodovinskimi, biološkimi ali socialnopsihološkimi razlagalnimi formulami, ki se navzven predstavljajo kot uveljavljeni korpusi znanj. Razlike v pojmih rasizma, seksizma in homofobije poudarjajo le, da se takšna govorna dejanja naslavlja na različna vedenja, vsakdanje prakse ali človeške značilnosti (Zaviršek 2006: 157). Sovražni govor tiste ljudi in posameznike, ki jih negativno označi, najprej homogenizira, nato naturalizira in hip zatem predstavi kot ljudi, ki z ostalim delom prebivalstva ne delijo nobenih skupnih značilnosti. Še več, ne delijo enake človeškosti. Spodbujanje nasilja s pomočjo sovražnega govora se nikoli ne ustavi le pri eni družbeni skupini, temveč se vedno razširi na vse marginalizirane in stigmatizirane ljudi, ki postanejo

tarča rasizma, seksizma in homofobije. Sovražni govor lahko torej seže daleč, prehaja od zavednega k nezavednemu in od ene diskriminirane družbene skupine oziroma skupine posameznikov do druge (Zaviršek 2006: 157-158-159). *»Sovražni govor sam vpliva na vsakdanja razmerja med ljudmi, na tiste, ki jim je namenjen, in na konstrukcijo družbene realnosti, v kateri živimo. Sovražni govor je torej tudi že dejanje«* (Zaviršek 2006: 160).

1.1.4 Definicija pojma homofobija

Homofobija (iz grščine *homós*: isti, enak, podoben; *phobos*: strah, fobija) označuje sovražnost do homoseksualcev. Beseda ne pomeni dejansko fobije kot bolezenskega strahu, marveč neutemeljeno averzijo do istoseksualnosti. Izvorno se ravna po sorodnem pojmu ksenofobija, kar pomeni sovraštvo do tujcev, in vsega, kar je tuje. Gre za eno pogostih oblik diskriminacije v družbi. Homofobija je v družbi prisotna v različnih pojavnih oblikah, od predsodkov, zavračanja, sovraštva, zagovarjanja nestrpnosti do homoseksualcev in vse do fizičnega in psihičnega nasilja nad njimi. V nekaterih državah, zlasti v islamskih, je celo zakonsko določena telesna kazen ali usmrtitev homoseksualcev.

»Homofobija je izraz, s katerim označujemo sovražno klimo do homoseksualnosti ali natančneje, gre za »problem zavračanja različnosti v človeški eksistenci.« (Zorn 2000 po Plummer 1995)«. Danes s homofobijo praviloma označujemo vrsto družbenih praks, ki na takšen ali drugačen način diskriminirajo geje in lezbijke. Na ameriškem javnem Forumu o homofobiji leta 1998, ki so ga organizirali v okviru srečanja članov Ameriškega združenja psihoanalitikov, so homofobijo definirali kot predsodek, ki je razumljen kot družinska vrednota (Kuhar 2003: 83). Homofobija je namreč sprejemljiv predsodek. *»Je vsak sistem, ki podpira prepričanje negativnih mitov in stereotipov o homoseksualnih ljudeh, ali katerekoli vrste negativnih stališč, ki izhajajo iz strahu ali odpora do homoseksualnosti. Gre za iracionalni strah ali odpor do homoseksualnosti in do homoseksualcev. Homofobi se do njih obnašajo kot njihovi sovražniki, ki se jih je potrebno bati, sovražiti in jih aktivno zatreti«* (Banks 2003 po Mihalik 1991: 13). *»Je hkrati osrednje organizacijsko načelo naše kulturne definicije moškosti«* (Kimmel 1994: 103). Drugi trdijo, da je homofobija *»strah pred seksualnostjo v istospolnih prijateljstvih«* (Boes, Wells, Wormer 2000: 30).

1.1.5 Značilnosti homofobije

Homofobija je, preprosto rečeno, persistenten in iracionalen strah pred homoseksualnostjo. Ne samo to: temeljite raziskave so pokazale, da je homofobija bliže predsodku kot pa fobiji. Homofobija ne vsebuje samo iracionalnega strahu, ampak tudi elemente sovraštva. Homofobična oseba čuti odpor in sovraštvo do gejev in lezbijk. Pogosto se obnaša v skladu s temi čustvi, tako da sodeluje v diskriminaciji in v drugih oblikah preziranja ter zatiranja homoseksualcev. Reakcije homofobičnih ljudi pogosto povzročajo psihično in fizično trpljenje gejev in lezbijk (Hancock 1986: 20).

Naslednja značilnost homofobije, po kateri se razlikuje od drugih fobij, je strah ljudi, da bi jih kdo označil za homoseksualne. Posameznik, ki se boji ali odklanja določeno skupino, nikakor noče, da bi ga drugi videli kot člana te skupine. Homofobična oseba se izogiba vsakemu vedenju, še posebej čustvenemu in ekspresivnemu vedenju do predstavnikov istega spola, ki bi lahko bilo lastno lezbijkam ali gejem (Tratnik 1995: 169).

Nenazadnje pa homofobija pomeni tudi globok strah pred lastno homoseksualnostjo. Fizična ali spolna privlačnost do pripadnikov lastnega spola lahko izzove ekstremno anksioznost, ko se ti občutki privlačnosti zatirajo, zanikajo ali projicirajo (Mahl 1971). Izražanje čustev ali privlačnosti do lastnega spola pri drugih prav tako povzroča anksioznost homofobične osebe. Taka oseba bo pogosto zelo nasprotovala razkazovanju homoseksualnega vedenja (Hancock 1986: 20).

Homofobija namreč ni zgolj strah pred tistimi, ki so identificirani kot homoseksualci, pač pa tudi (morda celo v prvi vrsti) bojazen pred tem, da bi bil (homofobičen) posameznik prepoznan kot del *Drugega*, se pravi kot eden od homoseksualcev, torej kot »isti«. V kontekstu moške bolečine kot posledice neustreznega kulturnim definicijam hegemonске moškosti, je homofobija izraz prav tovrstnega strahu, torej strahu pred tem, da bi bil kot »ne dovolj moški« označen za homoseksualca. Thomas (2000) poudarja – in podobno velja za rasizem, ksenofobijo ter temu podobne izme in fobije, da je homofobija sredstvo vzpostavljanja opozicije do *Drugega*, šele prek tega pa se vzpostavlja identiteta homofobičnega, rasističnega ali ksenofobičnega subjekta, se validira in konstituira kot pripadajoča neproblematici večini (Kuhar 2006: 546).

Angleška psihologinja Celia Kitinger nasprotuje terminu homofobija, ker ima kliničen prizvok in zanemarljivo družbene ter politične implikacije (Kitinger 1988). Če je

lezbištvo mogoče razumeti tudi kot izziv za heteropatriarhalne strukture in vrednote oziroma kot pojav, ki zanika »naravno stanje«, potem obstajajo zelo otipljivi razlogi za homofobijo. Homofobija potemtakem ne more biti opredeljena kot povsem iracionalen strah. Pa tudi sicer jo večina strokovne literature obravnava kot povsem družbeni pojav (Tratnik 1995: 169-170).

1.1.6 Analiza pojma homofobija, izvor besede, razprava

Pojem homofobije je v zgodnjih sedemdesetih letih prvi uporabil ameriški psihoterapevt George Weinberg⁶ ter z njim označil odpor heteroseksualcev, da bi imeli kakršenkoli stik s homoseksualci in kot samosovraštvo homoseksualcev, kar danes označujemo kot internalizirana ali ponotranjena homofobija⁷. Weinberg pojasnjuje, da je želel s terminom označiti reakcije svojih heteroseksualnih prijateljev, ki so vedno znova našli izgovor, da ne bi spoznali njegovih homoseksualnih znancev (Kuhar 2003: 84). *»Vedno so našli kakšen izgovor, da jih ne bi povabili k sebi domov. Ugotovil sem, da gre za klasično fobično revulzijo (odvrnitev). Kazali so enake znake kot pri klavstrofobiji ali agorafobiji, le da so bili ti znaki vezani na homoseksualce«* (Weinberg 1997: 1). Razlika med klavstrofobijo, agorafobijo in podobnimi bolezenskimi strahovi ter homofobijo, pa je ravno ta, da se prva vrsta fobij praviloma ne spreobrne v nasilje, medtem ko se homofobija lahko in se celo pogosto izraža na fizičen ali verbalen način, lahko pa tudi s spolnim nasiljem (Kuhar 2006: 546).

⁶ Zgodovinsko je termin »homofobija« dejansko nastal za označitev fizičnega odpora pred homoseksualci. Beseda je bila prvič natisnjena v reviji *Time* leta 1969 (Kuhar 2006: 546). Oxfordski slovar angleškega jezika jo omenja v pomenu »strahu pred moškimi« že leta 1920. Beseda je od svojega nastanka postala vsesplošno uporabljena in znana tudi pri nas, čeprav se je marsikomu zarekla v napačnem kontekstu. V Kranju je tako na primer na enem od studijev, kjer so izdelovali tatuje, dolgo časa viselo obvestilo, da se morajo osebe, ki imajo diabetes, epilepsijo ali *homofobijo*, pred tetoviranjem posvetovati s svojim zdravnikom. Homofobija, hemofilija... kdo bi le ločil med vsemi temi tujkami? Podobno so tudi v *Oni* nekoč pisali o homofobiji do muslimanov...« (Kuhar 2007: 12). V splošno rabo je prišla predvsem po letu 1972, ko je George Weinberg v svoji knjigi *Družba in zdrav homoseksualec* obširno analiziral homofobijo. V uvodu v knjigo je zapisal: »Svojega pacienta nikoli ne bom imel za zdravega, če ne bo presegel svojih predsodkov do homoseksualnosti.« To pojmovanje je precej ozko, saj je usmerjeno na osebne strahove in ne upošteva vpliva širše družbene strukture. »Termin dobesedno pomeni »strah pred istostjo«, vendar je treba poudariti, da je Weinberg besedo sestavil iz grške besede *phobos* in predpone *homo*, ki jo je vzel iz homoseksualnosti, ne pa iz latinske besede *homo* – kar pomeni človek. Zato so interpretacije, da homofobija pomeni strah pred človekom, napačne« (Kuhar 2006: 546). Z besedo je želel opisati »iracionalen strah, sovraštvo ali netolerantnost do homoseksualcev« (Tratnik 1995 po Margolies, Becker, Jackson-Brewer 1987: 169). Collins Cobuild Dictionary pravi, da je *homofobija*: *močan in nerazumen odpor do homoseksualnih ljudi in njihovega načina življenja in kulture ter vedenje ali dejanje, ki se nanaša na odpor«* (Herek 1997-2009: 1).

⁷ Internalizirana ali ponotranjena homofobija je samosovraštvo homoseksualcev. Internalizirana homofobija bistveno določa vsakdanje življenje gejev in lezbijk in ti pogosto živijo v neprestanem strahu pred »implementacijo kulture strahu« v obliki nasilja. Glede na raziskavo o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk je to izkušnja več kot vsakega drugega homoseksualca v Sloveniji (Kuhar 2006: 540).

Strah pred fizičnim stikom s homoseksualci homofobi pogosto razrešujejo s fizičnim obračunavanjem in s fizičnim nasiljem. Čeprav je Weinberg izraz uporabljal v svojih pogovorih in v člankih gejevskega tiska, nekateri trdijo, da je uporaba izraza povezana tudi s K. T. Smithom, ki je leta 1971 objavil članek z naslovom: *Homofobija: Okvirni osebnostni profil*. Leta 1982 je bila beseda homofobija prvič uporabljena v časopisu New York Times, ki je poročal, da je generalna sinoda Cerkve v Angliji glasovala za zavrnitev obsodbe homoseksualnosti. Izraz je bil takoj sprejet tako znotraj kot zunaj gejevske in lezbične skupnosti, da bi opisali tiste posameznike, ki jih je strah in ki ne marajo homoseksualcev. Ostali so razširili pomen. Mark Freeman jo je na primer definiral kot 'skrajni bes in odziv strahu pred homoseksualci' (Bullough 2002-2006: 1). Beseda se lahko delno nanaša tudi na dr. Wainwright Churchillovo pojmovanje izraza *homoerotofobija*, ki se je prvič pojavil leta 1967 v njegovi publicirani knjigi z naslovom *Homosexual Behavior Among Males* (Homofobia 2009: 1). Podobno kot vprašanje homoseksualnosti tudi vprašanje homofobije sproža resne polemike. Nasprotniki homoseksualnosti namreč trdijo, da uporaba besede *fobija* sugerira takšno predstavo, kakor da bi to bila psihiatrična bolezen, in je v primerjavi s pravimi fobijami v vsakem primeru iracionalna. Po njihovem mnenju je omenjanje homofobije del strategije nasilnega družbenega sprejemanja homoseksualnosti ter utrditev njihove pozitivne diskriminacije (Homofobia 2009: 1). Na podlagi Weinbergove definicije so nekateri raziskovalci razvili različne oznake v prizadevanju preciznejšega opisovanja fenomena, kot je na primer izraz *homoseksiofobija* (Britton 1990 po Levitt in Klassen 1974), strah pred homoseksualnostjo in *homonegativizem* (Britton 1990 po Hudson in Ricketts 1980), splošni čustveni in vedenjski odpor do homoseksualcev ter *homoerotofobija* (Herek 1994 po Churchill 1967), *homoseksizem* (Kite 1994 po Hansen 1982) ter *heteroseksizem* (Kite 1994 po Herek 1986). Čeprav je zgodovina teh izrazov precej kratka, so opisani občutki obstajali že tisočletja. Sedanje raziskave uporabljajo splošen izraz *homofobija*, kar pomeni strah in nenaklonjenost do lezbijk in gejev (Britton 1990: 423). Pellegrini (1992) je kritičen do uporabe besede *homofobija*. Saj zadnja polovica besede – *fobija* –, predpostavlja problem v posameznikovi psihi, medtem ko spregleda institucionalni vidik obvezne heteroseksualnosti (Boes, Wells, Wormer 2000: 30). Eno od možnih razlag homofobije je ponudil Sigmund Freud, ki je domneval, da je strah pred homoseksualnostjo obrambna reakcija na lastna erotična čustva do istega spola. Definicijo homofobije sta razširila Hudson in Ricketts ter vanjo vključila čustva, povezana s tesnobo, gnusom, mržnjo, jezo, neugodnostjo in strahom, ki jih čutijo nekateri neheteroseksualni ljudje v bližini lezbijk in gejev (Denša 2004: 36).

Sam izraz homofobija je večplastno problematičen. Prvi problem v izrazu je, »da sam ni političen (kot je to na primer seksizem ali heteroseksizem), ampak v temelju psihološki (fobija: strah, groza)« (Lobnik 2000: 445). Kitzingerjeva vidi problem tega termina v temu, da implicira politično situacijo, v kateri so homoseksualci istočasno s heteroseksualci del družbe, in je s svojim obstojem ne postavljajo pod vprašaj. Drugi problem izraza homofobija je, da je fobija diagnoza. Imenovati koga za pacienta, pomeni prestaviti ga iz politične arene v psihološko, in s tem poudariti moč institucije, ki lahko to stori (Lobnik 2000: 445). Tretji problem, ki se veže na izraz homofobija, pa je razmah tako imenovane ponotranjene homofobije (Lobnik 2000: 446). Kritiki so opazili, da je *homofobija* problematična vsaj iz dveh razlogov: prvič, empirične raziskave ne pokažejo, da se protigejevska heteroseksualna vedenja lahko upravičeno štejejo kot fobije v kliničnem pomenu, saj dejansko omenjeni podatki kažejo, da mnogi heteroseksualci, ki izražajo sovražnost do homoseksualnih moških in žensk, ne manifestirajo očitnih fizioloških reakcij do homoseksualnosti, ki so povezane z ostalimi fobijami, in drugič, uporaba homofobije pomeni, da je protigejevski poseg posameznik, klinični subjekt bolj kot korenina socialnih fenomenov v kulturni ideologiji in v medskupinskih odnosih. Poleg tega je fobija običajno opisana kot disfunkcionalna in neprijetna. Protigejevski predsodki so vendarle pogosto zelo funkcionalni za heteroseksualce, ko se manifestirajo« (Herek 1997-2009: 1).

Homofobija tudi pomeni, da je mnogo ljudi (homoseksualcev in heteroseksualcev) obsedenih s tem, da dokažejo, da so res heteroseksualni. To počnejo preko pretiranega stereotipnega igranja moških/ženskih vlog in so obsedeni s heteroseksualnim seksom, ki vodi v posilstvo, spolne zlorabe, fobičnosti o seksu, promiskuitete, k spolno prenosljivim boleznim, mladostnim nosečnostim, k zgodnjim porokam in k visoki stopnji razvez. Seks postane odvisnost in nekateri ljudje zaradi nizke samopodobe in samozavesti uporabljajo seks kot metodo »soočanja« ('coping') (Denša 2004: 35). Homofobija oziroma negativno stališče do homoseksualcev se v zavesti ljudi pogostokrat oblikuje preko medijev. Ti so eden od ključnih instrumentov, ki nam posredujejo načine zamišljanja določenih identitet ali skupin. Množični mediji »imajo vedno znova možnost reprezentiranja identitet, s tem pa lahko določene posameznike izločajo, jih naredijo za tuje ali celo za ogrožajoče« (Ljubi 2004: 18 po Branston, Stafford v Kuhar 2002: 7). Če mediji homoseksualce vedno znova reprezentirajo kot ogrožajočo skupino v stigmatiziranih podobah spolnih perverznejšev, ki na primer ogrožajo narod in spodjedajo družbeno moralo, potem je ta podoba za geje in lezbijke resnična predvsem v njenih posledicah, v odzivu publike (Ljubi 2004: 18).

Posledice homofobičnih odnosov med heteroseksualnimi moškimi so bile prav tako obravnavane, še posebej do moških. Homofobija pri moških se zdi, da je v obratnem sorazmerju z njihovo stopnjo socialne intimnosti (Sandfort, Schuyf, Willem Duyvendak, Weeks po Monroe, at al., 1997 v 2000: 19). Roese in drugi (1992) so bili podporniki ideje, da bi se rezultati homofobičnih odnosov morali dotakniti tudi običajnih odnosov z ljudmi istega spola (glej prav tako Stark, 1991) Sandfort, Schuyf, Willem Duyvendak, Weeks 2000: 19). Poenostavljeni psihološki pojem homofobije je vrhunec svoje zgodovinsko utemeljene primerjalne analize dosegel v množičnih, pomembnih in tudi zapostavljenih Greenbergovih *Konstrukcijah homoseksualnosti* (1988) (Sandfort, Schuyf, Willem Duyvendak, Weeks 2000: 50).

Dandanes homofobije praviloma ne razumemo v smislu fizičnega strahu, zdi pa se, da izvirno Weinbergovo razumevanje homofobije, vsemu navkljub, tudi sedaj še ni povsem odsotno, in je še vedno pomemben del kulture strahu pred homoseksualci. To najbolj odkrito izražajo prav šale o homoseksualnosti, ki vedno znova izražajo strah pred fizičnim stikom s homoseksualci (klasičen je primer šale o milu, ki v prostoru za tuširanje, kjer se tuširajo moški, pade na tla, kar v naslednjem koraku vzpostavi domnevno komično situacijo, ko se moški skloni po milo, in s tem tvega analno penetracijo s strani imaginarnega homoseksualca, ki kot da je vedno navzoč in pod tušem preži na take situacije). Tu je seks seveda povezan s sramoto in s klasično predstavo o moškem, ki v seksualnem razmerju igra aktivno vlogo (Kuhar 2006: 547). Prav tista (homo)fobija, ki ni transparentna, je najmočnejša, ker je najtežje ulovljiva. Obenem homofobijo lahko razumemo kot »*manifestacijo negativnih občutij na individualni ravni proti neheteroseksualnim ljudem*« (Podkrajšek 2009: 11).

Tudi pri nas je homofobija nekakšna 'žlahtna' družinska vrednota, ki jo je potrebno čuvati v imenu prave moškosti in prave ženskosti. Pozitiven odnos do homofobije v naši državi je vsaj to, da na deklarativni ravni le-ta ni sprejemljiva. Moderno razumevanje seksualnosti je namreč še kako prepleteno s strahom, da morda nisi dovolj moški ali dovolj ženska. Ta strah je pribežališče homofobije. »*Homoseksualni moški ni več pravi moški – in v tem je problem,*« ugotavlja psihoanalitičarka Nancy Chodorow (Kuhar 2007). Chodorowa dodaja, da je izhodišče homofobičnih občutij ogroženost, ker »*moški niso moški, ženske pa niso z moškimi*« (Kuhar 2003: 84). Moški zato več *pravi* moški, prav tako kot je pri lezbijkah problem v tem, da niso z moškimi (Chodorow 1998). Naša teorija normativnosti in normalnosti, pravi Chodorowa (1998), nas tako še naprej onemogoča, da bi v popolnosti dojeli homoseksualni objekt izbire kot ravno tako normalen ali nenormalen, kot je izbira

heteroseksualnega objekta. Hkrati nam naša absolutna polarizacija spolne orientacije na eno homoseksualnost in eno heteroseksualnost onemogoča videti, da obstaja veliko variacij homoseksualnosti in heteroseksualnosti (Kuhar 2003: 99-100). V prvotnem smislu je izraz označeval fizični strah oziroma odpor do homoseksualcev (Bullough 2004). Ta strah je iracionalen in vztrajen, poleg tega pa vsebuje tudi elemente sovraštva in predsodkov do homoseksualcev. »Homofobija je, preprosto rečeno, persistenten in iracionalen strah pred homoseksualnostjo« (Hancock 1968: 20). Temeljite raziskave so pokazale, da je homofobija bližje predsodku, kot pa fobiji. Tako kot sta rasizem in seksizem obliki predsodka, je tudi homofobija predsodek. Homofobična oseba čuti sovraštvo do gejev in lezbijk.

Roman Kuhar izhaja iz teze, da je homofobija, ne glede na to, kako jo razumemo, vedno povezana z vprašanjem seksualnosti in telesa. Definira jo kot sredstvo za vzpostavljanje opozicije do *Drugega*. Šele preko tega se vzpostavlja identiteta homofobičnega subjekta, ki je primarno definirana prav preko polja (hetero)seksualnosti kot naravne, samoumevne in neproblematične. Homofobijo interpretira predvsem skozi vprašanje seksualnosti. Eden od ključnih konstitutivnih elementov homofobije je »seksualnost«, ki je interpretirana kot nenaravna in nenormalna, torej neheteroseksualna. Čeprav lahko o homofobiji govorimo v različnih kontekstih, na primer v povezavi z nacionalizmom, ksenofobijo, rasizmom in podobno, je osrednja tema vsekakor teza, da je homofobija, ne glede na to, s katerega vidika pristopimo k analizi, v osnovi vedno povezana s telesom in s seksualnostjo. To je okvir, znotraj katerega nastaja kultura strahu pred homoseksualci. S seksualnostjo pa je povezan tudi sram, ki – vsaj tako se zdi – odigra tu ključno vlogo. Najbolj grozljive so namreč tiste seksualnosti, ki so percipirane (ali konstituirane) kot »sramotne« (Kuhar 2006: 541). Človekovo seksualnost tvori kontinuum od izključno heteroseksualne, večinoma heteroseksualne, bolj heteroseksualne kot homoseksualne, bolj homoseksualne kot heteroseksualne, večinoma homoseksualne do izključno homoseksualne oblike seksualnosti. Ne obstaja nikakršna znanstvena osnova za trditve, da lahko nekdo izbira svojo seksualno orientacijo. Raje kot o izbiri, govorimo o odkrivanju in sprejemanju tega, kdo smo (Velikonja 1998). Homofobija se tesno povezuje s seksizmom: moška homoseksualnost je problem zaradi tega, ker se smatra, da moški v spolnem odnosu z drugimi moškimi nadomesti žensko, s tem pa se pravzaprav podredi oziroma reducira na raven ženske, ki je v seksistični družbi razumljena kot »nekaj manj«. Če je moška homoseksualnost diskvalificirana na polju seksualnosti, pa je lezbična na tej točki vključena. Dve ženski pomenita »več«. Več užitka za heteroseksualnega moškega, seveda, saj je lezbištvo pomemben del moškega

heteroseksualnega imaginarija in fantazij, ki jih producira in reproducira pornografska industrija. To razliko je v svojih seksističnih interpretacijah pogosto tematiziral tudi dr. Janez Rugelj. Trdil je, da je seksualnost med dvema moškima nagnusna, med dvema ženskama pa ne, saj se jima, kot pravi, *»vedno lahko priključi aktiven moški in tako iz tega nastane nekaj lepega«* (Kuhar 2007).

Roman Kuhar pravi, da je v sodobni zahodni kulturi koncept moškosti tesno povezan s heteroseksualnostjo, kar po njegovem mnenju vzpostavlja tako družbeni kot tudi psihološki pritisk nad moškimi, da svojo moškost konstantno in vedno znova potrjujejo preko zavrnitve tistega, kar v kulturi ni konstituirano kot (prava) moškost. Homoerotično seksualno razmerje med dvema moškima je prav gotovo točka takšne zavrnitve. *»Moška heteroseksualnost,«* trdi D. A. Miller (v Thomas 2000: 27), *»ni definirana kot želja po ženski, pač pa kot negacija želje po moškem«*. To pravzaprav pomeni, da heteroseksualni moški potrebujejo homoseksualne moške, v odnosu do katerih šele lahko vzpostavijo svojo »pravo moškost«. Homoseksualci postanejo objekt zavrnitve, na primer – in zelo pogosto – preko posmeha in diskreditacije v obliki *»vicev o pedrih«*, na ta način pa je vzpostavljena meja med moškimi in tistimi moškimi, ki to niso, tako rekoč med *nemoškimi*. Heteroseksualnost je naravna, ker omogoča reprodukcijo, njeno naravnost pa dodatno utrjuje samo dejstvo anatomskega prileganja moškega in ženskega spolnega organa. Heteroseksualni analni in oralni odnos pogosto nista tematizirana (ali sta celo tabuizirana), vsekakor pa sta razumljena kot zgolj »dodatek« k naravni »vaginalni seksualnosti«. Herek (1991) tezo o konstituciji heteroseksualne moškosti prek zavrnitve homoseksualne moškosti postavlja v kontekstu ugotovitve, da v stopnji homofobije obstajajo razlike med spoloma; ker zavrnitev homoseksualnosti ni integralni del družbene konstitucije ženskega spola in identitete, ženske praviloma prevzemajo manj homofobična stališča (Kuhar 2006: 548). Nasprotno je homoseksualnost reducirana na analni spolni odnos, ki ni »dodatek«, pač pa pravzaprav predstavlja celotno homoseksualnost – in iz tega je izpeljana njena nenaravnost (Kuhar 2006: 547).

V Raziskavi o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk v Sloveniji (Švab, Kuhar 2005) je bila seksualizacija homoseksualnosti pogosto izpostavljen problem. Ksenija, ena od respondentk v raziskavi, je takole opisala problem, na katerega naleti ob razkritju svoje homoseksualne identitete: *»Mene najbolj boli to, da me tako gledajo, seksualno. To me najbolj razoroži... To, da je človek lezbijka, to je tako, kot da imaš seks napisano čez glavo.«* Podobno razlaga Matjaž: *»Če se razkrijem pred kom, s katerim sem v stiku prvič ali drugič, kar opaziš, kako se oddalji od pogovora. Psihično in fizično. Zagrne se zavesa in zavrti se*

film, kako si predstavljajo mene v postelji z mojim fantom» (Kuhar 2006: 550). Višek seksualne energije je torej prezrcaljen na subjekt, v odnosu do katerega se vzpostavlja heteroseksualna identiteta homofoba. Užitek je zaznan kot konstanta, zato ga ima *Drugi* lahko toliko več, kolikor se mu prvi – torej homofob – odpove. Odpoved užitku, piše Dolar (1985), producira presežni užitek, ki se steka k subjektu, za katerega se predpostavlja, da uživa. Takšna predstava, v katero se stekajo še podobne druge, je na primer ideja, da so homoseksualci premožni, ker jim ni potrebno skrbeti za otroke, to pa racionalizira sovraštvo. V kontekstu presežnih užitkov je nastal tudi eden od prvih medijskih zapisov o homoseksualnosti v Sloveniji leta 1984 v Teleksu. Avtor med drugim zapiše: *»Pri nas, zlasti na podeželju, še pogostokrat slišite glasove s prizvoki odpora, češ da imajo homoseksualci ali topli bratci strašansko svedrasto dolge ude, zakrivljene kot turške sablje, žilave kot kače klopotače, da imajo skratka v hlačah macole ali kompresorske brusilnike.*« (Slana 1984). Vrsta protestnih odzivov bralcev in bralk Teleksa na omenjeni članek, ki je bil napisan v zagovor homoseksualcem, je prav tako simptomatična. Zgodba bralke, ki jo navajam v nadaljevanju, je tipičen primer sovražnega odziva na *Drugega*, torej na subjekt, za katerega se predvideva, da uživa, saj gre užitek domnevno na račun prvega, ki se temu užitku odpove, prek tega pa je racionalizirano sovraštvo, ki iz tega izhaja: *»Po moji stari pameti spadajo vsi tisti, ki hvalijo homiče, onaniste, drkače pa iztirjene ženske, in se zavzemajo za njih, za nekaj časa v zavod za prisilno delo, ker je najbrž vse to posledica preveč prostega časa in ne vedo, kaj z njim. Če se bodo v potu svojega obraza morali truditi za vsakdanji kruh, kakor kmet ali jaz pred mnogimi leti po 14 do 16 ur na dan, jih bodo take stvari minile.*« (Flis 1984, podčrtal R. K.) Zdi se, kot da bi bil heteroseksualni manjko, višek v homoseksualnem zadovoljstvu. Homoseksualci v seksualnosti torej izkoristijo večje užitke, saj je njihova seksualnost en sam užitek, medtem ko je heteroseksualna seksualnost »obremenjena« na primer s funkcijo reprodukcije. Ta je nato prevedena v posebno kvaliteto, bodisi preko poudarjanja njene naravnosti (in posledično homoseksualne nenaravnosti) bodisi preko izpostavljanja družbene koristnosti. Tu homofobija pogosto sovпада z nacionalizmom (heteroseksualnost je *dobra* za narod, homoseksualci pa so »suha veja na drevesu življenja«⁸), vendar nuja te razlage zgolj razkriva zavist in jezo. Psihoanaliza v odgovoru na vprašanje, kaj homofobija pove o tistih, ki so jo »oblikovali«, pride do zanimivega obrata: strah, nelagodje in jeza, ki jo nekateri

⁸ »Dr. Anton Dolenc, profesor na Medicinski fakulteti, nekdanji predsednik Slovenskega zdravniškega društva in predsednik Združenja za demokratizacijo javnih glasil je bil zgrožen nad zloženko, ki informira mlade o varni seksualnosti in aidsu, ter leta 1993 izjavil: »(Homoseksualci so) izrodek družbe, saj v nobenem primeru s svojimi oblikami seksualnosti ne morejo imeti potomcev, torej so že v prvi generaciji obsojeni na izumrtje in so mrtva veja na živem drevesu življenja« (citirano po Velikonja 1999: 145)« (Kuhar 2006: 551).

heteroseksualci občutijo ob homoseksualcih, je pravzaprav rezultat zatrtih homoseksualnih dražljajev, občutij in želja, ki se jih posameznik ne zaveda, ali pa jih zanika. Waldby (1995) tako piše, da homofobijo lahko razumemo kot strategijo upravljanja z anksioznostjo, ki jo heteroseksualni moški doživljajo zaradi svoje »penetrabilnosti«. Če je možnost pasivnega analnega užitka potlačena, je ta potlačitev lahko izražena v obliki nasilja ali prezira do tistih, ki sami hočejo izkusiti tak užitek, ali pa se jih razume, kot da ga želijo »vsiliti« drugemu (Kuhar 2006: 550-551 po Waldby 1995: 272-273).

Vprašanje seksualnosti skozi katerega smo poskušali interpretirati homofobijo je neločljivo povezano tudi z vprašanjem spola. Homofobija kot reakcija na anksioznost je namreč zasejana tudi v občutjih ogroženosti zaradi subverzije družbenospolne heteroseksualne matrice, ta iz biološkega spola izpeljuje družbeni spol, in iz tega tudi seksualno orientacijo in posledično identiteto. V udejanjanju heteronormativne matrice so zatrti in potlačeni občutki privlačnosti do oseb istega spola, kar je, vrteč se v istem krogu, znova povezano s kulturnimi interpretacijami in definicijami prave moškosti in ženskosti. Raziskave o prirojenosti homoseksualnosti blažijo/zmanjšujejo strah, ki je tako značilen za moderno razumevanje seksualnosti; to je strah, da morda nisi dovolj moški ali dovolj ženska. Ta strah je pribežališče homofobije (Kuhar 2006: 552). Homofobija ni zasnovana zgolj na »konstruktivizmu« (homoseksualnost si izbereš), pač pa tudi na »esencializmu«: prirojena homoseksualnost je bolezen. V obeh primerih homoseksualnost negira tisto, kar je razumljeno kot *normalno* in nenazadnje *naravno*. Ker je homoseksualnost v tem smislu dojeta kot motnja, je za vnovično vzpostavitev »normalnosti« potrebna njena diskvalifikacija (Kuhar 2006: 553).

Roman Kuhar analizira homofobijo kot pulzirajoči aparat nasprotij želje in strahu, vgnezenem v *Drugem* (Vidmar Horvat 2006: 521). Pomen termina pa se je skozi zgodovino spreminjal in širil. Homofobije dandanes praviloma ne razumemo v smislu strahu, ki je paralelen klavstrofobiji, agorafobiji in podobnim fobijam – kar bi torej pomenilo *fizičen* strah pred soočenjem s homoseksualci. Homofobija je danes – vsaj v vsakdanjem diskurzu – razumljena kot oblika splošnega, političnega, osebnega in moralnega nestrinjanja s homoseksualnostjo kot tako. Termin vključuje tako obsojanje, odpor, nestrinjanje in nasilje kot tudi omalovaževanje in diskriminacijo istospolno usmerjenih posameznikov. Pravzaprav ima, kot ugotavlja Baird (2004), homofobija neverjetno moč mutacije, saj je homoseksualnost v različnih kontekstih lahko označena kot bolešno stanje ali kot nekaj grešnega, v kontekstu ogroženosti države pa tudi kot nepatriotska ipd. (Kuhar 2006: 545-546). V srcu homofobije (in kar je temu podobnega) je namreč potreba po nekakšni racionalizaciji, argumentaciji ali –

še pogostejše – skrivanje za ščitom nečesa drugega. Gre torej za invalidacijske mite in ideologije (Kuhar 2003: 87).

Herek svojo analizo homofobije sklene z ugotovitvijo, da je funkcionalistična opredelitev homofobije smiselna zato, ker nam odkriva tudi odgovor na vprašanje, kako se spopadati s homofobijo (Kuhar 2006: 554). Splošne razlage homofobije ne obstajajo, obstaja le ogromno možnosti njenega izražanja.

1.1.7 Težave s homofobijo

Razprava o homofobiji je vedno na robu tega, da zdrsne v binarno reprodukcijo homoseksualcev kot žrtev in heteroseksualcev kot njihovih zatiralcev. Tovrstne generalizacije pa so seveda nevarne in netočne, saj boj proti homofobiji ni boj proti heteroseksualnosti kot taki – je pa, ponovno dovolj simptomatično, tako razumljen predvsem pri tistih, pri katerih homofobija opravlja defenzivno funkcijo. Boj proti homofobiji je boj proti heteronormativnosti (Kuhar 2006: 553).

Kultura homofobije je seveda globoko vraščena tudi v samih homoseksualcih – tudi Weinberg je homofobijo definiral kot strah pred samim seboj oziroma pred svojimi lastnimi občutki istospolne privlačnosti (internalizirana homofobija), pred njim pa o tem govori psihoanaliza, predvsem Freud (1905/1995), s tematizacijo potlačitve in sublimacije in njunih manifestacij (Kuhar 2006: 553).

Bogdan Lešnik pojasnjuje:

»Želja lahko ostane latentna, ker ji nasprotuje to, kar za subjekt velja kot zakon. Konflikt se lahko izteče v naknadno potlačevanje ali v obsodbo zadovoljitve želje (Verurteilung). Subjekt zatira to, kar grozi njegovi (»normalni«) identiteti, da bo razpadla; brani se tega, kar ga vabi k prekršku, ter »homoseksualnost« in kar mu le-ta pomeni, zavrača že v načelu. Iz strahu ali za kazen lahko tudi napada; s tem se zgolj še dodatno zavzame za zakon« (Lešnik 1991: 15-16).

Matjaž, eden od respondentov v Raziskavi o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk v Sloveniji (Švab, Kuhar 2005), je tovrstno »zavzemanje za zakon« opisal takole: *»Četudi bi me pretepli, ne verjamem, da bi bila to tako huda oblika nasilja, kot sem ga nekaj let izvajal sam nad seboj.«* Vendar pa homofobija ni zgolj institucionalizirana oblika nasilja nad geji in lezbijkami, pač pa ima, ironično, posledice tudi za same akterje homofobije, zdi se, da v prvi

vrsti to velja za moške. Konstantna kontrola nad svojim lastnim vedenjem v strahu pred tem, da bi bil etiketiran kot homoseksualec (torej ne dovolj moški), namreč vključuje ogromno ekonomijo napora in konstantne potlačitve (Kuhar 2006: 553). Homoseksualci pa so zaradi homofobičnega stanja v družbi lahko prikrajšani za dobra delovna mesta, sklepanje zakonskih zvez, posvojitev otrok in javno izkazovanje čustev.

1.1.7.1 Ko bolnega homoseksualca nadomesti bolni homofob

Čeprav je psihološki pogled na homofobijo zanimiv in nam lahko pove marsikaj o homofobičnem posamezniku in o psiholoških koristih, ki jih ta s homofobijo pridobi, pa nam psihološka analiza lahko zamegli širšo sliko. Če homofobijo omejimo zgolj na psihološki problem, potem ob stran postavimo politična vprašanja diskriminacije, institucionalnega nasilja in podobno. Sociologinja Celia Kitzyner zato opozarja, da so psihološke analize homofobije prispevale k temu, da je bil bolni homoseksualec nadomeščen z bolnim homofobom; nekoč je bil homoseksualec tisti, s katerim je bilo nekaj narobe, danes pa je kot tak obravnavan homofob. In v tem smislu imajo prav tisti, ki opozarjajo, da je beseda homofobija problematična, saj nas spomni na fobije (kar je psihološka kategorija), pri tem pa lahko spregledamo politične vidike tega problema. Spregledamo lahko, kako s homofobijo ni prežet zgolj posameznik, pač pa v prvi vrsti družba, kultura, politika, zakonodaja... Lahko bi celo rekli, da je zamahovanje z rokami, češ homofobija je stvar posameznika, ki ima problem sam s seboj, ni pa to problem družbe, politike in kulture, zgolj samo še ena oblika homofobije (Kuhar 2007). Kitzynerjeva meni, da je psihologija v primeru homofobije sistematično zamenjala politične razlage (homofobija kot kulturno in institucionalno zatiranje) z osebnimi. »Bolnega homoseksualca« je nadomestila z »bolnim homofobom« in na tak način vprašanje prenesla iz politične v psihološko areno (Kuhar 2006: 545). Psihologija je sistematično zamenjala politične razlage (v smislu strukturnih, ekonomskih in institucionalnih zatiranj) z osebnimi razlagami (v smislu temnih globin nezavednega). Ko uporabljamo izraza homofobija ali lezbofobija, kupimo ves ta psihološki scenarij. Določenim posameznikom pripisujemo bolnost, zdi se, da so glede na večino deviantni, ker imajo do nas predsodke. Izraz si sposojamo iz psihologije, ki si je vedno rezervirala pravico odločati o tem, kdo je in kdo ni bolan, in za katero je premik od klasificiranja homoseksualcev v klasificiranje homofobov dosti manjša grožnja, kot bi bil poskus, videti problem v politični perspektivi (Lobnik 2000: 445 po Bond in Rothblum 1996). Da je nekdo sposoben biti zaljubljen v njemu enak spol, je tisto, kar homofob v resnici ne more niti sprejeti niti prenesti.

1.1.8 Strah ali nelagodje pred homoseksualci kot sosedi

Meritve socialne distance do homoseksualcev v slovenskem javnem mnenju v devetdesetih letih in pozneje (Toš in drugi 1999, 2004) kažejo, da si več kot vsak drugi vprašani ne želi imeti homoseksualca za soseda⁹ (Kuhar 2006: 541). Kontrolno vprašanje, ki so ga ob meritvah socialne distance v slovenskem javnem mnenju zastavili leta 1994, jasno potrjuje, da je izmerjeni strah produkt *predsodkov* in *stereotipov* ter tesno povezan z nepoznavanjem in z odsotnostjo kakršnihkoli izkušenj s homoseksualci (Kuhar 2006: 541). Anketirani so bili namreč vprašani, s katerimi od naštetih skupin ljudi, ki si jih ne želijo imeti za sosede, so v zadnjem obdobju imeli kakršnekoli stike. Več kot 95 % tistih, ki niso hoteli imeti homoseksualca za soseda, je zatrdilo, da s temi ljudmi niso imeli nikakršnih stikov in da jih pravzaprav ne poznajo¹⁰ (Kuhar 2006: 541 po Toš in drugi 1999). Njihova averzija do sosedskih odnosov s to kategorijo ljudi je bila zasnovana torej na predsodkih in na stereotipih. Gre za vzpostavljanje tako imenovanih *varljivih korelacij* (Herek 1991), ki temeljijo na dveh psiholoških procesih: selektivni percepciji in selektivnem spominu¹¹. Proces varljivih korelacij pomeni, da je določena (nezaželeni) lastnost generalizirana na celotno (manjšinsko) skupino, preko tega pa se vzpostavljata skupini *in* in *out*, pri čemer so negativne lastnosti pripisane skupini *out*, znotraj skupine *in* pa so nevidne (čeprav obstajajo).¹² Skupine *out* so

⁹ Visoka stopnja homofobije v Sloveniji je razvidna iz vprašanja: »Ali bi želeli homoseksualca za soseda?«. Delež tistih, ki za soseda ne želijo imeti homoseksualca, je namreč že vrsto let visok: leta 1992 je bil ta delež 42,5 %, naslednje leto se je dvignil na 61,6 %, leta 1994 je bil 56,2 %, naslednje leto 61,2 %, leta 1998 60,3 %, leta 1999 je bilo tistih, ki si ne želijo homoseksualca za soseda 44,3 %, leta 2000 55,3 %, leta 2001 46,9 %, leta 2002 pa 50,7 % (Toš v Švab in Kuhar 2005: 128). Zadnja meritev tega indikatorja je bila v javnomnenjski raziskavi izvedena leta 2005. Delež tistih, ki ne želijo homoseksualca za soseda, je bil 35,1 % (SJM05). Še višji je odstotek nezaželenosti za narkomane, pijance in politične skrajneže.

¹⁰ Leta 1994 je samo 4,6 % ljudi trdilo, da v zadnjem času niso prišli v osebni stik s ljudmi, ki pripadajo skupini homoseksualcev. Na vprašanje: »In kakšno je vaše mnenje o spolnih odnosih med dvema odraslima osebamama istega spola?« jih je 39,2 % odgovorilo: *to je vedno slabo*, 10,8 %: *skoraj vedno je to slabo*, 13,1 %: *le včasih je to slabo*, 14,2 %: *to ni nikoli slabo*, 17,6 %: *ne vem*, 5,1 %: *ni odgovora* (Toš 1990-1998: 359, 828).

¹¹ V prvem primeru gre za sprejemanje tistih novih informacij, ki so v kongruenci s posameznikovimi stereotipi o homoseksualcih, v drugem primeru pa gre za eliminacijo tistih informacij, ki motijo prvi proces in so nekongruentne z obstoječo predstavo (Kuhar 2006: 542).

¹² Klasičen eksperiment o percepciji posameznikov, ki jo oblikujemo na osnovi (napačnih) informacij o posameznikovih lastnostih, dokazuje moč družbenega imaginarija o stigmatiziranih skupinah. Gross in drugi (1980) so na osnovi študije, izvedene med svojimi študenti, ugotovili, da so študenti geje opisovali kot teatralične, nežne in podobno, medtem ko so bili heteroseksualni moški označeni kot agresivni, dominantni, močni in tekmovalni. To so bile hkrati lastnosti, s katerimi so opisovali lezbijke. Dvema skupinama študentov so nato pokazali posnetek intervjuja z osebo, ki so jo eni skupini predstavili kot homoseksualno. Skupina, ki te informacije ni imela, je osebo opisovala predvsem s »heteroseksualnimi lastnostmi«. In obratno: skupina, ki jim je bila oseba predstavljena kot istospolno usmerjena, so na njej videli predvsem »homoseksualne lastnosti«. Ob tem eksperimentu in lastnostih, ki so jih študentje pripisovali istospolno usmerjenim, naj samo podčrtam moč izključujočih binarnih opozicij, ki opredeljujejo naše percepcije. Zdi se, da ta izključujoči princip dveh nasprotnih tipov še posebej intenzivno deluje na področju spola: moškost je bolj definirana s tem, kaj ni (ni ženskost), kot s

prikazane kot ogrožajoče predvsem za najšibkejše člane skupine *in*, na primer za otroke. To pojasnjuje, zakaj se zdi, da je homoseksualnost najbolj ogrožajoča tam, kjer so homoseksualci v stiku z otroki (učitelji, vaditelji, duhovniki ipd.) in zakaj je med homoseksualnostjo in pedofilijo pogosto postavljen enačaj (Kuhar 2006: 541-542). Za primer naj navedem zloglasno odločitev rimskokatoliške cerkve, ki je kot odgovor na pedofilske afere znotraj cerkve, »aktivnim homoseksualcem« prepovedala opravljanje duhovniškega poklica.

Ne na mojem dvorišču (*not in my backyard*) ali sindrom NIMBY je v sociologiji in v socialni psihologiji pogosto uporabljen termin, ki označuje nasprotovanje in strah ljudi, da bi v njihovi bližini živeli ali se k njim naselili ljudje, ki imajo drugačne življenjske izkušnje kot oni. »Lastniki hiš in stanovanj,« piše Zaviršek (2001: 118) »jih vidijo kot nevarne, moteče in kot ljudi, ki raznašajo okužbe (razširjajo bolezni) ali pa so nevarnost 'simbolnih' okužb, kot na primer razširjanja nemoralnosti ali odklonskega vedenja... NIMBY (je) v resnici kulturni in kapitalski boj za prostor.« Te definicije nam ni treba prevajati na simbolno raven, a če prostor kljub vsemu razumemo na simbolnem nivoju, ne zgolj na fizičnem, potem lahko sindrom NIMBY idealno opiše našo zadnjo kategorijo: to je na videz sicer strpna pozicija, torej nič nimam proti njim, samo prosim, ne pred mojimi očmi. Končna konsekvence tovrstne mnenjske pozicije je ravno tako radikalna in diskriminatorna kot v prejšnjih primerih. Odlično te posledice opisuje znamenita Tuđmanova izjava v reviji *Start* maja 1990 pred prvimi demokratičnimi volitvami na Hrvaškem: »Homoseksualnost obstaja, odkar obstaja človeštvo. Ne glede na to, ali jo prepoveš ali priznaš, še vedno obstaja. S humanističnega stališča jo je tako bolje priznati in jo narediti kar se da nevidno« (citirano po Vuletić 2002). Homoseksualnost torej lahko obstaja le tako, da je nevidna (Kuhar 2003: 102).

1.1.9 Vrste (oblike) in funkcije homofobije

Homofobija se lahko manifestira na različne načine: obstaja **notranja** in **zunanja homofobija**. **Notranja homofobija**¹³ so naučena odstopanja, da se posamezniki, vključno z GLBT-ji, vključijo ali internalizirajo v svoj prepričljiv sistem (Banks 2003: 13). **Zunanja homofobija** je odkrito opazovanje ali doživeta izkušnja notranjih odstopanj kot so socialno izogibanje, verbalno nasilje ter civilna diskriminacija (Banks 2003: 13). Poleg tega se

tem, kaj je, in obratno. Podobno je gej nasprotje moškosti in lezbijka nasprotje ženskosti, oba pa hkrati – tako se zdi – karikirani podobi nasprotnega spola (Kuhar 2006: 542).

¹³ Notranja homofobija se nanaša predvsem na predsodek o očititvi »normalnih« v GLBT-jevski skupnosti s strani biseksualcev in predvsem transspolnih oseb. Normalni bi tu bili torej geji in lezbijke, ki le-to dokazujejo z namenom širšega sprejemanja (Podkrajšek 2009: 12).

manifestira tako na individualnem kot na socialnem nivoju ter v različnih pojavnih oblikah, najbolj pogosto in najraje v neeksplicitnih, manj pa v eksplicitnih oblikah. Lahko se manifestira v homofobičnih šalah, psihičnih napadih, diskriminacijah na delovnem mestu in medijskih reprezentiranjih.

Poleg tega obstajajo še druge vrste homofobije/heteroseksizma:

a) ***Institucionalizirana ali organizacijska homofobija ali heteroseksizem***

Le-ta vzgaja v heteroseksualnem duhu v času odrasčanja in vsebuje sporočila, ki jih izražajo okolica in različne institucije (Popadić 2004). Primeri institucionalne homofobije so zakoni, ki prepovedujejo homoseksualne odnose. Istospolno usmerjeni so tako zaradi homofobičnega stanja v družbi lahko prikrajšani za dobra delovna mesta, sklepanje zakonskih zvez in posvojitev otrok. *Institucionalizirana homofobija ali heteroseksizem* se nanaša na številne načine, s katerimi vlada, podjetja, cerkve ter druge institucije in organizacije diskriminirajo ljudi na podlagi spolne usmerjenosti. Institucionalizirana homofobija se odraža v verskih organizacijah, ki navajajo ali implicitno usmerjajo politike storitev proti gejem, lezbijkam, biseksualcem; v agencijah, ki zavračajo dodelitve raznoraznih sredstev za geje, lezbijke in biseksualce, in v vladi, ki pravice vseh državljanov ne uspe zavarovati, ne glede na njihovo spolno usmerjenost (Thompson in Zoloth 1990: 1).

a. 1) ***Verska homofobija***

Odnos med religijo in med homoseksualnostjo se lahko zelo razlikuje v kraju in v času, v in med različnimi religijami in sektami, ter v zvezi z različnimi oblikami homoseksualnosti in biseksualnosti. Trenutna verodostojna telesa in nauki največjih svetovnih religij na splošno homoseksualnosti ne odobravajo. Neodobravanje lahko sega od tihega zavračanja homoseksualne dejavnosti, eksplicitnih prepovedi istospolnih spolnih praks med pristaši in aktivnega nasprotovanja družbene sprejemljivosti, vse do izvedbe protiukrepov. Večina, ki nasprotuje homoseksualnosti, trdi, da je greh homoseksualna spolna aktivnost, ne pa spolna usmerjenost. Številne organizacije vztrajajo pri tem, da obstajajo uveljavljene terapije, ki lahko pomagajo zmanjšati istospolno privlačnost. Vendar pa je znotraj teh religij tudi veliko ljudi, ki vidijo homoseksualnost kot nekaj pozitivnega, in nekatere veroizpovedi lahko blagoslovijo istospolne poroke. V preteklosti so nekatere kulture in religije predlagale, institucionalizirale ali vztrajale na resnici, da so istospolne ljubezni in seksualnosti – tovrstne mitologije in tradicije – na voljo po vsem svetu. Združeno kraljestvo hindujskega sveta je dalo izjavo, da hinduizem ne obsoja homoseksualnosti. Ne glede na svoje stališče do

homoseksualnosti, pa veliko vernih ljudi upošteva predvsem sveta besedila in njihova tradicionalna navodila o tem vprašanju. Vendar pa lahko organi različnih tradicij ali knjižnih prehodov presodijo, ali je pravilnost prevodov in razlag lahko versko sporna (Wikipedia – The free encyclopedia 2010: 1).

a. 2) *Homofobija, ki jo podpira država*

Homofobija, podprta s strani države, vključuje kriminalizacijo in kaznovanje homoseksualnosti, sovražni govor vladnih osebnosti in druge oblike diskriminacije, nasilja ter preganjanja GLBT-jevskih ljudi (Wikipedia – The free encyclopedia 2010: 1).

Pretekli režimi

Homoseksualno obnašanje na Kitajskem je sankcionirano od leta 1740. Ko je Mao prišel na oblast, je vlada o homoseksualnosti razmišljala kot o »socialni sramoti« ali kot »obliki duševne bolezni« in doba kulturne revolucije (1966-76) je za ljudi, ki so bili spoznani za homoseksualce, pomenila najhujše obdobje njihovega preganjanja v kitajski zgodovini. Kljub temu, da v komunistični Ljudski republiki ni bilo nobenega zakona proti homoseksualnosti, je policija redno nadzirala geje in lezbijke. Ostali zakoni so bili uporabljeni za pregon homoseksualnih ljudi, ti pa so bili večkrat obdolženi huliganstva in kršenja javnega reda in miru. Sovjetska zveza pod Vladimirjem Leninom je homoseksualnost dekriminalizirala leta 1922, že dolgo preden so jo druge evropske države. Ruska komunistična partija je učinkovito legalizirala ločitev brez krivde, splav in homoseksualnost, ko so odpravili vse stare carske zakone začetnega sovjetskega kazenskega zakonika, in tako izvedla legalizacijo obstoječih liberalnih spolnih politik v mestu. Vendar pa so nekateri levičarji homoseksualnost obravnavali kot »meščansko bolezen«, desno krilo gibanja ali kot »zahodno bolezen«. Emancipacija Lenina je bila ukinjena desetletja kasneje pod vodstvom Josipa V. Stalina in homoseksualnost je ostala nezakonita v skladu s 121. členom do časa Jelcina (Wikipedia – The free encyclopedia 2010: 1).

Sedanja vlada

Severnokorejska vlada obsoja zahodnogejevske kulture, ki naj bi jih povzročala dekadenco kapitalistične družbe, in jih smatra kot spodbujanje potrošništva, klasicizma in promiskuitete. V Severni Koreji se lahko »kršenje pravila kolektivnega socialističnega življenja« kaznuje z zaporom do dveh let. Vendar pa glede na vlado Severne Koreje kot

države, ki je sprejela znanost in racionalizem, DPRK priznava, da so številni posamezniki rojeni s homoseksualnostjo kot genetsko lastnostjo in jih obravnavajo z vsem možnim spoštovanjem. Homoseksualci v DPRK-ju niso nikoli bili predmet represij, tako kot v mnogih kapitalističnih režimih po vsem svetu. Robert Mugabe, vodja Zimbabveja, je vodil nasilno kampanjo proti ljudem, ki so bili homoseksualno usmerjeni, z utemeljitvijo, da se pred kolonizacijo Zimbabvejci niso udeležali v homoseksualnih dejanjih. Njegova prva večja javna obsodba homoseksualnosti je bila podana avgusta leta 1995, v času mednarodnega knjižnega sejma v Zimbabveju. Občinstvu je povedal: »Če vidite, da ljudje paradiirajo kot lezbijke in geji, jih aretirajte in jih predajte policiji.« Septembra 1995 je parlament v Zimbabveju predstavil zakonodajo, ki prepoveduje homoseksualna dejanja. Leta 1997 je sodišče Canaana Banano, Mugabovega predhodnika in prvega predsednika Zimbabveja spoznalo za krivega enajstih izvržb sodomij in nespodobnih napadov (Wikipedia – The free encyclopedia 2010: 1).

a. 3) *Homofobije, ki se prekrivajo*

V nekaterih primerih razlika med versko homofobijo in homofobijo, ki jo podpira država ni jasna, takšna so teritorialna ozemlja pod islamsko oblastjo. Vse glavne islamske sekte prepovedujejo homoseksualnost, ki je po šeriatskem pravu zločin in jo enako obravnavajo v večini muslimanskih držav. V Afganistanu na primer za homoseksualnost talibanske oblasti izvajajo smrtno kazen. Po njihovem padcu je homoseksualnost prešla iz zločina kapitala v kazniva dejanja z globami ter z zapornimi kaznimi. Pravni položaj v Združenih arabskih emiratih še vedno ni jasen. Leta 2009 je ILGA¹⁴ objavila poročilo z naslovom *Homofobija, ki jo podpira država 2009 (36)*, ki temelji na raziskavah, ki jih izvaja Daniel Ottosson na Södertörn University College v Stockholmu na Švedskem. Ta raziskava je ugotovila, da od 80 držav po vsem svetu naslednje države še vedno menijo, da je homoseksualnost nezakonita:

Pet držav za homoseksualne aktivnosti izvajajo smrtno kazen: to so Iran, Mavretanija, Savdska Arabija, Sudan, Jemen. Od islamske revolucije v Iranu leta 1979 je iranska vlada odstranila več kot 4000 ljudi, obtoženih homoseksualnih dejanj. V Savdski Arabiji je največja kazen za homoseksualnost javno odstranjevanje, vendar pa bo vlada uporabila tudi druge

¹⁴ ILGA je mednarodno združenje za geje, lezbijke, biseksualce, transseksualce in interseksualce. Je mednarodna organizacija, ki združuje več kot 600 skupin, geje in lezbijke iz vsega sveta. Ves čas so aktivni v kampanjah za ohranjanje pravic homoseksualcev na mednarodnih združenjih za varovanje človekovih pravic in državljskih pravic ter naslavlajo redne peticije na OZN in vlade. ILGA je zastopana v približno 110 državah po svetu. (Dostopno na: <http://en.wikipedia.org/wiki/ILGA>)

kazni – na primer globe, časovne zapore in bičanje (whipping) kot alternativne kazni, dokler meni, da so ljudje, ki se ukvarjajo s homoseksualno dejavnostjo, izziv državnih organov s sodelovanjem v družbenih GLBT-jevskih gibanjih. To se dogaja znotraj dveh regij: Nigerije in Somalije. Leta 2001 je Al-Muhajiroun, mednarodna organizacija, ki želi vzpostavitev svetovnega islamskega kalifata, izdala izjavo (fatvo), da so bili vsi člani združenja Al-Fatih murtadi ali apostati, kar je posledično povzročilo obstoj gejev, lezbijk in transseksualcev med muslimani, in bili zato obsojeni na smrt. Zaradi nevarnosti, ki prihajajo iz konzervativnih društev, veliko članov s strani fundacije še vedno rajši ostaja anonimnih, zato da se zaščitijo njihove identitete, medtem ko nadaljujejo tradicijo tajnosti (Wikipedia – The free encyclopedia 2010: 1).

b) *Kulturna ali družbena homofobija ali heteroseksizem*

Kulturna homofobija ali heteroseksizem se nanaša na socialne standarde in pravila, ki narekujejo, da je biti heteroseksualec bolje ali bolj moralno, kakor biti gej, lezbijka ali biseksualec; ter da so vsi ali da bi vsaj vsi morali biti heteroseksualni. Kulturna homofobija je predstavljena vsak dan na televiziji in v tiskanih oglasih, kjer je skoraj vsak lik heteroseksualen, kjer vsak erotičen odnos vključuje oba spola, in se za vsakega »normalnega« otroka predpostavlja, da ga bo privlačila oseba nasprotnega spola ter se bo sčasoma s takšno osebo tudi poročil, nikakor pa ne z osebo enakega spola. V nekaterih primerih so mediji poročali, da so lezbijke, geji in biseksualci ponavadi nesrečni, stereotipizirani, udeleženi v samodestruktivnem vedenju ali dvoumni glede svoje lastne spolne usmerjenosti (Homophobia 1990: 1). Takšni homofobični odnosi ne samo da negativno vplivajo na lezbične, gejevske in biseksualne zaposlene na delovnih mestih, temveč lahko prispevajo tudi k sovražnemu delovnemu okolju, ki negativno vpliva na vsakega zaposlenega (Winfield & Spielman 1995 v Boes, Wells, Wormer 2000: 93).

c) *Osebna (personalna) homofobija*

Osebna (personalna) homofobija je predsodek, ki temelji na osebnem prepričanju, da so lezbijke, geji in biseksualci grešni ljudje, nemoralni, bolni, slabši od heteroseksualnih ali 'nepopolne' ženske in moški. Osebna homofobija je izražena z občutki strahu, nelagodja, neljubezni, sovraštva ali gnusa do istospolne seksualnosti. Vsakdo, ne glede na svojo lastno spolno usmerjenost, lahko izkusi osebno homofobijo (Thompson in Zoloth 1990: 1).

d) *Medosebna (interpersonalna) homofobija*

Medosebna (interpersonalna) homofobija je individualno obnašanje, ki temelji na osebni homofobiji. To sovraštvo ali ta nevšečnost se lahko izraža ob poimenovanju oseb, pripovedovanju šal, verbalnem in fizičnem nadlegovanju in pri drugih posameznih dejanjih diskriminacije. Medosebna homofobija se v skrajnem primeru v posledicah rezultira v lezbijkah, gejih in biseksualcih, ki so psihično in fizično napadeni brez kakršnegakoli vzroka, zgolj zaradi njihovih napadalcev ter posiljevalcev. Večina ljudi se glede svojih strahov pred tistimi lezbijkami, geji in biseksualci, ki niso nasilni, odloča na bolj običajne načine. Sorodniki se pogosto odpovedujejo svojim lezbičnim, gejevskim in biseksualnim družinskim članom, sodelavci so hladni in oddaljeni do lezbičnih, gejevskih in biseksualnih kolegov, heteroseksualne prijatelje ne zanima, da bi slišali o odnosih s svojimi lezbičnimi, gejevskimi in biseksualnimi prijatelji (Thompson in Zoloth 1990: 1).

e) ***Iracionalna homofobija***

Iracionalna homofobija je posledica popolne socializiranosti v heteroseksističnem svetu, je zavračanje in sovražnost do vsega, kar posega v črno-belo podobo spolov (Velikonja 1998: 152).

f) ***Racionalna homofobija***

Racionalna homofobija je načrtna, pogosto tudi organizirana aktivnost, usmerjena v zatiranje lezbičnosti in homoseksualnosti. Obe vrsti homofobije, tako *iracionalna* kot *racionalna* sta pravzaprav obliki izvajanja socialnega nadzora (Velikonja 1998: 152).

g) ***Socialna homofobija***

Beseda se lahko uporablja za opisovanje strahu pred heteroseksualci, da bi se do oseb istega spola romantično odzivali. Prav tako lahko opisuje očitni strah, ki temelji na odzivih ob nenamernih tesnih stikih z osebo nasprotnega spola, ko so v nekaterih situacijah v njihovi neposredni bližini, kot na primer na WC-jih. To so tipične reakcije, ki temeljijo na strahovih, vendar je takšen strah običajno strah socialne stigme, torej bojazen, da bi bili označeni kot homoseksualci. Strah, da bi bili prepoznani kot geji, se lahko šteje kot oblika socialne homofobije. Teoretiki vključno s Thomasom Calvinom in Judith Butlerjevo so predlagali, da se homofobija lahko zakorenini v posameznikovem strahu, da bi bil prepoznan kot gej. Homofobija pri moških je povezana z negotovostjo o moškosti. Trdili so, da oseba, ki izraža homofobične misli in občutke, tega ne počne samo zato, da bi izrazila svoje prepričanje o statusu gejev, ampak tudi zato, da se distancira od tega razreda in od svojega socialnega

statusa. Z oddaljevanjem do homoseksualnih ljudi svojo vlogo ponovno potrjujejo kot heteroseksualno v heteronormativni kulturi, s čimer poskušajo preprečiti, da sami ne bi bili označeni in obravnavani kot gejevska oseba. Ta razlaga namiguje na idejo, da lahko oseba sprejme takšno stališče kot nasilno nasprotovanje *Drugemu*, kot sredstvo za vzpostavitev lastne identitete in s tem pridobi družbeno potrditev. Ta koncept je tudi ponavljajoča se razlaga o rasizmu in ksenofobiji. Nancy J. Chodorow navaja, da je na homofobijo mogoče gledati kot na način zaščite moške moškosti. Številne psihoanalitične teorije homofobijo pojasnjujejo kot grožnjo za posameznikove lastne istospolne impulze, pa čeprav so ti impulzi neposredni ali zgolj hipotetični. Ta grožnja povzroča represijo, zanikanje ali obliko reakcij (Wikipedia – The free encyclopedia 2010: 1).

h) *Emocionalna homofobija*

Emocionalna (čustvena) homofobija je vrsta (oblika) homofobije, pri kateri strah, sovraštvo ter odpor izhajajo iz emocionalnih (čustvenih) vzrokov, in kjer gre poleg intelektualnega odziva tudi za homofobične emocije kot (homofobnega) odziva. Človek homofobijo pokaže s čustvenimi reakcijami, doživlja jo na čustvene načine. Ljudje se homoseksualnosti emocionalno bojijo, le-te jih je strah. Pri homofobnih ljudeh prihaja do čustvene reakcije strahu na primer zaradi vzgoje v otroštvu in v mladostništvu (vpliv staršev in kasneje medijev), zaradi lastne neodprtosti do drugačnih in podobno. Homofobija namreč spada med predsodke, ki jih imamo do določenih ljudi ali do določene skupine ljudi zaradi njihove specifične značilnosti, ki jo dojemamo kot napačno, nemoralno, nesprejemljivo. To pa je vedno odraz naše čustvene reakcije. Kajti če bi nekaj, kar nas moti ali do česar čutimo odpor, pogledali z razumske plati, bi lahko ugotovili, zakaj se je bojimo oz. zakaj je ne maramo.

i) *Avtohomofobija, internalizirana (ponotranjena) homofobija ali egodistonična homoseksualnost*¹⁵

Avtohomofobija je internalizirana (ponotranjena) homofobija, ki jo psihopatologija imenuje *egodistonična homoseksualnost*¹⁶. Pri tej obliki homofobije je človek sam do sebe homofobičen, v svoji homoseksualnosti se ne sprejema. Tisto, kar te moti pri sebi, pripišeš gejem in lezbijkam, na ta način pa simbolično obračunaš z nesprejemljivimi vidiki samega

¹⁵ O internalizirani (ponotranjeni) homofobiji več in natančneje pišem kasneje.

¹⁶ Egodistonična homoseksualnost je ponotranjena (internalizirana) homofobija. Marsikatera homoseksualna oseba, preden sprejme svojo homoseksualnost (ali če je ne sprejme), izraža pred njo strah in odpor (celo če je prepoznana, je lahko za subjekt zgolj tujek, ki bi se ga rad znebil ali ozdravil) (Lešnik 1991: 15).

sebe. To je zgodba o ponotranjeni homofobiji in kot razlaga psihoanaliza, zgodba o strahu, nelagodju in jezi, ki jo nekateri heteroseksualci občutijo ob homoseksualcih zaradi lastnih zatrtih homoseksualnih dražljajev (Kuhar 2007). Obstaja problem, ki se veže na ta izraz homofobije: mnogi geji in lezbijke se odločijo za terapijo, v kateri poskušajo svojo ponotranjeno homofobijo zdraviti s pomočjo gejevskih in lezbičnih terapevtov. Pozornost se zopet namesto k zatiralcu vrača k žrtvi zatiranja, ki naj v takih terapijah spregleda, kako ohranja vlogo žrtve in svojo socialno izolacijo (Lobnik 2000: 446 po Rothblum in Bond 1996).

j) *Projicirana homofobija*

Projicirana homofobija je zaviralni (ovirajoči) element na poti razkritja. Je odraz posameznikove nezmožnosti sprejetja lastne seksualnosti in potiskanja ali projiciranja družbeno nezaželenih lastnosti, ki so pripisane homoseksualnosti, na druge (Kuhar 2001: 202 po Marshall 1995).

k) *Latentna (prikrita) homofobija*

Latentna (prikrita) homofobija je vrsta homofobije, ki obstaja, a se na zunaj (še) ne opazi, se ne vidi, je prikrita, skrita in je ne zazna(va)mo. Je erotična naklonjenost do članov istega spola, ki ni zavestno izkušena ali izražena v očitnih akcijah. To lahko pomeni skriti nagib ali potencialne za interes v homoseksualnih odnosih, ki je bodisi ukinjen ali neprepoznan in ki še ni bil raziskan »za pravega«, ali se zaradi dejstev ne sme nikoli raziskati. Izraz je prvotno predlagal Sigmund Freud. Nekateri trdijo, da je latentna homofobija potencialno iatrogeni učinek (to pomeni, da ni prisoten, dokler ga ne predlaga terapevt). Drugi trdijo, da izraz »latenten« ni upravičen v primeru homoseksualnosti, saj se pogosto ne nahaja v nezavestni ali neizraženi kategoriji, temveč obstaja v mislih in zavesti in je (pogosto nasilno) zatrt na zavestni ravni (Wikipedia 2009). V eksperimentu, ki so ga leta 1996 izvedli ameriški raziskovalci v skupini 64-ih heteroseksualnih moških, je bila ta teza potrjena. V prvo skupino je bilo vključenih 35 moških, ki so bili na osnovi *indeksa homofobije* označeni kot homofobični. V drugi, kontrolni skupini, je bilo 29 nehomofobičnih heteroseksualnih moških. Vsi, ki so v eksperimentu sodelovali, so sebe identificirali kot izključno heteroseksualne, tako v smislu seksualnih izkušenj kot tudi seksualnega vzburjenja. Vsakemu od sodelujočih so pokazali tri eksplicitne erotične videoposnetke, ki so prikazovali heteroseksualno, lezbično in gejevsko razmerje (vendar ne nujno v tem zaporedju). Ob tem so merili stopnjo seksualnega vzburjenja. Pri moških v obeh skupinah ni bilo zaznati razlik v spolnem vzburjenju ob

gledanju heteroseksualnega in lezbičnega odnosa, medtem ko so bile razlike v tumescenci (nabrekli) opazne v primeru videoposnetkov seksualnega razmerja med dvema moškima. 66 odstotkov moških iz nehomofobične skupine ni pokazalo nobenega seksualnega vznburjenja, pri 54 % moških iz homofobične skupine pa je bilo zabeleženo seksualno vznburjenje. Moški iz obeh skupin so bili nato naprošeni, naj opišejo stopnjo seksualnega vznburjenja, ki so ga doživeli ob gledanju videoposnetkov. Obe skupini sta opisali seksualno vznburjenje pri gledanju vseh treh posnetkov, ki je bilo bolj ali manj v skladu s psihološkimi meritvami tumescence, a z eno izjemo: moški iz homofobične skupine so pomembno podcenili stopnjo svojega seksualnega vznburjenja pri ogledu homoseksualnega akta. Čeprav eksperiment potrjuje zgoraj omenjeno tezo, pa avtorji raziskave opozarjajo, da je k seksualnemu vznburjenju v homofobični skupini lahko pripomogla tudi anksioznost, ki so jo ti moški doživeli ob gledanju homoseksualnih posnetkov. Vsi homofobi niso tudi prikriti homoseksualci (Kuhar 2007). Seveda ne moremo reči, da je lastna latentna homoseksualnost ali kakor reče Guy Hocquenghem strah pred lastno homoseksualno željo, edini razlog pojava, ki ga poznamo pri neologizmu *homofobije* (s tem je ob strahu mišljena še sovražna reakcija), zanimivo pa je že to, da je lahko v njem udeležena. Vsekakor lahko izključno ta »oblika« homoseksualnosti (namreč nesprejeta homoseksualnost) najde mesto v sistemu, ki kakor nacizem temelji na strahu in »odpravljanju« (Lešnik 1991: 16).

1) ***Manifestna (odkrita) homofobija***

Manifestna (odkrita) homofobija je vrsta homofobije, pri kateri se strah, sovraštvo ter odpor do homoseksualcev in do homoseksualnosti odkrito manifestira¹⁷. »Ponavadi so najbolj odkrito homofobični tisti, ki so na latentni ravni precej homoseksualni oz. se le-te po tihem bojijo. S homofobijo (od)reagirajo tisti, ki hočejo v sebi zatreti (morebitno) lastno (latentno) homoseksualnost. Proti homofobiji pa se po drugi strani zopet najbolj borijo tisti, ki so manifestno kultivirani, latentno pa še vedno homofobični in zato tudi preganjajo homofobike (Vodeb 2008: 8).

m) ***Družbena homofobija***

Družbena homofobija predpostavlja heteroseksualno usmerjenost vsakogar (Popadić 2004).

¹⁷ Beseda »*manifestirati*« pomeni »javno, navadno slovesno izražati, kazati hotenje, mnenje, stališče, razodevati; knj. izražati, kazati sploh« (SSKJ).

n) ***Odprta homofobija***

Odprta homofobija se izraža z diskriminacijo in z nasiljem nad homoseksualno usmerjenimi (Popadić 2004).

Funkcije homofobije

Različne funkcije, ki jih homofobija opravlja, zahtevajo različne načine naslavljanja (Kuhar 2006: 554).

Klasična analiza homofobije je funkcionalistična. Herek (1986, 1987, 1991) govori o treh osnovnih funkcijah, ki jih opravljajo homofobična občutja, reakcije in vedenja: *eksperimentalno-shematska* funkcija, *samoekspresivna* funkcija, kjer lahko razlikujemo med *vrednotno* in *družbeno-ekspresivno* funkcijo, in *defenzivna* funkcija (Kuhar 2006: 543).

Ekspresivno-shematska funkcija

Eksperimentalno-shematska funkcija je tista, ki osmišlja pretekle izkušnje z geji in lezbijkami in uravnava nadaljnje vedenje. Če so bile pretekle izkušnje pozitivne, posamezniki na osnovi tega pozitivno izkušnjo generalizirajo, zato v odnosu do gejev in lezbijk ne izražajo negativnih stališč. V obratnem primeru negativne izkušnje zgolj utrjujejo stereotip in negativni odnos do homoseksualnosti. Eksperimentalno-shematska funkcija je edina, ki temelji na izkušnji (Kuhar 2006: 543).

Samoekspresivna funkcija

Izražanje homofobičnih stališč deluje kot *samoekspresivna* funkcija v pomenu utrjevanja posameznikove samopodobe. Herek ugotavlja, da je ta funkcija homofobije najpogosteje prisotna. Posameznikova samopodoba se v kontekstu homofobije utrjuje na dva načina: prek izražanja (in utrjevanja) vrednot, ki so v središču posameznikovega razumevanja samega sebe, in prek izražanja stališč, za katere posameznik dobi podporo znotraj družine, prijateljskega kroga ali širše družbe. V prvem primeru Herek govori o *vrednostno-ekspresivni* funkciji (na primer izražanje homofobičnih stališč kot oblika utrjevanja svojih religioznih prepričanj in vrednot), v drugem primeru pa o *družbeno-ekspresivni* funkciji, ki se na primer kaže v fizičnih napadih na homoseksualce. Pogosto je namreč nasilje nad geji in lezbijkami oblika dokazovanja posameznikovega statusa znotraj mladostniških skupin in celotne skupine v določeni skupnosti. Posamezniki, piše Wayne D. Myslik (1996: 161), svojo vdanost

družbenospolnim vlogam dokazujejo tako, da se znašajo nad marginaliziranimi skupinami, ki jih je družba identificirala kot »sprejemljive žrtve« (Kuhar 2006: 543-544).

Kaufman (1994) v razpravi o moškosti družbeno-ekspresivno funkcijo homofobije tematizira kot kontradiktorno izkustvo moči hegemonске moškosti. Tovrstno izkustvo povzroča distinkcija med moškim spolom in atributi, ki so mu pripisani, ter dejanskimi možnostmi ustrežanja tovrstnim pričakovanjem. V poskusu ustrežanja družbeni definiciji moškosti, piše Kaufman, moški zatirajo vrsto emocij, svojih potreb in potencialov, ker je vse to razumljeno kot nekonsistentno s kulturnim ustoličenjem hegemonске moškosti. Emocije in potrebe pa niso preprosto izbrisane iz njegovega življenja, temveč so le potisnjene v stran, zatrite in kot take neizražene. Ironija, poudarja Kaufman, je v tem, da moški z zatiranjem čustev postane še bolj čustveno odvisen, ker s tem izgublja možnost poskrbeti zase. V tem razcepu se torej skriva dvoreznost moči, ki je pripisana moškim, t. i. »moško bolečino« povzroča razkorak med družbeno močjo, ki jo imajo moški kot skupina, in individualnim občutjem moči, ki je za številne moške nično, čeprav menijo, da jim moč pripada (Kuhar 2006: 544)

»Spomnim se moškega, ki se je počutil nemočnega, pa je prav zato pretepel svojo ženo. Grem v bar in vidim dva moška, ki se v pijanskem stanju objemata okoli ramen. Šele zdaj sta sposobna izraziti čustva, ki jih čutita drug do drugega. Berem o mladostnikih, ki so se spravili nad geje, in o moških, ki so svoj občutek impotence spremenili v gnev proti črncem, Židom in drugim, ki so konvencionalni grešni kozli« (Kuhar 2006: 544 po Kaufman 1994: 149).

Moški se torej na »moško bolečino«, na dvoreznost izkušnje moči, odzivajo v dveh smereh: bolečino preusmerjajo na druge, ki so z njihovega stališča manj pomembni in jih dojemajo kot manj močne, ali pa bolečino usmerijo navznoter. Iz tovrstnih izkušenj po Kaufmanovem mnenju izhaja velikanski strah, ki se v družbi izraža kot homofobija (Kuhar 2006: 544-545).

Defenzivna funkcija

Tretja, defenzivna funkcija homofobije, pomeni redukcijo nelagodnosti in anksioznosti, ki jo homoseksualnost lahko sproži. Anksioznost je tu pogosto povezana s posameznikovo konfliktno pozicijo glede lastnega seksualnega ali spolnega statusa. Funkcija obrambe tako projicira lastne nezaželene lastnosti na skupino homoseksualcev, na ta način pa

posamezniki simbolično obračunajo z nesprejemljivimi vidiki samih sebe (Kuhar 2006: 545). Herek sklene, da se je s homofobijo najbolje (in najbolj učinkovito) spopasti, če v obzir vzamemo tisto primarno psihološko funkcijo, ki ji homofobija služi. (Kuhar 2006: 545).

Rothblum (1996) meni, da je problem izraza homofobije v tem, da problematiko omeji na vprašanje fobije kot individualnega pojava, pri tem pa v ozadje potisne širše družbene implikacije, kot je na primer diskriminacija. Meni, da je zato bolj smiselno govoriti o »heteroseksizmu« kot o obliki diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti« (Kuhar 2006: 545). Premik od klasificiranja homoseksualcev h klasificiranju homofobov predstavlja mnogo manjšo grožnjo, kot pa poskus, da bi problem videli v politični perspektivi (Kuhar 2006: 545 po Kitzinger 1996: 10).

1.1.10 Oblike, v katerih se homofobija pojavlja

Homofobija se izraža tako na individualni kot na družbeni, socialni ravni. Pojavlja se na različnih mestih, kot so cerkev, politika, šola, služba, zakonodaja in podobno. Pomembno je razlikovati med *psihološko homofobijo* in med njenimi institucionalnimi manifestacijami na izobraževalnem, pravnem, političnem ali na drugem nivoju. Lahko je izrazito manifestna ali pa latentna, ko je v bistvu ne zaznavamo.

Mnogo ljudi vsakodnevno izvaja ali izkusi različne oblike homofobije, čeprav se tega ne zaveda, saj je sprejelo in ponotranjilo negativna stališča do lezbičnosti in homoseksualnosti na osebni ravni. Homofobija je torej večinoma še vedno samoumevni del družbene vzgoje, ki smo jo deležni. Ena od oblik homofobije je izražena skozi besedno agresivnost, skozi fizično nasilje ter drugačne vrste diskriminacije do gejev in lezbijk. Druga je strah pred biti označen za geja ali lezbijko. Tretja oblika pa je strah pred lastno lezbičnostjo ali homoseksualnostjo (Velikonja 1998). K homofobiji sodijo tudi predsodki, stigma in nasilje, in osebno menim, da se te stvari stopnjujejo. Heteronormativnosti sprožajo predsodke, ti pa producirajo stigmato in nasilje. O tem bom več povedal kasneje.

Homofobije ne moremo zožiti samo na odprto sovraštvo proti homoseksualcem, saj ta deluje v številnih, bolj ali manj vidnih, vendar resnih oblikah raznoraznih posledic. Prisotna je lahko v odnosih družina-prijatelji, na delovnem mestu, v šolah, v medijih, torej na številnih področjih našega vsakdanjega življenja. Različne družbe razpolagajo z različnimi ravni homofobije, medtem ko so v določenih državah geji in lezbijke pogosto žrtve nasilnih napadov, še več, v prenekaterih državah jih lahko kaznujejo celo s smrtnimi kaznimi, v ostalih

družbah pa je družbena sprejemljivost homoseksualnosti visoka, in prej napisani pojavi ne obstajajo ali se pojavljajo samo zelo redko (Homofóbia 2009: 1).

1.1.10.1 Nasilje in homofobno nasilje

Različne oblike nasilja so pogosti izrazi homofobije tako v privatnem kot v javnem življenju. Kar je skupnega vsem tem oblikam so nevednost in predsodki znotraj posamezne družbe, diskriminacija in represija s strani države, ki homofobno nasilje dopušča, ter nekaznovanost napadalcev. (Merhar 2007: 15). Nasilje v zasebnem okolju je v večini primerov skrito, v javnem prostoru pa se dokaj pogosto dogajajo odkriti homofobni napadi na geje in lezbijke, kar je posledica heteronormativnosti javnega prostora oziroma heteroseksualizacije vseh ravni vsakdanjega družbenega življenja, kot so ulice, gostinski lokali, šole, trgovine, delovna mesta ... Vsak znak homoseksualnosti je v javnem prostoru lahko zelo hitro zatrt z nasiljem oziroma z grožnjo nasilja, hkrati pa vsak tak napad reproducira in ponovno vzpostavlja javni prostor kot heteroseksualni prostor. Od osemdesetih let dalje so povsod po svetu zabeležili znaten porast nasilja nad homoseksualci (Merhar 2007: 15 po Tomsen 2006: 390). Pri GLBT-ju se pojavljajo vse tri osnovne oblike nasilja: psihično, fizično in spolno nasilje. Homofobno nasilje je tudi simbolno dejanje, ki posameznikom znotraj homoseksualne skupnosti na nek način služi kot opozorilo na potencialno nevarnost, kateri so podvrženi zaradi svoje spolne usmerjenosti (Merhar 2007: 16 po Mason 2001: 30). Vedno večja izpostavljenost v javnem družbenem prostoru vpliva na povečano stopnjo nasilja in homofobnih napadov, saj obenem z geji in lezbijkami iz 'omare' stopi tudi homofobija, ki je bila prej bolj prikrita. Gre za nekakšen začaran krog: če so homoseksualci bolj vidni, so tudi pogostejše žrtve homofobnega nasilja. Ker so pogosto žrtve nasilja, se številni geji in lezbijke ne upajo izpostavljati in (predvsem) v javnosti skrivajo svojo spolno identiteto, torej 'skrivajo okostnjaka v omari'. Vendar pa prav to, da jih v javnosti »ne vidimo«, spodbuja predsodke, ki naprej ohranjajo visoko raven homofobije (Merhar 2007: 17). Največ nasilja se dogaja po šolah, v šolskih sistemih.

Tekom zgodovine so bili geji in lezbijke pogosto izpostavljeni državnemu preganjanju. Najbolj znano preganjanje gejev v modernem zgodovinskem obdobju se navezuje na nacionalsocialistično Nemčijo, natančne podatke o številu umrlih homoseksualnih moških v koncentracijskih taboriščih je težko najti, nekateri govorijo o 15.000-16.000 žrtvah. V nekaterih muslimanskih državah spolni odnos med dvema enakima spoloma kaznujejo s smrtno ali telesno kaznijo. Za večino današnjih držav tovrstno skrajno in

s strani države producirano nasilje ni več značilno. Geji, lezbijke in transseksualci pogosto postanejo žrtve uličnega nasilja. 'Pretepači buzijev' (angleško: *gay-bashers*) se zbirajo okrog znanih gejevskih scen, pogosto oboroženi v družbi svoje bande z baseball rokavicami in ostalimi orožji, kjer iščejo svoje žrtve. Tovrstne primere ponavadi otežuje dejstvo, da se žrtve ne upajo obrniti po pomoč na policijo, saj se bojijo razkritja svoje istospolne identitete, oziroma policija tem napadom pogosto ne nakloni dovolj pozornosti. V preteklih letih pa je bilo v medijih predstavljenih več primerov, o nekaterih primerih (Brandona Teena, Matthewa Shepada) je nastal tudi dokumentarni film (Homofóbia 2009: 1).

Nasilje nad homoseksualci tako ni le izraz posameznikove nestrpnosti, pač pa predvsem posledica družbene nestrpnosti in kulturnega heteroseksizma, ki dovoljuje tovrstna dejanja, njihove posledice pa bistveno blaži. To hkrati pomeni, da homoseksualci niso zgolj sprejemljive žrtve, pač pa so pogosto sprejeti tudi kot lahka tarča, z napadom na katero vrstniki pred drugimi (in samim seboj) dokazujejo, (in konstituirajo) svojo lastno »pravo moškost«. Eden od respondentov iz ameriške raziskave opravljene med mladimi, ki so bili obtoženi nasilja nad homoseksualci (ang. *gay-bashing*), je na primer zatrdil, da niso imeli ničesar proti gejem, da pa so bili ti lahka tarča. Hkrati je menil, da za tovrstno nasilje ne bo kaznovan, ker se zdi, da je »pretepsti pedre« družbeno povsem ali precej sprejemljivo (Baird 2004: 48) (Kuhar 2006: 544).

Najpogostejši načini nasilja ali nadlegovanja so zmerjanje, pretepanje ali spolno nadlegovanje, pri čemer je pretepenih več gejev, spolnega nadlegovanja in zmerjanja pa je deležnih več lezbijk. Med oblike nasilja in nadlegovanja spadajo še obrekovanje, teženje, pregovarjanje, sovražno govorjenje in zasmehovanje, pljuvanje, vdor v lezbični ali v gejevski klub, izguba prijateljev ali mesta bivanja in ljubezni (Pirnar 2006: 126). Stopnja nasilja nad istospolno usmerjenimi se znižuje z razbijanjem osebne distance do gejev in lezbijk. Rezultati kažejo, da so predsodki in stereotipne predstave o istospolno usmerjenih veliko bolj toge in odporne na spremembe. Kot pravi Velikonja, lahko »napori po socializaciji homoseksualnosti«, ki potekajo preko osveščanja javnosti, vpogledov v stvarna življenja gejev in lezbijk ter pozitivnih reprezentacij (...) le z omejeno močjo nevtralizirajo uničujoče učinke homofobije (Velikonja 2001: 18 v Pirnar 2006: 127).

Prav kontinuirano in konsistentno prijavljanje homofobičnega nasilja je eden od pomembnih korakov k večji vidnosti in prepoznavnosti tega nasilja.

1.1.10.2 Diskriminatorni zakoni

Kot homofobijo praviloma imenujemo vrsto družbenih praks, ki na tak ali drugačen način diskriminirajo geje in lezbijke (Kuhar 2007: 91). Najhujša oblika diskriminacije homoseksualcev s strani države je kazensko preganjanje spolnih odnosov med istospolnimi partnerji. Čeprav v evropskih in ameriških državah danes nikjer več ne kaznujejo spolnega odnosa med istospolnimi partnerji, v številnih afriških in azijskih državah, še posebej pa v islamskih državah, še dandanes velja tako zaporna, telesna, kakor tudi smrtna kazen za homoseksualno obnašanje. V tistih državah, kjer so spolne odnose med istospolnimi partnerji dekriminalizirali, obstaja nadaljnja diskriminacija, da zakoni določijo takšno starost, ki odstopa od določene starosti v primeru spolnih odnosov med istim in različnim spolom. Tudi trenutno v širokem krogu razširjeni diskriminatorni zakoni geje in lezbijke v prvi vrsti diskriminirajo na področju porok in posvojitve otrok. Za razliko od raznospolnih partnerjev se istospolni partnerji ne morejo poročiti v večjem številu držav, njihovo dejansko skupno življenje država ne priznava kot istospolno partnersko skupnost. V procesu umetne oploditve ne morejo sodelovati, skupaj ne morejo prevzeti in opravljati starševske vloge, prav tako ne morejo ali pa lahko samo omejeno posvojijo otroka. Poleg tega številne države prepovedujejo ali preprečujejo delovanje gejevskih in lezbičnih interesnih organizacij, njihovega osrednjega političnega gibanja ne dovoljujejo. V nekaterih državah zakoni določajo, ali je propagiranje homoseksualnega življenjskega stila podpirana ali pa prepovedana (Homofóbia 2009: 1).

1.1.10.3 Diskriminacija

Diskriminacija je »pojav z mnogimi obrazi in množtvom transformacij«. Poleg tega je tesno prepletena z vprašanji nestrpnosti in sovraštva (Kuhar 2009: 35). Poleg diskriminacije na ravni zakonov je pogosto, da čeprav zakoni tega ne predpisujejo, določene institucije, podjetja ali posamezniki, drugače ravnajo s homoseksualno osebo kakor s heteroseksualno. Tako na primer neko podjetje ne zaposli nekoga, ki odkrito priznava svojo homoseksualnost, ali odpusti gejevskega sodelavca, lezbično sodelavko, če se razkrije spolna orientacija le-te. V podobno situacijo lahko zaide tudi maturant. Možni so tudi pojavi, da nek klub ali posameznik prepove nudenje storitev gejem in lezbijkam oz. lastnik stanovanja noče dati v najem svojega stanovanja neheteroseksualnemu človeku. Diskriminacijo prepoveduje več mednarodnih konvencij in ustav številnih držav oziroma zakonodaj. Glede predpisanega načela prepovedi diskriminacije so se sklicevali tudi na zahteve enakopravnega obravnavanja.

V preteklih letih je vedno več (še posebej evropskih in severnoameriških) držav sprejelo predpise proti diskriminaciji, ki izrecno omenjajo tudi spolno usmerjenost na podlagi zahteve enakopravnega obravnavanja (Homofóbia 2009: 1).

1.1.10.4 Znanje za popolno odpravo diskriminacije homoseksualnosti in lezbčnosti

- Lezbčna ali gejevska seksualnost sta normalni obliki človekove seksualnosti.
- Informacija, da sta lezbčna in gejevska seksualnost normalni obliki človekove seksualnosti, mora biti splošno dostopna v vseh državnih institucijah, še posebej v vzgojnih in izobraževalnih institucijah.
- Šole in univerze morajo zavzeti ustrezno vodilno vlogo v usmerjanju državne politike k vključevanju lezbijk in gejev v življenje obče skupnosti.
- Šole in univerze imajo posebne kvalitete, ki jih zavezujejo k akcijam vključevanja gejev in lezbijk tudi takrat, ko državna politika na tem področju še ni izpopolnjena.
- Šole in univerze morajo v svojih dokumentih vključevati podporne informacije o lezbčnosti in homoseksualnosti ter eksplicitno navedbo zavračanja različnih oblik homofobije.
- Šole in univerze morajo izvajati potrebne ukrepe za zaščito lezbčnih in gejevskih učencev ali študentov pred kakršnokoli formalno ali neformalno obliko nadlegovanja s strani sošolcev ali učiteljev.
- Šole in univerze morajo poskrbeti za ustrezno vzgojo in izobraževanje, ki vključuje korektne informacije o lezbčnosti in homoseksualnosti, o spolni orientaciji, spolni identiteti, heteroseksizmu, informacije o (ne)varnih seksualnih aktivnostih, informacije o destruktivnem značaju homofobije ter informacije o pomenu demokracije, ki temelji na načelih svobode, enakosti in spoštovanju različnosti. Prvi kriterij je nevtrálnost procesov vzgoje in izobraževanja, to je sprostitev prostora za vse državljane in državljanke, ne glede na njihovo religiozno, politično, socialno ali drugo prepričanje, narodnost, raso, spol, jezik, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali spolno orientacijo. Osnova problematičnega odnosa do lezbčnosti in homoseksualnosti leži v odzivanju posameznikov na človeške razlike. Problem sprejemanja lezbčnosti in homoseksualnosti je problem obsojanja, izločanja in zavračanja različnosti človekove izkušnje.

- Protihomofobična vzgoja in izobraževanje ne smeta biti getoizirana znotraj nekaterih programov, temveč vključena v vse vidike celotnega vzgojnega in izobraževalnega kurikulumu. V določenih šolskih in študijskih programih je vključevanje homoseksualnosti in lezbičnosti še posebej nujno in neizbežno, tj. predvsem v ženskih študijih in študijih spolov, v multikulturnih študijih, literaturi, umetnosti, filozofiji, sociologiji, pravu, zgodovini ter v pedagoških programih.

- Poleg korektne obravnave lezbičnosti in homoseksualnosti v državnih, družinskih, vzgojnih in izobraževalnih ustanovah so možne tudi neformalne oblike vključevanja lezbičnosti in homoseksualnosti v družbo. Takšna oblika je intenzivnost druženja z lezbijkami in geji, saj osebne izkušnje zmanjšujejo družbene predsodke. Druga oblika je vzpostavljanje podpornih skupin, ki na socializacijski ravni razbremenjujejo stigmatiziranje lezbijk in gejev, lezbičnosti in homoseksualnosti (Velikonja 1998).

1.1.10.5 Nadlegovanje

Geji in lezbijke pogosto postanejo žrtve nadlegovanja. Žaljivi 'vici', zbadanja, norčevanja, poulične žaljivke ustvarjajo takšna nasprotujoča okolja, kjer priznanje spolne usmerjenosti homoseksualne ljudi postavi pred resne preizkušnje (Homofóbia 2009: 1).

1.1.10.6 Sovražni govor

Geji in lezbijke pogosto postanejo ciljna tarča sovražnega govora. Cilj sovražnega govora je, da bi naj vzbudilo nasprotujoča čustva proti določeni skupini ali proti članom te skupine, kar po eni strani lahko vodi k nasilju, po drugi strani pa podobno kot nadlegovanje ustvari negativno ozračje za homoseksualne ljudi (Homofóbia 2009: 1).

1.1.10.7 Neobčutljivost

Poleg odprtega javnega diskriminacijskega nadzora se pogosto pojavi, da se vlada sploh ni ali pa se je samo težka pripravljena ukvarjati z vprašanji, ki se tičejo homoseksualnih ljudi. Tako se na primer policija domala po nepotrebnem ukvarja z uličnim nasiljem nad geji in lezbijkami, saj zakoni ne zagotavljajo dovolj in primerne zaščite zoper diskriminacijam in nadlegovanjem, država pa ne zagotavlja dovolj denarja za izobraževalne kampanje proti preprečitvi širjenja AIDS-a oziroma za raziskovalne namene njihovega zdravljenja (Homofóbia 2009: 1).

1.1.10.8 Izkrivljena predstavitev

Eden od izvorov predsodkov proti gejem in lezbijkam je, da mediji pogosto ustvarijo izkrivljeno sliko o homoseksualcih, ustvarijo sliko s takšnimi lastnostmi, ki zanje niti slučajno niso značilne oziroma so morda le delno značilne zanje. Tako na primer tekom GLBT-jevskih gibanj, raznorazna poročanja povzamejo samo vidne elemente (na primer transvestite, odprte spolne vsebine), kajti le-ti imajo dovolj šokantne posledice (Homofóbia 2009: 1).

1.1.10.9 Predpostavljena heteroseksualnost

Družbena konstrukcija homoseksualnosti temelji na nasprotujočim se paru, pri katerem se na enem polu nahaja heteroseksualnost kot normalna in naravna, na drugem polu pa obstaja homoseksualnost kot deviantna, nenavadna, posebna. Heteroseksualnost se pojavi tako, da jo samoumevno razumemo, homoseksualnost pa potrebuje dodatno razlago, zato je potrebno čim več govoriti o vzrokih za homoseksualnost, medtem ko pri heteroseksualnosti to ni potrebno. Predpostavljena heteroseksualnost je v resnici takšna ideologija, ki se gradi za potrebe neke partikularne identitete (heteroseksualnost). V teoriji queer se za poimenovanje tega pojava uporabljata predvsem izraza »heteronormativnost«, oziroma »obvezna heteroseksualnost«. Posledica predpostavljene heteroseksualnosti je, da je vse do tedaj, dokler se pri nekom ne izpostavi njegova homoseksualna ali biseksualna identiteta (v procesu odkrivanja ali razkritja), ta oseba obravnavana kot heteroseksualec. To obsoja geje in lezbijke na nevidnost, ki se kaže z dvema posledicama: po eni strani se gejevska in lezbična mladina počuti osamljeno, kajti pred sabo ne vidijo gejevskega in lezbičnega vzora, po drugi strani pa večinska družba podcenjuje število gejev in lezbijk (Homofóbia 2009: 1).

1.1.10.10 Prekinitev družinskih stikov

Po razkritju spolne orientacije družina velikokrat prekine stike z gejem/lezbijko in ga/jo prežene od doma. Poleg tega, da to pogosto vodi k čustveni zavrtosti (saj družina v življenju človeka v prvi vrsti zapolni vlogo sprejemanja, podpore), za samostojno življenje še nezmožne GLBT-jevske mlade vodi tudi v finančno težak položaj, katerega/katero družina v primerjavi s heteroseksualnimi vrstniki finančno ne podpira (Homofóbia 2009: 1).

1.1.10.11 Samosovraštvo

Zaradi nasprotovanja družbe veliko homoseksualnih ljudi tudi sami sprejemajo takšne družbene norme, jih ponotranjijo, homofobijo internalizirajo. Tako jih večina lastne spolne usmerjenosti ne sprejema. Psihološka stroka jih imenuje *egodistonični* homoseksualci, v njihovih krogih je pogosta huda depresija oziroma samomor. Ti sicer sprejemajo svojo spolno usmerjenost, vendar se do določenih skupin gejev in lezbijk obnašajo s podobnimi predsodki kakor večinska družba (na primer do feminiziranih moških) (Homofóbia 2009: 1). O tem podrobneje pišem v naslednjih poglavjih.

1.1.11 Vzroki homofobičnosti

1.1.11.1 Biološki vidiki

Nekateri ljudje so popolnoma heteroseksualni ali homoseksualni; večina izmed nas pa čuti določeno spolno privlačnost do obeh spolov. Kasl (1989) trdi: *»Sumim, da če ne bi bilo homofobije, bi večina ljudi doživljala izkušnje pomembne privlačnosti k obema spoloma«*. Raziskovalec spolnih vlog Darly Bem se strinja, da če bi kultura postala manj stroga glede spolnih vlog, potem bi videli zanimivo zmes seksualnosti. Homofobija je z drugimi besedami izrazito človeška. Lahko govorimo tudi o izgonu homofobije na zdravstveno področje. Tukaj homofobi dobijo oznako kot bolni in deviantni pacienti, in jih podobne skupine, kot so na primer fundacija duševnega zdravja, pozivajo k zdravljenju zaradi tega, kar je bilo zaznano kot morbidni strah pred homoseksualci (Boes, Wells, Wormer 2000: 33-34).

1.1.11.2 Psihološke dimenzije

Eden izmed originalnih mehanizmov, ki je po Freudu prvotno omenjen je *projekcija*. Homofobični posameznik ravna na podlagi notranjih konfliktih preko nezaželenih pogonov (Herek 1984). Homofobija je predvsem velik problem pri moških, ki so negotovi glede svoje lastne moškosti (Lichtenberg 1995 v Boes, Wells, Wormer 2000: 34-35).

1.1.11.3 Socialni atributi

Za tiste lezbijke, geje in biseksualce, ki lahko »preživijo« kot heteroseksualci, ki so se zmožni tako identificirati in ki se s tem popolnoma sprijaznijo, se zdi, da doživljajo manj verbalnih nadlegovanj, manj diskriminacije ter nasilja kakor tisti, ki so bolj vidni,

izpostavljeni. Ni nenavadno, da skrivanje prinaša resne psihološke posledice. Socialne dimenzije in funkcije homofobije so v heteroseksistični družbi zelo razširjene. Homofobija in njen socialni »kolega« heteroseksizem služita za preusmeritev pozornosti pri posameznikih in večjih masah ljudi od resničnih družbenih problemov. Fantje in punce so v naši družbi direktno socializirani kot heteroseksualni osebk. Prodorna homofobija je v naši kulturi prav tako dokazana s popolno izključitvijo spolnih manjšin iz raznih zgodovinskih, psiholoških knjig ali z zgodbami in s pravljicami (Boes, Wells, Wormer 2000: 35-36).

Pred več kot tridesetimi leti je Alfred Kinsey ugotovil, da je v ZDA 50 % vseh odraslih moških in 28 % žensk vsaj enkrat občutilo privlačnost do istega spola (Tratnik 1995: 170 po Storms 1986). Tudi podatki iz kasnejših raziskav kažejo na to, da homoseksualno obnašanje še zdaleč ni tako redko in izjemno, kot bi to lahko sklepali glede na odklonilen družbeni odnos. Prav tako je znano dejstvo, da se je homoseksualnost vsaj v določeni obliki pojavljala v vseh družbah in kulturah; ponekod je celo imela pozitiven status (Tratnik 1995: 170).

Zakaj pravzaprav homoseksualnost moti dominantno kulturo? Szasz je stigmatizacijo homoseksualnosti pojasnjeval s teorijo žrtve oziroma grešnega kozla, preko katerega se družbena skupnost očisti in hkrati potrdi svojo normalnost in pravilnost. Tako je homofobija specifična oblika človeškega iracionalnega strahu in odpora do vsega, kar je različno, drugačno ali nasprotuje družbeno sprejetim stališčem, obnašanju ali razumevanju sveta. Zgodovina je polna zatiranja drugačnosti na rasni, nacionalni, verski ali ideološki osnovi. Vedno večina, ki je prepričana, da je pravilno in normalno prav njeno prepričanje, nasprotuje manjšinam. Ćomić piše, da obstajajo določene podobnosti v odporu do homoseksualcev in drugih manjšin, vendar pa je homoseksualnost v nekem smislu globlje nasprotje, ki povzroča trajnejši strah in odpor ter večje sovraštvo« (Tratnik 1995: 170 po Ćomić 1987). Ćomić pri pojasnjevanju homofobije izhaja iz drugega, navidezno povsem drugačnega strahu. To je prastrah, ki ga človek občuti ob pogledu na človeško truplo. Mrtvo telo je materialni dokaz, da tudi lastno živo telo nosi v sebi potencialno smrt in da se v vsakem trenutku lahko spremeni v svoje nasprotje – v truplo brez življenja kot sinonim smrti. Človek se boji in hkrati sovraži smrt in truplo, ker ju stalno nosi v sebi kot možnost popolne negacije. Smrt drugih ga kar naprej spominja na to, da nosi v sebi svoje nasprotje, svoj nič. Tako je homofobija pravzaprav tudi strah pred samim seboj (Tratnik 1995: 170).

Tako prostovoljni odnos med osebama istega spola vendarle zadeva tudi tretjo osebo, saj neprilagojeni posamezniki dvomijo v predstave o družbeni normalnosti. Homoseksualno obnašanje spodkopava prepričanje in vrednote vladajoče skupine. Homoseksualec zavrača drugospolnega partnerja kot objekt spolne želje oziroma ne priznava, da je heteroseksualnost brezpogojno utelešenje seksualne normalnosti. Szasz ugotavlja, da je danes duševno zdravje sinonim za dobro prilagojenost. Zato je dolžnost države poskrbeti, da so njeni državljani zdravi – torej prilagojeni – in da jim po potrebi tudi zakonsko prepreči nezdrave aktivnosti. Tako obstajajo tudi dolžnosti in pravila za to, kako naj državljani ravnajo s svojimi telesi. Tudi telesa so del nacionalnega bogastva, pripadajo državi, in državljani so dolžni skrbeti za njih. To dolžnost Szasz primerja z inkvizicijsko retoriko: telo je kakor božji hram, sveti prostor, ki pripada Bogu in ga ne smemo oskruniti. Ko takšna načela postanejo del načrtovanja duševnega zdravja, psihiatri in zdravniki nastopijo tudi v vlogah političnih glasnikov in socialnih aktivistov. Stanje v nacistični Nemčiji, ko so množično iztrebljali Žide, cigane, homoseksualce, neprilagojene ženske, norce – skratka vse nezdrave člane družbe – je le skrajna podoba politične tiranije, ne glede na to, ali jo opravičujejo z retoriko terapije ali politične ali verske higiene (Tratnik 1995: 170-171 po Szasz 1982). Razlogi za obstoj homofobije so različni in številni.

a) **Predsodki** izhajajo iz *osebne (personalne) homofobije*

Osebna (personalna) homofobija je v prvi vrsti posledica napačnih informacij. Tako kot pri rasizmu in seksizmu se tudi tukaj ljudje naučijo, da je potrebno biti homofobičen. Miti o lezbijkah, gejih in biseksualcih so se ohranjali v naši družbi, kljub dostopnosti točnih podatkov. Malo otrok dobi celovite in nepristranske informacije o lezbijkah, gejih in biseksualcih; veliko odraslih še vedno verjame stereotipom, ki so se jih naučili kot otroci, in nekatere religiozne in konzervativne organizacije spodbujajo laži o lezbijkah, gejih in biseksualcih (Thompson in Zoloth 1990: 1).

b) **Zlorabljanje in individualna diskriminacija** izhaja iz *medosebne (interpersonalne) diskriminacije*

Medosebno (interpersonalno) homofobijo (nadlegovanje, zlorabljanje in individualno diskriminacijo posameznika) je mogoče razložiti z upoštevanjem psiholoških dejavnikov v povezavi s predsodki. Ljudje, ki niso zadovoljni s svojo lastno seksualnostjo, ali se počutijo ogroženi glede svoje istospolne seksualnosti, so ponavadi bolj togi v tem, kaj je spolno

»pravilno« in si lahko prizadevajo za kaznovanje homoseksualnosti ali vsilijo svoja prepričanja lezbijkam, gejem in biseksualnim ljudem (Thompson in Zoloth 1990: 1).

c) **Tekmovanje za moč** izhaja iz *institucionalne homofobije ali heteroseksizma*

Institucionalna homofobija ali heteroseksizem je vzrok delne konkurence za oblast. Družba, kot je naša, ustvarja grešne kozle, da bi ohranila status quo in stališča tistih, ki so na oblasti. V tem stoletju so skupine kot so Judje, afriški Američani, azijski Američani, latinski Američani, ameriški indijanci, ženske in lezbijke, geji in biseksualci bili krivi za različne socialne in gospodarske težave. Ko je grešni kozel uspešen, prevladujočim skupinam ni potrebno prevzeti odgovornosti za krivico ali prenehanje privilegijev (Thompson in Zoloth 1990: 1).

d) **Družbene norme, ki narekujejo »pravilno« seksualnost** izhajajo iz *kulturne homofobije*

Kulturna homofobija je v veliki meri posledica družbenih norm, ki narekujejo »pravilno« seksualnost. Spolni stik med ženskami in med moškimi se izvaja v vseh družbah že skozi zgodovino in je odkrito sprejeta v mnogih kulturah. Ampak zahodna civilizacija je na splošno represivna glede seksualnosti v kakršnikoli obliki, razen v občevanju, ki je potrebno za zaplojevanje in odobrava spolne dejavnosti v okviru heteroseksualne zakonske zveze. Zato bodo istospolni spolni odnosi gotovo osovraženi, zaničevani ter bodo povzročali strahove (Thompson in Zoloth 1990: 1).

e) **Nevidnost oz. neopaznost**

Naša kultura je močno heteroseksualno usmerjena. Če samo pogledamo fotografije v kateremkoli časopisu ali reviji, bomo našli veliko prizorov s pari različnega spola, a zelo malo prizorov (če sploh kakšnega) s pari istega spola. Še težje pa bi našli fotografijo, na kateri bi se istospolni par intimno obnašal. V večini predelov te države (ZDA, op. prev.) so geji in lezbijke v heteroseksualni skupnosti nevidni. Geji in lezbijke zelo pogosto skrivajo svojo spolno orientacijo pred homofobično družbo, heteroseksualna skupnost pa ima zato pomanjkljivo ali nikakršno razlago o homoseksualcih. Posledica relativne nevidnosti gejev in lezbijk je ta, da večina heteroseksualcev nima nobenih izkušenj ali stikov z razkritimi geji in lezbijkami, ki so sprejeli svojo homoseksualno identiteto. Zato se jim tudi povsem vsakdanje obnašanje gejev in lezbijk zdi nenavadno in šokantno. Če se moški in ženska poljubljata v javnosti, ni to prav nič nenavadnega. Toda dva moška ali dve ženski, ki se poljubljata v

javnosti, pogosto vzbujata občutke bolnosti in gnusa. Intimni stiki med heteroseksualci v javnosti ne izstopajo. Intimnost homoseksualcev v javnosti pa rada velja za znak spolne preokupacije (Hancock 1986: 20).

f) Religiozne in družbene vrednote

Drugi vzrok homofobije je v predstavi, da homoseksualni način življenja ogroža vsesplošno sprejete družbene in religiozne vrednote o naravi družine in o vlogah ženske in moškega znotraj družine (Hancock 1986: 20 po Weinberg 1972).

Predstava vsebuje tudi takšne vrednote, da normalno družino sestavljata odrasel moški in odrasla ženska, spolno vedenje pa je dovoljeno samo tedaj, kadar je cilj spolnega akta otrok. V raziskavi stališč, ki nasprotujejo homoseksualnosti, sta Levitt in Klassen (1974) ugotovila, da polovica od 30.018-ih odraslih ljudi, ki so predstavljali vzorec ameriške populacije, verjame, da geji in lezbijke ogrožajo temeljne vrednote. Iz raziskav je prav tako razvidno, da so geji in lezbijke obravnavani kot sovražniki družine (Weinberg 1972) in kot rušilci družinskih vezi (Altman 1982). V resnici pa so homoseksualni odnosi pogosto enako stabilni kot heteroseksualni odnosi, njihovi cilji in aspiracije so skoraj identični ciljem in aspiracijam v heteroseksualnih odnosih (Peplau 1981, Peplau in Cochran 1981 v Hancock 1986: 20).

g) Socializacija spolne vloge

Narava socializacije spolne vloge je prav tako pomemben faktor v razvoju homofobije. Označba osebe po spolu – kot moški ali ženska – je za večino ljudi izjemno pomembna. Večina ljudi verjame, da so vedenjski vzorci splošni: ženske so čustvene in predestinirane za vzgojo otrok; moški so neodvisni, samozavestni in racionalni (Ashmore in Del Boca 1979). Pogosto se na večino teh vedenjskih vzorcev gleda kot na nasprotja: moški so agresivni, ženske pasivne. Ponavadi govorimo o nasprotnem spolu, ne pa o drugem spolu (Hancock 1986: 20).

Nekateri geji so včasih stereotipno »ženstveni« in nekatere lezbijke se včasih obnašajo v skladu z »moškimi« stereotipi. Tako se smatra, da geji in lezbijke ogrožajo splošne predstave o obnašanju moških in žensk. Čeprav se le manjšina gejev in lezbijk obnaša po stereotipih drugega spola, je zelo razširjena napačna predstava, da se vse lezbijke obnašajo kot moški in vsi geji kot ženske (Hancock 1986: 20 po Taylor 1983). Pri tistih, ki rigidno verjamejo v spolne vloge, lahko lezbijke in geji ustvarijo zmedo v predstavi primerne in

sprejemljivega obnašanja žensk in moških izven kraljestva seksualnosti. Že od nekdaj velja tradicionalna predstava, da naj bi moški dominirali nad ženskami. Ker pa geji v glavnem ne dominirajo nad ženskami, homofobični posamezniki vidijo geje kot grožnjo sprejetim in tradicionalnim pravilom moškega vedenja. Heteroseksualne ženske in moški, ki se oklepajo tradicionalnega prepričanja o moški dominantnosti, so nagnjeni k dramatičnim reakcijam, kadar so zavrnjene njihove stereotipne vloge, še posebno, kadar jih zavračajo geji. Moško vedenje pri ženskah manj ogroža kot ženstveno vedenje pri moških. Ljudje lažje prenesejo dekleta, ki se obnašajo kot pobalini, kot pa fante, ki so podobni punčkam. Ta ponotranjena grožnja tradicionalnemu, seksističnemu pogledu na moškost in ženskost je pri homofobičnih osebah zelo močna. Reakcija je fizično nasilje nad lezbijkami in geji (Hancock 1986: 20-21 po National Gay and Lesbian Task Force 1985).

h) Seksualnost

Homofobija je pogosto rezultat ponotranjenega občutka ogroženosti tradicionalnih moško-ženskih (spolnih) odnosov in rezultat čustev, ki so jih morda pokazali geji in lezbijke (Hancock 1986: 21 po MacDonald in Games 1974). Tradicionalno usmerjeni moški in ženske lahko postanejo zmedeni in prestrašeni, kadar se srečajo z dejstvom, da so nekateri ljudje lahko spolno zadovoljeni s pripadniki njihovega lastnega spola in da za njihove spolne in čustvene odnose niso potrebni pripadniki drugega spola. Spet se potrjuje močna povezanost med striktno pripadnostjo tradicionalnim oznakam spolnih vlog na eni in homofobijo na drugi strani (Hancock 1986: 21).

1.1.12 Kdo je homofobičen

Empirična opazovanja in raziskovanja kažejo, da so heteroseksualni moški veliko bolj homofobični kot heteroseksualne ženske (Herek 1976, Kite 1974).

V nedavnem pregledu literature je Herek (1984) ugotovil, da imajo osebe z bolj negativnimi stališči do lezbijk in gejev, običajno tudi spodaj naštete značilnosti:

- imajo manj osebnih stikov z lezbijkami in geji;
- verjamejo, da imajo tudi njihovi prijatelji in znanci takšna negativna stališča;
- pogosto svojo mladost preživijo na podeželju ali v manjših mestih;

- so največkrat starejši, manj izobraženi moški (v literaturi se močno izraža dejstvo, da so moški bolj homofobični od žensk (Aguero, Block in Byrne 1984);
- so bolj religiozni, bolj pogosto obiskujejo cerkev in pripadajo konzervativni religiozni ideologiji;
- so bolj nagnjeni k izražanju tradicionalnih, omejenih stališč;
- so bolj spolno zavrti in so izkusili več občutkov krivde zaradi seksualnosti in
- imajo največkrat avtoritarno osebnost, ki je nagnjena k sprejemanju sveta na rigiden, omejen in črno-bel način (Hancock 1986: 21).

Literatura o homofobičnih osebah je podobna literaturi o predsodkih do črncev in drugih etničnih manjšin (Blalock 1967, Simpson in Yinger 1972). Pomembno je dodati, da rasistični posamezniki ne pokažejo zmeraj svojih rasističnih stališč in obnašanja. Prav tako tudi homofobične osebe svojih homofobičnih stališč v javnosti ne zagovarjajo vedno na neposreden in jasen način. Veliko homofobičnih posameznikov odkrito izraža sovraštvo do lezbijk in gejev, veliko pa jih zanika svoja homofobična stališča. Stopnja homofobije se spreminja od osebe do osebe (Tratnik 1995: 171 po Hancock 1986:21).

1.1.12.1 Različne ravni odnosov do homofobije

Negativne ravni odnosa

1. Antipatija

Homoseksualnost se obravnava kot zločin proti naravi. Geji in lezbijke so bolni, zmešani, nemoralni, grešni, zlobni itd. Obstaja veliko načinov, kako se jih lahko spremeni: zapori, hospitalizacije, zdravljenje negativnega vedenja, nasilje ipd.

2. Škoda

Heteroseksualni šovinizem. Heteroseksualnost je bolj zrela in zagotovo najboljša. Vse možnosti, da bi postali »heteroseksualni«, bi bilo potrebno okrepiti in tisti, ki so se rodili homoseksualni, bi se nam morali smiliti.

3. Toleranca

Homoseksualnost je samo faza v razvoju mladostnika, skozi katero gre vsak posameznik in večina ljudi to fazo preraste. Torej so geji in lezbijke manj razviti od heteroseksualcev in jih je potrebno zdraviti z enako zaščito ter popustljivostjo, kakor se to uporablja pri otroku. Gejem in lezbijkam se ne sme dajati pozicij avtoritete, kajti sami še vedno delujejo na podlagi svojih lastnih adolescenčnih obnašanjih.

4. Sprejetje

Še vedno pomeni, da je potrebno v bodoče še nekaj sprejeti. Značilno je karakteriziranje z izjavami kot so: »ti nisi lezbijka, ti si oseba« ali »kar vi počnete, je vaša osebna stvar« ali »meni je v redu, samo ne šopirite se«.

Pozitivne ravni odnosa

5. Podpora

Delo za zaščito pravic lezbijk in gejev. Ljudje se na tej stopnji lahko počutijo neprijetno glede samih sebe, vendar se zavedajo homofobičnega podnebja in nerazumne nepravilnosti.

6. Občudovanje

Priznavanja, da so v naši družbi med nami geji in lezbijke, dobijo moč. Ljudje na tej ravni so pripravljeni resnično proučiti svoja homofobična stališča, vrednote in vedenja.

7. Apreciacija

Vrednost raznolikosti ljudi in videnje gejev/lezbijk kot veljaven del te raznolikosti. Ti ljudje so se pripravljene bojevati proti homofobiji v sebi in z drugimi.

8. Nurturacija

Izhaja iz tega, da so geji in lezbijke v naši družbi nujno prisotni/-e, pomembni/-e. Geje in lezbijke vidijo z resnično ljubeznijo in veseljem ter so pripravljeni postati njihovi zavezniki in zagovorniki.

1.1.13 Posledice in koristi homofobije

Homofobična občutja, reakcije in vedenja so povezana z različnimi družbenimi in psihološkimi koristmi, ki jih posameznik pridobi ob izražanju homofobije. Na psihološkem nivoju homofobija prispeva k utrjevanju posameznikove podobe o sebi. Vsi tisti, ki na primer

protestirajo ob paradah ponosa in nosijo transparente o tem, kako Bog ni ustvaril 'pedrov', utrjujejo svoja vrednotna stališča, utemeljena na religioznih prepričanjih. Z nesprejemanjem homoseksualcev, potrjujejo svojo globoko vernost in predstavo o sebi kot o pravovernem (pravičnem, normalnem, naravnem, neizprijenem itd.) človeku. Pa tu ne gre samo za vero. Zamenjate jo lahko z vsem – od zdrave pameti do znanosti. V imenu vsega tega so bila – in še bodo – izražena homofobična stališča (Kuhar 2007).

Druge, takoimenovane družbene koristi, so prav tako pomembne. Pritrjevanje homofobičnemu posamezniku namreč utrjuje njegovo pozicijo v določeni skupini. Samo pomislite, kako številni prikimavajo, ko poslanec Zmago Jelinčič Plemeniti izjavi kakšen dovtip o 'ciganih' ali o 'pedrih'. In v njegovem primeru so koristi še kako otipljive: že leta dolgo namreč sedi v parlamentu. Podoben primer so mladostniške skupine. Pretepesti 'pedra' je oblika dokazovanja svojega statusa znotraj teh skupin. Pravi moški namreč *prebuta pedra*, mar ne? Homoseksualci so v teh primerih razumljeni kot sprejemljive žrtve. Homofobično nasilje zato ni le izraz posameznikove nestrpnosti, pač pa tudi posledica družbene nestrpnosti, saj marsikatero družbo še vedno dovoljujejo ali celo nagrajujejo tovrstna dejanja (Kuhar 2007).

1.1.14 Učinki homofobije na geje, lezbijke, biseksualce in transseksualce (GLBT-je), stališčne lestvice do GLBT-ja

Zgodnje raziskave o homoseksualcih so bile osredotočene predvsem na deviantnost homoseksualnosti in na seksualno nenavadnost, perverznost, duševno bolezen in neprilagojenost kot na poteze, ki so bile najbolj pogosto povezane s homoseksualnimi posamezniki.

Mnoge stališčne lestvice, ki so bile izdelane v zadnjem času, imajo skupne pomanjkljivosti, ki se nanašajo predvsem na premajhno zanesljivost in veljavnost, so zelo dolge in tako nepraktične v mnogih eksperimentalnih situacijah. Še posebej resni problem nekaterih lestvic je, da ne merijo stališč do lezbijk ločeno od stališč do homoseksualcev. Večina se jih nanaša na homoseksualne posameznike na splošno ob domnevi, da so v ta termin vključene tudi lezbijke. Nekatere lestvice vsebujejo ločene postavke za lezbijke in homoseksualce, toda obdelava rezultatov ne omogoča razlikovanja med stališči do obeh skupin (primer je Hudsonova in Rickettsova lestvica za merjenje stališč do homoseksualnih oseb). Izključitev lezbijk predstavlja tveganje, kajti pogosto neznan odstotek udeležениh v

raziskavah enači homoseksualnost z moško homoseksualnostjo in pri odgovarjanju lezbijk sploh ne upošteva. V svoji študiji sta Black in Stevenson ugotovila, da je kar 73 % moških preizkušancev upoštevalo le moške homoseksualce, medtem ko je 62 % preizkušank upoštevalo oba spola. Gregory M. Herek je skonstruiral stališčno lestvico, s katero je skušal odpraviti vse našteje pomanjkljivosti. Sad večletnega dela je lestvica stališč do lezbijk in gejev (ATLG) Likertovega formata, ki vsebuje dve podlestvici. Prva podlestvica se nanaša na stališča do lezbijk, druga na stališča do homoseksualcev; vsaka pa vsebuje deset postavk. Po začetnih izpeljavah lestvic, v katerih je preverjal predvsem merske karakteristike in po izpeljavah lestvice v različnih raziskavah, v katerih je skušal razpoznati osnovne korelate heteroseksualnih stališč, je Herek ugotovil, da na stališča do homoseksualcev in lezbijk vplivajo različni faktorji, med katerimi velja omeniti predvsem demografske (npr. spol, izobrazba) in socialno-psihološke faktorje (stališča do spolnih in družinskih vlog, religioznost, politična ideologija, obseg in kvaliteta povezovanja z lezbijkami in homoseksualci, vloga obrambnih mehanizmov). Raziskave, ki proučujejo stališča do homoseksualnosti, pogosto vključujejo različne demografske in osebne spremenljivke, ki naj bi bile povezane z nestrpnostjo do homoseksualne populacije. Zanimivo je, da so raziskave večinoma osredotočene na netolerantnost, manj pa na sprejemanje homoseksualne populacije. Raziskovalci izrisujejo osebne profile oseb s predsodki, le redko pa poudarjajo značilnosti tolerantnih posameznikov. Pri razlagi rezultatov pa je potrebno upoštevati, da v večini raziskav niso ugotavljali spolne orientacije preizkušancev. Tako lahko domnevamo, da je bila večina preizkušancev heteroseksualnih, obstaja pa verjetnost, da so bili v vzorce vključeni tudi homoseksualci, lezbijke in biseksualci. Za vse tri skupine lahko domnevamo, da so njihova stališča do lezbijk in homoseksualcev navadno pozitivnejša, tako da jih kategoriziramo kot tolerantnejše. Če je to res, lahko sklepamo, da bi rezultati izražali še negativnejša stališča, če bi bili vsi preizkušanci heteroseksualni (Plesničar 1997: 35-36).

Dr. Dorothy Riddle je razvila lestvico homofobije, ki je uvodoma sestavljena iz štirih negativnih drž, ki jih imajo ljudje do homoseksualcev, temu pa nato sledijo še štiri pozitivne drže. Lestvica se najprej začne z najbolj negativno držo in se konča z najbolj pozitivno držo:

1. ODPOR: Homoseksualnost je videna kot zločin proti naravi. Geje in lezbijke se opredeljuje kot bolne, nemoralne, grešne, hudobne. Opravičljiva so vsakršna sredstva, da se jih spremeni: zapor, hospitalizacija, nasilje, terapija.

2. POMILOVANJE: Heteroseksualni šovinizem, ki vidi heteroseksualnost kot edino zrelo in zaželeno. Vsakršna možnost postati »straight«, bi morala biti vsiljena, tiste za katere pa se domneva, da so se kot homoseksualni rodili, pa bi morali pomilovati.

3. STRPNOST (PRIZANESLJIVOST): Homoseksualnost je na tej stopnji videna kot prehodna faza v adolescenci, ki jo bo človek prerasel, je del eksperimentiranja. V primeru, če posameznik te faze ne preraste, pa je smatran kot nezrel, zato se mu tudi ne sme dati nobene avtoritetne pozicije (predvsem kar se tiče otrok).

4. SPREJEMANJE: Homoseksualnost je še vedno nekaj, kar je treba sprejeti, kar se kaže v kategoriziranju in izjavah kot so: »nisi lezbijka, si oseba« ali »kar počneš, je tvoja stvar, ne moja« ali »kar se mene tiče, nimam nič proti, samo naj se ne razkazujejo«.

5. PODPORA: Da se zaščitijo pravice gejev in lezbijk. Ljudje na tem delu lestvic se morda še vedno počutijo nelagodno, ampak se zavedajo homofobične klime in iracionalne nepravilnosti.

6. OBČUDOVANJE: Priznanje, da biti gej/lezbijka v naši družbi zahteva veliko moči in poguma. Ljudje na tej ravni so resnično pripravljeni raziskati lastno homofobično držo, vrednote in obnašanja.

7. VREDNOTENJE: Gre za cenitev, vrednotenje različnosti pri ljudeh in gledanje na lezbijke in geje kot na pomembne, vreden del te različnosti. Ljudje na tej ravni so se pripravljeni boriti proti homofobiji v samih sebi in z drugimi.

8. VZGOJA, SKRB: Homoseksualni ljudje so nepogrešljivi v naši družbi. Na tej ravni ljudje gledajo na geje in lezbijke z veliko naklonjenostjo in radostjo in so pripravljeni biti njihovi zavezniki in zagovorniki (Riddle 2009).

1.1.15 Razlogi za homofobijo

O razlogih za homofobijo obstajajo številne zgodovinske, psihološke in sociološke teorije. Zgodovinske razlage se osredotočajo v prvi vrsti na religiozne korenine homofobije. Psihološke razlage homofobični odnos razlagajo s pomočjo takšnih individualnih značilnosti kot je latentna homoseksualnost, nezmožnost prilagajanja avtoritarni osebnosti ali spremenljivim spolnim vlogam. Socialno-psihološke razlage se navezujejo na splošne pojme predsodkov, stigmatizacije in označevanja (torej se ne navezujejo izrecno na

homoseksualnost). Sociološke moderne teorije oblike homofobije razlagajo z odnosi moči znotraj družbe, takšni primeri so na primer patriarhalna družba, plodne produktivne sile kapitalizma, birokratske organizacije ali želja po znanju v modernih znanostih (Homofóbia).

Homofobijo povzroča:

- strah pred ljudmi, ki so drugačni,
- strah pred lastno homoseksualnostjo, s katero se posameznik ne more sprijazniti,
- slaba samopodoba, ki pripelje do potrebe sovražiti druge skupine,
- promocija homofobije s strani religioznih skupin.

1.1.16 Razlogi za negativne učinke

1.1.16.1 Pomanjkanje podpore in pomoči sredstev družbe

GLBT-ji občutijo izoliranost, odtujenost od pomoči in sredstev družbe, kar običajno zagotavlja odraz stresnega življenja. Na dobro počutje in zdravje negativno vplivajo okoliščine, ko GLBT nima socialne in družinske podpore ter občutka za skupnost. Izguba podpore je opazna tudi na delovnem mestu: tisti GLBT-ji, ki so doživeli večji heteroseksizem, pokažejo več delovnih preklicev. Čeprav večina ljudi doživlja izkušnje zdravstvenih in socialnih problemov, so GLBT-ji še posebej ranljivi zaradi pomanjkanja podpore, zavrnitve informacij ter pomoči virov. Poleg tega je lahko stres, povzročen zaradi homofobije, slabši od drugih dejavnikov stresa npr. zaradi izgube prijatelja in sistemov družinske podpore. Ti sistemi podpore so izgubljeni, ker so bili GLBT-ji zavrtnjeni ali pa so bili prisiljeni skrivati svoje misli ter svoje občutke (Banks 2003: 15-16).

1.1.16.2 Internalizirana homofobija

Internalizirana homofobija je verjetno posledica negativnih idej o homoseksualnosti, da številni homoseksualni moški in ženske izvirajo iz večje družbe. Učinki internalizirane homofobije na homoseksualce so lahko številni, predvsem pa tragični. Študije, izvedene v 90. letih so pokazale, da tisti homoseksualci, ki trpijo zaradi homofobije, pogosto trpijo tudi zaradi nizke samozavesti, samospoštovanja, depresije in družbene izolacije. Takšni posamezniki so pogosteje nagnjeni k povečanemu uživanju alkohola in drog ter imajo

pogostejše nezaščitene spolne odnose. Internalizirana homofobija je bila prav tako obravnavana kot vzrok za visoko stopnjo samomorov med GLBT-jevskimi najstniki (Bullough 2004).

1.1.16.3 Skrivanje svoje lastne spolne identitete

Kot posledica življenja v homofobični družbi, veliko GLBT-jev čuti pritisk za priznanje in strah pred diskriminacijo in povračilnimi ukrepi. To pa pri veliko GLBT-jih povzroči, da prikrijejo svojo spolno usmerjenost, da se skrivajo v svojem življenju ter da zatirajo svoje občutke, kar povzroča nenavaden stres. Za prikrivanje homoseksualnosti se je izkazalo, da ima negativen učinek na telesno zdravje posameznika. Cole, Kemeny, Taylor in Visscher (1996) so ugotovili, da je v njihovem vzorcu 222 GB-jevskih moških incidenca raka in zmerno resnih nalezljivih bolezni (npr. pljučnica, bronhitis, sinusitis, tuberkuloza) povečala v neposrednem sorazmerju s stopnjo, do katere homoseksualci skrivajo svojo homoseksualno identiteto. Na splošno je odprtost do drugih zaradi svoje lastne spolne usmerjenosti povezana z boljšo psihološko prilagoditvijo, z manjšim strahom izpostavljenosti, z večjim prejetjem storitev za duševno zdravje in z večjo izbiro, kje poiskati pomoč. Vendar pa obstajajo tudi tveganja, ki so povezana s takim razkritjem (Banks 2003: 16).

1.1.16.4 Sprememba vedenja

Homofobija se odraža v spremembi obnašanja, da se prepreči nadlegovanje ali nasilje proti GLBT-ju (na primer o njegovem življenju ne govorimo svojim sodelavcem, prijateljem ali družini; spreminjanje oblek, izogibanje fizičnim stikom s partnerjem, ljubimcem v javnosti in politično vključevanje v spreminjanje vprašanj skupnosti). Čeprav se ta obnašanja verjetno ne pokažejo direktno kot posledica večjih zdravstvenih težav, lahko nadaljnja izolacija povzroča vedenja, ki lahko neposredno vodi k poslabšanju zdravstvenih in socialnih problemov (Banks 2003: 16-17).

1.1.16.5 Stres pri razkritju

Proces razkritja¹⁸ in priznanja svoje homoseksualnosti prijateljem in družini je čustveno naporen proces, ki pogosto povzroča socialne zavrnitve, nepodpore, sramoto, zmanjšano

¹⁸ »Coming out« ali razkritje ima več pomenov. Lahko ga razumemo v političnem pomenu boja za enakopravnost. Gre za intimne naracije z močnim političnim nabojem. V psihološkem smislu pomeni razkritje za posameznika konec izdatnega vlaganja energije v dvojno življenje. V sociološkem pogledu ima razkritje ali izstop

samosprejemanje, nestrpnost, znižano samospoštovanje, čustveno izolacijo, hudo tesnobo, izgubo bližnjih, diskriminacijo, verbalne in fizične zlorabe, depresije, stres in druge sorodne vzorce kot so na primer nezadovoljstvo s spolnim življenjem, problemi v bližnjih odnosih, občutek preobremenjenosti (Banks 2003: 17).

1.1.16.6 Razkritje in tvegana vedenja

Rezultati razkrivanja posameznikove spolne usmerjenosti GLBT-je povezujejo s kraji groženj, s soočenjem s posameznimi tveganimi vedenji in s skupino tvegane vedenja (na primer nepodporne zdravstvene prakse, samodestruktivno vedenje). Garofalo, Wolf, Kessel, Palfrey in DuRant so analizirali podatke iz raziskave 4159-ih mladih iz Massachusettsa, izmed katerih se jih je kot GLBT samoidentificiralo okrog 104. Rezultati kažejo, da je bilo več kot 30 mladih, ki so se nenavadno obnašali zaradi tvegane zdravja, pozitivno povezanih s samoporočanjem GLBT-jevske usmerjenosti, vključno z nasilnimi oblikami vedenj, samomorilnimi mislimi in poskusi izvajanja samomora, z več zlorabami snovi in s tveganimi spolnimi vedenji (Banks 2003: 17).

1.1.16.7 Zmedenost pri izražanju lastne seksualnosti

GLBT-ji običajno glede seksualnosti niso zmedeni, pogosto pa so zmedeni zaradi načina, kako jo ustrezno izraziti v sovražnem družbenem okolju. Spolna identiteta je bila pri lezbijkah 3, 5-krat pogosteje navedena kot vir stresa kot pri heteroseksualnih ženskah (Banks 2003: 17).

1.1.16.8 Zunanja homofobija

Veliko rezultatov homofobije je povezanih z zunanjo homofobijo kot so sovražnost ter verbalni in fizični napadi, zavrnitev zaposlovanja, nastanitve, skrbništva in pravnega

iz klozeta pomen kot specifični vzorec družbenega zatiranja/etiketiranja določene skupine posameznikov in posameznic s specifično ne-heteroseksualno identiteto. Klozet tako lahko opredelimo kot prostor med družbeno heteronormativnostjo in internalizirano homofobijo. Razkritje ima pomembno mesto v procesu posameznikove reinterpretacije in redefinicije svoje lastne stigmatizirane identitete (Kuhar in Švab 2005: 53-54).

Pri »*coming out-u*« gre za skrajšano različico fraze »to come out of the closet«, ki jo geji in lezbijke uporabljajo za opis celotnega procesa izpostavljanja svoje istospolne identitete. Pri nas se je sprva uveljavil kar poslovenjen izraz »piti iz klozeta«, zaradi pomanjkanja ustrežnejšega izraza sem se v svoji diplomski nalogi iz leta 2000 odločila za »prihajanje na plano«, danes pa se *coming out* v slovenski strokovni literaturi prevaja kot »razkritje« (Pirnar 2006: 13). »Klozet« (ang. *closet*) je nižje pogovorna oblika besede stranišče, v metaforičnem smislu pa namiguje na prostor, kjer je posameznik skrit pred svetom. Razkritje (ang. *coming out (of the closet)*) pomeni izhod iz klozeta in prenehanje skrivanja svoje istospolne usmerjenosti (Kuhar 2005: 136).

zastopanja. Žrtve GLBT-jevskega sovražnega nasilja lahko npr. trpijo za psihičnimi in čustvenimi posledicami kot so fobije, posttravmatski stresni sindromi, kronični bolečinski sindromi, motnje hranjenja, glavoboli, povečana vznemirjenost, motnje spanja, nenadzorovani jok in depresija (Banks 2003: 17).

1.1.16.9 Obvladovanje in zloraba substanc

Wells (1999) ugotavlja, da GLBT-ji lahko uporabljajo substance kot mehanizme za spopadanje ali kot sredstvo za pobeg od bolečih čustvenih vprašanj, povezanih s spolno identiteto (Banks 2003: 17).

1.1.16.10 Pozitivni odgovori

Negativne učinke zaradi homofobije ne (po)kažejo vsi GLBT-ji; veliko GLBT-jev pogosto (po)kaže prožnost (Savin-Williams 2001) tudi v najbolj ekstremnih razmerah. Anderson (1998) je npr. ugotovil, da je na vzorcu mladih homoseksualnih moških mnogo posameznikov razvilo prednosti, ki so jim omogočile uspešno soočanje s stresom, zaradi dejstva, da so geji. Tudi Bennett in Thompson (1980) sta ugotovila, da so starejši homoseksualni moški imeli bolj stabilen osebni koncept in večje zadovoljstvo s svojim heterosocialnim življenjem kot mlajši homoseksualni moški; to morda nakazuje, da sčasoma GLBT-jevski posamezniki pridobijo več uspešnih »coping« strategij (Banks 2003: 17-18).

1.1.17 Alternativna pojasnila za večjo pojavnost negativnih zdravstvenih posledic in socialnih problemov pri GLBT-jih

Fergusson, Horwood in Beatruais (1999) ugotavljajo, da kljub temu, da se povezave med spolno usmerjenostjo in ostalimi zdravstvenimi ter socialnimi problemi pojavljajo, vzrok takšne vrste težav ne more biti dokončno razložen kot posledica homofobičnih stališč in družbenih predsodkov. Raziskovalci ponujajo tri alternativne razlage: (1) združenja so artifakturna kot rezultat meritev in drugih težav pri tehničnem načrtovanju raziskav; (2) možnost povratne vzročnosti, v katerih so ljudje, nagnjeni k nekaterim težavam (npr. psihiatrične motnje), hkrati bolj nagnjeni k privlačnosti homoseksualnih izkušenj in stikov; in (3) možnost izbire življenjskega stila GLBT-jevske populacije, ki jih obsodi na večje tveganje nezaželenih učinkov življenja ter stresa, kar vključuje tveganja zdravstvenih in socialnih problemov, neodvisno od njihove spolne usmerjenosti (Banks 2003: 18).

Bux (1996) je pregledal več teorij, da bi pojasnil zdravstvene težave v GLBT-jevski skupnosti, kar vključuje: (1) internalizirano homofobijo (samosovraštvo svoje lastne seksualnosti); (2) konflikt spolne vloge in spolne neskladnosti (neugodje ali zavrnitev tradicionalnih spolnih vlog); (3) socialni stres in diskriminacijo (zaradi izkušenj z diskriminacijo in s predsodki, GLBT-jevska populacija doživlja visoko stopnjo stresa, napetosti in anksioznosti); (4) vidike gejevske in lezbične subkulture; in (5) razlike v socialnih vlogah in razlike v razvoju odraslih (Banks 2003: 18).

Bux (1996) je ugotovil, da čeprav je bilo malo empiričnih dokazov, ki bi podprli vsako od teh teorij, sta teoriji socialnega stresa in diskriminacije dosegli največ podpore. Zato se navkljub obstoju več nadomestnih teorij za razlago zdravstvenih težav v GLBT-jevski skupnosti zdi, da Buxovi rezultati (1996) kažejo, da je homofobija tista, ki je najbolj verjeten povzročitelni razlog za takšno stanje (Banks 2003: 18).

1.1.18 Moralni predsodki in homofobija

Najznačilnejša vrsta kompleksov so **moralni kompleksi**. To je nesposobnost ali strah izražati vse različne vidike svoje nagonse narave. Zgleden primer je homofobija: nesposobnost, nastala zaradi različnih razlogov, da bi si priznali in izrazili svoje zatrte homoerotične impulze. Skratka, kar najbolj sovražimo in česar se najbolj bojimo pri drugih, je tisto, kar najbolj sovražimo in česar se najbolj bojimo, čeprav nezavedno, da bi našli v sebi. V homofobičnem kompleksu so močna homoerotična čustva izrinjena globoko v nezavedno, prosto pot za delovanje v zunanjem svetu pa ima le mržnja (repugnanca). Preden bi ego priznal homoerotična čustva, bi prišlo do resničnega, silnega konfliktnega trpljenja. Vztrajanje pri kompleksu je torej le način, kako se človek izogne duševnim bolečinam. Zmotna logika pravi, da je bolje videti sovražnika zunaj kot v sebi. Kajti, če bi ga videli v sebi, bi morda čutili, da se moramo z njim soočiti in spoprijeti, za to pa bi potrebovali zelo veliko moralne moči, ki je morda nimamo. Skratka, 'veselo treskanje z vrati' drugih je v resnici plitek poskus ohraniti vrata do svojega lastnega homoerotičnega kompleksa tesno zaprta. Vendar taka taktika obvladovanja lastnega kompleksa ne more biti učinkovita, ker s poudarjanjem ene skrajnosti kompleksa, le krepimo njegovo zatrto nasprotje. Le-to se bo nazadnje maščevalno pojavilo na površju. Bolje je, da obe skrajnosti kompleksa osvetlimo z lučjo zavesti, v kateri se lahko med seboj spravita. Preprosto odpuščanje sebi in drugim je še kako potreben

protistrup za takšne konfliktne dileme (*Moralni predsodki in homofobija* 2000-2008: 1 po Jung 1999).

1.1.19 Odprava homofobije

1.1.19.1 Zakonodaja

V boju proti homofobiji in homofobnemu nasilju ima pomembno vlogo država in državna politika. Ta namreč ni nevtralna, ampak je pomemben akter, ki nekatere družbene skupine izključuje, druge pa vključuje v družbeno življenje s tem, da oblikuje zakonodajo. Obveznost države je, da zaščiti pravice vseh državljanov in državljanek, tudi pravice gejevske in lezbične manjšine, ter vsem zagotoviti zakonodajno podlago enakih možnosti. Mednarodno pravo, ki ureja človekove pravice, prepoveduje mučenje in druga kruta, nečloveška ali ponižujoča ravnanja. Ta zakon velja za vse ljudi, ne glede na raso, spol ali katerokoli drugo karakteristiko, vključno s spolno usmerjenostjo. Prav tako temeljne človekove pravice, kljub razlikam med ljudmi, veljajo za vse, in jih je treba dosledno spoštovati. Nekatere relevantnejše mednarodne pogodbe s področja človekovih pravic in prepovedi diskriminacije, ki se nanašajo na homoseksualno manjšino in katerih podpisnica je tudi Slovenija, so naslednje: Splošna deklaracija človekovih pravic OZN-ja, Mednarodni pakt o človekovih in državljanskih pravicah, Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah ter Konvencija o odpravi vseh vrst kulturne in rasne diskriminacije. Kljub temu pa so geji in lezbijke zaradi svoje spolne identitete povsod po svetu žrtve homofobnega nasilja s strani posameznikov, organiziranih skupin in celo države. To nasilje in represijo se skuša pogosto odkrito legitimirati v imenu kulture, religije, morale ali zdravja, homoseksualce pa politiki uporabijo kot grešne kozle, ko se na katerem od družbenih področij soočijo s težavami, ki jih ne morejo rešiti. Po drugi strani pa v nekaterih državah homofobno nasilje posebej definirajo v zakonodajah in zanj predvidevajo celo strožje kazni kot za nasilje, ki ni usmerjeno proti gejem in lezbijkam. Vendar so takšni primeri redkost. Zakonodaja, ki ureja položaj homoseksualcev, se od države do države razlikuje. Odnos družbe in države do istospolne usmerjenosti je odvisen od številnih dejavnikov kot so odprtost in demokratizacija družbenopolitičnih sistemov, velikost države, število homoseksualcev, ki v njej živijo, predvsem pa na današnje stanje vplivajo zgodovinske razmere razvoja gejevskega in lezbičnega gibanja v posamezni državi. Ob primerjavi svetovnih držav bi lahko na splošno rekli, da je položaj gejev in lezbijk v modernih razvitih državah mnogo boljši od njihovega

položaja v državah tretjega sveta. Države z najbolj liberalnim odnosom do homoseksualnosti so Nizozemska in skandinavske države, kjer je tako družbeni kot zakonski položaj homoseksualcev zelo dober (Adam in drugi 1999). Danska je leta 1989 kot prva država na svetu sprejela zakon o registriranem partnerstvu oseb istega spola (Kolar 2003). Če primerjamo Slovenijo s posameznimi evropskimi državami, bi lahko rekli, da smo v odnosu do homoseksualnosti nekje na sredini kontinuuma liberalno-konzervativno. *»V mnogih državah je slabše, recimo na Hrvaškem, v Bosni, Srbiji, v Albaniji, na Kosovem, v Italiji in v Avstriji imajo slabše stališče zakonodaje«* (Blažič 2007: intervju). V primerjavi z drugimi balkanskimi državami oziroma ostalimi državami bivše Jugoslavije je tako družbeni kot zakonski status gejev in lezbijk v Sloveniji veliko boljši (Gianoluis 2004), medtem ko je na primer na Nizozemskem in v skandinavskih državah njihov položaj bolje urejen. Ne glede na trenutni položaj homoseksualnosti v posameznih državah pa se je treba zavedati, da na svetu (še) ni države, kjer bi bili homoseksualci tako družbeno kot zakonsko enakopravni heteroseksualcem. Geji in lezbijke imajo tako največkrat status drugorazrednih državljanov, kar pomeni, da jim zakon ne zagotavlja določenih osnovnih človekovih pravic, ki sicer pripadajo ostalim državljanom. Ali kot pravi Tatjana Greif: *»Država je heteroseksualni režim, ki lezbijkam in gejem ne zagotavlja dveh ključnih elementov državljanstva: enakosti in participacije. Diskriminacija lezbijk in gejev kaže, da generalni standardi človekovih pravic zanje ne veljajo«* (Greif v Velikonja 2004: 75). Takšen je primer slovenskega zakona o registraciji istospolnega partnerstva (ZRIPS) iz leta 2005, ki je po mnenju nevladnih gejevskih in lezbičnih organizacij zelo diskriminatoren. Zakon namreč selektivno uvaja samo delne dolžnosti in pravice v istospolnem partnerstvu, nekatere pravice (predvsem tiste s področja socialne varnosti, ki so sicer bistveni del tovrstnih zakonov v Evropski Uniji) pa namenoma izloča. Ali z besedami Mitje Blažiča: *»toliko komplikacij in toliko lukenj je v zakonu, toliko je neurejenih področij, da imaš občutek, da bi zakon raje še enkrat napisali oziroma ukinili. Ta zakon je tako slab, da ga je težko popraviti«* (Blažič 2007: intervju). Ta zakon, menijo predstavniki gejevskih in lezbičnih organizacij¹⁹, gejem in lezbijkam podeljuje status drugorazrednosti oziroma uvaja parcialno, drugorazredno državljanstvo. Na ta način so geji in lezbijke na podlagi socialne neenakosti izključeni iz državljanstva zaradi svoje istospolne identitete. Osnovni konflikt med konceptom državljanstva in skupinsko identiteto naj bi izhajal iz posebnega pojmovanja državljanstva kot univerzalnega in identitete kot partikularne (glej Isin in Wood 1999). Iz državljanstva so torej izključene in diskriminirane bolj ranljive,

¹⁹ Takšno mnenje o zakonu so javno izrazile organizacije Društvo za integracijo homoseksualnosti (DIH), Mirovni inštitut, Lingsium, Škuc-LL ter Magnus.

marginalizirane skupine, med katere spadajo tudi homoseksualci, katerih identiteta je razumljena kot nekaj tujega, drugega ali drugačnega, kar jih ločuje od večinske družbe. »*To pa, » pravi Roman Kuhar, »ni samo slovenski trend«.* »Tudi v Evropi lahko vidiš veliko primerov, kako ta nestrpen, izključevalen diskurz pridobiva na pomenu« (Kuhar 2007: intervju). Diskriminacija, zatiranje in nasilje v sodobni družbi so geje in lezbijke v petdesetih letih prejšnjega stoletja združila v skupnem boju proti homofobiji in heteronormativnosti, katerega začetek predstavljajo upori pred lokalom Stonewall Inn v New Yorku. Pomembno vlogo pri tem, da je do teh dogodkov sploh prišlo, ima vzpon novih družbenih gibanj, med katere spada tudi gejevsko in lezbično gibanje (Merhar 2007: 17-18-19-20).

1.1.19.2 Zakonodajni in izobraževalni pristop

Prizadevanje za odpravo homofobije mora potekati na več nivojih. Ker je homofobija problem, ki prežema vso družbo, morajo učinkoviti protiukrepi prodreti v strukturo družbe. Da bi se zagotovilo pošteno obravnavanje, morajo zakonodajne spremembe odpraviti zakone, po katerih so spolni akti med polnoletnimi homoseksualci označeni kot »kriminalna dejanja« in tako gejem in lezbijkam zagotoviti civilne pravice na takšnih področjih kot je zaposlovanje, varstvo otrok in stanovanjske pravice. Gramick (1983) predlaga izobraževalne programe, ki bi zagotovili več forumov za diskusije o človeški seksualnosti in dialoge med homoseksualci, ki so se razkrili, s heteroseksualnimi ljudmi. Take diskusije bi lahko pripomogle k spreminjanju družbenih vrednot in stališč o seksualnosti (Hancock 1986: 21).

1.1.19.3 Individualne spremembe

Spremembe lahko potekajo tudi na individualni ravni. V študiji o stališčih o homoseksualnosti so Millham, San Miguel in Kellog (1976) ugotovili, da posamezniki, ki imajo prijatelja med lezbijkami in geji, čutijo manj odpora do homoseksualnosti, in največkrat ne mislijo, da so homoseksualci moralno pokvarjeni. Psihološka raziskava na področju odnosov med rasami je pokazala, da intenzivnejše druženje in stiki z drugimi ljudmi, lahko vodijo tudi k močnejšemu prijateljstvu in simpatiji (Cook 1978, Worchel 1979). To velja tako za homoseksualce kot heteroseksualce. Preprosto dejstvo je, da osebna izkušnja z nekom, ki je lezbijka ali gej, zmanjšuje homofobijo. To navaja na pomembnost razkritja (*coming out*) lezbijk in gejev kot koraka naprej k zmanjšanju homofobije in k odpravi nevidnosti homoseksualne skupnosti (Tratnik 1995: 172-173).

Mnogo lezbijk in gejev ima negativna stališča o sebi, saj so tudi sami naučeni, da je homoseksualnost nekaj slabega. Zmanjšanje ponotranjene homofobije pri lezbijkah in gejih je odločilno za oblikovanje njihove pozitivne lezbične ali gejevske identitete in za samospoštovanje. Skupine, ki podpirajo lezbijke in geje (*support groups*), pripravljajo razprave z lezbijkami in geji, ki imajo pozitivno predstavo o sebi. Take skupine lahko veliko pripomorejo k zmanjšanju ponotranjene homofobije. V t. i. »gej afirmativni« psihoterapiji (Malyon, 1982) homoseksualci spoznavajo, da ni problem v njihovi spolni usmerjenosti, temveč v homofobiji, ki je v družbi in v njih samih (Tratnik 1995: 173).

Zelo pomembno vlogo, da bi se za geje in lezbijke stvari začele premikati v pozitivno smer, pa morajo zavzeti tudi sami geji in lezbijke. Za večjo enakopravnost gejev in lezbijk je potrebno delovanje na več področjih, ki se v vsakdanjem življenju med seboj prepletajo ter vplivajo drug na drugega:

1. Delovanje na ravni ožje skupnosti zadeva neposredno delo lezbijk in gejev za njihovo skupnost: ustanavljanje skupin za medsebojno pomoč in podporo, organiziranje psihosocialne pomoči v obliki svetovalnic in telefonov za geje in lezbijke, priprava različnih delavnic, taborov, organiziranje družbenih in kulturnih prireditev. Gre za občutek izgradnje skupnosti ter za medsebojno sprejemanje, opogumljanje in podporo. Pozitivna samopodoba in pogum so pogoj za delovanje na širši ravni.
2. Delovanje na ravni širše skupnosti je povezano s ciljem normalizacije lezbičnega in gejevskega življenjskega stila v širši družbi. Ob vsakodnevni prezentaciji heteroseksualnosti v javnosti je nujna tudi predstavitev homoseksualnosti kot enakovredne možnosti izbire načina življenja.
3. Delovanje na akademski ravni omogoča dejstvo, da se sodobno družboslovje humanizira in nosi v sebi določen aktivistični naboj.
4. Na področju spremembe zakonodaje je ena najočitnejših in najoprimeljivejših kršitev pravic gejev in lezbijk varovanje človekovih pravic: sklenitev zakonske zveze ter posvojitve in vzgoja otrok v istospolnih skupnostih (Denša 2004: 56-57 po Zorn 1998: 148-149).

Del rešitve pri zmanjševanju predsodkov do istospolno usmerjenih ljudi je tudi v tem, kako »pomembni« ljudje (npr. politiki, slavne osebe, novinarji) v družbi gledajo na homoseksualnost. Torej ljudje, ki imajo moč, vpliv in so na nek način zgled, orientacija tega,

kar je v družbi sprejemljivo in zaželeno. In s tem, ko bi ti ljudje pokazali odprtost do različnosti (npr. do homoseksualnosti), jo sami sprejeli odprtih rok, dopustili, da se določene stvari postavijo pod vprašaj, bi posredno vplivali na ljudi, ki jih imajo bodisi za vzgled bodisi jih občudujejo, in katerih besede niso in ne bi bile preslišane. Da pa bi bilo to sploh možno, je potrebno, da ti »pomembni« ljudje raziščejo svoj lasten odnos do tega vprašanja in predsodke, če le-te imajo. Šele nato so lahko glas, ki uči in izobražuje (Denša 2004: 57).

1.1.19.4 Izobraževanje proti homofobiji

Pri nas je tej problematiki pot odprl Zavod za odprto družbo Slovenije, ki je tudi finančno podprl (1998) zloženko na to temo. S tematiko socialne izključenosti se je ukvarjal tudi Urad za mladino, ki je organiziral delavnice na temo Moja pot k strpnosti. Udeleženci delavnic so ocenili, da je v naši družbi največ rasizma (40 %), *homofobije* (24 %), lokalpatriotizma (20 %), ksenofobije (14 %) in drugo (2 %). Odgovornost in obvezo je Nevladnim organizacijam naložila tudi EU, z zahtevo poročil o revščini in o socialni izključenosti, ki je opredeljena v Mednarodnem memorandumu (Joint Inclusion Memorandum). Marca 1998 je pod okriljem Škuca-LL izdala zloženko *Homofobija oz. Izobraževanje proti homofobiji*, projekt pa je finančno podprl Zavod za odprto družbo Slovenije. V zloženki je avtorica Nataša Velikonja razložila pojem homofobije, homoseksualnost vpeljala v heteroseksualni svet in podala nekaj nasvetov ter smernic za preprečevanje homofobije in učenje boljše tolerantnosti, spoznavanja različnih seksualnosti in načine antihomofobičnega izobraževanja, predvsem v šolah. »*Nevednost ni pasivno stanje, temveč aktivna izključitev nečesa iz zavesti, česar si ta ne želi vedeti. Kakor analiza se mora tudi poučevanje ukvarjati ne toliko s pomanjkanjem vednosti kot z odporom do vednosti, in analitično osveščena pedagogika bi se zato morala učinkovito spopasti s strastjo do nevednosti*« (Velikonja 1998). V nevladni organizaciji ŠKUC-LL so se zato odločili, da izdajo dve zloženki z naslovoma *Policija in homofobični zločini* in *Pravica do zdravja*, ki ju je Tatjana Greiff predstavila na novinarski konferenci, dne 24. 8. 2004. Glavno sporočilo brošure *Policija in homofobni zločini* je to, da mora biti vsak homofobni prekršek ali kaznivo dejanje evidentirano, raziskano in tudi kaznovano. Projekt *Policija in homofobni zločini* je zasnovan dvonivojsko, in sicer je na prvem nivoju poudarek na vlogi in odgovornosti policije pri homofobnih zločinih, medtem ko je drugi nivo posvečen odgovornosti žrtve omenjenega nasilja. »*S tem smo želeli obe ciljni skupini pozvati k odgovornemu ravnanju*«, je povedala Tatjana Greiff. Homofobija je sicer odpor, strah ali sovraštvo do homoseksualnosti, katere

posledica so lahko predsodki, diskriminacija in nasilje. Po besedah Tatjane Greiff pa je homofoben vsak incident, za katerega žrtev ali druga oseba meni, da ga je vzpodbudila homofobija. Ob tem je opozorila, da nasilje iz sovraštva predstavlja kršitev osnovnih človekovih pravic, kar je kaznivo dejanje tudi po slovenski zakonodaji. Policija se bo morala odzvati na različnost v družbi tudi z drugačno obravnavo seksualnih manjšin. Da bi dosegli drugačno obravnavo v policijskih postopkih, pa je potrebno policijo ozavestiti, usposobiti in izobraziti glede statusa seksualnih manjšin. V zloženko je vključen obrazec, s katerim lahko žrtev prijavi homofobni kriminalni dogodek, prijavi pa ga lahko tudi tretja oseba. Zato je Škuc-LL v zloženki pozval vse žrtve homofobnega nasilja, da uradno prijavijo omenjeno nasilje. V zloženki *Pravica do zdravja* je poseben poudarek posvečen odnosu do drog in alkohola. Raziskave so namreč dokazale povezavo med homofobijo in zlorabo drog ter alkohola. Kot manjšinska skupnost so namreč istospolno usmerjeni, biseksualci in transseksualci žrtve sistematične in konstantne diskriminacije. Kar pa lahko vodi k občutkom odtujenosti in samodestruktivnega obnašanja ter posledično k zlorabi drog. Rezultati raziskav so še pokazali, da je med istospolno usmerjenimi, biseksualci in transseksualci, večji delež uporabnikov drog. Vzgojne in izobraževalne vsebine morajo postati odprte za ustrezne in korektne informacije o lezbičnosti in homoseksualnosti. Vsakdo je lahko cilj ali sredstvo negativne socializacije in negativnih družbenih predpostavk o lezbijkah in gejih, vendar pa lahko dvig antihomofobične zavesti med učnim osebjem izbriše sliko nestrpnosti. Antihomofobična pedagogika mora vplivati na vse metodologije in epistemologije (Potočnik 2004: 29-30-31). Edini pravi način v tem trenutku v boju proti homofobiji je vsekakor izobraževanje, znanje, informiranje, učenje. Izobraževanje in učenje imata temeljno vlogo pri zmanjševanju in omejevanju predsodkov, ter pomembno nalogo pri sprejemanju določenih skupin ljudi, ki živijo na margini in jih družba zavrača (Denša 2004: 54).

1.1.19.5 Antihomofobično izobraževanje

Vzgojne in izobraževalne vsebine morajo postati odprte za ustrezne in korektne informacije o lezbičnosti in homoseksualnosti, saj je vsakdo lahko cilj ali sredstvo negativne socializacije in negativnih družbenih predpostavk o lezbijkah in gejih. Kot je bilo že rečeno, lahko dvig antihomofobične zavesti med učnim osebjem izbriše sliko neke nestrpnosti. Učenje ni nevtralna aktivnost. Antihomofobična pedagogika mora vplivati na vse metodologije in epistemologije:

- Ne predpostavljajte, da so vsi vaši učenci in učenke heteroseksualni. Pri obravnavanju lezbičnih in gejevskih vsebin se izogibajte besedam, kot so »mi«, »vi«, »oni« oziroma načinom razlage, ki predpostavljajo, da lezbijke in geji obstajajo le nekje daleč. Dobro si je zapomniti, da je od desetih vsaj ena oseba lezbijka ali gej.
- Postavljajte učne primere brez uporabe heteroseksističnega jezika. V razredu se izogibajte primerom ali jeziku, ki krepi predpostavke o univerzalnosti heteroseksualnosti. Dajajte pozitivne ali podporne primere, kar bo v razredu ustvarilo varno okolje tudi za gejevske učence ali lezbične učenke. Učencem in učenkam priporočajte, da se odvadijo uporabe heteroseksističnega ali homofobičnega jezika, tako v šalah kot v šolskih izdelkih.
- Ne izločajte gejevskih ali lezbičnih tem kot posebnosti v vaših učnih načrtih. Učitelji in učiteljice želijo včasih vključiti gejevske in lezbične teme v učne programe, vendar jih osamijo bodisi kot kratkotrajne bodisi kot izbirne možnosti. Učenci in učenke lahko to smatrajo kot sporočilo, da gejevske in lezbične teme niso pomembne ali da so preveč kontroverzne za občo obravnavo.
- Izgovarjajte besede »gej«, »lezbijka«, »homoseksualnost«, »lezbičnost« lahkotno, brez pomenskih prizvokov. Gejevske in lezbične teme so pomembno in legitimno področje znanja in vedenja, zato morajo biti predstavljane na nesenacionalističen način.
- Zagotovite, da bodo vaši učenci in učenke nemoteno pristopali k obravnavanju gejevskih in lezbičnih tem. To ne pomeni le vključevanja gejevskih in lezbičnih tem v diskusijo, temveč tudi predstavljanje gejevske in lezbične perspektive ter antihomofobične analize.
- Ne uvajajte gejevskih in lezbičnih tem skozi »odprte diskusije«. Izogibajte se »proti« in »za« pristopu. Čeprav institucijam demokratične družbe oblika »odprte diskusije« pomeni znak svobode govora, pa je naključno mnenje o lezbičnosti ali homoseksualnosti še vedno široko odprto predsodkom in stereotipom. Napačno zastavljen začetek diskusije – denimo, ali je s homoseksualnostjo kaj narobe ali ne – lahko doseže ravno obraten učinek in poglobi homofobična stališča. Skušajte sprožiti debato na način, ki ne bo sprožil homofobičnih reakcij: analizirajte denimo homofobične tekste ter komu vse so namenjeni ipd.
- Izogibajte se razkrivanju svoje heteroseksualnosti ali razkrivanju heteroseksualnosti svojih učencev in učenk ob obravnavanju gejevskih ali lezbičnih tem. Učenci in učenke se morajo zavedati, da razlaganje heteroseksualnosti ob obravnavanju lezbičnosti ali homoseksualnosti krepi distanco do gejev in lezbijk, do lezbičnosti in homoseksualnosti. Če se učenec ali

učenka identificira kot heteroseksualna oseba, ga oziroma jo lahko vprašamo, zakaj javno oznanja to samoidentifikacijo.

- Podprite samorazkritje vaše lezbične učenke ali gejevskega učenca ali pa svojega. Samorazkritje geja ali lezbijke ni enako razkritju heteroseksualne osebe. S homoseksualnim ali lezbičnim razkritjem se vzpostavljen razmerja družbene neenakosti nevtralizirajo, medtem ko se s heteroseksualnim razkritjem še okrepijo. (Velikonja 1998 po I. Barnard 1993: *Feminist teacher* 7,3).

1.1.19.6 Homofobija in človekove pravice

V ustavi Republike Slovenije je v II. poglavju (Človekove pravice in temeljne svoboščine) v 14. členu (Enakost pred zakonom) zapisano: »V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki«.

Koncept človekovih pravic so po Kallenu (1998) »mednarodno sprejeta moralna načela«, ki so poskus mednarodne skupnosti pri preprečevanju zločinov proti človeštvu, kakršne poznamo iz druge svetovne vojne. Kallen govori o treh principih, ki so temelj zagotavljanja najbolj osnovnih človekovih pravic:

- (1) svoboda pri sprejemanju pomembnih odločitev o sebi in zase ter za svojo življenjsko usodo;
- (2) enake možnosti v vseh sferah življenja;
- (3) ohranjanje človeškega dostojanstva oziroma spoštovanje človeka.

Zadnja postavka vključuje pravico človeka, da se z njim ne ravna na surov, nečloveški ali poniževalen način ter prepoved spodbujanja k sovraštvu nekaterih ljudi ali skupin (Kuhar 2003: 84-85).

Homofobija praviloma spada v drugo kategorijo. In prav na tej točki je največ razhajanj, saj je pravica do ohranjanja dostojanstva ter prepoved poniževanja in sramotenja, vsaj navidezno v nasprotju s pravico do izražanja svojega mnenja. Možna pogleda sta dva (po Rosenthal 1978 v Kallen): *liberalni pogled* zagovarja stališče, da je pravica do svobode izražanja nad varstvom pred sramotenjem in klevetanjem, saj so vse pravice in svoboščine odvisne od

pravice do različnih mnenj. S tega vidika na primer posledice sovražnega govora niso zadosten razlog za omejevanje svobode govora. Drugi, *egalitaristični pogled*, pa zagovarja tezo, da je treba zamejiti spodbujanje sovraštva (in posledično s tem postaviti omejitve pravici do svobode govora), da bi tako zaščitili manjšine in hkrati s tem »promovirali medskupinsko harmonijo v družbi«. S tega vidika svoboda govora ne vključuje pravice poniževati sočloveka (Kuhar 2003: 85). V povezavi s tem uvaja Kallen še eno razlikovanje: sovražni govor kot predsodek in sovražni govor kot diskriminacija. V prvem primeru gre za izražanje mnenj, ki so obremenjena s predsodki in s stereotipi, z negativnimi prepričanji, idejami, občutji ipd. do človeka ali skupine, ki je tarča sovraštva. Z liberalnega vidika v tem primeru ne gre za kršenje človekovih pravic, marveč zgolj za izražanje mnenj. Če je tovrstno početje označeno za diskriminacijo, kar pa kot piše Kallen, pomeni odtegotvanje individualne in skupinske pravice do dostojanstvo človeka ali neke skupine, potem promocija sovraštva po egalitarističnem vidiku, brezpogojno krši človekove pravice. Ne glede na to, kateri pogled nam je bližji, je meja, ki loči predsodke od diskriminacije tanka, pogosto pa je sploh ni (Kuhar 2003: 85). Kallen (1998) na podlagi analize raznih pojavnih oblik sovražnega govora ugotavlja, da je proces diskvalifikacije kakšne (manjšinske) skupine sestavljen iz treh sekvenc: invalidacijskega mita ali predsodka, invalidacijske ideologije in akcijske platforme. Invalidacijski mit, ki ga lahko označimo tudi za predsodek, so lažne izjave, ki skupinam pripisujejo razne inferiornosti ali invalidnosti (v odnosu do lastnosti večinske/superiorne družbe ali skupine). Tovrstni miti so v naslednji sekvenci podlaga za vzpostavljanje invalidacijskih ideologij. Kallen omenja antisemitizem, rasizem in heteroseksizem kot primere tovrstnih ideologij, ki dajejo s svojimi »vsebinskimi dokazi« mitom nekakšno kredibilnost. Njihovi argumenti praviloma temeljijo na znanstveno nepodprtih predpostavkah o razlikah med ljudmi ali skupinami. Gre za psevdoznanstvene in/ali psevdoreligiozne argumente o inferiornosti nekaterih ljudi ali skupin, ki so za večinsko skupino ali govorečega seveda ogrožajoči, s tem pa se v nadaljnjem koraku tudi upravičuje kršenje človekovih pravic manjšin. Sovražna propaganda je po Kallenovem mnenju najbolj maligna oblika invalidacijske ideologije, saj skupino ljudi ne samo inferiorizira, pač pa jo hkrati označi tudi za nevarno in za grožnjo obstoječi družbi. Akcijska platforma pa označuje zadnjo stopnjo spodbujanja k sovraštvu in k škodovanju (napadom, fizičnemu in drugačnemu obračunavanju, diskriminatornim praksam ipd.) in k zanikanju človekovih pravic neke skupine. Ilustrirajmo zgornje sekvence s primeri iz internetnih forumov: Invalidacijski mit: »Če kdo smatra, da mora družba take bolnike sprejemati z odobravanjem, potem mi je žal, da sem član te družbe«. Homoseksualci so torej bolniki. Invalidacijska ideologija: »Homoseksualci ste

samomorilci, za to se odločite verjetno zaradi nekega dogodka iz otroštva. Zakaj pravim, da ste samomorilci? Zato, ker je vaša zveza abiološka, nenaravna, nerazvojna. Težnja vsakega živega bitja je, da se razmnožuje.« V tem primeru se torej mit, ki homoseksualce razglaša za bolnike, razvije v teorijo, ki poskuša argumentirati mit in podati razloge zanj, s tem pa v nadaljnjih korakih legitimira še akcijsko platformo. Akcijska platforma: »*'Pobijte pedre!!!'*« (Kuhar 2003: 85-86).

1.1.20 Mednarodni dan boja proti homofobiji

Mednarodni dan boja proti homofobiji je 17. maj. Spominjajo se ga od leta 2005. Mednarodna zdravstvena organizacija (WHO) je namreč na ta dan leta 1992 homoseksualnost izbrisala s seznama psihičnih motenj, potem ko je imela tak status od 19. stoletja dalje. Ameriško psihiatrično združenje je homoseksualnost v ZDA-ju s seznama duševnih bolezni odstranilo leta 1973.

1.1.21 Homoseksualnost kot normalna variacija v človekovem vedenju

Da bi se na homoseksualnost gledalo kot na normalno vedenje, so potrebni aktivni ukrepi za odpravljanje etikete (stigme), ki je prilepljena homoseksualnosti. Leta 1973 je torej Ameriško združenje psihiatrov ukinilo homoseksualnost s svojega uradnega seznama mentalnih motenj. Leta 1975 je Ameriško združenje psihologov podprlo njihovo akcijo in pozvalo vse strokovnjake, ki se ukvarjajo z mentalnim zdravjem, da delujejo v smeri odpravljanja etikete mentalne bolezni, ki je bila tako dolgo povezana s homoseksualnostjo (Ameriško združenje psihologov 1975). Podobne akcije je sprožilo tudi več strokovnih združenj, cerkvenih skupnosti in mestnih organizacij. Takšne aktivnosti so nujne za morebitno odpravljanje homofobije in vključevanje gejev in lezbijk kot enakopravnih članov družbe (Hancock 1986: 21).

1.1.22 Zgodovina homofobije v Sloveniji

Homofobija moti posameznega državljana s poudarkom na gospodarskih in političnih problemih v družbi. »Slovenija ni nobena izjema, kar se tiče homofobije. Homofobični izbruhi se pojavljajo redno in na različnih lokacijah. Vztrajen homofob je bil na primer dr.

Janez Rugelj, pa tudi diskurz rimskokatoliške cerkve, ki homoseksualnost še vedno opredeljuje kot greh, je še vedno močan. Večja homofobična izbruha, ki sta se zgodila na Slovenskem in ki sta bila predstavljena v večini slovenskih medijev, sta nasprotovanje izboru popevke za Evrovizijo leta 2002, ko so zmagale Sestre, ter incident, ki se je zgodil pred Café galerijo v Ljubljani, ko varnostnik v lokal ni spustil dveh gejev, za katera je predvideval, da sta avtomatično homoseksualni par (Šušteršič 2003: 40). Sestre so z vstopom v medijsko sfero poleg vsega sprožile vrsto debat o transvestizmu. »*Za marsikoga so Sestre preprosto ostale pedri, žaljivka par excellence*« (Kuhar 2001-2009). Postale so sinonim za »pedra«. Pred Café galerijo je redar oznanil, da lokal ni več za »take«. Odziv GLBT-jevske skupnosti je bil Pohod proti diskriminaciji, skupaj s predstavniki afriške skupnosti, saj so bili pred tem incidentom trije temnopolti prebivalci Ljubljane deležni rasističnega napada. O dogodku pred Mestno galerijo je začela krožiti gostinčeva insinuacija o neprimernem obnašanju pesnikov, o napadu na temnopolte pa so poročali tudi kot o »spopadu dveh skupin fantov«. Če se odzoveš na diskriminacijo, ti vedno očitajo moralno oporečnost. Ti očitki so lahko popolnoma lažni, toda čim se pojavijo v medijih, se ljudje začnejo spraševati, »kaj je sedaj tukaj resnično in kaj ne« (Tratnik 2007). Začnejo krožiti raznorazne zgodbe, tako žrtve diskriminacije in nasilja postanejo še drugič žrtve in povrh vsega še – stigmatizirane. Kar dobro poznamo že iz feministične teorije in iz praktičnih izkušenj žrtev posilstva ali nasilja v družini: npr. »morda pa je res izzivala« (Tratnik 2007). Homofobija se ne izraža zgolj v imenu prave moškosti in ženskosti, pač pa tudi v imenu naroda. Povezave med homofobijo in nacionalizmom so še posebej strašljive. Pomislimo samo na parado ponosa leta 2001 v Beogradu. Ali pa na koncentracijska taborišča druge svetovne vojne. Na McCarthyjev lov na čarovnice v petdesetih letih prejšnjega stoletja, kot so iz ameriških vladnih služb odpuščali homoseksualce, češ da so sovražnikovi vohuni na drugi strani železne zaves. Ali pa – nenazadnje – na bivšega ministra Drobniča, ki je ob vprašanju o legalizaciji istospolnih partnerskih zvez leta 2003 zarohnel: »*To so traparije in tu ne gre za nobeno enakost, temveč je lahko to čista civilizacijska dekadenca: pazite, vse civilizacije, ki so to uvedle, so doživele pokop! Kar poučite se o tem!*« (Kuhar 2007).

V nadaljevanju bom natančneje obravnaval, kje vse je homofobija prisotna v Sloveniji.

Homofobija v Sloveniji se kaže na številnih področjih. Lahko jo najdemo tako v politiki, medicini, šolstvu, zdravstvu, dijaški populaciji kot pri zakonodaji in celo pri varuhu človekovih pravic. V sredini devetdesetih let, ko so raziskave slovenskega javnega mnenja kazale na najvišjo stopnjo nestrpnosti do homoseksualnosti (več kot 60 odstotkov državljanov

ne bi želelo imeti gejev ali lezbijk za svoje sosede), je tedanji varuh človekovih pravic republike Slovenije Ivan Bizjak izjavil, da v tej sferi ni zapazil posebnih problemov (Velikonja 1999: 148). Morda ni odveč podatek, da je bil Ivan Bizjak takrat član Slovenske krščanske stranke. V raziskavi Mladine leta 1993 pa več kot četrtina anketirane študentske in več kot dve tretjini dijaške populacije odgovarja, da noče nikakršnih stikov z istospolno usmerjenimi. Prav tako večina anketirancev (kar 67 odstotkov) v raziskavi, ki jo je izpeljal Delo Stik leta 2000, meni, da geji in lezbijke niso primerni za posvojitelje. 44,5 odstotka anketirancev pa je prepričanih, da bi istospolno starševstvo otroku prej škodilo kot koristilo (Ponikvar 2000). Diskurz slovenskih javnih oseb do homoseksualcev je v veliki večini diskriminatoren, poniževalen in žaljiv. Tako je leta 1991 poslanka Angelca Žirovnik ob sprejemanju slovenske ustave (takrat se je v skupščini prvič govorilo o istospolni usmerjenosti in o istospolnih partnerskih skupnostih oziroma o enakosti v pravicah ne glede na spolno usmerjenost) izjavila, da bi antidiskriminatorne politike do spolne usmerjenosti odprle prostor ne le pedofiliji, temveč tudi sodomiji ali seksu s kipi (Šušteršič 2003: 41). Obstoječa zakonodaja RS priznava samo zakonsko zvezo med partnerjema različnega spola ter družino kot skupnost raznospolnih staršev in otrok. Ekskluzivni poudarek na raznospolni zakonski zvezi postavlja istospolne pare v diskriminirani položaj, saj ni v skladu z Ustavo RS (14. člen zagotavlja vsem državljanom in državljankam RS enakost pred zakonom; 53. člen ustave pa zagotavlja pravico do poroke), z mednarodnimi standardi in resolucijami Evropskega parlamenta (resolucija Evropskega parlamenta iz februarja 1994, priporoča odpravo vseh oblik zakonske diskriminacije istospolnih oseb v državah članicah) in končno krši tudi osnovne človekove pravice in temeljne svoboščine (pravica do izbire partnerja/partnerke in življenjskega stila). 135. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih pravi, da nihče ne more biti posvojen od več oseb, razen če sta posvojitelja zakonca. Ta člen implicitno preprečuje posvojitve otrok neporočenim parom. Omenjeni člen zadeva tudi homoseksualce, saj istospolnih partnerskih skupnosti ni mogoče formalizirati. Zakon sicer dopušča posvojitev otrok tudi individualnim osebam, kamor kot posamezniki teoretično sodijo tudi geji in lezbijke, vendar pa so njihove praktične možnosti nične, saj je konkurenca premočna, prednost pa se daje poročenim, raznospolnim parom (Šušteršič 2003: 41 po Ponikvar 2000).

Homofobija je diskriminatorna praksa, ki jo izvaja heteroseksualna večina nad homoseksualno manjšino. Z diskriminatornimi praksami in njihovim odkrivanjem se ukvarja kritična diskurzivna analiza, to je metodologija v družboslovju, katere predmet raziskovanja je

ponavadi medijski tekst (Šušteršič 2003: 41-42). Tudi drža države do homoseksualnosti je izredno »nacionalizirana«, saj favorizira diskurze nacionalne države in nacionalizma kot prednostnih življenjskih stilov in preferira tradicionalno heteroseksualno družino kot ekskluzivno nacionalno enoto, hkrati pa se ohranja obstoječa politika, ki je posredno podprta celo v Evropski uniji: čeprav sta Evropski svet in Evropski parlament sprejela več resolucij za uveljavitev enakosti istospolne populacije, pa le-te niso obvezujoče za vse države članice (Velikonja 1999: 150).

1.1.22.1 Družbeno ozadje homofobije

Homofobična družba se rodi v 17. stoletju, tik pred letom 1700, ko protestantizem ponovno obudi idejo o zadušitvi in prepovedi vsakršnih spolnih praks zunaj zakonske zveze. Prvič v zgodovini je skupina moških označena za manjvredne, meja med dobrim in slabim na področju seksualnosti pa je postala strogo orožje socialnega revanšizma, prek izdajalcev nemškega naroda v času 2. svetovne vojne kot do notranjih sovražnikov tako na levi kot desni strani železne zavese. (Kuhar 2001: 212-213). Družbeni faktor, kot je homofobija, vpliva na posameznikovo razkritje in je hkrati razvojna, kar pomeni, da predpostavlja kontinuiranost tako v procesu razkritja kot posameznikov razvoj skozi čas (Kuhar 2001: 214). Izmed pomembnih prepovedi homoseksualnosti naj omenim nekaj najpomembnejših. Prepoved homoseksualnosti in čistke so sledile v Tretjem rajhu po letu 1934; prav tako tudi vrnitev h konvencionalni moralnosti ter privzem zakonov proti homoseksualnosti v Stalinovi Sovjetski zvezi; čistke v ZDA-ju v McCarthyjevih petdesetih, torej v času oblikovanja novega povojnega narodnega soglasja, ko so bili geji in lezbijke obravnavani kot moralni umazanci (Velikonja 1999: 146). Obtožbe na račun homoseksualnosti so nacistom služile tudi v primeru žrtev, ki niso bile iz njihovih vrst. Homofobična nastrojenost, ki je prevevala nacistično obdobje, je bila tudi posledica močnih osamosvojitvenih gibanj homoseksualcev, ki so zaživela predvsem po prvi svetovni vojni. Nacisti so imeli dvolično stališče do homoseksualnosti. »Homoseksualno epidemijo« so skušali odpraviti, ker je bila nevarna nemškemu narodu, saj se homoseksualci kot »socioseksualni izrodki razmnoževanja« pač ne razmnožujejo in so zato »neuporabni kot kokoši, ki ne nesejo jajc« (Plant 1991: 65). Neznanka pa ostaja, zakaj Hitler leta 1928 ni zavzel podobna stališča tudi do homoseksualnih pripadnikov v nacističnih organizacijah (Pirnar 2006: 74-76). Mnogi trdijo, da je nacistično gibanje bila prikrita homoseksualna združba, Hitler pa naj bi bil potlačen homoseksualec.

1.2 Homofobija in proces socializacije

Socializacija je zapleten proces, v katerem se ljudje prilagajamo družbi, v njej živimo, se vanjo vključujemo in prejemamo njeno kulturo. Vsebuje tudi učenje vedenja, ki je sprejemljivo za posamezen spol. Spolno tipizirano vedenje se prične razvijati takoj, ko je otrok rojen. Starši novorojenega otroka dejansko različno odreagirajo glede na to, ali je ta otrok deček ali deklica. Ne samo da imajo različen odnos do dečkov in deklet, temveč jih tudi vzgajajo v povsem različnem okolju, ki se odraža v različnih barvah, igračah itd. Ne gre pa pozabiti, da se stereotipni vzorci obnašanja počasi spreminjajo. V skrajnosti lahko različna vzgoja dečkov in deklic privede do okoliščin, ki predstavljajo osnovo za kasnejše neenakopravne odnose med zakoncema. Po drugi strani pa jim je treba pomagati pri izpolnitvi njihove biološke osnove. Teorije socialnega učenja diskvalificirajo pomen predispozicij v procesu nastajanja spolno specifičnega vedenja. Bistveno vlogo pripisujejo neposrednemu okolju, ki posreduje družbeno pozitivno ovrednotene vzorce. Družbena kontrola in družba kot taka s procesom nagrajevanja in kaznovanja na posameznika namreč izvajata pritisk, naj sprejme obstoječe vzorce, ki so splošno diferencirani. Že v zgodnjem otroštvu otrok sprejema vrednote in norme, ki mu jih posreduje omenjena okolica, *pomembni Drugi*, ki sestavljajo njegov svet ter internalizira vrednote, norme, pričakovanja, stereotype in predsodke, ki jih le-ti gojijo. Socialna kontrola je sprva personalizirana v družini, kasneje pa zajema vse širše družbene oblike (institucije), ki s formiranjem »pravilne« spolne identitete zagotavljajo reprodukcijo družbenega sistema (Šercelj 2000: 36). Otroci prevzamejo spolu primerno obnašanje prek opazovanja ter procesa nagrajevanja sprejemljivega oziroma kaznovanja nesprejemljivega vedenja. Ob tem se pojavi vprašanje družbene konstrukcije homoseksualnosti, saj tovrstno vedenje ni družbeno zaželeno ali celo ni sprejemljivo, vendar pa se kljub temu razvije. Tako dilemo o prirojenosti oziroma neprirojenosti homoseksualnosti po mojem mnenju razrešuje preprosta ugotovitev, da bi bili, če bi bila spolna usmerjenost odvisna od okolja, vsi heteroseksualci, saj v glavnem vsi odraščamo v heteroseksualnem okolju. Biološka predispozicija je tu torej ključnega pomena. To tezo potrjujejo tudi raziskave, ki so se usmerile na preučevanje spolne identitete otrok, ki so odraščali ob homoseksualnih starših, pa niso razvili homoseksualne spolne identitete. Kljub temu pa vloge okolja ne gre podcenjevati (Šercelj 2000: 36). Proces učenja in socialna kontrola z mehanizmom nagrajevanja in sankcij sili posameznike h konformnemu sprejemanju družbenih norm. To učenje poteka vse naše življenje. Spolna identiteta torej ni stanje, pač pa

proces, v katerem iz okolja sprejemamo informacije, ki jih prilagodimo obstoječi strukturi identitete ali pa jih zavrnemo (Štular 1996 po Devor 1989). Seksualnosti ne bi smeli razumeti kot kategorizirano, univerzalno in permanentno v vseh zgodovinskih obdobjih. Vendar se da realnost družb nekako prepoznati skozi njene norme in zakone. Pri tem je ključno ugotoviti način reakcije posameznika na obstoječo lestvico pojavnih seksualnih oblik, izrazov zanje in družbeno vzpostavljenega odnosa do nje (Šercelj 2000: 36). Homoseksualno vedenje je bilo do neke mere prisotno v vseh zgodovinskih družbah. Niso pa bili homoseksualci vedno nujno zaznamovani z bremenom družbene netolerance. Glede na to, da je homoseksualnost še vedno do neke mere tabu tema, je nastalo mnogo stereotipov, saj so ljudem teme, ki jih ne poznajo, vedno cilj določenih predsodkov in stereotipov. Uveljavilo se je mnenje, da homoseksualnost nastane zaradi sovraštva do nasprotnega spola, kar so strokovnjaki zavrgli, saj se večina gejev odlično razume s prijatelji nasprotnega spola. Drugi trdijo, da se razvije zaradi avtoritarne matere in neodločnega očeta, vendar je bila tudi ta izjava ovržena, saj ima npr. mnogo heteroseksualno usmerjenih oseb takšne ali drugačne družinske težave (Šercelj 2000: 38). Vsi ti predsodki in z njimi povezana homofobija pa zelo otežujejo sam proces razkritja posameznikove homoseksualne identitete, ki mora ob spoznanju lastne homoseksualnosti redefinirati s strani družbe in okolja posredovane socialne reprezentacije o homoseksualnosti. To ni težko le za posameznike, ki so začutili homoseksualna nagnjenja, temveč tudi za njihove družine in bližnje prijatelje, ki jim posameznik zaupa svoja nagnjenja. S tem so ogrožena konvencionalna pričakovanja o družbenih spolnih vlogah, ki so osnovni vidik vseh družinskih odnosov. Tudi samo razkritje spolne identitete ni kratkotrajen proces. Sprva skuša posameznik zavrniti istospolne občutke s posluževanjem različnih obrambnih strategij. Te ponavadi kar precej uničijo njegovo samopodobo in samozavest. Temu postopno sledi sprejemanje teh občutkov kot nekaj normalnega. S tem se začne graditi homoseksualna identiteta. Proces pa nujno ne poteka linearno, saj se posameznik z zanikanjem lastnih občutkov na katerikoli stopnji lahko vrne na začetek (Šercelj 2000: 38). K temu pa, kot sem že prej omenil, v veliki meri pripomorejo predsodki, stereotipi, socialne reprezentacije, predstave o nenormalnosti itd.

1.3 Heteroseksizem, hetero(seksualna) normativnost oziroma heterocentrizem

Heteroseksizem je sklop socialnih praks znotraj množstva socialnih področij dela, doma, šole, medijev, cerkev, sodišč, ulice itd., kjer je heteroseksualnost privilegirana (Ponikvar 2000: 29). Ni univerzalen, temveč družbeno pogojen, zato je povezan tudi z drugimi strategijami

podreditve kot so razred, spol, generacija in rasa. Heteroseksualnost predpisuje kot edino legitimno in priznano obliko seksualnosti. Heteroseksizem je prepričanje, da je sistem heteroseksualnih vrednot boljši in/ali bolj naraven kakor homoseksualnost; ki ne priznava obstoja ne-heteroseksualnosti; in da se predpostavlja, da so vsi ljudje heteroseksualni. Je prepričanje, da je heteroseksualnost normativna in da je ne-heteroseksualnost deviantna ter resnično manj zaželena. Heteroseksisti se na homoseksualce odzivajo kot na nesrečne, razvrednotene posameznike (Banks 2003 po Mihalik 1997: 13). Heteroseksizem se je začel uporabljati kot izraz podoben seksizmu in rasizmu, ki opisuje ideološki sistem, ki zanika, očrni in stigmatizira vse neheteroseksualne oblike vedenja, identitete, odnosa ali skupnosti (Herek, 1990). Uporaba izraza heteroseksizma poudarja vzporednice med protigejevskimi čustvi in drugimi oblikami predsodkov kot so rasizem, antisemitizem in seksizem (Herek 1997-2009: 1). Podobno kot institucionalni rasizem in seksizem, heteroseksizem prežema družbene položaje in institucije. Deluje skozi dvojni proces nevidnosti in napada. Homoseksualnost ponavadi ostaja kulturno nevidna; ko ljudje, ki sodelujejo v homoseksualnih vedenjih ali ki so opredeljeni kot homoseksualci postanejo vidni, so predmet napada v družbi (Herek 1997-2009: 1). Heteroseksualnost velja za prioriteto, superiorno in edino sprejemljivo seksualnost. Heteroseksualci imajo dostop do heteroseksualnih privilegijev in do ugodnosti za ženske in za moške, ki so heteroseksualni, kot na primer pridobitev družbene veljavnosti zaradi povezanosti s partnerjem drugega spola, družbeno in družinsko odobravanje in sprejemanje, materialna varnost ter zakonska in fizična zaščita (Zorn 2000: 23 po Levy 1995). Heterocentrizem je predpostavka, da so vsi heteroseksualni, dokler ni navedeno drugače, je pogled na svet skozi heteroseksualne leče.

Primeri heteroseksizma v ZDA-ju so: prepoved opravljanja vojaškega poklica gejem in lezbijkam; splošno pomanjkanje pravne zaščite pred diskriminacijo gejev v zaposlovanju, nastanitvah in storitvah; prisotna sovražnost do gejevskih in lezbičnih razmerij, potrjena s prehodom zveznih v državne zakone proti istospolnim porokam ter obstoj sodomitskih zakonov v več kot eni tretjini njenih držav (Herek 1997-2009: 1). Protigejevski odnosi so postajali vedno bolj pomembni konzervativnim političnim in verskim ideologijam od leta 1980 naprej in te omejitve so sčasoma postajale vedno bolj problematične. Vendar heteroseksizem s svojim zgodovinskim, makronivojskim poudarkom na kulturni ideologiji, ki nadomesti svobodno vedenja posameznika ni zadovoljivo opravičilo za pojav homofobije (Herek 1997-2009: 1). Eden od rezultatov heteroseksizma je nevidnost lezbičnosti in homoseksualnosti. Razlogi za nevidnost lezbičnosti in homoseksualnosti ter neizražene

stopnje homofobije med družbami, v samih družbah in med posamezniki ter med posameznicami se razlikujejo in spreminjajo. Kakor ni enostavnega razloga za stereotipe o homoseksualcih in o lezbijkah, tako tudi ni enostavnega razloga za stereotipno reakcijo nanj (Ponikvar 2000: 29).

1.3.1 Oblike heteroseksizma

Heteroseksizem se pojavlja v različnih oblikah. Med najbolj znanimi sta naslednji dve obliki heteroseksizma:

Kulturni heteroseksizem: Ta raven se manifestira v prepričanjih in v promociji dominantnosti heteroseksualne usmerjenosti, ki je edina sprejemljiva oblika čustvenega in spolnega izražanja. Ta prepričanja pa so vsiljena s strani družbenih običajev in institucij. V tem smislu je kulturni heteroseksizem podoben institucionalnemu rasizmu in seksizmu ter se včasih tudi navezuje na institucionalizirani heteroseksizem. Ker pa je kulturni heteroseksizem tako prepričljiv in samoumeven, se ga le redko opazi. Cruikshank (1992) razlaga, da s tem ko se vzdržuje dominantni položaj, to pomeni, da so življenja oseb, ki niso heteroseksualna, »izbrisana«, so pojmovana kot da ne obstajajo (eden od takih primerov je jasno viden na področju zakonodaje – sklepanje zakonskih zvez in posvojitve; zatrtje njihovega javnega delovanja – časopisi, revije) (Denša 2004: 40). Kulturni heteroseksizem se izraža v subtilnih oblikah bodisi kot pomanjkanje znanja bodisi kot nesramno dejanje diskriminacije, največja pomanjkljivost, ki jo doživljajo geji, lezbijke in biseksualne osebe pa je ta, da so njihove osnovne pravice nezavarovane. Razen nekaj zakonov (npr. predlog Zakona o delovnih razmerjih, v katerem še posebej 6. člen izrecno prepoveduje diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti, ter sprejeti Zakon o registraciji istospolnih partnerstev) ne obstaja nobena pravna varnost, ki bi istospolno usmerjene ljudi zaščitila pred diskriminacijo (Denša 2004: 40).

Psihološki heteroseksizem: Kulturni heteroseksizem, ki podpira negativno držo do gejev, lezbijk in biseksualnih oseb, hkrati preko sistema vrednot in stereotipov opravičuje t. i. psihološke heteroseksizme (Denša 2004: 40 po Hunter 1998: 22-25). To je druga oblika heteroseksizma, ki se kaže tako skozi čustva kot skozi obnašanje. Čustva vključujejo gnus in zasramovanje do gejev, lezbijk in biseksualnih oseb. Najbolj znana obnašanja pa zajemajo odprto sovražnost, ki se razteza od šal in zmerljivk do verbalnega obrekovanja in fizičnega napada. Poleg tega obnašanja lahko le-ta vključuje tudi izogibanje in odklanjanje podpore.

Nasilje je resna oblika psihološkega heteroseksizma, ki se lahko razteza v sovražne zločine: od verbalnega nadlegovanja pa vse do umorov. Drugi primeri takega nasilja so še npr. grožnje s pištolo zaradi spolne usmerjenosti, fizični napadi, razgrajanje na posestvih gejev in lezbijk, grožnje z nasiljem, metanje različnih predmetov, pljuvanje. Vendar zaradi številnih nevšečnosti mnogo žrtev teh napadov oblastem sploh ne prijavi (Denša 2004: 40-41). Razlog za to je pogosto strah, da bodo doživeli nove oblike (verbalnih ali fizičnih) napadov s strani policije ali koga drugega, ko bodo ti izvedeli za njihovo spolno usmerjenost. Negativne drže, ki lahko vodijo v nasilje, so rezultat predsodkov in stereotipov. To pa sta jedri, ki producirata psihološki heteroseksizem (Denša 2004: 41 po Hunter 1998: 26).

1.3.2 Razlika med homofobijo in heteroseksizmom

Pojmovanje homofobije je precej ozko, saj je usmerjeno na osebne strahove in ne upošteva vpliva širše družbene strukture. Izraz *heteroseksizem* pa bolj poudari tako hierarhijo med spoloma kot tudi hierarhijo enega tipa seksualnosti nad drugim (Zorn 2000: 22). *Homofobija* se nanaša na posameznike in referenčne skupine znotraj družbe, ki se počutijo osebno ogrožene zaradi vedenj ali seksualnosti različnih spolnih vlog, *heteroseksizem* pa kaže na širši odziv družbe (Boes, Wells, Wormer 2000: 30). Negativni odnos do homoseksualnosti obstaja na kontinuumu od homofobije do heteroseksizma. Heteroseksizem je bolj subtilen kot homofobija in prežema kulture ter njene družbene institucije (Banks 2003 po Berkman in Zinberg 1997: 13-14). Pojem homofobije se uporablja za opisovanje individualnih antigejevskih drž in obnašanj, medtem ko se heteroseksizem nanaša na družbene ideologije in vzorce institucionalnega zanikanja neheteroseksualnih ljudi. Izraz homofobija je pogosto rabljen za to, da pokaže zavračujoč odnos do gejev in lezbijk. Vendar pa Herek (1995) predlaga namesto termina »homofobija« uporabo termina »heteroseksizem«. Definira ga kot ideološki sistem, ki zanika, ponižuje in stigmatizira kakršnokoli neheteroseksualno obliko obnašanja, identitete, partnerstva ali skupnosti. Literarni pomen homofobije je »strah pred enakostjo« (»fear of sameness«); je izraz za predsodke, diskriminacijo in nasilje do gejev in lezbijk (Denša 2004: 42). Poleg tega pa termin homofobija vključuje to, da so predsodki proti gejem in lezbijkam oblika psihopatologije. To pa pomeni znova osredotočenje na posameznika in ne na širši kulturni kontekst (Denša 2004: 42 po Hunter 1998: 22).

1.3.3 Heteronormativnost vzgoje in kriza identitete

Heteroseksualnost tako postane, ugotavlja Hennessy (1995: 146), tista družbena institucija, ki ne organizira zgolj področja seksualnosti, pač pa so s heteroseksualnostjo prežete vse samoumevne norme v družbi, ki oblikujejo tisto, kar »vidimo, rečemo, vrednotimo«. Heteronormativnost bi zato lahko razumeli kot obliko dominantnega diskurza (Fairclough 1992). Fairclough namreč piše, da je ultimativni cilj dominantnega diskurza priznanje legitimnosti tega diskurza prek nepriznavanja arbitrarnosti – arbitrarnosti v pomenu gledanja stvari na različne načine. Ko nek dominantni diskurz v tolikšni meri zatire ali brzda dominirane diskurze, ga ne razumemo več kot arbitrarnega, pač pa postane naturaliziran, naraven, nevprašljiv in legitimen. Ali še drugače: Davis (1995: 287) heteronormativnost primerja s Foucaultovim opisom panoptikona kot stroja, v katerega smo vsi ujeti, tako tisti, ki izvajajo oblast, kot tisti, nad katerimi se oblast izvaja, stroj pa ni v nikogaršnji lasti. Davis meni, da tudi heteronormativnost deluje na tak način in da smo vsi ujeti v to mrežo, kjer panoptični pogled obstaja v obliki heteroseksizma in internalizirane homofobije. Ali če parafraziram znano Foucaultovo definicijo, vezano na njegovo razumevanje oblasti: mesto heteronormativnosti je prazno. Ker pa je – še vedno parafrazirajoč Foucalta – povsod, kjer se heteronormativnost izvaja, mesto tudi za upor, ima heteronormativnost vrsto težav, na katero opozarja Renner (Kuhar 2006: 548).

»In vendar ni mogoče spregledati težave, ki je heteronormativnosti imanentna: vzpostavlja se lahko samo z represijo in z nasiljem. Če bi bila zares samoumevna, normalna in naravna – zakaj potem potrebuje tako količino nasilja, da se lahko reproducira? Zakaj mora tako zelo »delati na sebi«, se nenehno uprizarjati in potrjevati, če pa je samoumevna?« (Kuhar 2006: 548 po Renner 2005: 10).

Homofobija je namreč oblika upravljanja s strahom pred potencialno lastno feminilnostjo, skrito v slehernem moškem, vendar prek homofobije projicirano v konstitutivni element moške homoseksualnosti. Tu je na delu seksizem, znotraj katerega je feminilnost interpretirana kot inferiorna lastnost; moška homoseksualnost je od ženske homoseksualnosti bolj ogrožajoča zato, ker je koncept heteronormativnosti definiran z moško nadrejenostjo ženski. Moški v spolnem odnosu z drugim moškim namreč nadomesti žensko, s tem pa

samega sebe podredi ali bolje rečeno, reducira na raven ženske.²⁰ Če je moška homoseksualnost diskvalificirana na polju seksualnosti (kot nenaravna, nenormalna, boleсна, nereproduktivna in predvsem *nemoška*), je lezbištvo nasprotno na tej točki vključeno: seksualna lezbična razmerja so namreč pomemben del moškega heteroseksualnega imaginarija in fantazij, ki jih producira (in reproducira) pornografska industrija. Vendar pa je tu treba jasno ločiti med lezbično identiteto in imitacijo lezbištva za heteroseksualne moške. Kapital (heteroseksualna pornografska industrija) je seveda zainteresiran zgolj za slednje (Kuhar 2006: 548-549).

Družbeni kontekst favoriziranja heteroseksualnosti ter stigmatiziranja homoseksualnosti je tisti, ki istospolno usmerjene pozicionira bistveno drugače od raznospolno usmerjenih in privede do neskladja med lastno samopodobo in pričakovanji večine (Švab 2005: 142). Potencialne izkušnje tako homo- kot heteroseksualnega vedenja in na drugi strani s homoseksualnostjo povezana stigma ter pomanjkljive informacije o (homo)seksualnosti lahko le še potencirajo možnosti za pojav *krize identitete*²¹ (Švab in Kuhar 2005: 61), tj. negotovost glede lastnega seksualnega statusa (Mladenovič 2009: 16 po Kuhar 2005: 123). Kriza identitete je druga faza v oblikovanju spolne identitete. Tipičen odziv na to je zanikanje homoseksualnih občutij, poskusi popravila, izogibanje občutjem, potlačitev seksualnih želja, nasilna potopitev v heteroseksualnost in prevzem biseksualne identitete, lahko pa tudi eskapizem (pobeg od občutij npr. z uživanjem drog) (Troiden 1988 v Kuhar 2005: 124). Tak odziv je posledica socialne kontrole, ki ohranja geje, lezbijke in biseksualne ljudi v omarah in sili mlade, da bi na vsak način poskušali biti heteroseksualni – stigmatizacije (Schneider 1997 v Lobnik 2002: 21 po Mladenovič 2009: 16). Krizo identitete povzročajo naslednji faktorji: spreminjajoča se percepcija samega sebe, izkušnja heteroseksualnega in homoseksualnega vedenja, s homoseksualnostjo povezana stigma in pomanjkljive informacije o homoseksualnosti (Kuhar 2001: 166-170). Nekateri so doživljali daljša obdobja krize identitete, ker so poskušali neskladje med željami in pričakovanji razrešiti v prid družbenim pričakovanjem, drugim, predvsem mlajšim, je kriza identitete pomenila le obdobje, ko so homoseksualnost destigmatizirali in heteronormativnost presegli s tem, da so v ospredje postavili svoja pričakovanja in želje, ki so jih pozitivno ovrednotili in v različnih družbenih

²⁰ Primere za razliko med dojetjem moške in ženske homoseksualnosti in s tem povezane homofobije v sodobni družbi je v enem od intervjujev najbolje ilustriral Janez Rugelj v oddaji Studio City. Trdil je, da je seksualnost med dvema moškima nagnusna, med dvema ženskama pa ne, ker se dvema ženskama vedno lahko priključi »aktiven moški« in iz tega »nastane nekaj lepega«. (Kuhar 2006: 549).

²¹ Glej podpoglavje Oblikovanje homoseksualne identitete.

okoljih (od medijev do samopomočnih skupin in podobno) dobili pozitivno potrditev svojih pričakovanj (Kuhar in Švab 2005: 64).

Zaradi heteroseksizma in homofobije nekatere lezbijke in geji težko razvijejo pozitivno samopodobo, njihovi življenjski stili pa so v širši družbi pogosto nevidni.

1.4 Predsodki

Homofobija je predsodek tako kot sta rasizem in seksizem obliki predsodka. Je družbeni pojav, posledica predsodkov, ne pa izkustvenega strahu (Velikonja 1998: 152). Za predsodke je značilno, da so predvsem zelo subtilne mikroideologije vsakdanjega sveta, kjer ideologija deluje na prikrit in zvit način (Nastran Ule 1999: 7). Predsodki segajo na vsa področja družbenega življenja. Izražamo jih skozi vsakdanji govor, fraze in šale. Pojavljajo se povsod: v javnosti, medijih, politiki, znanosti in kulturi. Dokler gre za vsakdanje situacije, se zdijo tako vsakdanji, da jih sploh ne opazimo. Toda predsodki imajo to neprijetno lastnost, da hitro postanejo družbeno vezivo množic, da se širijo kot virusi, in lahko dobijo epidemične razsežnosti (Ponikvar 2000: 24 po Nastran Ule 1999: 299). Tedaj se predsodki spremenijo v orodje agresije, so napoved linča, opravičilo vsakovrstnih diskriminacij, preganjanja, izginjanja ali prepuščanja ogroženih skupin njihovi usodi (Denša 2004: 27 po Nastran Ule 1999: 299). Ti predsodki so institucionalizirani in vgrajeni v obstoječo heteronormativno družbeno strukturo, v kateri je norma oziroma zaželeno spolno vedenje heteroseksualnost, homoseksualnost pa je vrednotena manjvredno in je stigmatizirana.

Nancy Chodorow (1998) pojasnjuje, da so tisti deli predsodkov, ki so najgloblji in najbolj nasilni, tako rekoč nezavedni, vedno telesni in seksualni. V najbolj grozovitih pogromih Židov, v linčanju črncev in v posilstvih žensk namreč izstopata prav seksualna in telesna raven nasilja, seksualni in telesni imaginarij. Ob tem je zanimivo omeniti, da so bile različne skupine kot so Židje, črnci in homoseksualci, v zgodovini označeni z istim medicinskim/psihiatričnim diskurzivnim aparatom fizične in duševne bolezni, ki se dandanes v popularnem diskurzu ohranja predvsem v povezavi s homoseksualci (čeprav je Ameriško psihiatrično združenje homoseksualnost črtalo s seznama bolezni že leta 1973, Svetovna zdravstvena organizacija pa 1991) (Kuhar 2006: 546-547). Vsi »dopustni predsodki« so vedno zgodovinsko in kulturno pogojeni, zato se zdijo povsem naravni.

Gordon Allport razlikuje pet stopenj izražanja predsodkov v vedenju posameznika in skupin: obrekovanje (npr. šale), izogibanje (ustvarjanje socialne distance), diskriminacijo,

nasilje ter genocid²² (Merhar 2007: 9 po Allport v Nastran Ule 1997: 183). V odnosu do homoseksualne manjšine so bile skozi zgodovino (in so še danes) prisotne vse našteje oblike izražanja predsodkov, in to na vseh ravneh družbenega življenja (na primer na ulici, na delovnem mestu, v družinskem okolju). Allport (1954) je obenem izdelal lestvico predsodkov, ki je sestavljena iz treh stopenj. Kar je pomembno pri tej lestvici predsodkov do homoseksualnih ljudi, je to, da vsaka naslednja stopnja povečuje intenziteto prejšnje stopnje predsodkov:

1. **verbalno zavračanje:** odprto verbalno zavračanje lezbijk, gejev, biseksualnih ljudi; šale na račun lezbijk, gejev; uporaba različnih zmerljivk ('buzi', 'toplovodar', 'peder');
 2. **diskriminacija:** zanikanje enakopravnosti npr. v izobrazbi, zaposlitvi, v iskanju in najemanju stanovanj;
 3. **fizični napadi:** npr. pretepanje in umori gejev, posilstva lezbijk in gejev;
- (Davies po Allportu 1996: 43 v Denša 2004: 34).

Spolni predsodki so širše zasnovan pojem, ki se nanaša na vse negativne odnose na osnovi spolne usmerjenosti, pa čeprav je cilj homoseksualec, biseksualec ali heteroseksualec. Glede na trenutne družbene organizacije seksualnosti, je tak poseg skoraj vedno usmerjen na ljudi, ki se obnašajo homoseksualno ali pa sami sebe definirajo kot geje, lezbijke in biseksualce. (Herek 1997-2009: 1). Tako kot druge vrste predsodkov imajo spolni predsodki tri glavne značilnosti: je odnos (tj. ocenjen ali obsojen); usmerjen je v družbene skupine in v njene člane; je negativen, vključuje sovražnost in nenaklonjenost (Herek 1997-2009: 1). Ker je homoseksualnost, pa ne samo ta, ampak tudi sama seksualnost, področje, o katerem se ne govori niti v javnosti niti v zasebnem življenju, se ta nekomunikacija še bolj izraža preko reakcij, dejanj (npr. nasilje, ignoranca, zavračanje) posameznikov in družbe nasploh. Tako da so dejanja ter reakcije družbe tista, ki kažejo, kakšen je realen položaj, odnos do gejev in lezbijk. Včasih dejanja povedo več kot besede. Iz tega razloga so ti »sodobnejši« predsodki toliko bolj nepredvidljivi in zahrbtni kot tradicionalni predsodki (Denša 2004: 29). Ne moremo jih ne kontrolirati in ne vplivati na njih – so namreč globoko zasidrani v človekovem bodisi zavednem bodisi nezavednem. So vidni in nevidni hkrati. Mirjana Nastran Ule (1999) omenja tudi, da se ob natančni analizi odnosov med različnimi etničnimi, rasnimi skupinami in analizi odnosov med spoloma pokaže, da gre za premik predsodkov in z njimi povezane

²² Kaže se v iztrebljanju in fizičnem preganjanju celih skupin, manjšin ali narodov. Hitler se je med 2. svetovno vojno še najbolj približal temu, da bi mu uspelo iztrebiti celotno homoseksualno skupnost v državi (Merhar 2007: 9 po Allport v Nastran Ule 1997: 183).

diskriminacije, in ne za njihovo izginjanje. Prav tako pa tudi omenja, da so se predsodki do nekaterih tradicionalno stigmatiziranih skupin kot npr. do homoseksualcev in lezbijk, do duševno bolnih, do Romov in do muslimanov (v zahodnem svetu) celo okrepili (Denša 2004: 29).

Jelka Zorn (2000) pravi, da bi z vidika lezbičnega ali gejevskega načina življenja lahko družbeno klimo, v kateri živimo, označili kot heteroseksistično in homofobično. Pod izrazom »družbena klima« imamo v mislih razne predsodke in stereotipe o lezbijkah in gejih kot tudi druge diskurze z družinskega, medijskega, šolskega, pravnega področja. Predsodki in stereotipi o istospolno usmerjenih ljudeh so institucionalizirani in vgrajeni v obstoječo strukturo, ker večina ljudi družbena prepričanja o homoseksualnosti in o homoseksualcih ponotranji, jih vzame za svoja in je prepričana, da je homoseksualnost nekaj slabega (Denša 2004: 32 po Zorn 1998: 139). Zanimiv paradoks glede razširjenosti predsodkov do istospolno usmerjenih in homofobije nasploh, se zdi dejstvo, da velik delež ljudi, ki so nastrojeni proti gejem in lezbijkam, nima nikakršnih osebnih stikov z njimi (Merhar 2007: 9). Raziskave opravljene v zadnjih nekaj letih, so pokazale, da se v nasprotju z drugimi »izločenimi« skupinami ljudi, prezir in sovražnost do lezbijk, gejev in biseksualnih oseb še vedno odprto izraža, in to z minimalnim socialnim neodobravanjem. Osebna in institucionalna sovražnost ter netoleranca do lezbijk, gejev in biseksualnih oseb ni samo sprejeta, ampak tudi pričakovana. Da bi se ta sovražnost do njihove spolne usmerjenosti še povečala, uporabljajo HIV/AIDS kot opravičilo za antagonistične reakcije proti lezbijkam, gejem in biseksualnim osebam. Npr. biseksualni moški so označeni kot prenašalci aidsa in virusa HIV na heteroseksualno populacijo (Denša 2004: 32 po Hunter 1998: 21).

1.5 Stereotipi

Koncept stereotipov je leta 1922 v psihologijo uvedel ameriški avtor Walter Lippmann. Njegova temeljna ideja je bila, da so stereotipi preprosti, napačni, se upirajo spremembam in so najpogostejše posredovani (niso rezultat neposredne izkušnje). Temelj stereotipov sta ekonomija napora in ohranjanje lastne pozicije (Potočnik 2004: 34 po Kuhar 2003: 45). O stereotipih torej govorimo, če neke sodbe temeljijo na nepreverjenih dejstvih. Ljudje namesto da bi si oblikovali svoja lastna mnenja, opredelijo celotno osebnost homoseksualcev na podlagi že obstoječih (predvsem negativnih) stereotipov. Ali drugače: *»V večini primerov ni tako, da najprej vidimo in potem določimo, ampak najprej določimo in potem vidimo«*

(Lippmann 1999: 79 v Merhar 2007: 9-10). Pri stereotipih gre za različno percepcijo življenjskega sveta. So brezčasni, delujejo v vsakem prostoru in času. Vsi ustvarjamo stereotipe, saj brez njih ne moremo delovati v svetu (Pirnar 2006: 148 po Gilman 1985). Nedvomno lahko stereotip tako vztrajno in verodostojno prenašamo iz generacije staršev na generacijo otrok, da se skoraj spremeni v biološko dejstvo (Lippmann 1999: 85).

Zornik in Mirović ločita dve vrsti stereotipov:

- ***Stereotipi o vzrokih homoseksualnosti*** so npr. težave, ki jih imajo otroci v odnosu s starši – dominantna mati ali hladen in odtujen oče; strah ali sovražstvo do pripadnikov nasprotnega spola; ženske postanejo lezbijke zaradi svoje poudarjene moškosti, moški pa geji zaradi svoje poudarjene ženskosti; vzrok je porušeno kemično ravnotežje hormonov.
- ***Stereotipi o lastnostih homoseksualcev*** pa so npr.: homoseksualci so poženščeni, lezbijke pa so možače; homoseksualci sovražijo ženske, lezbijke pa moške; aids je izključno bolezen homoseksualcev – kar je posledica dejstva, da so aids najprej odkrili med homoseksualci; homoseksualci so hormonsko in duševno moteni ljudje; homoseksualci in lezbijke so nesrečni in depresivni ljudje, bolj občutljivi, nervozni, emocionalno labilnejši in dovzetnejši za socialne bolezni kot je paranoja; njihove zveze so prehodne oblike in po čustveni in erotični plati niso enakovredne heteroseksualni zvezi; homoseksualci so promiskuitetni; homoseksualnost ni zelo razširjena; homoseksualnost je nenaravna, amoralna in grešna; homoseksualci nadlegujejo otroke in jih pogosto spolno zlorabljajo; niso dobri starši, ker vpeljujejo otroke v svoj način življenja; lezbijke so grde, medtem ko moški pretirano skrbijo za svojo zunanost (Denša 2004: 25 po Mirović in Zornik 1996).

Kar je tuje, bo zavrženo, kar je drugače, pa bo naletelo na slepe oči. Tistega, česar naše oči niso navajene, ne vidimo (Lippmann 1999: 99). Ni življenja brez predsodkov in stereotipov. Tudi reakcije samih gejev izražajo vpliv stereotipov na njihov način obnašanja in razmišljanja. Stereotipi o homoseksualnosti in o osebah s homoseksualnimi nagnjenji so močno zasidrani v zavesti Slovencev. Te predstave so odraz homofobičnosti slovenske družbe, ki odriva geje in lezbijke ob rob. Tako nastane posebna marginalna skupina, ki oblikuje bolj ali manj enotno skupinsko identiteto. Ta pogojuje določene načine obnašanja, razmišljanja ipd. Modeli obnašanja v gejevski populaciji seveda niso enotni, izražajo se

večinoma znotraj skupin, katerih člani preživijo skupaj nekaj časa. Tako se razvijejo določeni načini obnašanja, ki pogosto postanejo stereotipni (govorjenje v ženskem spolu, feminilne kretnje itn.). Na drugi strani pa obstajajo geji, ki zato, da jih ne bi prepoznali kot geje, prevzamejo stereotipne značilnosti »pravih« moških oziroma mačističen način obnašanja (Mirović in Zornik 1996: 142).

1.6 Stigma

Stigma je enaka nezaželeni drugačnosti, je težka socialna zaznamovanost. Geji in lezbijke so v družbi v kateri živimo še vedno zelo stigmatizirani/-e. *Stigma* pomeni, da nosilec stigme ni polno družbeno sprejet član družbe (Zorn 2000: 23 po Goffman 1963: 9). Ljudje verjamemo, da stigmatizirana oseba ni povsem človek (not quite human). Na osnovi te predpostavke praticiramo različne oblike diskriminacije, in na ta način zelo učinkovito, pa čeprav pogosto nenamerno, zmanjšujemo njegove oziroma njene življenjske priložnosti (Zorn 1998: 137 po Goffman 1963: 15). Ljudje začutijo podzavesten strah, ko se znajdejo v družbi stigmatizirane osebe. S konstruiranjem teorije o stigmati, ki predstavlja ideologijo, utemeljujemo njegovo oz. njeno podrejenost in nevarnost, ki jo lahko vnaša ta oseba« (Zorn 2000: 23 po Goffman 1963: 15). Goffman je opozoril (gl. Flaker 1995: 201), da sta možnosti za upravljanje s stigmatom dve: skrivanje (angl. *passing*) in izzivanje stigme (Zorn 2000: 23). Stigma predstavlja dodatno hrano in gojišče predsodkov. Za Goffmana je stigma identiteta. Ima to funkcijo, da nekaterim posameznikom omogoča, da se čutijo boljše od drugih. »Stigmatizirani« in »nestigmatizirani« ljudje so vedno medsebojno povezani v odnosu inferiornost/superiornost« (Cijak 2009: 29). Ta odnos je ključen za razumevanje pomena stigme. Stigmatizirani posamezniki so potrebni, da bi se številni nestigmatizirani posamezniki dobro počutili (Denša 2004: 31). Posledica stigmatizacije se vedno izraža v socialni distanci do stigmatiziranih oseb in skupin. Vsaka »nestigmatizirana« oseba lahko postane »stigmatizirana«. To pomeni, da lahko vsaka človekova lastnost postane stigmatizirana.

Metoda stigmatizacije je blizu magiji – njen osnovni namen ni odpravljanje težave ali nevarnosti, marveč upravljati s strahom. Njen cilj pa je seveda, da se z njo ohrani ali zagotovi položaj tistega, ki jo izvaja. Težavo ali nevarnost odpraviš tako, da jo komu pripišeš, in potem odpraviš njega (Lešnik 1991: 11). Odgovor na vprašanje, zakaj se stigma ohranja, bomo morda našli, ko bomo preučili, zakaj se ljudje bojijo razlik, prihodnosti, neznanega in zato stigmatizirajo tisto, kar je drugačno in neznano. Prav tako pa je za proučevanje pomembno, kako je stigmatizacija povezana s strahom, da bi bili drugačni (Ule po Coleman 1999: 210).

Ker so istospolno usmerjeni v družbi stigmatizirani, so velikokrat tudi objekt diskriminacije, kar pomeni, da se jim priznavajo manjše pravice in ugodnosti v primerjavi z drugimi, zaradi stigmatiziranosti so na nek način zapostavljeni.

Stigma homoseksualnosti namreč močno škoduje ugledu posameznika. Goffman piše, da so škodljive vse oznake, ki posameznika razglasijo za duševno motenega: nenormalnega, norega ali bolnega. Stigma duševne motnje posameznika izloči iz družbenega reda in ga prikrajša za spoštovanje, ki bi mu sicer pripadalo. Velja prepričanje, kot ugotavlja Szasz, da homoseksualec ne more biti uspešen pisatelj oziroma njegove kvalitete ne morejo povsem odtehtati njegove seksualne »motnje«. Že sama definicija duševnih motenj predpostavlja, da stigmatizirana oseba ni popolno človeško bitje. Iz te predpostavke izhajajo različne vrste diskriminacije, ki zmanjšujejo življenjske možnosti stigmatizirane osebe. Goffman pravi, da gradimo teorijo stigmatizacije, ideologijo, da bi pojasnili manjvrednost določene osebe in nevarnost, ki naj bi jo ta oseba predstavljala. Tako pogosto poenostavljamo sovraštvo, ki temelji na drugih razlikah, kot so na primer razredne (Ćomić 1987 v Tratnik 1995: 172).

1.6.1 Samostigmatizacija

Samostigmatizacija kot izključevanje povzroča osebne travme in težave (Kuhar 2009: 126). Lahko je tudi posledica ponotranjenega sovraštva do samega sebe, ki izvira iz družbeno pripisane stigme. Tipičen primer je ponotranjena homofobija, s katero se sooča tako rekoč sleherni gej ali lezbijka, saj kontinuirana izpostavljenost homofobičnemu in heteroseksističnemu okolju lahko privede do ponotranjenja predstav o nesprejemljivosti homoseksualnosti. Ponotranjena homofobija se lahko izraža na različne načine – od skrivanja homoseksualnosti kot znaka potencialne diskriminacije do samosovraštva (Kuhar 2009: 126-127).

Veliko posameznikov znotraj gejevske in lezbične skupnosti lahko internalizira pomembne vidike predsodkov, ki so jih doživeli ter izkusili v heteroseksistični družbi. Ta proces je v skladu z Allportovo (Allport 1954) teorijo 'lastnosti zaradi žrtvovanja'. Trdi, da stigmatizirani posamezniki sodelujejo v obrambnih reakcijah na podlagi posledic predsodkov, s katerimi se soočajo. Ti mehanizmi so lahko ekstrovertirani, vključujoč pretirane in obsesivne zaskrbljenosti s stigmatiziranimi značilnostmi, in/ali introvertirani, ki vključujejo samoblatenje in identifikacijo z agresorjem (Williamson 2000). Medtem ko Locke predlaga 'samosovraštvo', ki se pojavi kot posledica obstoja družbeno stigmatizirane osebe. Plummer

prav tako poudarja učinek stigmatizacije na razvijajočo se identiteto: zavest o stigmi, ki obdaja homoseksualnost, vodi v izkušnjo, da postane istospolni posameznik ekstremno negativen; njegovo zavest prežema sram in skrivnost, tišina in samozavedanje, močan občutek različnosti in posebnosti (Williamson 2000).

1.7 Strpnost/nestrpnost

Strpnost (toleranca) pomeni spoštovanje, sprejemanje in cenjenje bogate raznolikosti svetovnih kultur, načinov izražanja in oblik človečnosti, humanosti. Toleranca (strpnost) je harmonija različnosti. Omogočajo jo znanje, odprtost, komunikacija in svoboda misli, zavesti in prepričanj (Leskošek 2005: 9). Strpnost je temelj vsake sodobne demokratične oblasti, ki vzpodbuja k spoštovanju in varstvu glavnih človekovih pravic in svoboščin (Živec 2003: 10). Strpnost ni vnaprej dana koncesija ali privilegij. Je aktivna drža, ki je posledica zavedanja pomena univerzalnih človekovih pravic in svoboščin ne le zase, temveč predvsem za druge (Leskošek 2005: 9). Vsak ima pravico biti to, kar je. Viktor Frankl je zapisal: *»Da sem strpen, to ne pomeni, da se strinjam z vero drugega. Pač pa pomeni, da drugemu priznavam pravico verjeti in ubogati njegovo lastno vest«* (Mijatović 2008: 31 po Frankl 1994: 62). Odnos med človekovimi pravicami in strpnostjo v demokratični družbi je vzajemen: zavzemanje za človekove pravice je ključni element strpnega vedenja. Brez udejanjanja strpnosti ne moremo doseči spoštovanja človekovih pravic.

Nestrpnost je nasproten pojem strpnosti. Nestrpnost (netoleranca) so ideje in prepričanja, ki vključujejo podreditve drugih ali (pa) je njihov cilj preprečiti njihovo polnopravno udeležbo v družbi, kar dosežejo tako, da jih razglasijo za neustrezne, barbarske, neumne, lene, izkoriščevalske, kriminalce, nemoralne, kratka kot potencialno nevarne za večinsko prebivalstvo (Leskošek 2005: 9). Netoleranten je po definiciji zgolj tisti, ki je pripravljen na fizični obračun in ga vodi sovraštvo. Nestrpnost in diskriminacija sta torej tesno povezani in tako rekoč pogojujeta druga drugo. Če z nestrpnostjo opredelimo odnos do drugih ljudi, potem je diskriminacija opredmetenje tega odnosa (Kuhar 2009: 35). Nestrpnost (in s tem diskriminacija) je povezana z vzpostavljanjem razlik med »nami« in »njimi« in vrednotno označitvijo teh binarnih kategorij. Z drugimi besedami: »nam« pripišemo pozitivne lastnosti, »njim« pa, zato da se v odnosu do njih lahko konstituiramo kot dobri oziroma boljši, pripišemo negativne lastnosti. (Kuhar 2009: 35). Predpostavlja se, da nestrpnost do homoseksualcev izhaja iz strahu pred lastno homoseksualnostjo, in da so jo razvili, ker ni bila v skladu z njihovo heteroseksualno podobo o sebi (Potočnik 2004: 28).

Zanimivi ter hkrati simptomatični so rezultati ankete o toleranci v *Delu* leta 2001, kjer je 43 % vprašanih, in to je bil proporcionalno največji del, menilo, da slovenska družba ni dovolj strpna do ljudi druge rase ter drugačne spolne, verske ali druge usmeritve. Hkrati je 60 % tistih, ki so zatrdili, da slovenska družba ni dovolj strpna, odgovorilo, da homoseksualcu ne bi dovolili paziti na svojega otroka in mu ga ne bi dali v varstvo (Kuhar 2006: 542). V primerjavi z ljudmi, ki so strpni do drugačne spolne usmerjenosti, homofobi hodijo v cerkev bolj pogosto, večinoma prihajajo iz ruralnih območij, kažejo večjo avtoritarnost, večji občutek sramu in krivde v zvezi s seksom, čigar primarni namen vidijo v reprodukciji (Potočnik 2004: 28).

Medtem ko je strpnost abstraktna in težko merljiva v družbi, je nestrpnost lahko opazna in vidna s preprostim očesom, če se le ne pojavlja v prikritih oblikah in ko so z njo kršene osnovne človekove pravice in svoboščine posameznikov ali skupin (Živec 2003: 13).

1.8 Socialna distanca

Od predsodkov in stereotipov, ki jih posameznik ali celotna družba vzdržuje o pripadnikih drugih skupin ali manjšin, pa je močno odvisna stopnja socialne distance. Skozi socialno distanco se izraža posameznikova ali skupinska nestrpnost do pripadnikov različnih družbenih skupin, ki je lahko izražena na različnih stopnjah (Merhar 2007: 10). Socialna distanca je stopnja, do katere so ljudje pripravljeni sprejeti in se družiti s tistimi, ki imajo drugačne socialne karakteristike (Živec 2003: 18 po Johnson 2000: 289). Hkrati je izraz potrebe po izogibanju osebnim odnosom ali intimnejšim stikom z drugimi in se kaže na dveh nivojih, na individualnem in na družbenem (Merhar 2007: 10). Na prvem se izraža kot individualno izogibanje ljudem, ki so po določenih socialnih lastnostih drugačni od nas. Na družbenem nivoju pa se izraža skozi segregacijo in diskriminacijo ali drugače tudi z vzpostavljanjem zakonskih norm oziroma ovir pri vzpostavljanju stikov z drugimi skupinami (Merhar 2007: 10). Izraža tudi stanje medskupinskih odnosov v določeni družbi. Stopnja socialne distance tako na individualnem kot na družbenem nivoju kaže na raven homofobije, ki je prisotna v določeni (heteronormativni) družbi.

1.9 Ponotranjena (internalizirana) homofobija ali egodistonična homoseksualnost

Homofobija ni omejena le na občutja in reakcije heteroseksualcev do homoseksualcev, ampak je prisotna tudi med samimi geji in lezbijkami. Ponotranjena homofobija je posledica

ponotranjenih norm, vrednot, predstav in odnosa do homoseksualnosti, ki se oblikujejo v skupnostih, v katerih GLBT-ji odraščajo. Je posledica socializacije v heteronormativnem okolju. Posledica te homofobije se odraža na samopodobi posameznikov in posameznic, pri vrednotenju samih sebe in v predstavi o svojem položaju v družbi. Notranja homofobija je najhujša oblika homofobije. Ponotranjena homofobija je samo del zgodbe o homofobiji. Pri tem gre za to, da GLBT-ji ponotranjijo ali sprejmejo heteronormativne standarde družbe, v kateri so vzgojeni – in ko se sami soočajo s svojo lastno homoseksualnostjo, na tej točki nastane problem: eno je to, kar si sami želijo, drugo je pa to, kar so njihove vrednote, tisto, kar jim govori družba – to pa pogojuje krizo identitete.

Egodistonična homoseksualnost se nanaša na posameznikove vztrajne in globoke stiske glede svoje lastne lezbične ali gejevske seksualnosti in je pogosto povezana z željo spremeniti spolno usmerjenost. Izraz je postal sporen zlasti po vključitvi izraza v sklop diagnostične razvrstitve v DSM-III (Ameriško Psihiatrično Združenje 1980 po Williamson 2000).

Internalizirana (ponotranjena ali notranja) homofobija je element, ki ovira razkritje. Predstavlja skupek družbenih predstav in stereotipov o homoseksualnosti in je dediščina naše vzgoje ter prostora in časa, v katerem smo odraščali (Kuhar 2001: 201 po Marshall 1995). Weinbergova klasična definicija homofobije (1972) je dovolj široka, da bi vključila to internalizirano dimenzijo: *»Homofobija je odvratnost proti homoseksualcem in je pogosto želja, da se jim naloži kaznovanje kot maščevanje... in v primeru homoseksualcev njihove lastne stiske«* (Boes, Wells, Wormer 2000: 31). Je fenomen gejev in lezbijk, ki absorbirajo strahove in predsodke družbe in ki obračajo te attribute navznoter (Boes, Wells, Wormer 2000: 178). Gre za strah pred samim seboj, pred svojimi seksualnimi željami, vedenji, identitetami, kar povzroči različne oblike nasilja nad samim seboj (Kuhar in Švab 2005: 124). Nasilje, ki ga geji in lezbijke zaradi družbenega pritiska na poti k »normalnosti« izvajajo sami nad seboj, je neprimerljivo z vsemi drugimi oblikami nasilja, ki so ga sicer izkusili zaradi svoje istospolne usmerjenosti (Kuhar in Švab 2005: 124). Če ti družba kar naprej sporoča, da si bolan, iztirjen, da nisi *normalen*, potem lahko začneš verjeti v to podobo, ki postane resnična predvsem v svojih posledicah. To pomeni, da so nekateri geji in lezbijke, predvsem v začetnih obdobjih spoznavanja svoje istospolne usmerjenosti, z različnimi oblikami nasilja nad samim seboj želeli postati »normalni« oziroma družbeno sprejemljivi. Pri tem niso prepraševali (homofobičnih) družbenih norm in pričakovanj, hkrati pa v svoji okolici niso dobili ali pa so domnevali, da ne bodo deležni potrebne podpore in razumevanja. K

nasilju nad samim seboj pa nenazadnje – zdi se, da v zadnjem času vse pogostejše – pripomorejo tudi različne skupine z religioznimi ali drugačnimi ozadji, ki obljublajo, da bodo izkoreninile in zatrle nesprejemljive istospolne želje in občutja. Gre za (prazne) obljube »normalnosti« za vsako ceno (Kuhar in Švab 2005: 124). Ponotranjena homofobija deluje na različne načine, pogosto kot nezavedni obrambni mehanizem. Slednji je rezultat boja med normami in željami. Bolj kot enovit pojav je homofobija »rezultat obrambnih metod«: racionalizacij, projekcij, identifikacij (Tratnik 1995: 172 po Ćomić 1987). Pojavlja se tudi pojem homoseksualna panika, ki izpostavlja poudarek na seksualnosti. Izraz se je razvil v psihoanalizi in pomeni strah pred homoseksualnostjo v samemu sebi (Bullough 2004). Shidlo trdi, da se izraza 'internalizirana homonegativnost' in 'internalizirani homonegativizem' uporabljata bolj kot 'internalizirana homofobija', vendar sta hkrati tudi konceptualno dovolj podobna, da se uporabljata izmenično (Williamson 2000).

Internalizirana homofobija bistveno določa vsakdanje življenje gejev in lezbijk. Na to opozarja raziskava o družinskih in socialnih kontekstih življenja gejev in lezbijk v Sloveniji. Ti namreč pogosto živijo v neprestanem in ne nujno zavednem strahu pred »implementacijo kulture strahu« - na primer na ulici v obliki fizičnega napada. Raziskava je pokazala, da je bila več kot polovica anketiranih gejev in lezbijk že žrtev nasilja zaradi svoje istospolne usmerjenosti (Kuhar, 2007: 91). Moja raziskava je pokazala, da je bilo okrog 71,3 % anketirancev že žrtev homofobije.

Internalizirana homofobija lahko deluje na različne načine, pogosto kot nezavedni obrambni mehanizem, kot rezultat boja med željami in normami.

Homofobija ima torej izredno velik vpliv na življenje homoseksualcev. David Plummer govori celo o »homofobiafobiji«, kjer gre za konstanten strah pred homofobičnimi odzivi še preden do njih dejansko pride (Plummer 2001: 73). Ta strah deluje pri gejih in lezbijkah kot konstantna samokontrola svojih dejanj v javnosti, tudi tistih najbolj banalnih (vsaj z vidika heteroseksualcev) (Merhar 2007: 13). Gašper, eden od intervjuvancev v zgoraj omenjeni raziskavi, je takole opisal stisko pri držanju za roke v javnosti: »Pride do krča na Čopovi. S teboj je kontrolor, ki ti v glavi govori: 'Pazi zdaj, gledajo te...'. Potem te mine, ker to ni več nobena intima {...}. Jaz vedno preverim. Če je okolje tako, da bi ga obvladal, če bi prišlo do incidenta, potem ja, če pa ne, pa rajši ne (Švab in Kuhar 2005: 95).

Pojem homofobije se ne nanaša samo na en vidik doživljanja homoseksualnosti, to je na negativno percepcijo homoseksualnosti oz. homoseksualcev in lezbijk s strani

heteroseksualne populacije, ampak se nanaša tudi na doživljanje homoseksualne populacije, ki je povezano z njihovo lastno homoseksualnostjo (Plesničar 1997: 43).

Prvič, internalizirana homofobija je razvojni dogodek, ki ga v različnih stopnjah doživlja večina lezbijk in homoseksualcev, ki živijo v heteroseksistični družbi. Drugič, internalizirana homofobija je pogosto pomemben vzrok psihološkim motnjam lezbijk in homoseksualcev. Tretjič, redukcija internalizirane homofobije je lahko pomembno merilo uspešnosti terapije in preventivnih naporov z lezbijkami in homoseksualci (Plesničar 1997: 44). Zanikanje in samosovraštvo, ki sta vzrok internalizirane homofobije, izhajata iz negativnih starševskih ali družinskih pogledov, medsebojnih reakcij in družbenih obsodb homoseksualnosti, ter pogosto temeljita na verskih razlagah, ki vodijo do težav pri razvijanju pozitivne lastne vrednosti (Boes, Wells in Wormer 2000: 80).

Mnogo gejev in lezbijk ima negativna stališča o sebi, saj so tudi sami naučeni, da je homoseksualnost nekaj slabega. Zmanjšanje ponotranjene homofobije pri lezbijkah in gejih je odločilno za razvoj njihove pozitivne gejevske ali lezbične identitete in za samospoštovanje. Skupine, ki podpirajo geje in lezbijke, pripravljajo diskusije z geji in lezbijkami, ki imajo pozitivno samopredstavo o sebi. Take skupine lahko veliko pripomorejo k zmanjšanju ponotranjene homofobije. Skozi tako imenovano »gej afirmativno« psihoterapijo (Malyon 1982) homoseksualci spoznavajo, da njihov problem ni v njihovi spolni orientaciji, temveč v homofobiji, ki je v družbi in v njih samih (Hancock 1986: 21). Internalizirana homofobija hkrati predstavlja negativne, stresne in žalostne misli ter občutke, ki jih doživljajo geji in lezbijke o svoji lastni seksualnosti, in ki so pripisane izkušnji kulturnega heteroseksizma in viktimizacije (Williamson 2000).

Ponotranjena homofobija nastane zaradi intenzivne družbene, institucionalne in odprte homofobije²³ (Mladenovič 2009: 17). Homofobija je prisotna tako na družbeni kot na osebni ravni. Na osebni ravni pomeni sprejemanje negativnih družbenih stališč do homoseksualnosti ali kakor meni Kenneth Plummer, družba pripiše stigmo, posameznik pa jo ponotranji (Plummer 1975). Ameriški avtor Mick Ellis (1989) piše, da smo vsi homofobični in smo hkrati tudi vsi žrtve homofobije. Pri tem homoseksualci niso nikakršna izjema. Tudi ti so v glavnem odraščali v heteroseksualnih družinah. V družini, šolah in drugih institucijah so izkusili podobno socializacijo kot heteroseksualci. Negativna stališča do homoseksualnosti so prav tako del njihove socializacije. Nekateri homoseksualci so tako kot heteroseksualci

²³ Te tri vrste homofobije so opisane v diplomski nalogi.

odraščali v družinah, v katerih se ni govorilo o spolnosti, homoseksualnost pa je veljala za temo, ki se ne omenja v olikani družbi. Ravno tako so kmalu spoznali, da ljudje homoseksualnost pojmujejo kot greh, bolezen ali zločin. Ker so tako kot heteroseksualci ponotranjili vladajoči sistem vrednot, so sprejeli tudi sovraštvo do homoseksualcev, torej tudi do sebe. Mnogi se vrednotijo po merilih homorepresivne družbe, ki ne dopušča alternativne kulture ali sistema vrednot, kjer bi imela homoseksualnost pozitiven predznak. To je prva reakcija na negativna družbena stališča, ki jo Čomić imenuje samosovraštvo. Druga reakcija pa je lahko sovraštvo do družbe. Sovraštvo do družbe in morebitna želja po maščevanju in dokazovanju lastne vrednosti – torej po kompenzaciji – vključujeta zavest o lastni nedolžnosti: za maltretiranje, prezir, preganjanje ali kaznovanje je kriva družba. Samosovraštvo pa ne vključuje te zavesti (Tratnik 1995: 171-172).

Problem je tudi, da se številni geji in lezbijke internalizirane homofobije, prav tako pa tudi latentne, prikrite homofobije, ki je prisotna v družbi, niti ne zavedajo. Zdi se, kot da živijo v nekem svojem svetu, ki je distanciran od večinske družbe in tako niti ne občutijo nestrpnosti. Sukičeva pravi: *»Ja, seveda [je] ne občutijo, če so tako globoko zakriti, skriti, da [je] zagotovo ne bodo čutili. Če igrajo lažno vlogo v zunanjem svetu. Ampak naj se raje vprašajo kaj pomeni živeti v laži dvajset, trideset let. To se verjetno nekje pozna* (Sukič 2007 v Merhar 2007: 14).

C. A. Tripp (1987; po Tratnik 1990) govori o štirih glavnih sistemih zanikanja ali o takoimenovanih »dežnikih zanikanja« (denial-umbrellas), pod katerimi lahko posamezniki prakticirajo homoseksualen način življenja, ne da bi (si) priznali, da so »pravi« homoseksualci.

DEŽNIK SPOLNE VLOGE (The gender-role umbrella)

Mnogo moških brez večjih težav prakticira homoseksualni način vedenja, če lahko obdrži aktivno »moško« vlogo tudi v homoseksualnem odnosu in se tako izogne neposrednemu izražanju čustev do partnerja istega spola. Emocionalna komponenta je v takem odnosu potisnjena v ozadje. Še vedno je namreč močno prisoten stereotip, da pravi homoseksualci igrajo žensko in prave lezbijke moško vlogo. Ta racionalizacija omogoča posamezniku, da živi v lažnem prepričanju, da »ne počne nič homoseksualnega«.

DEŽNIK OSEBNE NEDOLŽNOSTI (The personal-innocence umbrella)

Posamezniki pod dežnikom osebne nedolžnosti igrajo pasivno, nedolžno vlogo, ki motivacijo in iniciativo prepuščajo drugim. Prepričani so, da so bili v homoseksualne odnose zapeljani in pogosto ne doživljajo nobenih občutkov krivde. Izgovor ali opravičilo pogosto poiščejo tudi v stanjih zmanjšane prištevnosti (pijanost).

DEŽNIK ZAČASNOSTI (*The only-for-now umbrella*)

Posamezniki, ki se skrivajo pod tem dežnikom, so prepričani o začasnem ali slučajnem značaju svojih homoseksualnih aktivnosti, ki jih bodo povsem opustili, ko bodo »prerasli« to fazo, si uredili življenje in našli heteroseksualnega partnerja. Tudi tu lahko govorimo o obliki racionalizacije, ki posameznika varuje pred občutji krivde.

DEŽNIK POSEBNEGA PRIJATELJSTVA (*The special friendship umbrella*)

Mnogi skušajo svoja homoseksualna razmerja interpretirati na zanje sprejemljivejši ravni. Zavračajo izraze, kot sta homoseksualec in lezbijka. Svojo homoseksualno aktivnost skušajo prikazati tako sebi kot drugim, le kot slučajno odstopanje od siceršnjega heteroseksualnega življenjskega stila. Svoje razmerje z istospolnim partnerjem opisujejo kot zelo posebno, romantično in duhovno razmerje, ki slučajno vključuje tudi spolnost, druge osebe istega spola pa jih na splošno na ta način ne zanimajo. Racionalizacija pod tem dežnikom se lahko izraža tudi v svojem nasprotju: homoseksualni odnosi so dopustni, če so priložnostni, promiskuitetni, anonimni ali kako drugače izključujejo emocionalno komponento, saj se na ta način razvrednoti njihov pomen.

1.9.1 Duševno zdravje homoseksualcev

Dr. Theo Sandfort je ugotovil, da zelo veliko gejev in lezbijk nima nikakršnih duševnih problemov. Na drugi strani pa v primerjavi s heteroseksualno populacijo pogosteje iščejo pomoč v svetovalnih službah (Urek 2002: 115). Sandfort je hkrati ugotovil tudi, da pri gejih in lezbijkah v primerjavi s heteroseksualci v celotnem življenjskem obdobju obstaja trikrat večja verjetnost, da bodo zapadli v motnje razpoloženja, dvakrat večja verjetnost, da bodo doživljali tesnoba stanja, in ravno tako dvakrat večja verjetnost za zlorabo dovoljenih in nedovoljenih substanc (Kuhar 2001: 28). Razlogi za to so, da mora oseba, preden sprejme svojo homoseksualnost, predelati vrsto negativnih stališč družbe, ki vplivajo nanjo. Pogosteje je pod nenehnim pritiskom, kako ga ali jo bodo ljudje videli, ocenjevali ali prepoznali kot geja ali lezbijko. To pomeni, da je oseba ves čas na preži, kar je zelo stresno

(Urek 2002: 115). Ugibanja o homoseksualnosti kot o duševni motnji ne pojenjajo (Kuhar 2001: 28).

Zaradi internalizirane homofobije ponavadi eden izmed treh gejevskih mladostnikov stori samomor (Boes, Wells in Wormer 2000: 46). Zgodnja diagnoza in zdravljenje depresije ter zlorabe substanc pri homoseksualnih moških lahko preprečijo ekstremna dejanja samopoškodbe. Psihiatri Flavin, Franklin in Frances (1986) so v *American Journal of Psychiatry* poročali o treh moških gejih, ki so bili odvisni od alkohola in ki so zavestno poskušali tvegati okužbo s sindromom pridobljene imunske pomanjkljivosti (z virusom AIDS-om) kot sredstva za samomor. Eden izmed njih je priznal, da je imel spolni odnos z več kot 600 moškimi v tistem letu, preden je prejel pomoč. Ta bolnik je želel storiti samomor, vendar zaradi svojih živcev tega direktno ni mogel storiti (Boes, Wells in Wormer 2000: 47).

Stopnja alkoholizma med geji in lezbijkami, pa čeprav v literaturi vzorčenja zaradi pristranskosti morda pretirana, je znatna. To potrjuje tudi ocena študije stopnje alkoholizma med geji in lezbijkami, saj je 31 % gejev v Los Angelesu in 29 % gejevskih moških na vzorcu v Michiganu pokazalo znake zasvojenosti. Tudi uporaba marihuane in nikotina je disproporcionalno zelo visoka (Boes, Wells in Wormer 2000: 47).

Lewis in Jordan sta poskušala najti povezavo med samostisko v povezavi z internalizirano homofobijo in samomorilnimi mislimi ter alkoholizmom. Za visoke stopnje alkoholizma med geji in lezbijkami, v kolikor le-te obstajajo, se zdi, da so v bistvu posledica sovražno nastrojene družbe proti gejem, kar se odraža v nizki samozavesti in v občutku krivde glede spolnosti. Dejanje pitja zmanjšuje zavore in povečuje tvegano obnašanje. Torej je zloraba alkohola lahko usodna za visoko rizične skupine, za katere niso značilne prakse varne spolnosti (Boes, Wells in Wormer 2000: 47).

Internalizirana homofobija je po eni strani homoseksualno nasprotje samozavesti. Za to individualno značilnost se predpostavlja, da izhaja iz internaliziranih protihomoseksualnih odnosov, na katere naleti kot na del tradicionalne, heteroseksistične socializacije. V študiji med moškimi geji so identificirali štiri neodvisne dimenzije internalizirane homofobije: - skrb, da bi bili v javnosti identificirani in prepoznani kot geji, - skrb zaradi stigme, ki je povezana s statusom »biti gej« zunaj gejevskega sveta, - občutek udobja z ostalimi moškimi, - moralno in religiozno sprejetje stanja »biti gej«. Podobno kot v primeru samozavesti je internalizirana homofobija prav tako obravnavana v povezavi z različnimi vidiki življenja

gejev in lezbijk in med drugim se zdi, da napoveduje težave tudi v zvezi z duševnim zdravjem, z intimnostjo v partnerskih odnosih in z vedenjem v povezavi s tveganim obnašanjem pri možnosti okužbe z aidsom (Sandfort, Schuyf, Weeks in Willem Duyvendak 2000: 20). Internalizirana homofobija prav tako lahko spodbuja zlorabo (Sandfort, Schuyf, Weeks in Willem Duyvendak 2000: 28).

1.9.2 Internalizirana homofobija in proces razkritja

Modeli vzpostavljanja homoseksualne identitete tipično obravnavajo razkritje kot proces, pri katerem geji in lezbijke uspešno nevtralizirajo ponotranjeno homofobijo in posledično prevzamejo pozitivno in celotno lezbično oziroma gejevsko identiteto. Vendar mnogi opozarjajo, da lezbijke/geji ob formaciji svoje identitete ne izgubijo avtomatsko vseh homofobičnih občutij in da se ta različno manifestirajo skozi različna življenjska obdobja (Shildo 1994). John C. Gonsiorek govori o rezidualni internalizirani homofobiji, ki ostaja pomemben dejavnik v psihološkem ustroju istospolno usmerjenega posameznika skozi celo življenje (Meyer in Dean 1998: 163 v Troha 2004: 26). Obenem modeli razvoja lezbične in homoseksualne identitete obravnavajo proces razkritja (coming out) kot nevtralizacijo internalizirane homofobije in posledično adaptacijo pozitivne in integrirane homoseksualne ali lezbične identitete (Cass 1979, Stein & Cohen 1984, Troiden 1979, po Shildo 1994 v Plesničar 1997: 45).

Razkritje ali 'coming out' je verjetno najbolj izpostavljen in močan proces razvijanja dobro integrirane lezbične ali gejevske identitete in veljaven kazalnik zmanjšane internalizirane homofobije. Veliko literature dokumentira sovražno okolje, v katerem mnogo posameznikov razkriva in nadaljuje z razširjenostjo protigejevskega in protilezbičnega nasilja ter viktimizacijo (Williamson 2000).

Mnogo mladih ljudi zavrača prakticiranje varnega spolnega odnosa zavoljo samosovraštva. Počutijo se krive zaradi tega, ker so istospolno usmerjeni. Ne morejo se znebiti vseh priučenih programiranj, ki trdijo, da so manjvredni, umazani, nagnusni, brezbožni in patološki (Boes, Wells in Wormer 2000: 47).

1.9.3 Internalizirana homofobija pri istospolnih parih

Downey Friedman je raziskal internalizirano homofobijo pri istospolnih parih. Ta se denimo kaže v občutkih neupravičenosti posameznika, da bi ljubil in bil ljubljen, v iracionalnih poskusih, da bi spodkopal razmerje, v projekciji nizke samopodobe na partnerja itn. (Friedman v Shildo 1994: 181). Nekateri raziskovalci internalizirano homofobijo povezujejo s posameznikovim strahom pred istospolno intimnostjo: kratkost istospolnih razmerij interpretirajo kot izraz internalizirane homofobije, ker tovrstna razmerja posameznikom omogočajo, da pred družino in sodelavci obdržijo heteroseksualno podobo (Margolies in drugi v Shildo 1994: 184 po Troha 2004: 27). Meyer in Dean se v analizi vpliva internalizirane homofobije na intimnost naslanjata na klasičen Mertonov koncept struktur priložnosti (opportunity structure). Po Mertonu je manjšinskim skupinam zaradi neugodnih položajev v družbeni strukturi na voljo manj resursov za pridobivanje družbeno želenih ciljev in statusov. Nedosegljivost legitimnih sredstev za doseg teh ciljev vodi v boleče izkustvo posameznikovega položaja kot divergentnega s kulturno predpisanimi cilji (Troha 2004: 27).

Eden najpogostejših stereotipov o gejevskih moških je, da so nesposobni imeti intimna razmerja, da nimajo družin in otrok ter da umrejo obupani in osamljeni. Geji, ki ponotranjijo taka stališča, se lahko počutijo inferiorne v primerjavi s heteroseksualci in nesposobne doseči cilje, ki so v konfliktu s stereotipnimi predstavami, kaj vse gejevski moški lahko doseže. Zato ne poskušajo ustvariti zadovoljujočega intimnega razmerja ali alternativne družine (Troha 2004: 27). Lezbijke in geji, četudi ne več označeni za duševno bolne, veljajo za nesrečne ljudi. Nesreča jim je tako rekoč imanentna (Urek 2002: 114).

Istospolno usmerjeni, ki ponotranjijo družbene vrednote o centralnosti družinskega življenja za doseg intimnosti in sreče, so po družbenih standardih obsojeni na neuspeh, saj je njihova spolna usmerjenost nekompatibilna s 'heteroseksističnimi strukturami priložnosti', to je z normami in institucijami, ki promovirajo raznospolna razmerja in razvrednotijo istospolna intimna razmerja (Meyer in Dean 1998: 165). Westonova je v raziskavi o partnerskih in družinskih skupnostih istospolno usmerjenih ugotovila, da so mnogi geji in lezbijke sprejetje homoseksualne identitete v začetnih fazah povezovali z odpovedjo družini. Z besedami enega od njenih respondentov: *»Moja podoba gejevskega življenja je bila zelo osamljena, zelo čudna, brez družine«* (Troha 2004). Da bi si razširili strukture priložnosti, ki definirajo medosebno intimnost ter družinski uspeh in srečo, morajo istospolno usmerjeni sprejeti

alternativne norme in vrednote. Merton je ta tip prilagoditve poimenoval uporništvo, ki pomeni zavrnitev frustrirajočih in nekoč visoko cenjenih vrednot ter njihovo nadomestitev z novimi. Istospolno usmerjeni z razkritjem navadno vstopijo v stik z gejevsko in lezbično skupnostjo, ki jih oskrbi z alternativnim sistemom vrednot ter jim pomaga pri razvoju zdrave socioseksualne identitete (Meyer in Dean 1998: 166). Težava je le v tem, da posamezniki, ki trpijo za visoko stopnjo internalizirane homofobije manj verjetneje stopijo v stik s skupino, ki bi jim pri tem lahko pomagala (Meyer in Dean 1998: 167 v Troha 2004: 28).

Internalizirana homofobija vpliva na mnoge aspekte posameznikovega življenja – na spolno obnašanje, intimna razmerja, (ne)pripravljenost, da bi se opredelil za homoseksualnega (Troha 2004: 26 po Shildo 1994: 178). Nanjo vplivajo različni družbeni faktorji kot so kraj prebivališča, etnična pripadnost, družbeni razred ipd., pa tudi psihološki faktorji, kot so stopnja homofobije pri starših in pomembnih drugih ter posebne ranljivosti, potrebe in obrambne strategije vsakega posameznika (Troha 2004: 26-27 po Shildo 1994: 180). Maylon trdi, da internalizirana homofobija vodi v potlačitev homoseksualnih občutij, vpliva na elaboracijo posameznikovega jaza kot heteroseksualnega in pomeni motnje oziroma prekinitev v procesu oblikovanja pozitivne homoseksualne identitete. Kot znak internalizirane homofobije mnogi navajajo primer, ko istospolno usmerjeni za težave, ki jih imajo v življenju kot istospolno usmerjeni, obtožujejo sebe namesto heteroseksistične družbe (Troha 2004: 27). Večina težav, ki jih imajo homoseksualci, izvira iz njihovega statusa zatirane manjšine in ne iz homoseksualnosti *per se* (Troha 2004: 27 po Nungesser v Shildo 1994: 185).

1.9.4 Internalizirana homofobija kot »manjšinski stres«

Na tem mestu bi rad kot posledico homofobije in heteroseksizma opisal manjšinski stres. Manjšinski stres je psihosocialni stres, ki izhaja ne le iz negativnih dogodkov, temveč iz celotne osebne izkušnje manjšine v prevladujoči družbi (Williamson 2000). Manjšinski stres je bil definiran kot kronični stres in rezultat življenja v heteroseksistični družbi, ki stigmatizira istospolno usmerjene ljudi. Izmerjeni so bili trije tipi manjšinskih stresorjev:

1. **Internalizirana homofobija:** kar pomeni, da geji in lezbijke negativni odnos, ki ga izraža družba do njih, usmerjajo v sami sebe.
2. **Stigma:** gre za pričakovana zavračanja in diskriminacijo.
3. **Dejanska konfrontacija z diskriminacijo in nasiljem** (Denša 2004: 43 po Hunter 1998: 32).

Meyer je ugotovil pomemben odnos med internalizirano homofobijo in med petimi ukrepi psihološke stiske. Ti so bili: demoralizacija, krivda, spolne težave, samomor (misli in/ali vedenje) ter odziv na travmatični stres, ki ga povzroča AIDS (Williamson 2000). Izmed vseh teh je internalizirana homofobija zanesljivo najmočnejši napovedovalec.

V povezavi s procesom internalizirane homofobije obstaja *eksternalizirana* homofobija. Ta eventualno nastane iz predvidevanj negativnih reakcij v ljudeh samih, ko nekdo sam sprovcira takšne reakcije. Tak vzorec vedenja lahko poimenujemo tudi *vzvratni heteroseksizem* ali bolj enostavneje *homoseksizem*. Vključuje sovražnost, ki se rodi iz ran in bolečin, ki so dosegle vrhunec grenkobe (Boes, Wells, Wormer 2000: 31).

2 RAZISKAVA

2.1 PROBLEM

2.1.1 *Problematika ponotranjene homofobije*

Temeljno vprašanje moje raziskave je:

Ali lahko o homofobiji govorimo tudi znotraj GLBT-jevske skupnosti in na kakšne načine se le-ta manifestira?

Kljub temu, da je o internalizirani homofobiji veliko napisanega, obstaja pomanjkanje verodostojnih empiričnih raziskav, ki bi ocenile razširjenost pojava. Večina raziskav je bila opravljena na klinični populaciji, to je na tistih gejih in lezbijkah, ki zaradi večje stopnje homofobije bolj verjetno poiščejo klinično pomoč. Raziskave nekliničnih populacij pričajo o manjši stopnji internalizirane homofobije, vendar je tudi tu potrebna previdnost pri generalizaciji izsledkov (Meyer in Dean 1998: 197). Druga pomanjkljivost je, da se večina raziskav ukvarja s preučevanjem internalizirane homofobije pri gejih in tako skoraj v celoti spregledajo, kako se s to težavo spopadajo lezbijke. Kljub temu Ariel Shildo po ocenah nekaterih raziskav sklepa, da ima med 33 % lezbijk in 25 % gejev negativna stališča ali negativna občutja do svoje spolne usmeritve na neki točki v življenju (Shildo 1994: 179 v Troha 2004: 26).

Okoliščine, zaradi katerih je prišlo do pobude za raziskavo, so različne. Za preučevanje problema »ponotranjene (internalizirane) homofobije« v GLBT-jevski skupnosti sem se odločil predvsem iz lastne pobude ter opažanj, kaj se dejansko dogaja v družbi, kjer GLBT ponotranji homofobijo in kjer je geje in lezbijke strah pred lastno homoseksualnostjo, ter do nje čutijo prezir, odpor ali sovraštvo, do lastne spolne identitete pa so odtujeni. Morda je k mojemu pristopu in zainteresiranosti do te teme pripomogla tudi predstavitev in omemba tega problema v medijih, raznih knjigah, zloženkah ter časopisih. Po drugi strani je o tem v Sloveniji zaenkrat še zelo malo informacij in tudi GLBT osebe se problema internalizirane homofobije ne zavedajo dovolj dobro. Stopnja homofobičnih napadov v družbi narašča, odvisna je od trenutnih aktualnih dogodkov, od situacije v slovenski družbi in podobno. Ugotovitve so po mojem mnenju potencialno uporabne tudi za določeno vrsto organizacij. Na

tem mestu naj posebej izpostavim kulturno, informacijsko in svetovalno središče in društvo Legebitro, ter morda tudi DIH, društvo za integracijo homoseksualnosti. Svoje mnenje utemeljujem s tem, da bi društva lahko določene podatke iz moje diplomske naloge uporabljala ali pa morebiti prevzela, prebrala določene naslove ter informacije.

Vprašanja, ki me zanimajo, in na katera skušam s svojo raziskavo odgovoriti so:

- Ali lahko o homofobiji govorimo tudi znotraj GLBT-jevske skupnosti?
- Na kakšne načine se homofobija manifestira znotraj GLBT-jevske skupnosti?
- Ali so GLBT-ji pri sebi opazili pojav ponotranjene (internalizirane) homofobije?
- Kako GLBT doživlja ponotranjeno (internalizirano) homofobijo, na kakšne načine jo čuti?
- Ali so imeli kakšen vpliv na duševno zdravje?
- Ali jim je ponotranjenje (internaliziranje) homofobije škodovalo?
- Ali jih zaradi ponotranjene homofobije ostali izločajo iz družbe?
- S katerimi težavami se GLBT sooča tekom ponotranjenja (internaliziranja) homofobije, katere učinke (posledice) ponotranjene homofobije je doživela?
- Koliko časa so imeli težave s ponotranjeno homofobijo, kako so se je rešili?
- Kako je bilo s ponotranjeno homofobijo v obdobju pred razkritjem in kako po njem?
- Ali so se udeležili kakšnih skupin ali kakšne druge pomoči, oziroma če so takrat vedeli, kam se obrniti po pomoč?
- Kako zunanja okolica vpliva na ponotranjenje (internaliziranje) homofobije pri skupnosti GLBT-jev in kako ponotranjenje (internaliziranje) homofobije pri GLBT-jevski skupnosti vpliva na zunanjo okolico?

Raziskovalna izhodišča, ki si jih postavljam v svoji nalogi:

1. O homofobiji lahko govorimo tudi znotraj skupnosti GLBT-jev. Najbolj znana oblika (vrsta) pojavljanja je ponotranjena (internalizirana) homofobija. Spremenljivka: opažanje pojava ponotranjene (internalizirane) homofobije pri sebi (pojav homofobije znotraj GLBT-jevske skupnosti). Odgovor na to raziskovalno izhodišče lahko vidimo pri 13. vprašanju.

2. Internalizirana homofobija se znotraj skupnosti GLBT-jev manifestira na različne načine. Največkrat in najbolj pogosto se kaže v obliki depresije, zlorabe, družbene izolacije, nizke samozavesti, nizkem nivoju samospoštovanja in samozaupanja, samomora, psiholoških

motenj, negativnih, stresnih, žalostnih misli in občutkov, težav z intimnostjo v partnerskih odnosih, težav s spolnostjo in podobno. Spremenljivka: doživetje učinkov (posledic) ponotranjene (internalizirane) homofobije na homoseksualce (manifestiranje homofobije znotraj skupnosti GLBT-jev). Odgovor na to raziskovalno izhodišče lahko razberemo iz 23. vprašanja.

3. Zunanja okolica vpliva na ponotranjenje (internaliziranje) homofobije v GLBT-jevski skupnosti različno. Predvsem nezavedno, odločujoče, prisilno. Spremenljivka: vpliv zunanje okolice na ponotranjenje (internaliziranje) homofobije v GLBT-jevski skupnosti. Odgovor na to raziskovalno izhodišče lahko razberemo iz 24. vprašanja.

2.2 Metodologija

2.2.1 Vrsta raziskave, model raziskave

Raziskava je kvantitativna in kvalitativna (kombiniral sem oba pristopa) ter poizvedovalna, deskriptivna. Uporabil sem vprašalnike ter tako poskušal pridobiti odgovore na vprašanja, ali lahko o ponotranjeni (internalizirani) homofobiji govorimo tudi znotraj skupnosti GLBT-jev in na kakšne načine se le-ta manifestira znotraj nje.

2.2.2 Spremenljivke

Podatke sem razdelil na več tematskih področij, ki so me pri raziskovanju zanimala:

- spol,
- starost,
- spolna usmerjenost,
- predstava o homofobiji, najpogostejše oblike homofobije,
- največji izvor homofobije,
- stališče GLBT-jev do homofobije,
- slaba izkušnja zaradi svoje spolne usmerjenosti, ki ni homofobičen izraz,
- žrtev homofobije,

- starost, ko je GLBT prvič bil/-a žrtev homofobije,
- kraj, kjer je GLBT bil/-a žrtev homofobije,
- del dneva, v katerem je GLBT bil/-a žrtev homofobije
- doživljanje oblik homofobije,
- opažanje pojava ponotranjene (internalizirane) homofobije pri sebi (pojav homofobije znotraj GLBT-jevske skupnosti),
- občutje ponotranjene (internalizirane) homofobije,
- vpliv ponotranjene (internalizirane) homofobije na duševno zdravje,
- škodovanje ponotranjenja (internaliziranja) homofobije,
- vpliv dejstva, da GLBT-je privlači isti spol na duševno zdravje,
- (od)reagirane na žaljivke in poniževanja,
- uporaba alkohola in/ali drog kot sredstva, ki GLBT-ju pomaga presegati lastne strahove in dvome glede svoje spolne usmerjenosti,
- lažje in hitreje razkritje svoje spolne usmerjenosti pod vplivom alkohola ali drog,
- morebiten pojav depresije pri GLBT-jih,
- izločanje iz družbe zaradi ponotranjene (internalizirane) homofobije,
- doživetje učinkov (posledic) ponotranjene (internalizirane) homofobije na homoseksualce (manifestiranje homofobije znotraj skupnosti GLBT-jev),
- vpliv zunanje okolice na ponotranjenje (internaliziranje) homofobije pri skupnosti GLBT,
- vpliv ponotranjenja (internaliziranja) homofobije pri GLBT-jevski skupnosti na zunanjo okolico.

2.2.3 Merski instrumenti in viri podatkov

Za raziskavo sem uporabil podatke, ki sem jih pridobil z anketnim vprašalnikom. Viri podatkov so bili anketiranci, ki so se odločili za izpolnjevanje vprašalnika.

2.2.4 Populacija in vzorčenje (subjekti)

Za kriterij sem si postavil GLBT-jevsko skupnost, torej geje, lezbijke, biseksualce in transseksualce. Vzorec je bil priročen, neslučajnostni in več kot zadovoljiv, saj sem preko znancev in društev kot so Legebitra, Dih, Lingsium Maribor, Magnus, Sekcija Škuc in ostali, ter preko Mavričnega foruma in drugih internetnih forumov navezal stik s predstavniki gejevske in lezbične populacije, ki so bili pripravljeni sodelovati pri raziskavi. Vprašalnice so izpolnjevali aprila in maja 2010. Anketirancev je bilo 113, najmlajša kategorija je bila kategorija starih od 16 do 20 let, najstarejša kategorija so bili posamezniki stari od 41 let in več.

2.2.5 Zbiranje podatkov (metoda zbiranja empiričnega gradiva)

Vprašalnik sem izdelal preko spleta s programom za izdelovanje spletnih anket - www.1ka.si. Nato sem povabil GLBT-je, da ga izpolnijo. Vprašalnik sem prav tako posredoval raznoraznim društvom GLBT-jevske skupnosti, internetnim forumom in znancem. Uporabil sem polodprt vprašalnik, v katerem sem najprej opredelil teme, ki so me zanimale, nato pa na podlagi le-teh sestavljal vprašanja. Odgovore anketirancev sem sproti preverjal in analiziral z zgoraj omenjenim programom za izdelovanje spletnih anket. Ko sem imel zbrane vse odgovore, sem začel z obdelavo podatkov, tako ročno, kot tudi z omenjenim računalniškim programom.

2.2.6 Obdelava in analiza podatkov

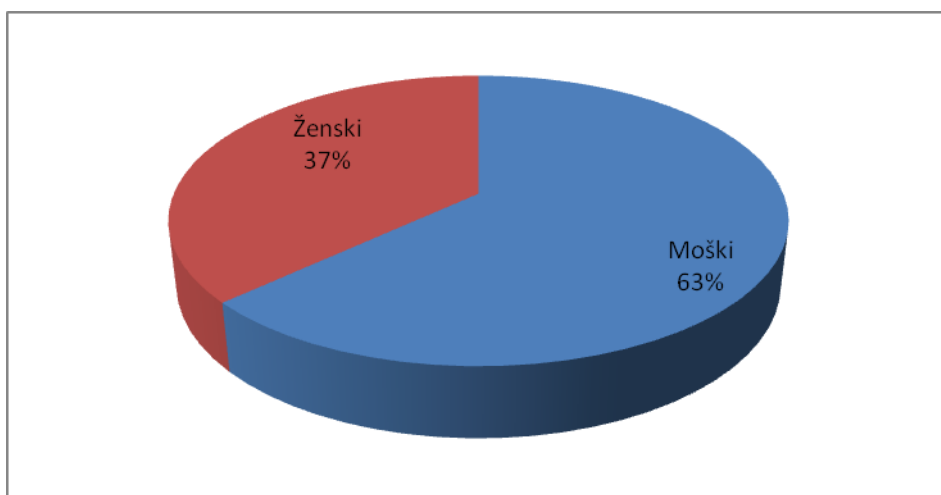
Analizo empiričnega gradiva sem opravil s kvantitativno analizo. Obdelava podatkov je bila računalniška, z uporabo spletnega programa.

3 REZULTATI (UGOTOVITVE)

Anketo je skupaj izpolnilo 113 respondentov (100 %).

Demografski podatki

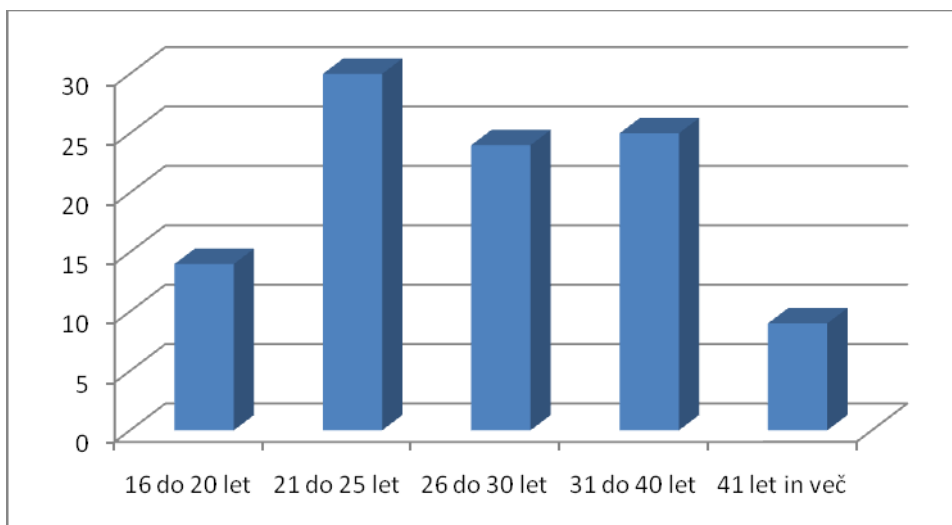
1. Spol

Graf 1

Vprašalnik je izpolnilo 38 *žensk* (36,9 %) in 65 *moških* (63,1 %). Na prvo vprašanje je skupaj odgovorilo 103 respondentov od 113 (91,2 %), 10 respondentov nanj ni odgovorilo (8,8 %).

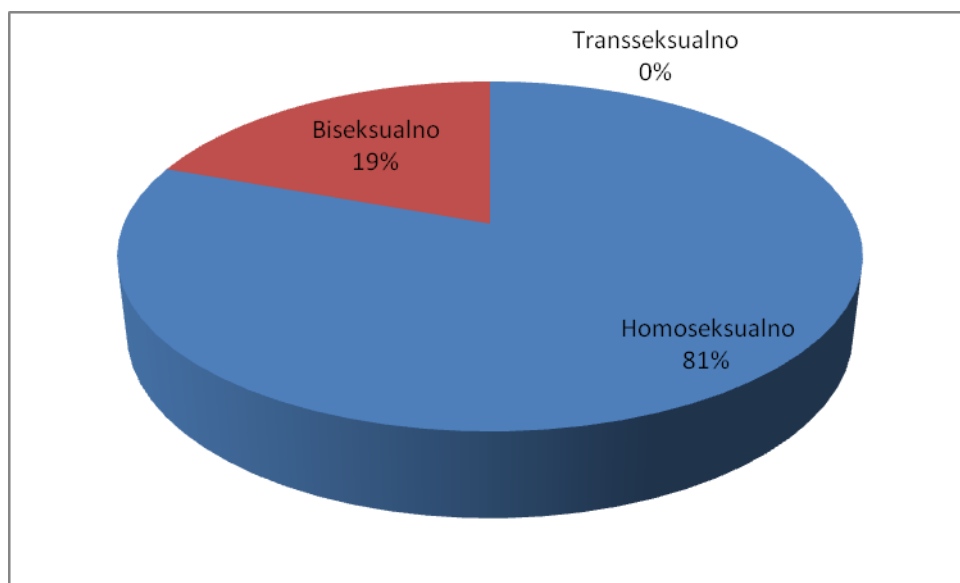
2. Starost

Graf 2

Največ anketirancev (30) spada v starostno skupino *od 21 do 25 let* (29,4 %). Sledijo jim anketiranci, stari *od 31 do 40 let*, teh je bilo 25 (24,5 %). 24 anketirancev je bilo starih *od 26 do 30 let* (23,5 %). 14 anketirancev je bilo starih *od 16 do 20 let* (13,7 %). Najmanj anketirancev spada v starostno skupino *41 let in več*, in sicer 9 (8,8 %). Na to vprašanje je skupaj odgovorilo 102 respondentov od 113 (90,3 %), 11 jih ni odgovorilo (9,7 %).

3. Spolna usmerjenost

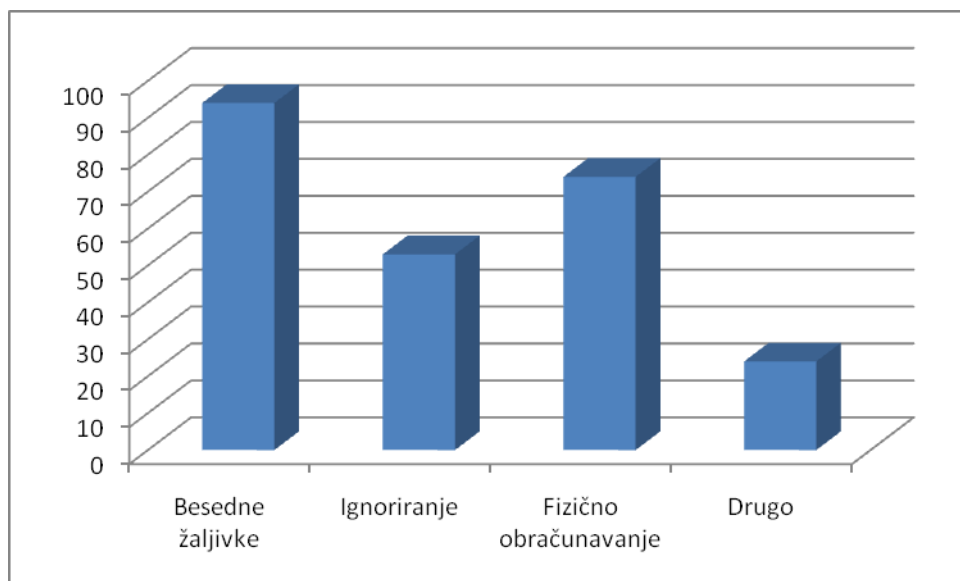

Graf 3

Največ anketirancev je *istospolno usmerjenih*, kar 83 (80,6 %). Sledijo jim *biseksualno usmerjeni*, ki jih je 20 (19,4 %). Ankete ni izpolnila nobena *transseksualno usmerjena oseba*. Skupaj jih je odgovorilo 103 od 113 (91,2 %), 10 jih na vprašanje ni odgovorilo (8,8 %).

Homofobija

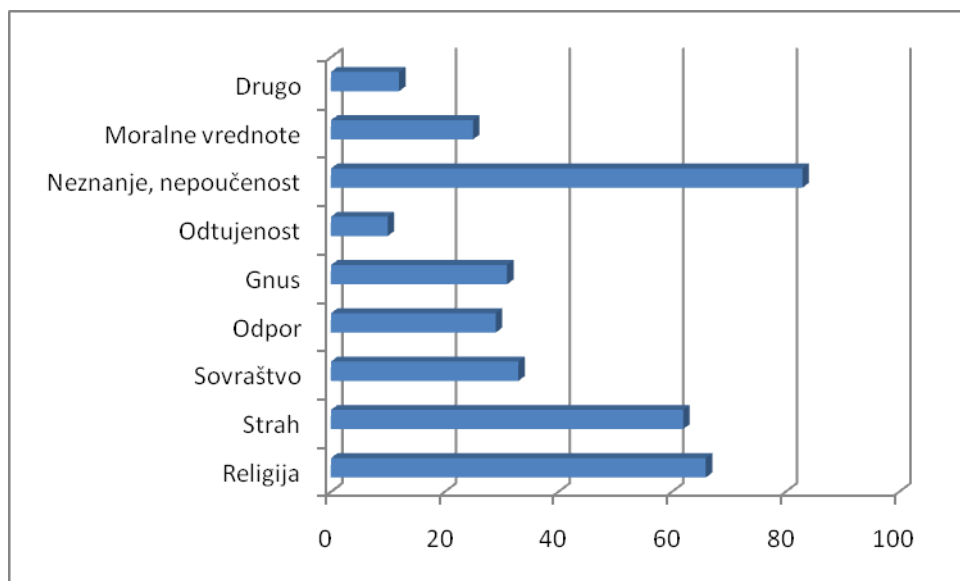
4. Kaj predstavlja za vas homofobija? Katere so najpogostejše oblike homofobije? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

Graf 4

Kot najpogostejšo obliko homofobije je največ anketirancev navedlo *besedne žaljivke*, kar 94 (83,2 %). Za drugo najpogostejšo obliko jih je 74 označilo *fizično obračunavanje* (65,5 %). *Ignoriranje* je označilo 53 respondentov (46,9 %). Opcijo *drugo* je izbralo 24 anketirancev (21,2 %).

5. Kaj je po vašem mnenju največji izvor homofobije? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

Graf 5

Največ respondentov je označilo *neznanje, nepoučenost* kot največji izvor homofobije, kar 83 (73,5 %). Kot drugi največji izvor homofobije so omenili *religijo*, 66 (58,4 %). *Strah* velja kot tretji največji izvor, to opcijo jih je izbralo 62 (54,9 %). Nato sledita *sovraštvo* 33 (29,2 %) in *gnus* 31 (27,4 %). *Odpor* je označilo 29 respondentov (25,7 %), *moralne vrednote* 25 (22,1 %), *odtujenost* pa 10 (8,8 %). Možnost *drugo* jih je označilo 12 (10,6 %).

6. Kakšno je vaše stališče do homofobije?

Te odgovore sem se odločil predstaviti v celoti, saj dobro opisujejo različna stališča in se mi zdi, da povedo več, kot če bi jih suhoparno pretvoril v odstotke. Razvrstil sem različne odgovore, tiste, ki se ponavljajo, sem izbrisal. Anketiranci so podali sledeče odgovore:

- »Nikakor ne morem razumeti ljudi, ki so homofobični.«
- »Ne podpiram homofobije.«
- »Vsak ima svoje mnenje.«
- »Jo zavračam.«
- »Ne razumem je.«
- »Nekoliko (pre)splošno vprašanje, mar ne? Homofobijo ostro zavračam in obsojam.«
- »Je pomilovanja vredna. Z njo bi se morali spopasti z izobraževanjem, ljudi z njo spoznati, da bi se le-ti znebili strahu pred tovrstno drugačnostjo.«
- »Mislim, da je homofobije v vsakdanjiku preveč, sploh tiste prikrita. Saj me nič ne motijo, dokler...«
- »Ne odobravam homofobije.«
- »Z načrtno vzgojo in izobraževanjem bi se jo dalo odpraviti.«
- »Vedno branim homo/bi skupnost in močno nasprotujem homofobiji.«
- »Je žalostno stanje človeškega duha, ki ga je potrebno poučiti.«
- »To je v bistvu predsodek, ki škoduje vsem posameznikom/-cam in tudi sami družbi.«
- »Do homofobije nimam posebnega stališča, pač pa do homofobov. Jih preziram. Ljudje, ki imajo stvari razčiščene sami pri sebi, ne čutijo strahu ali odpora do drugačnih. Vsi ti homofobi nimajo razčiščenih pojmov pri sebi.«
- »Jo strogo obsojam. Ni dopustna!«
- »Imam ponotranjeno. Neprijetno mi je izkazovati to identiteto.«
- »Ne maram je.«

- »Jo preziram.«
- »Jo razumem, ker vidim kako nas zastopajo mediji. Pač, tudi meni gredo na živce izstopajoči predstavniki naše subkulture - da, stereotipne geje in lezbijke imenujem gej subkultura. Večina nas je povsem hetero po izgledu in obnašanju. Samo se pač ne izpostavljam.«
- »Večinoma popolnoma nesprejemljivo.«
- »Je nimam, se je ne bojim.«
- »Mislim da je ovira pri družbenem razvoju.«
- »Nedvomno predstavlja problem.«
- »Sem proti njej.«
- »Katastrofa! A mislim, da je še stoletja ne bomo izničili.«
- »Obsojam, borim se proti (z aktivizmom).«
- »Homofobija je ena od diskriminacij v globalnem merilu, je orodje močnih interesnih skupin, ki tako ohranja patriarhalne odnose. V vsakem primeru je nedopustna, sovražna, ter orodje, ki ohranja nepravico.«
- »Obsojam jo, seveda!«
- »??? Negativno. Homofobija uničuje življenje.«
- »Negativno.«
- »Kaj hočemo... Ne morejo te imeti vsi radi.«
- »Nisem homofoben tip človeka. Sprejemam sebe in druge, takšne kot smo in nobenemu ne bom oporekala drugačnosti. Če se nekateri ljudje ne strinjajo z mojo usmerjenostjo, je to njihov problem.«
- »Homofobija je nepotrebna in neuporabna.«
- »Seveda je ne odobravam, pa tudi razumem je ne.«
- »Homofobija deluje naskrivaj. Ko odkrijemo obraze in povemo stvari na glas, se skriva.«
- »Homofobija je velik problem v Sloveniji, ki se prevečkrat napaja iz političnih in cerkvenih krogov, in jo je treba obravnavati resno ter predvsem sankcionirati izvajalce le-te.«
- »Menim, da je homofobija znak strahu pred neznanim.«
- »Jo ostro obsojam.«
- »Nedopustno.«

- »To je neracionalen strah pred istospolno usmerjenostjo. Je negativen v povezavi odnosa hetero populacije do LGB-jevske populacije, kot tudi odnosa LGB-jev do samih sebe.«
- »Menim, da izhaja iz posameznikovih kompleksov glede lastne spolne usmerjenosti, seksualnosti, nesigurnosti v svojo ženskost/moškost, podpihujejo in upravičujejo pa jo s svojo nestrpnostjo osebe na poziciji moči in oblasti.«
- »Poskušam se ji zoperstaviti s tem, da ljudi učim o tem, da je homoseksualnost le del ljubezni med dvema človekoma, in da s tem ni nič narobe.«
- »Homofobija je strah pred istospolno usmerjenostjo, ki izvira iz patriarhalne ureditve družbe. Tovrstna ureditev družbe je vse (državne, družbene, religiozne) sisteme uredila tako, da služijo večinski heteroseksualni (beli, krščanski, slovenski ...) družbi in pri tem ignorira potrebe in pravice vseh, ki ne sodijo v te večinske okvire. Vsi sistemi so zato samoumevno heteronormativno zastavljeni. Institucionalizirana religija (predvsem katoliška cerkev) tak sistem podpira in reproducira (saj je njej sistem patriarhat v najčistejši obliki) in je eden temeljnih vzdrževalcev patriarhalno urejene družbe v sodobnosti. V patriarhalno urejeni družbi pa je ogrožujoče vse, kar je drugačno od predvidenega vzorca, zato se to sistematično zatira. In homofobija ter promocija (sistemske - ker je vgrajena v sistem) diskriminacije istospolno usmerjenih sodi v te okvire. (Čeprav je treba priznati, da patriarhat z leti in s prizadevanji pojenjuje in se družba že odpira bolj pravičnim ureditvam svojih sistemov.) Strah pred istospolno usmerjenostjo iz katerega izvirajo diskriminacija, nasilje, sovraštvo, gnus itd. je v posameznike vgrajen in ponotranjen s socializacijo v patriarhalno urejeni družbi, zato je homofobne občutke in homofobno vedenje zaznati pri slehernem posamezniku, ne glede na njegove osebne okoliščine. Nihče ni imun na homofobijo, dokler tega strahu ne ozavešči, in je z informacijami ter z učenjem ne odpravi. Ponotranjena homofobija je eden največjih problemov, s katerim se bo v prihodnje morala spopasti tudi LGBT-jevska skupnost.«
- »Izrazito negativno. Več pove o tistem, ki jo izraža, kot o tistem na katerega leti.«
- »Ne razumem homofobije do drugih in je ne toleriram. Nisem homofobičen do drugih, na trenutke pa občutim "ponotranjeno" homofobijo. Opažam tudi, da je homofobija vse bolj prisotna v družbi, kljub temu da je hkrati opazna tudi liberalizacija vrednot.«
- »Potrebno jo je odpraviti.«
- »Ljudje bi morali imeti več izobraževanja glede tega.«
- »Ljudi je treba izobraziti o homoseksualni skupnosti.«

- »Homofobija navadno pomeni dvom v lastno heteroseksualnost. Človek, ki je v svojo spolno usmerjenost prepričan, ne bo čutil potrebe po homofobnih izpadih.«
- »Nepotrebno v današnjem času.«
- »Neracionalen strah pred neznanim.«
- »Odklonilno.«
- »Ne maram je, čeprav mislim, da so ponavadi ljudje homofobični samo zaradi tega, ker ne razumejo to, kaj pomeni biti gej. Če pa vidijo, da je prijatelj ali nekdo v družini gej, potem pa bodo malo mislili o tem, in mogoče bolje dojeli, da ni tako slabo, kot so najprej verjeli.«
- »Meni je osebno vseeno, kdo je kaj.«
- »Sem mnenja, da homofobni ljudje ne poznajo istospolno usmerjenih ljudi, ampak si o njih ustvarijo mnenje preko medijev, ki pa sporočajo, da je to nekaj strašansko grozotnega oz. na tak način, da ti ljudje bolehajo za neko boleznijo.«
- »V veliki meri se istospolni ljudje bolj odzivajo na dražljaje iz okolice. Opazila sem, da je prisotno veliko samostigmatizacije, čeprav se bolj ali manj nihče ne odziva, dokler ni prisotnega dražljaja izzivanja. Čeprav je to nekaj, na kar lahko vpliva samo vsak posameznik. Dejstvo pa je, da so moški res večkrat ogroženi kot ženske. Za reševanje tega problema lahko vsak začne pri sebi.«
- »Homofobija je predvsem izraz posameznikovega neznanja. Pomembno je, da čimprej spozna, da je enak drugim in se sprijazni s svojo usmerjenostjo.«
- »Popolnoma proti.«
- »Je ne toleriram.«
- »Bo vedno prisotna, sicer se jo da do neke mere zmanjšati pri določeni populaciji.«
- »Menim, da se jo da odpravljati skozi mikroaktivizem, večje premike pa bi lahko naredila šele oblast.«
- »Zaradi homofobije, tudi če je gej oseba 'outirana', vedno nekje v ozadju čuti neko zadržanost, mogoče strah, kaj pa če se mu bo kaj zgodilo, glede na to, da je gej.«
- »Homofobija je nesprejemljiva.«
- »Težko jo prenašam. Kadar gre za nepoznano osebo ali znanca/znanko, sodelavca v službi, se ne zapletam v debato. Če pa mi je oseba blizu, pa jo skušam povabiti v argumentirani dialog.«
- »Menim, da je v največji meri za homofobijo kriva nepoučenost o tovrstnih zadevah in iz tega izvirajo sovraštvo, odpor, gnus, strah. Takoj na drugem mestu pa kot vzrok ugotavljam religijo, ki (nasplošno) meni, da "biti gej je wrong", da "2 tipa/2 ženski ni

naravno, je bolezen in podobno" in iz tega potem izhajajo tradicionalna, netolerantna, razmišljanja ljudi, neodprta za vse, ki so drugačni od njih samih, po mojem mnenju je takšno razmišljanje nazadnjaško.«

- »Preziram jo.«
- »V javnosti se zelo hitro premika in umika na načelni, kognitivni ravni predsodkov, na čustveni ravni pa počasneje.«
- »Sem proti temu, da nekdo poskuša z nasiljem izkazovati svoje nasprotje, še posebno, če zato nima nobenega direktnega povoda.«
- »Čudim se, koliko je je dandanes. Mislil sem, da smo od npr. 1981 kaj napredovali, pa se bojim, da ne. Žal. Še posebej v Sloveniji ne.«
- »Ne sprejemam, čeprav ponotranjeno homofobijo razumem.«
- »Jo zavračam.«
- »Ne odobravam.«
- »Treba jo je preprečevati.«
- »Ljudje so premalo odprti, da bi sploh hoteli razumeti in poslušati ljudi okoli sebe, predvsem ljudi, ki so homoseksualno, ali kako drugače usmerjeni. Vendar mislim, da se stanje počasi le izboljšuje.«
- »Zavračam jo, tako kot vse druge nestrpnosti.«
- »Nekaj, kar lahko krepko spodkopava dobre medčloveške odnose.«
- »Mislim, da jo človek brez težav preseže. Potrebno pa je najprej sprejeti sebe, svojo drugačnost in drugačnost drugih. Potem ni težav.«
- »Odklonsko.«
- »Škoduje GLBT-jevski populaciji, da ne more živeti življenja v polnosti: skrivanje spolne usmerjenosti, strah pred psihičnim in fizičnim nasiljem, zaničevanje in razčlovečenje drugače spolno usmerjenih in podobno.«
- »Homofobija je žal del naše kulture.«
- »Podpiram ljudi, ki so istospolno usmerjeni.«
- »Bil bi že čas, da bi nas ljudje sprejemali takšne kot smo.«
- »Da bi morala družba na čimbolj miren način postopoma odpraviti homofobijo.«
- »Homofobije je preveč.«
- »Poskušam se aktivno boriti proti njej, saj neposredno zadeva mene in meni najbližje.«

Na vprašanje je skupaj odgovorilo 88 respondentov od 113 (77,9 %), 25 anketirancev nanj ni odgovorilo (22,1 %).

7. Ali ste imeli zaradi svoje spolne usmerjenosti kakšno slabo izkušnjo, ki je ne bi uvrstili kot homofobičen izraz?

Tudi te odgovore sem se odločil predstaviti v celoti, saj dobro opisujejo slabe izkušnje respondentov, in se mi zdi, da povedo več, kot če bi jih le pretvoril v statistične podatke. Razvrstil sem različne odgovore in tiste, ki so se ponavljali, izbrisal. Anketiranci so podali sledeče odgovore:

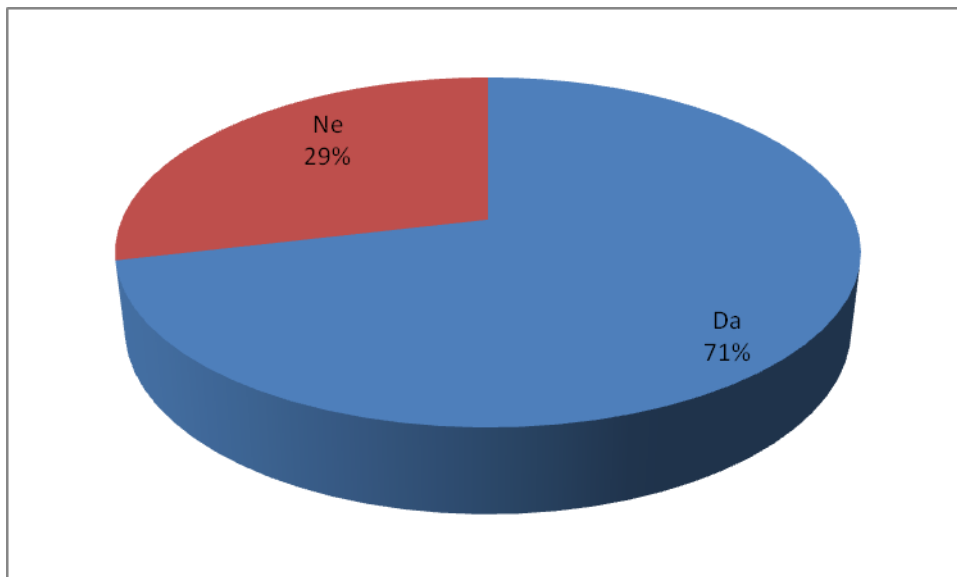
- »Ne, nisem imel.«
- »Ne.«
- »Ne razumem vprašanja.«
- »Ne, vsakršna slaba izkušnja zaradi spolne usmerjenosti ima homofoben izvor.«
- »Doma so me nekajkrat vrgli iz hiše, ker sem branila svoja stališča.«
- »Se ne spomnim.«
- »Huliganstvo. Sovraštvo do vsega drugačnega, zatiranje šibkejšega.«
- »Da.«
- »Ja. Napad na stojnico v Mariboru pred 3 leti.«
- »To dvojce ne gre skupaj, vsaj po mojem ne.«
- »Seveda. Verbalno ter fizično agresijo.«
- »Manj možnosti pri iskanju partnerja.«
- »Da, vendar sem si probleme predvsem ustvarila v svoji glavi. Lahko bi rekli, da sem trpela za hudo obliko ponotranjene homofobije. Še vedno pravzaprav. Zaradi stališča družbe do homoseksualnosti sem razvila nek manjvrednostni kompleks. Saj veste, če ti nekdo venomer govori, da si slab, mu boš to sčasoma verjel.«
- »Homofobija, ki ni bila usmerjena proti meni.«
- »Predvsem verbalne pripombe in opazke, neodobravanje drugačnosti.«
- »Nimam slabih izkušenj, ker živim svoje življenje in ne obešam na veliki zvon, s kom ležem v posteljo. Le zakaj bi? Koga pa to briga?«
- »Negativna izkušnja ZARADI spolne usmerjenosti je PO DEFINICIJI posledica homofobije.«
- »Ko sem se razkrila, sem se z eno prijateljico odtujila. Ni se hotela več pogovarjati z mano in je prekinila stike. Ni ji bilo prijetno v moji družbi.«
- »Ja, vendar je vprašanje popolnoma nejasno.«
- »Odnos s starši si ni nikoli opomogel.«

- »Moje slabe izkušnje so bile nekajkrat posledica nepoznavanja in stereotipov.«
- »Ne, vse so bile homofobične.«
- »Ignoriranje, žaljivke.«
- »Ne. Vse slabe izkušnje, ki izvirajo iz osebne okoliščine spolne usmerjenosti, so izraz homofobije. Sicer te slabe izkušnje ne bi izvirale iz spolne usmerjenosti.«
- »Da. "Dobronamerno" siljenje v mene z vprašanji in s temami o homoseksualnosti. Nekakšno "prisilno avtiranje" v smislu: uau, kul je, da si gej, nič me ne moti, pogovarjajva se o tem. Vse povej. Razumem te, ne obsojam te...«
- »Ignoriranje, izogibanje ...«
- »Kaj?«
- »Nikoli nisem imel slabih izkušenj.«
- »Da. Žaljivke, kot so: peder, pederčina!«
- »Ja. Diskriminacija v službi, ker nimam "družinskih" obveznosti.«
- »Ne, vedno je v ozadju homofobija, četudi pride od ljudi, ki naj ne bi bili homofobni, včasih celo od gejev samih. Redki se najdejo, ki so povsem brez predsodkov.«
- »Pri pregledu na privatni kliniki Iatros v Ljubljani pri dr. Košorogu sem naletel na negativne odzive kot so, kako moraš dopustiti, da te nekdo 'nabije' od zadaj. Čeprav ni direktno omenjal izraze pedrov, sem opazil negativno mišljenje do homoseksualcev.«
- »Moja družina se me je odrekla za tisti čas, ko sem imela partnerko, oz. so bili naši odnosi zelo napeti. Drugače, širše družbeno gledano pa nobene slabe izkušnje.«
- »Ne, nikoli. Vendar to verjetno zato, ker so moje dosedanje istospolne izkušnje maloštevilne.«
- »Fobija pred žensko seksualnostjo - fobija pred feminizmom.«
- »Seveda.«
- »Imela sem zelo slabo izkušnjo, ne bi je mogla uvrstiti v kategorijo, šlo je za fizično in čustveno nasilje v istospolnem partnerskem odnosu; težko je reči, kaj ni homofobično v kontekstu slabih izkušenj istospolnih.«
- »Imela.«
- »Zgodilo se je da nisem mogla kupiti določenih partnerskih kopalnih kart (ali podobne stvari), saj dve ženski niso tretirali kot partnerja in so jasno povedali, da par je le moški in ženska. Zelo smešno in ponižujoče...«
- »Klevetanje.«
- »Hm, ne razumem dobro vprašanja.«

- »Poskus zagovarjanja 'pro-gay' stališč z napačnimi izhodišči (recimo zagovarjanje promiskuitetnih praks), saj poglobljajo stereotipe.«
- »Pred leti nisem npr. mogel v reviji objaviti oglasa, da iščem fanta, ker so obstajale samo rubrike v stilu on išče njo ali ona išče njega.«
- »Ogovarjanje.«
- »Presenetljivo ne, bilo je nekaj verbalnih šal, ampak nič sovražno nastrojenega.«

Skupaj je odgovorilo 90 respondentov od 113 (79,6 %), 23 jih na vprašanje ni odgovorilo (20,4 %).

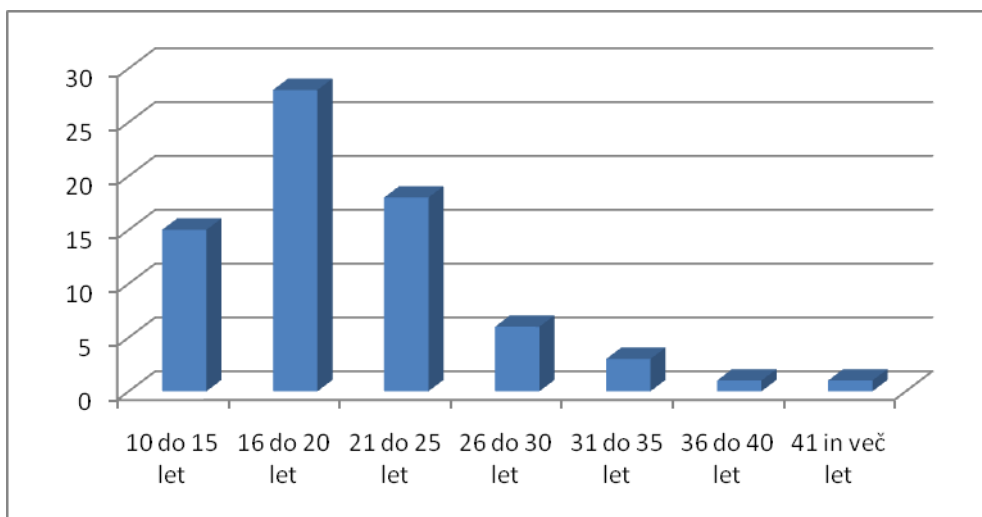
8. Ali ste bili kdaj žrtev homofobije?

Graf 6

72 respondentov je označilo, da *so bili* nekoč že žrtve homofobije (71,3 %), 29 pa da *(še) niso bili* (28,7 %). Skupaj jih je odgovorilo 101 od 113 (89,4 %), 12 respondentov na vprašanje ni odgovorilo (10,6 %).

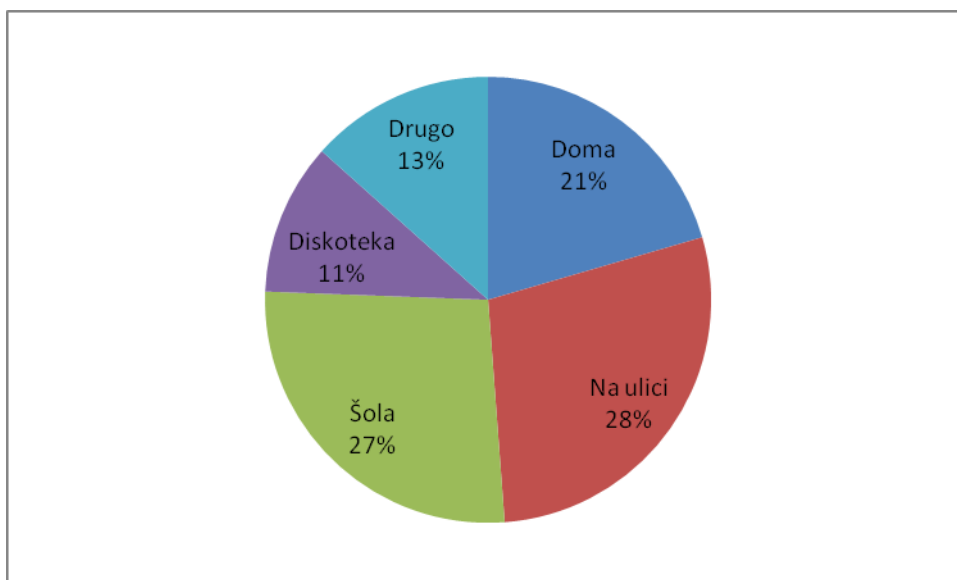
9. Koliko ste bili stari, ko ste bili prvič žrtev homofobije?

Graf 7

Največ anketirancev je bilo prvič žrtev homofobije v starosti *od 16 do 20 let*, kar 28 (38,9 %). Sledijo jim odgovori v starosti *od 21 do 25 let*, 18 (25,0 %) ter starost *od 10 do 15 let*, 15 (20,8 %). Nato si odgovori sledijo po vrsti takole: *26 do 30 let* 6 (8,3 %), *31 do 35 let* 3 (4,2 %), *36 do 40 let* 1 (1,4 %) in *41 in več let* 1 (1,4 %). Skupaj je na to vprašanje odgovorilo 72 respondentov od 113 (63,7 %), nanj jih ni odgovorilo 41 (36,3 %).

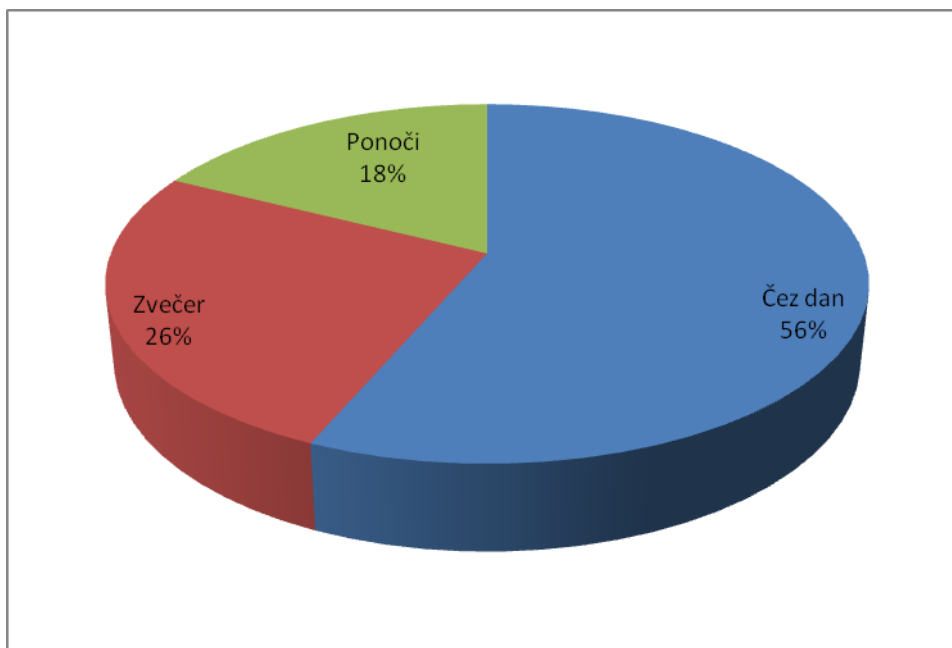
10. Kje ste bili žrtev homofobije? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

Graf 8

Največ respondentov je bilo žrtev homofobije *na ulici* 36 (31,9 %). *V šoli* je bilo žrtev 34 vprašanih (30,1 %), *doma* 26 (23,0 %) in v *diskoteki* 14 (12,4 %). Možnost *drugo* jih je označilo 17 (15,0 %).

11. Ob katerem delu dneva ste bili žrtev homofobije? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

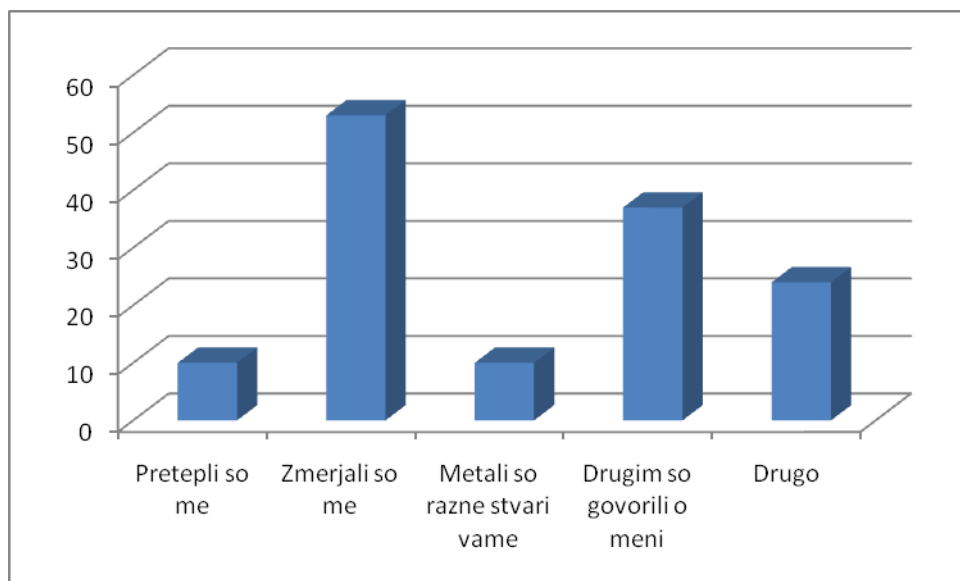

Graf 9

Največ respondentov je bilo žrtev homofobije *čez dan*, 61 (54,0 %), *zvečer* jih je bilo žrtev 28 (24,8 %). Najmanj jih je bilo žrtev *ponoči* 19 (16,8 %).

Doživljanje homofobije

12. Kakšne oblike homofobije ste doživeli? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

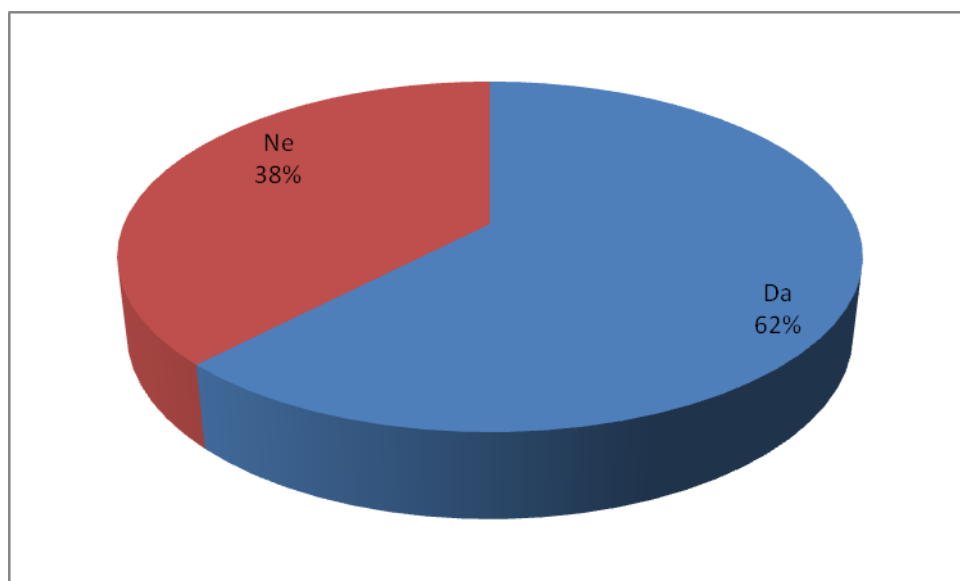

Graf 10

Največ respondentov so *zmerjali* 53 (46,9 %). Da so *drugim so govorili o njih*, tako jih meni 37 respondentov (32,7 %). 10 jih odgovori, da *so jih pretepli* (8,8 %), prav tako 10 jih trdi, da *so metali razne stvari v njih* (8,8 %). Opcijo *drugo* jih je označilo 24 (21,2 %).

Ponotranjena (internalizirana) homofobija – vpliv na duševno zdravje

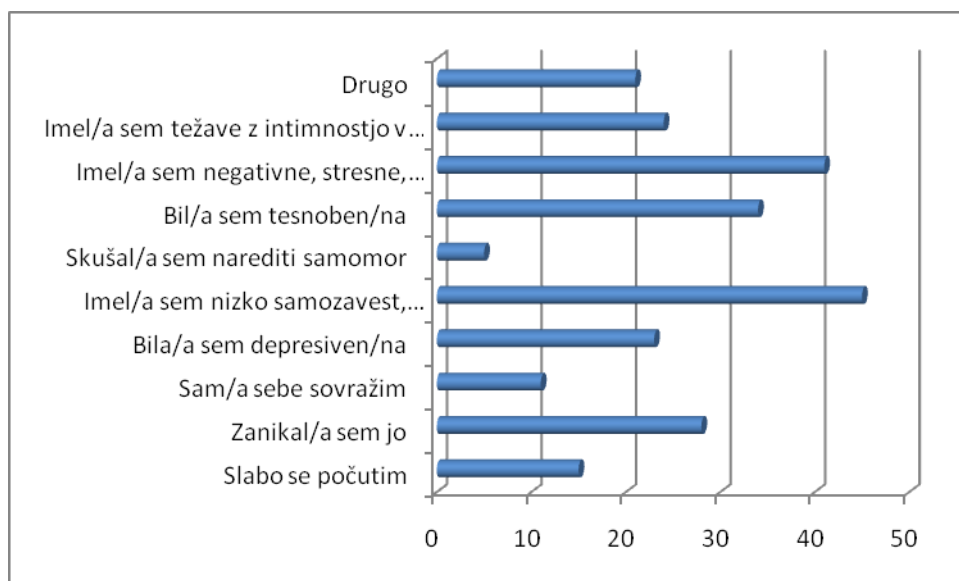
13. Ali ste pri sebi opazili pojav ponotranjene (internalizirane) homofobije?

Graf 11

51 respondentov *je* pri sebi *opazilo* pojav ponotranjene (internalizirane) homofobije, kar je 62,2 %. 31 *jih* tega pojava pri sebi *ni opazilo* (37,8 %). Skupaj jih je od 113 odgovorilo 82 (72,6 %), 31 vprašanih na to vprašanje ni odgovorilo (27,4 %).

14. Kako čutite ali ste čutili ponotranjeno (internalizirano) homofobijo? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

Graf 12

Največ respondentov (45) je imelo *nizko samozavest, samozaupanje in samospoštovanje* (39,8 %). 41 jih je imelo *negativne, stresne, žalostne misli in občutke* (36,3 %). 34 jih je bilo *tesnobnih* (30,1 %). 28 jih *je* ponotranjeno homofobijo *zanikalo* (24,8 %). 24 je imelo *težave z intimnostjo v partnerskih odnosih* (21,2 %). 23 respondentov in respondentk *je bilo depresivnih* (20,4 %). 15 jih trdi, da *so se slabo počutili* (13,3 %). 11 respondentov *je same sebe sovražilo* (9,7 %). 5 je skušalo narediti *samomor* (4,4 %). Izbiro *drugo* je označilo 21 respondentov (18,6 %).

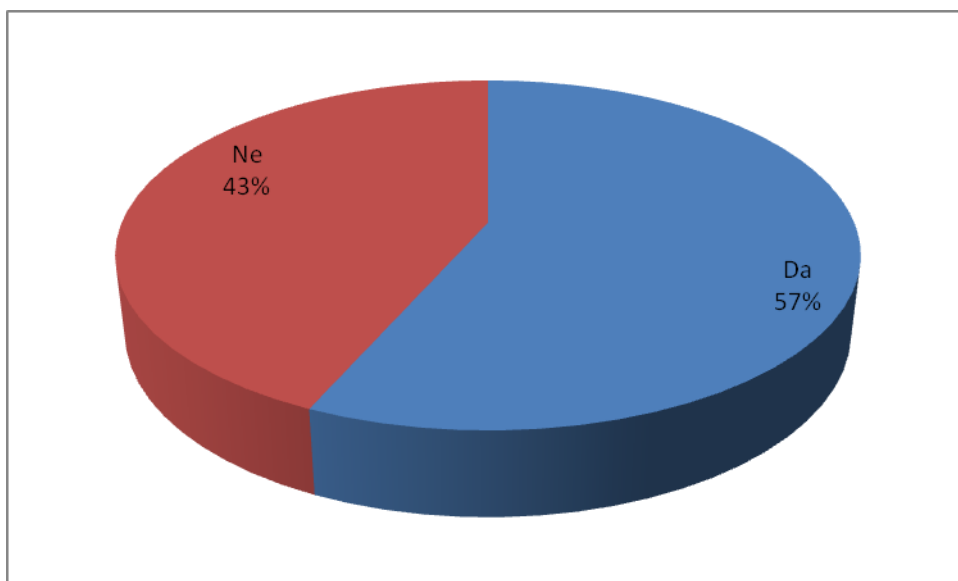
15. Ali ste imeli kakšen vpliv na duševno zdravje, ki zgoraj ni naštet?

Te odgovore sem se odločil predstaviti v celoti, saj dobro opisujejo vpliv na duševno zdravje. Zdi se mi, da povedo več, kot če bi jih suhoparno pretvoril v odstotke. Razvrstil sem različne odgovore, tiste, ki se ponavljajo, sem izbrisal. Anketiranci so podali sledeče odgovore:

- »Ne, nisem imel.«
- »Zatekanje v alkohol, tvegano vedenje.«
- »Ne da bi vedela. Morda se včasih nisem mogla zares vključiti v družabno življenje.«
- »Splošno nezadovoljstvo zaradi drugačnosti in skrb glede prihodnosti, družine, sosedov, sodelavcev, starosti ipd.«
- »Ne vem.«
- »Ne razumem vprašanja. Se opravičujem.«
- »Ponotranjeno homofobijo do pretirano outiranih in feminiziranih fantov.«
- »Samomorilne misli, težave s študijem, težave v odnosih s starši in sorodniki.«
- »Psihosomatske motnje, skrhana koncentracija, živčni zlomi.«
- »Strah (zaradi mnenja okolice).«
- »Nikoli.«
- »Nisem hotel biti gej, upal sem, da je prehodna faza, zaradi družinskih okoliščin...«
- »Na trenutke sem že res mislila, da je z menoj kaj narobe.«
- »Dolgotrajno psihiatrično zdravljenje, tudi iz drugih osebnih razlogov.«
- »Da.«
- »Samomorilne misli.«
- »Paranoja.«
- »Da: samopoškodovanje, motnja hranjenja, socialna fobija.«
- »Ponotranjena homofobija je trajala, dokler nisem sprejel svoje homoseksualne usmerjenosti.«

Skupaj je odgovorilo 59 respondentov od 113 (52,2 %), 54 pa jih na to vprašanje ni odgovorilo (47,8 %).

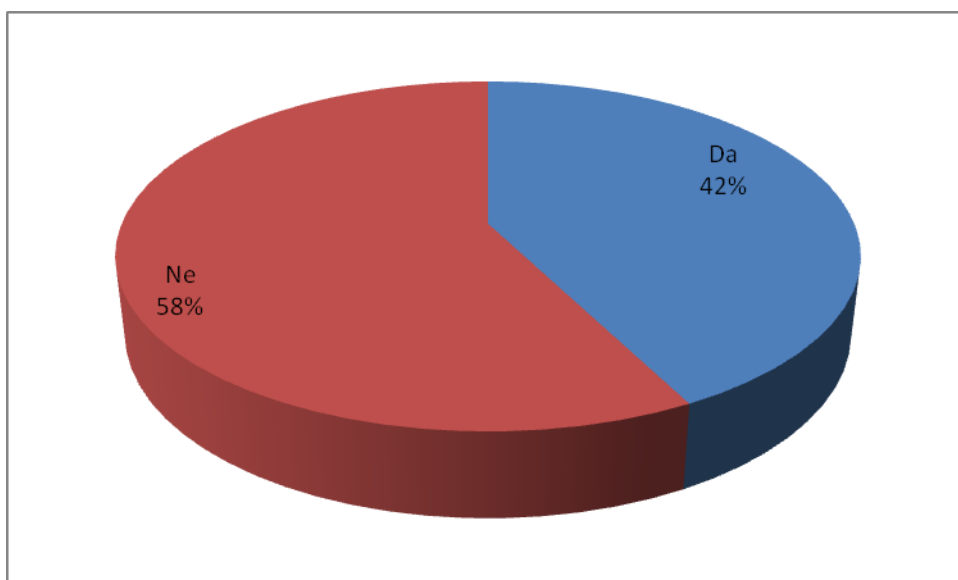
16. Ali vam je ponotranjenje (internaliziranje) homofobije škodovalo?

Graf 13

47 respondentov meni, da jim *je* ponotranjanje (internaliziranje) homofobije *škodovalo* (56,6 %), 36 jih meni, da jim *ni škodovalo* (43,4 %). Skupaj jih je odgovorilo 83 od 113 (73,5 %), 30 respondentov na to vprašanje ni odgovorilo (26,5 %).

17. Ali je dejstvo, da te privlači isti spol, kdaj vplivalo na tvoje duševno zdravje?

Graf 14

42 jih meni, da *je vplivalo* (42,4 %), 57 da *ne* (57,6 %). Skupaj jih je odgovorilo 99 od 113 (87,6 %), 14 jih na vprašanje ni odgovorilo (12,4 %).

18. Kako ponavadi odreagirate na žaljivke in poniževanja?

Tudi te odgovore sem se odločil predstaviti v celoti, saj dobro opisujejo (od)reagiranja na žaljivke in poniževanja in se mi zdi, da povedo več, kot če bi jih suhoparno pretvoril v odstotke. Razvrstil sem različne odgovore, tiste, ki se ponavljajo, sem izbrisal. Anketiranci so podali sledeče odgovore:

- »Se delam, kot da jih ni (kot da ne obstajajo).«
- »Ignoriram jih.«
- »Se jim izogibam.«
- »Se ne zmenim za njih.«
- »Umaknem se.«
- »Zadnjih nekaj let jih tako rekoč ne slišim več. Če se to zgodi, jih po navadi sicer ignoriram.«
- »Z nasmehom, spremembo teme, ignoriranjem, nekaterim poskušam dopovedati, da s tem ni nič narobe.«
- »Ignoriram jih.«
- »Sem žalosten, jezen.«
- »S prezirom, odločnostjo, obrambo.«
- »Večinoma "vrnem udarec". Včasih pa ignoriram.«
- »Ignoriram ali zahtevam, da se ljudje umaknejo. V hujših primerih, če se to dogaja npr. v lokalu, smo klicali policijo.«
- »Jih ne doživljam pogosto. Preslišim oz. ignoriram.«
- »Jih preslišim ali nanje odgovorim s protiargumenti.«
- »Večino časa skrbim, da do tega ne pride. Varujem skrivnosti. Če pride, ignoriram. Povem, da je to samo moja stvar in da ne dovolim, da me kdo zmerja.«
- »Ignoriram, grem proč, poskušam prepričati osebo, da bi nehala žaliti.«
- »Preslišim jih oz. jih ignoriram.«
- »Po obdobju hude depresije, sem razvila nek zdrav odnos do tega. Preprosto preslišim ali ignoriram, ker imam preveč dela in preveč drugih interesov v življenju, ter se ne počutim več kakorkoli zaznamovano. Vse, kar je na meni drugače, je s kom seksam. Če tega drugi ne razumejo - 'ko jih je*e'«.«

- »Kar se tiče usmerjenosti jih ne doživljam, v ostalih primerih pa se ponavadi aktivno branim.«
- »Ignoriram, se ne zmenim za žaljivke.«
- »Ne odzovem se.«
- »Ne odreagiram, se pa ne počutim dobro.«
- »Ignoriram jih.«
- »Branim se z argumenti in se postavim zase.«
- »Ignoriram ali pa se poskušam pogovoriti z izvorom - pojasniti dejstva.«
- »Slabo.«
- »Zaradi spolne usmerjenosti nimam težav.«
- »Ignoriram ali opozorim govorca na nekorektnost.«
- »'Ignore'.«
- »Odvisno, kdo jih izreče. Ponavadi jih ignoriram ali pa še bolj pokažem svojo usmerjenost (npr. poljubim mojo punco, če je z mano). Ampak ponavadi ignoriram in se zasmejim.«
- »Glede na stopnjo žalitve. Če se le da, vsako žalitev sankcioniram, da preprečim eskalacijo. Škoda pa je itak narejena že pred žaljivko, tu ni pomoči.«
- »Potuhnem se, sicer je pa tega čedalje manj.«
- »Prej sem jih ignorirala. Zdaj se postavim zase (npr. ne dovolim, da v moji prisotnosti kdo uporabi zmerljivko 'peder').«
- »Odvisno. Včasih jih ignoriram, drugič jih argumentirano zavrnem.«
- »Postavim se zase in ne pustim, da grejo mimo.«
- »Včasih jih ignoriram, včasih se odzovem, odvisno od stopnje nevarnosti.«
- »Se ne odzivam.«
- »Ignoriram jih. Ali pa poskušam razložiti, zakaj so napačne, če kontekst omogoča.«
- »Jih ne doživljam.«
- »Poskušam jih ignorirati, prizadanejo pa me, če pridejo s strani mojih najbližjih ali s strani prijateljev. Potem jih (neuspešno) skušam 'prevzgojiti'...«
- »Se ne ukvarjam z njimi.«
- »Se ne menim zanje.«
- »Odvisno od tistega, ki napada. Če gre za neznane ljudi v skupini, jih navadno ignoriram. Če gre za ljudi, ki jih konkretno poznam, verbalno napadem nazaj. Odreagiram tudi, če verbalno nasilje ni konkretno usmerjeno name.«
- »Preslišim jih.«

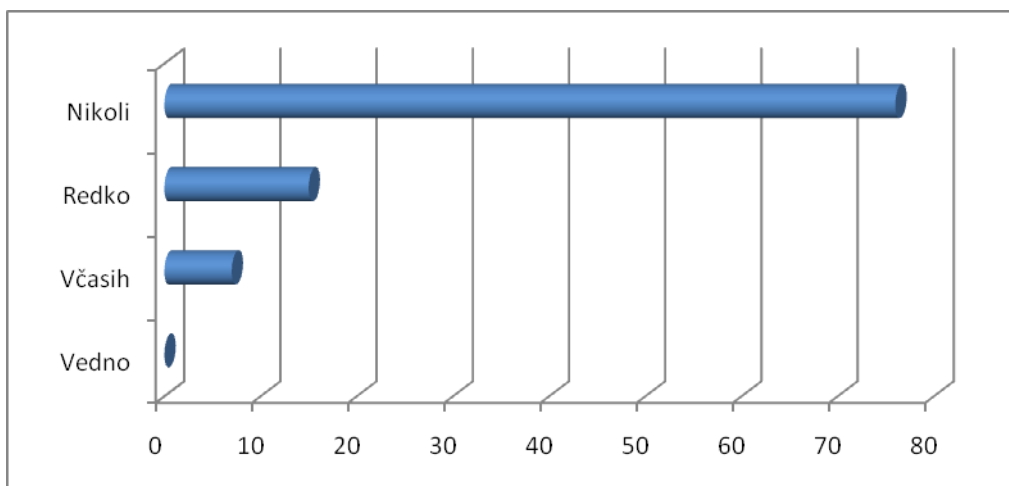
- »Odvisno od situacije, od nereagiranja do komentiranja, odvisno, kaj so mislili s komentarji.«
- »Ignoriranje, samoironija, sarkazem - odvisno od okoliščin.«
- »Se jim nasmejem oz. ne pokažem užaljenosti, ampak reagiram z nasmehom in skrivam svojo bolečino in sram!«
- »Ignoriram jih z nasmehom.«
- »Nekoč sem bil tiho. Danes pa se to hvalabogu že dolgo časa ne dogaja več.«
- »Obrnem se in grem proč.«
- »V glavnem se umaknem.«
- »Ignoriram ali pa si rečem 's tabo vred' ali pa jih opomnim, da homoseksualnost ni bolezen, je čisto normalna oblika spolnosti, kot vse ostale.«
- »Nisem še doživela, da bi me osebno kdo žalil, če pa slišim, da kdo žali LGBT-jevsko skupnost nasploh, se poskušam vključiti v ta pogovor in povedati svoje mnenje v upanju, da bi morda vsaj kdo začel razmišljati še z drugimi informacijami v glavi.«
- »Zdaj me ne motijo več, se je pa dosti zmanjšalo število le-teh v par letih.«
- »Največkrat jih kar preslišim. Kadar pa gre za bližnjo osebo, se skušam pohecati oz. obrniti na šalo.«
- »Če letijo name osebno, odreagiram burno, hitro, agresivno, defenzivno. (Ne le na žaljivke v zvezi z istospolno usmerjenostjo, temveč na vse žaljivke nasplošno.) Če nekdo ne ve za mojo istospolno usmerjenost in žali nekoga, ki je homoseksualno usmerjen, potem se skušam zadržati, saj verjetno obstaja razlog, zakaj ta oseba ne ve za mojo istospolno usmerjenost, vseeno pa (čim bolj neočitno, da se ne bi izdal) nekako stopim v bran in zagovarjam tistega, na katerega letijo žaljivke.«
- »Branim se z besedami.«
- »Slabo. Z jezo, žalostjo in notranjo ali zunanjo agresijo, tako kot vsak človek.«
- »Jih v osnovi ignoriram, če ne prestopijo določene meje.«
- »Slabo, ampak z leti bolje ;)«
- »Zaprem se vase, strah me je, posebno na ulici ali ponoči se bojim izgrediv, napadov, čeprav na ulici še nisem tega doživela.«
- »Sem prizadet.«
- »Se užalim, sem prizadeta, razočarana, strah me je, sram me je.«
- »Ignoriram ali pa kaj rečem nazaj, če je vredno.«
- »Lepo poskusim razložiti stvar in opišem na kakšnem primeru...Za takšne stvari si zmeraj vzamem čas, če se je sogovornik pripravljen pogovoriti. Po drugi strani pa raje

povem svoje mnenje in stališča ter odidem brez slabe vesti, kot pa da sem komurkoli naredila kaj slabega.«

- »Sprva sem prizadet, nato se po razmisleku poberem, postanem bolj samozavesten in pomirjen sam s seboj. V začetku je prizadetost trajala dlje časa, sedaj, po več izkušnjah, relativno hitro mine.«
- »Odvisno, kdo me žali, če je nekdo, ki ga redno vidim, se o tem z njim pogovorim, drugače pa samo ignoriram in se nasmejem.«
- »Če sem pri volji poskušam osebo intelektualno premagati (ponavadi itak nevedni govorijo bedarije - tako da jih ni težko intelektualno izzvati in včasih tudi zatreti), največkrat pa preslišim in grem naprej.«
- »Odgovorim z dolgim jezikom v najbolj primitivnih primerih, običajno pa se zanje sploh ne zmenim.«
- »Negativno, izrazim svoje mnenje.«
- »Večinoma z umikom in ignoriranjem, včasih pa s samoironijo ali s cinizmom.«
- »Prizadeta sem, žaljivke včasih slabo vplivajo na mojo samozavest.«
- »Slabe volje, prizadetost.«
- »Ponavadi z ignoriranjem, če je potrebno se spustim v debato.«
- »Kadar izgubim kontrolo nad seboj, spontano zelo burno odreagiram (na žalost :P), poniževanju se ponavadi samo smejim ali ga ignoriram, večinoma pa poskušam mirno odreagirati in pokazati, da je 'gej okej'.«
- »Jih preslišim in se jim nasmejem.«

Skupaj jih je od 113 odgovorilo 90 (79,6 %), 23 jih ni odgovorilo na vprašanje (20,4 %).

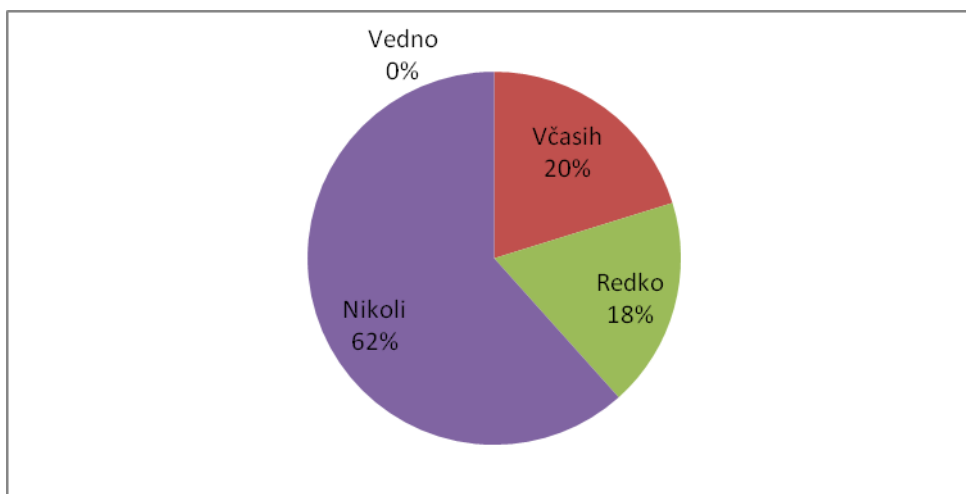
19. Ali alkohol in/ali droge uporabljate kot sredstvo, ki vam pomaga presegati lastne strahove in dvome glede svoje spolne usmerjenosti?

Graf 15

76 respondentov *še nikoli ni uporabljal* alkohol in/ali droge kot sredstvo, ki bi jim pomagalo presegati lastne strahove in dvome glede svoje spolne usmerjenosti (77,6 %). 15 jih *redko uporablja* (15,3 %), 7 jih *včasih* (7,1 %). Nobeden pa ni označil, da bi alkohol in/ali droge uporabljal *vedno*. Na vprašanje je od 113 skupaj odgovorilo 98 respondentov (86,7 %), 15 jih ni odgovorilo (13,3 %).

20. Ali pod vplivom alkohola ali drog lažje in hitreje razkrijete svojo spolno usmerjenost?

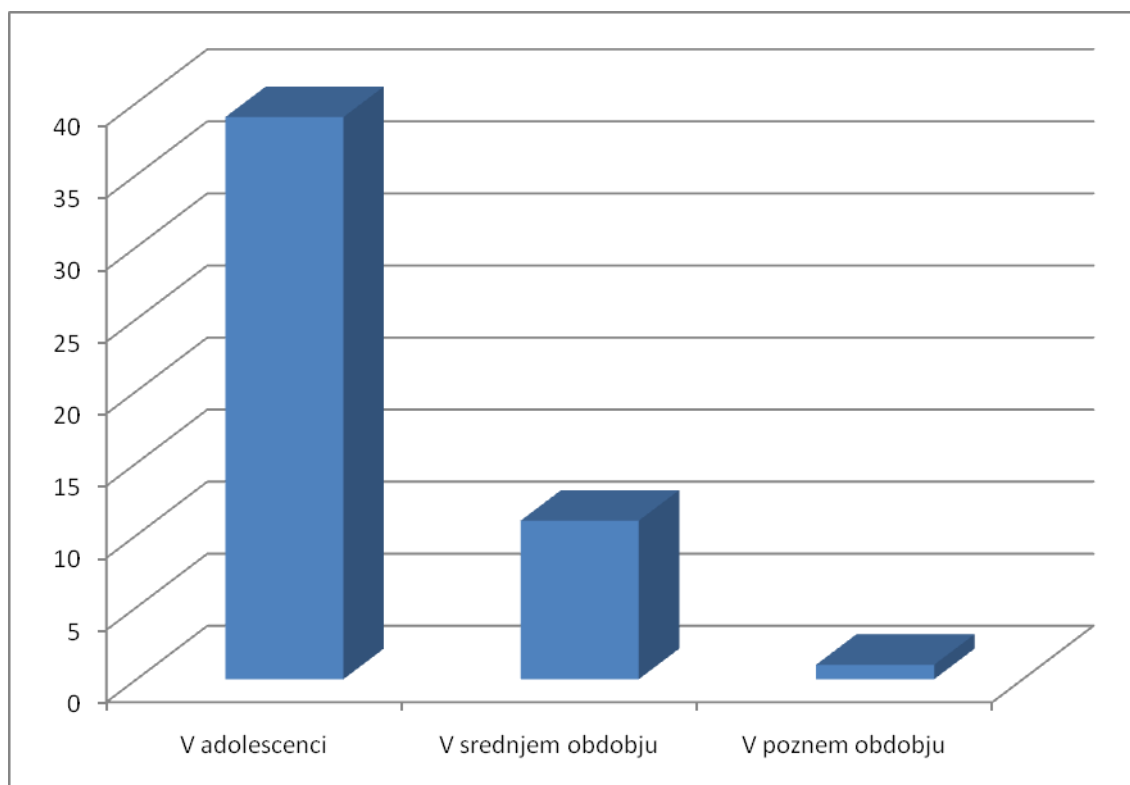

Graf 16

61 respondentov je zatrdilo, da pod vplivom alkohola ali drog *nikoli* ne razkrijejo lažje in hitreje svoje spolne usmerjenosti (61,6 %). 20 jih trdi, da se to zgodi *včasih* (20,2 %), 18 jih trdi, da *redko* (18,2 %). Nobeden pa ni označil opcije *vedno*. Na to prašanje

je od 113 skupaj odgovorilo 99 respondentov (87,6 %), 14 pa jih ni odgovorilo (12,4 %).

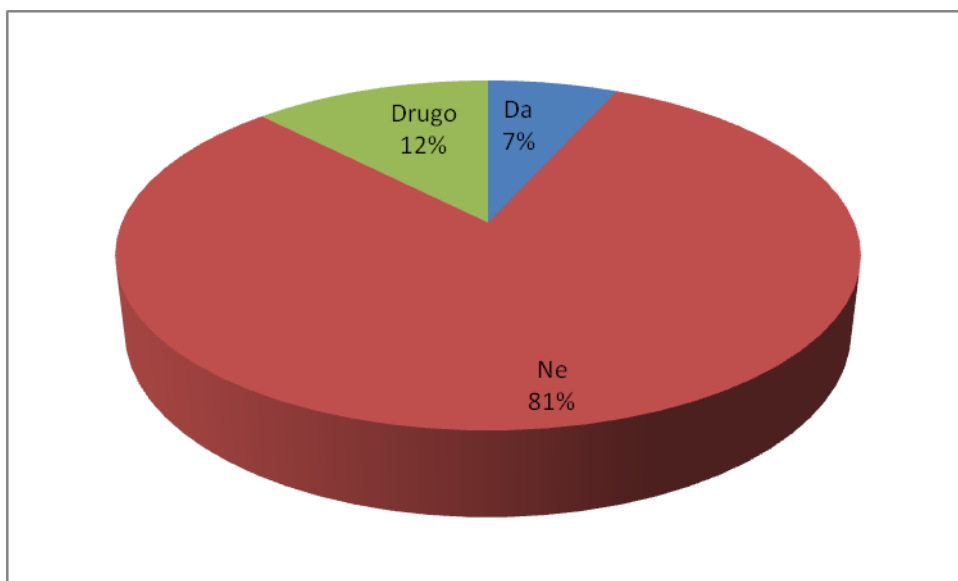
21. Kdaj se je depresija pri vas začela pojavljati (če se je sploh pojavila)?

Graf 17

Pri 39 respondentih se je depresija začela pojavljati v *obdobju adolescence* (76,5 %). 11 jih je omenjalo *srednje obdobje* (21,6 %). 1 je omenil *pozno obdobje* (2,0 %). Vprašanje je od 113 izpolnilo 51 respondentov (45,1 %), 62 ga ni (54,9 %), morda se je pri njih depresija redko ali pa se sploh ni pojavljala.

22. Ali vas zaradi ponotranjene (internalizirane) homofobije ostali izločajo iz družbe?

Graf 18

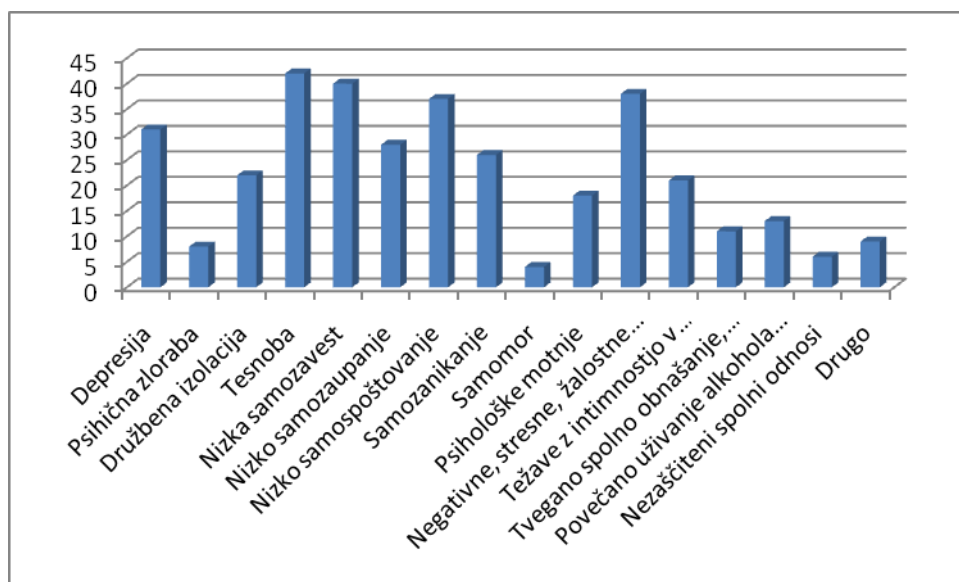
6 respondentov je zatrdilo, da jih zaradi ponotranjene (internalizirane) homofobije *ostali izločajo iz družbe* (6,7 %). 72 jih omenja, da jih *ne izločajo iz družbe* (80,9 %). Pod možnostjo *drugo* jih je 11 (12,4 %) označilo sledeče odgovore:

- »Nekoliko nejasno: zaradi moje ponotranjene homofobije ali ponotranjene homofobije tistih, ki domnevno izločajo? Zaradi moje ponotranjene homofobije (ki ji zaradi socializacije pač nihče ne more ubežati, jo pa že precej uspešno presegam) me verjetno nihče ne izključuje; manifestacija homofobije pa je tako ali tako manifestacija ponotranjene homofobije, tako da: ja, občasno se zgodi, da v kakšni družbi nisem zaželen.«
- »To fazo vsak v nekem določenem času preboli, to je proces, ki traja, a se ga osvobodiš, ko spoznaš samega sebe in druge geje. Z leti se osvestiš in utrdiš ter postaneš ponosen gej. In osveščaš druge.«
- »Ne vedo zame.«
- »Ko sem bil depresiven, nisem bil priljubljen v družbi.«
- »Danes nimam več težav s tem.«
- »Nimam tega občutka, vendar ne vem.«
- »Ne, se človek včasih kar sam.«

Skupaj od 113-ih je vprašanje izpolnilo 89 respondentov (78,8 %), 24 jih rubrike ni izpolnilo (21,2 %).

Učinki ponotranjene (internalizirane) homofobije

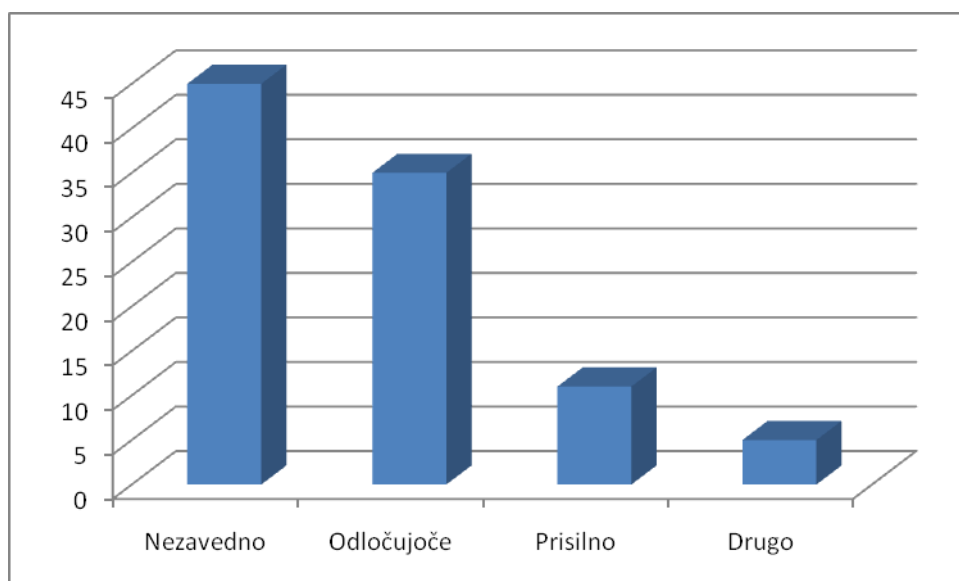
23. Ali ste zaradi svoje istospolne usmerjenosti doživeli katere izmed spodaj naštetih učinkov (posledic) ponotranjene (internalizirane) homofobije na homoseksualce? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

Graf 19

Zaradi svoje istospolne usmerjenosti je največ GLBT-jev doživelo *tesnobo* kot učinek (posledico) ponotranjene (internalizirane) homofobije na homoseksualce, in sicer kar 42 respondentov (37,2 %). Kot drugi učinek jih je največ doživelo *nizko samozavest*, kar 40 (35,4 %). Sledijo *negativne, stresne, žalostne misli in občutki*, to opcijo jih izbere 38 (33,6 %). Nato sledi *nizko samospoštovanje* s 37-imi respondenti (32,7 %). *Depresijo* je označilo 31 respondentov (27,4 %), *nizko samozaupanje* 28 anketirancev (24,8 %), *samozanikanje* 26 (23,0 %), *družbeno izolacijo* 22 (19,5 %), *težave z intimnostjo v partnerskih odnosih* 21 (18,6 %). *Psihološke motnje* jih je označilo 18 (15,9 %), *povečano uživanje alkohola in drog* pa 13 (11,5 %). Sledi *tvegano spolno obnašanje, tvegano vedenje (AIDS, menjavanje partnerjev, spolni odnos brez zaščite)* 11 (9,7 %). 8 jih je označilo *psihično zlorabo* (7,1 %), 6 *nezaščiteni spolni odnose* (5,3 %) in 4 *samomor* (3,5 %). *Drugo* je označilo 9 respondentov (8,0 %).

24. Kaj menite, kako zunanja okolica vpliva na ponotranjenje (internaliziranje) homofobije pri GLBT-jevski skupnosti?

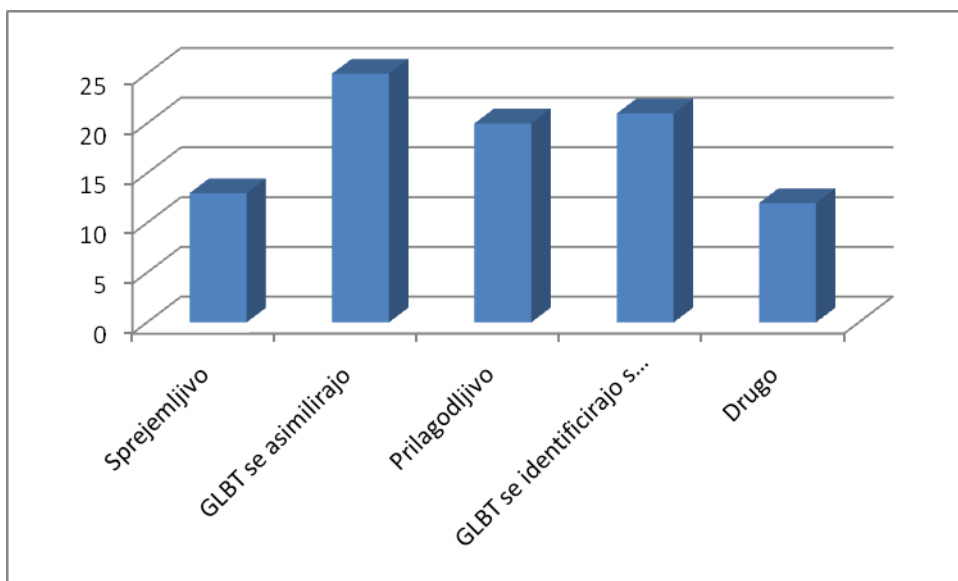
Graf 20

45 respondentov meni, da zunanja okolica na ponotranjenje (internaliziranje) homofobije pri GLBT-jevski skupnosti vpliva *nezavedno* (46,9 %). 35 jih trdi, da *odločujoče* (36,5 %). 11 jih meni, da *prisilno* (11,5 %). Kategorijo *Drugo* jih je izbralo 5 (5,2 %):

- »Homofobija je stvar socializacije/vzgoje: prepletajo se torej tako nezavedni elementi kot tudi zavestni - tudi socializacijski moment je prisila ("utesnjevanje v kulturo") - okolica/družba je v tem smislu vselej odločujoča.«
- »Jo pospešuje kot "dobro prakso".«
- »Zanimivo vprašanje. Mislim, da zunanja okolica nima prevelikega učinka na lastno sprejemanje spolne usmerjenosti. Bolj gre za to, v koliki meri se SAM sprejemaš kot osebnost.«

Na vprašanje je od skupno 113-ih respondentov odgovorilo 96 respondentov (85,0 %), 17 pa jih nanj ni odgovorilo (15,0 %).

25. Kaj menite, kako ponotranjenje (internaliziranje) homofobije pri GLBT-jevski skupnosti vpliva na zunanjo okolico?

Graf 21

13 respondentov meni, da ponotranjenje (internaliziranje) homofobije pri skupnosti GLBT na zunanjo okolico vpliva *sprejemljivo* (14,1 %). 25 jih trdi, da *se GLBT-ji asimilirajo* (27,2 %). 20 jih meni, da reagirajo *prilagodljivo* (21,7 %), 21 pa jih meni, da *se GLBT-ji identificirajo s heteroseksualnim svetom* (22,8 %). 13 jih je označilo *drugo* (14,1 %) z utemeljitvami:

- »GLBT-ji se segregirajo.«
- »Veliko, veliko možnih izidov je: prav gotovo so vsi zgoraj naštetih mogoči; prav tako številni drugi.«
- »GLBT-ji se manj izpostavljajo, okolica je slabo seznanjena, različnost je potisnjena na rob.«
- »Ne razumem vprašanja.«
- »Ne vem.«
- »Odbijajoče.«
- »Negativno!«
- »Takšni ljudje so v nenehnem boju s samim seboj, obnašajo se kot žrtve, tarnajo, da svet še ni pripravljen. Veliko se skrivajo. Če so samski, redko hodijo na LGBT-jevske družabne dogodke, če so v zvezi, se obnašajo, kot da imajo "prijatelja oz. prijateljico". Imajo samo LGBT-jevske prijatelje, pa še teh je malo.«
- »GLBT-ji se samozanikajo, so agresivni nad seboj.«

- »Ker so/smo LGBT-ji nesamozavestni, nas okolica manj spoštuje. Ker imamo slabo mnenje o sebi, ga ima tudi okolica o nas.«

Na vprašanje je od 113-tih udeležencev raziskave skupaj odgovorilo 92 respondentov (81,4 %), 21 jih ni odgovorilo (18,6 %).

4 RAZPRAVA

Bistvene ugotovitve ali sklepi, ki izhajajo iz rezultatov raziskave, so različni. Z raziskavo sem pridobil najpomembnejši odgovor pri zastavljenemu problemu: *ali lahko o homofobiji govorimo tudi znotraj GLBT-jevske skupnosti in na kakšne načine se le-ta manifestira znotraj nje*. Ugotovili smo, da homofobijo znotraj skupnosti GLBT imenujemo ponotranjena, notranja (internalizirana, interna) homofobija in da se manifestira na različne načine, najbolj pogosto v obliki učinkov (posledic) kot so tesnoba, katero je omenilo 37,2 % respondentov, nato nizka samozavest (35,4 %), sledijo negativne, stresne, žalostne misli in občutki (33,6 %), nizko samospoštovanje (32,7 %), depresija (27,4 %), nizko samozaupanje (24,8 %), samozanikanje (23,0 %), družbena izolacija (19,5 %), težava z intimnostjo v partnerskih odnosih (18,6 %), psihološke motnje (15,9 %), povečano uživanje alkohola in drog (11,5 %), tvegano spolno obnašanje, tvegano vedenje kot npr. AIDS, menjavanje partnerjev, spolni odnos brez zaščite (9,7 %), psihična zloraba (7,1 %), nezaščiteni spolni odnosi in samomor, kar je omenilo 3,5 % respondentov. GLBT-ji so zaradi svoje istospolne usmerjenosti doživeli že vse izmed zgoraj naštetih učinkov (posledic) ponotranjene (internalizirane) homofobije na homoseksualce. Prav tako so GLBT-ji ponotranjeno (internalizirano) homofobijo občutili na različne načine. Največ respondentov je imelo nizko samozavest, samozaupanje in samospoštovanje (39,8 %), najmanj pa jih je skušalo narediti samomor (4,4 %). Negativne, stresne, žalostne misli in občutke je imelo 36,3 % respondentov, tesnobnih je bilo 30,1 % vprašanih. Notranjo homofobijo je zanikalo 24,8 % anketirancev, 21,2 % jih je imelo težave z intimnostjo v partnerskih odnosih, 20,4 % jih je bilo depresivnih. Udeleženci raziskave depresije niso občutili v takšni meri, kot sem predvideval, da jo bodo, saj naj bi bilo tveganje homoseksualcev za depresijo najmanj 1,5-krat višje kot pri heteroseksualcih (Bavdaž 2009: 96 po King et al. 2003). Tesnobe se tudi večkrat pojavljajo skupaj z depresijo, čemur pravimo soboleznost (Bavdaž 2009: 96 po Erzar 2007: 80). V mojem primeru je bilo tesnobe več kakor depresije. Pri večini GLBT-jev je tesnoba posledica homofobije. To je stanje pretirane zaskrbljenosti ali strahu, ki ga ni povzročil zunanji dogodek ali okoliščine, in je ena najpogostejših vrst depresije pri mladostnikih (Bavdaž 2009: 96 po Cobain 2008: 45). Slabo se je počutilo 13,3 % anketirancev, 9,7 % jih je omenilo samosovraštvo. Vpliv ponotranjene (internalizirane) homofobije na duševno zdravje je pomemben. Respondenti so omenjali zatekanje v alkohol, tvegano vedenje, težje vključevanje v družabno življenje, samomorilne misli, težave s študijem, težave v odnosih, samopoškodovanje, motnje hranjenja, socialna

fobija, psihosomatske motnje, živčne zlome, strah zaradi negativnega mnenja okolice, splošno nezadovoljstvo zaradi drugačnosti in skrb glede prihodnosti, družine, sosedov, sodelavcev, starosti ipd. Respondentka je omenila celo dolgotrajno psihološko zdravljenje iz različnih osebnih razlogov. Eden od respondentov je izpostavil ponotranjeno (internalizirano) homofobijo do pretirano 'outiranih' in feminiziranih fantov in ga definiral kot vpliv na duševno stanje istospolno usmerjenega človeka. Takšen način razmišljanja se mi zdi precej zanimiv oz. problematičen. Kar se tiče škodovanja ponotranjanja (internaliziranja) homofobije, sem osebno pričakoval višji rezultat, 56,6 % respondentom je ponotranjenje škodovalo, 43, 4% jim ni. Dejstvo, da GLBT-je privlači isti spol, je pri 42,4 % anketirancev vplivalo na njihovo duševno zdravje, pri 57,6 % anketirancev pa ne. Tako sem v raziskavi ugotovil, da se ob spoznanju, da so GLBT-ji istospolno usmerjeni, večina GLBT-jev ne spopada z negativnimi občutji. Tak rezultat me je presenetil. Mislil sem namreč, da (pre)poznavanje lastne istospolne usmerjenosti in soočanje s stiskami, ki temu posledično sledijo, GLBT-jem povzročajo močnejše vplive na njihovo duševno zdravje in njihovo psihofizično stanje. Tukaj sem se očitno zmotil. Tudi iz Bavdaževe raziskave lahko vidimo, da kar 69 % anketiranih meni, da homoseksualci služb duševnega zdravja ali socialnih služb ne uporabljajo nič pogostejše kot drugi (Bavdaž 2009). GLBT-ji na žaljivke in poniževanja odreagirajo različno. Največ respondentov in respondentk je omenjalo, da žaljivke in poniževanja ignorirajo, tako jih je odgovorilo kar 38 izmed njih. Takšna strategija vedenja je razumljiva, saj GLBT-ju predstavlja najboljši način izogibanja nadaljnjim žaljivim komentarjem ter poniževanjem, česar je dandanes na žalost vedno več, so torej vedno bolj pogosta ter razširjena. Nadalje se žaljivkam in poniževanjem izogibajo, jih preslišijo in se pred situacijo umaknejo, pogosto pa jih je sram ali pa odreagirajo s prezirom, z odločnostjo, z obrambo, s samoironijo in s sarkazmom – odvisno od okoliščin. Z jezo ali z žalostjo poskušajo prepričati osebo, da bi prenehala žaliti. Nekateri se branijo z argumenti in se postavijo zase. Ena respondentka je omenila, da odreagira z nasmehom, ne pokaže užaljenosti ter skriva svojo bolečino in sram. Drugi anketiranec trdi, da če letijo žaljivke nanj osebno, odreagira burno, hitro, z notranjo ali z zunanjo agresijo, defenzivno. Če nekdo ne ve za njegovo spolno usmerjenost in žali nekoga, ki je homoseksualno usmerjen, potem se skuša zadržati, saj verjetno obstaja razlog, zakaj ta oseba ne ve za njegovo istospolno usmerjenost, vseeno pa na nek način stopi v bran in zagovarja tistega, na katerega žaljivke letijo. Še druga respondentka trdi, da se zapre vase in da jo je strah, še posebej na ulici ali ponoči se boji izgrediv, napadov. 77,6 % GLBT-jev še nikoli ni uporabljalo alkohola in/ali droge kot sredstvo, ki bi jim pomagalo presegati lastne strahove in dvome glede svoje spolne

usmerjenosti. Da bi alkohol in/ali droge pri tem uporabljal vedno, tega ni označil nihče. Prav tako 61,6 % respondentov trdi, da pod vplivom alkohola ali drog nikoli ne razkrijejo lažje in hitreje svoje spolne usmerjenosti. Odgovor »vedno« ni označil nobeden od anketirancev. Očitno sem se tudi glede tega zmotil, kajti pričakoval sem drugačen rezultat. Problematika uporabe alkohola in drog pri GLBT-jih se v tuji literaturi veliko poudarja; prekomerno pitje in zloraba drugih substanc v lezbičnih in gejevskih skupnostih naj bi bila zaskrbljujoča, uporaba alkohola in ilegalnih drog pa višja med pripadniki gejevske in lezbične populacije. Raziskave sicer kažejo na to, da geji niso v znatno višjem tveganju za prekomerno pitje v primerjavi s heteroseksualnimi moški (Bavdaž 2009: 98 po Scott et al. 2004), lezbijke pa bodo bolj verjetno čezmerno pile alkohol kot heteroseksualke (Bavdaž 2009: 98 King et al. 2003). Tudi raven uporabe drog je višja med geji in lezbijkami, in večja verjetnost je, da bodo uporabili rekreativne droge prej kot heteroseksualci (Bavdaž 2009: 98 po King et al. 2003). Tako pravi teorija. V naši raziskavi je 76,5 % respondentov potrdilo, da se je pri njih depresija pojavila, in sicer v obdobju adolescence, kar je predstavljalo tudi največji odstotek. Rezultat, da 80,9 % GLBT-jev zaradi ponotranjene homofobije ne izločajo iz družbe, sem pričakoval. Samo 6,7 % izmed njih jih izločajo. Respondenti so omenjali, da to fazo posameznik v določenem času preboli. Ponotranjena homofobija je torej dolgotrajen proces in neprijeten občutek zaradi lastne drugačnosti, ki se ga osvobodijo, ko spoznavajo samega sebe in druge GLBT-je. Z leti se človek osvesti, utrdi in postane ponosen na to, kar je. Šele na tej stopnji pa lahko začne osveščati tudi druge. Zaradi svoje lastne ponotranjene homofobije, ki ji zaradi socializacije nihče ne more ubežati, jo je pa mogoče preseči, te verjetno nihče ne izključuje; manifestacija homofobije pa je vsekakor manifestacija ponotranjene homofobije. Nekateri v obdobju depresije niso bili priljubljeni v družbi. Eden od respondentov je omenil, da se človek včasih sam izloča iz družbe, s čimer se popolnoma strinjam, saj te notranja homofobija včasih sili v to, in situacijo pripelje celo do te mere, da se zapreš sam vase, ter se na zunanjo okolico ne odzivaš. Raje postaneš nanjo nekako imun. Največ (46,9 %) respondentov meni, da zunanja okolica na ponotranjenje (internaliziranje) homofobije pri GLBT-jevski skupnosti vpliva nezavedno. Malo manj jih trdi, da odločujoče, najmanj pa jih meni, da prisilno. Respondenti trdijo, da je homofobija stvar socializacije/vzgoje, v njej se prepletajo tako nezavedni kot zavestni elementi in socializacijski moment je pri tem prav tako prisila (poteka 'utesnjevanje v kulturo'). Okolica/družba je v tem smislu vselej odločujoča. Zunanja okolica notranjo homofobijo pospešuje kot »dobro prakso«. Drugi anketiranec je na primer pripomnil, da zunanja okolica nima prevelikega učinka na lastno sprejemanje spolne usmerjenosti. Tukaj gre bolj za to, v kolikšni meri posameznik samega sebe sprejema kot osebnost. Največ (27,2

%) respondentov trdi, da se GLBT-ji pri ponotranjenju (internaliziranju) homofobije zunanji okolici asimilirajo. Malo manj jih meni, da se GLBT-ji identificirajo s heteroseksualnim svetom, nato v odstotkih sledi opcija, da se prilagajajo. Najmanj jih izbere kategorijo sprejemljivo. Anketiranci omenjajo, da se GLBT-ji segregirajo, se manj izpostavljajo, saj je okolica o tem pojavu slabo seznanjena, različnost je še vedno potisnjena na rob. Ponotranjenje (internaliziranje) homofobije na zunanjo okolico vpliva odbijajoče, negativno. Takšni ljudje so v nenehnem boju s samim seboj, obnašajo se kot žrtve, tarnajo, da svet še ni pripravljen, se veliko skrivajo, če so samski, se redko udeležujejo GLBT-jevskih družabnih dogodkov, če so v partnerski zvezi, se obnašajo, kot da imajo »prijatelja oz. prijateljico«, v resnici imajo samo GLBT-jevske prijatelje, pa še teh je malo. Neka respondentka je omenila, da se GLBT-ji zanikajo in so agresivni nad seboj. Ker so GLBT-ji nesamozavestni, jih okolica manj spoštuje. Ker imajo slabo mnenje o sebi, ima tudi okolica takšno mnenje o njih, kar se odraža na mnogih področjih delovanja v družbi.

Če primerjam dobljene rezultate s pregledom problematike, lahko trdim, da so me delno presenetili, delno pa ne. Najbolj me je presenetil rezultat, da ankete ni izpolnila nobena transseksualno usmerjena oseba, samo 80,6 % istospolno usmerjenih in 19,4 % biseksualno usmerjenih oseb. Ne vem, kako to, in se sprašujem, le zakaj je temu tako. Visok odstotek tistih GLBT-jev, ki so pri sebi opazili pojav ponotranjene (internalizirane) homofobije me je najmanj presenetil: 62,2 % je pri sebi ta pojav opazilo, 37,8 % pa ga ni opazilo. Anketo je skupaj izpolnilo 63,1 % moških in 36,9 % žensk. Glede starosti sodelujočih udeležencev ankete, sem prav tako pričakoval, da bo največ respondentov starih prav od 21 do 25 let, bilo jih je kar 29,4 %, najmanj pa 41 let in več (8,8 %). Respondenti so na vprašanje, kaj predstavlja za njih homofobija, največkrat omenili besedne žaljivke kot najpogostejše oblike homofobije (83,2 %), nato fizično obračunavanje (65,5 %) in ignoriranje (46,9 %). Neznanje in nepoučenost sta največja izvora homofobije, s čimer se popolnoma strinjam, saj je človeka najbolj strah ravno tistega, česar ne pozna in o čemer še nikoli ni slišal, ne videl, ne izkusil. Najmanjši izvor homofobije je odtujenost. GLBT-ji imajo zelo različna stališča do homofobije. Jo nikakor ne odobravajo, jo ostro zavračajo, odklanjajo in obsojajo, mnogi je ne razumejo in menijo, da predstavlja oviro pri družbenem razvoju, da je nepotrebna, nesprejemljiva in neuporabna. Nekateri jo razumejo, ker vidijo, kako jih mediji predstavljajo javnosti. Menijo, da homofobi nimajo razčiščenih pojmov pri sebi, kajti homofobija izhaja iz posameznikovih kompleksov glede lastne spolne usmerjenosti in seksualnosti, ter zaradi nesigurnosti v svojo ženskost/moškost, s svojo nestrpnostjo pa jo podpihujejo in upravičujejo

osebe na poziciji moči in oblasti. Navadno pomeni dvom v lastno heteroseksualnost, saj človek, ki je v svojo spolno usmerjenost prepričan, ne bo čutil potrebe po homofobnih izpadih. Ena respondentka je omenila, da ima ponotranjeno homofobijo in da ji je neprijetno izkazovati to identiteto. GLBT-ji so zaradi svoje spolne usmerjenosti imeli dokaj malo slabih izkušenj, ki je ne bi uvrstili kot homofobičen izraz. Kar so omenili, je sovraštvo do vsega drugačnega, zatiranje šibkejšega, verbalna ter fizična agresija, neodobravanje drugačnosti, ignoriranje, žaljivke, izogibanje, fizično in čustveno nasilje v istospolnem partnerskem odnosu. Vsakršna slaba izkušnja zaradi spolne usmerjenosti ima namreč homofobni izvor. Ena respondentka je omenila, da je slabo izkušnjo že imela, vendar si je probleme ustvarila predvsem v svoji glavi, trpela je za hudo obliko ponotranjene homofobije, še dandanes trpi zaradi nje. Zaradi stališča družbe do homoseksualnosti je razvila nek manjvrednostni kompleks. Če ti namreč nekdo venomer govori, da si slab, mu boš sčasoma začel verjeti. Tudi rezultat, da je bilo 71,3 % respondentov že žrtev homofobije in da je bilo največ žrtev homofobije ravno v starosti med 16 in 20 let, me je neprijetno presenetil. Pričakoval sem namreč manjšo številko in kasnejšo starost. Očitno je homofobija bolj razširjena, kot sem si mislil. Največ žrtev homofobije je bilo na ulici in to čez dan. Izmed oblik homofobije je največ respondentov doživelo zmerjanje (46,9 %), nato sledi kategorija, da so drugim govorili o njih, najmanj pa je pretepa in metanja stvari v njih (8,8 %).

Uporabljena metodologija je bila dober način ugotavljanja rezultatov raziskave, saj sem dobil vse odgovore na zastavljena vprašanja, ki so me zanimala, in na katere sem skušal odgovoriti z raziskavo. Morda so se pojavljale kakšne malenkostne pomanjkljivosti v zvezi z vprašalnikom, na katere so opozorili anketiranci. Določena vprašanja bi morda lahko preoblikoval ali spremenil. Nekateri respondenti so o mojem anketnem vprašalniku imeli kar nekaj pripomb. Omenili so, da bi v svojem vprašalniku lahko vprašal tudi, koliko časa so GLBT-ji imeli težave s ponotranjeno (internalizirano) homofobijo, kako so se je rešili in podobno. Kajti to ne pomeni, da so sedaj vsi stalno nesrečni, ponavadi takšno stanje traja nekaj mesecev, potem pa se je osvobodijo. Drug respondent zelo podpira dejstvo, da se študentje lotevamo takšnih tem, a se mu zdi, da je moja anketa na trenutke malce konfuzna in pravzaprav ni bil čisto prepričan, kaj sem želel izvedeti. Omenil je, da je ponotranjena homofobija največkrat vzrok za to, da se večina GLBT-jev ne razkrije sebi in ostalim, zato lahko v tem obdobju, ki pa pri nekaterih traja vse življenje, jasno zasledimo vse psihične težave (depresija, nizka samopodoba, samomorilne misli itd.). Tudi on je doživel vse to, ampak od svojega razkritja (coming out-a) naprej, teh težav nima več. V moji anketi je res

malce nejasno to, da se pravzaprav ne ve, ali jih sprašujem o obdobju pred ali po razkritju. Ena respondentka je v povezavi z vprašalnikom o ponotranjeni homofobiji, ki ga je izpolnila, dodala samo, da je bilo vplivov na njeno duševno stanje več in da homofobije ne dojema kot odločilnega dejavnika za to stanje. Je pa bilo seveda v adolescenci in pozneje veliko negotovosti, in njen vpliv je bil najmočnejši na začetku. Bolj jo je bolela ponotranjena homofobija ljudi, ki so ji bili blizu. Ljudi ne moremo spreminjati po lastni želji, trdi. Neka respondentka me je pohvalila za dobro sestavljeno anketo, po njenem mnenju se namreč na Mavričnem forumu pojavi veliko anket v zvezi z homoseksualnostjo, vendar je premalo anket sestavljenih premišljeno. Pogrešala je le kakšno vprašanje o tem, če so se GLBT-ji udeležili kakšnih skupin ali kakšne druge pomoči (ne nujno pomoči psihiatrov, tu so še terapevti ali pa pomoč GLBT skupnosti) oziroma če so takrat vedeli, kam se obrniti po pomoč. Svetovala je, da če imam možnost, naj dodam še ta dodatek. Vendar te možnosti žal nisem več imel, kajti če bi anketo po primarni aktivaciji ponovno spreminjal, bi dobil drugačne odgovore, torej bi novi respondenti dobili drugačna vprašanja, kar bi se odražalo tudi na vnosih ter rezultatih, zato tega nisem želel. Način izvedbe anketiranja je bil dober, na spletu sem objavil vprašalnik s spletnim programom in sodelujoči GLBT-ji so ga lahko izpolnjevali. Anketiranje preko interneta ima to prednost, da lahko respondenti in respondentke sami in anonimno izpolnijo anketo. Kadar respondenti na vprašanja odgovarjajo na tak način (samoanketiranje), imajo večji občutek zasebnosti, in dajejo bolj natančne odgovore, posebno kadar gre za občutljive teme (Kuhar in Švab 2005: 30 po Tourangeau 1996). Z objavo ankete na internetu sem tako dosegel velik in predvsem pozitiven odziv. Tudi sam postopek zbiranja podatkov je bil skrbno načrtovan in tudi pravilno izveden, tako sprotno spremljanje rezultatov, kakor tudi sama analiza končnih rezultatov. Tuje raziskave o populaciji istospolno usmerjenih kažejo, da so njihove karakteristike podobne splošni populaciji, le da je delež moških (gejev) večji od žensk (lezbičk), da je večina te populacije skoncentrirana v urbanih središčih, da je njihova izobrazbena raven v povprečju višja od izobrazbene ravni splošne populacije, in da so razumljivo, praviloma neporočeni (Brečko 2005: 114 po Stanford v Švab, Kuhar 2004a).

Ugotovitve po mojem mnenju pomenijo ogromno tako za teorijo, kot tudi za prakso. Sedaj smo natančno in podrobneje spoznali, da lahko o homofobiji govorimo tudi med samimi GLBT-ji, imenuje se notranja homofobija in se pojavlja vedno bolj pogosto, na vedno več načinov, v obliki različnih občutij in učinkov (posledic). V moji raziskavi največkrat in najbolj pogosto v obliki tesnobe ter nizke samozavesti, samozaupanja in samospoštovanja. Za teorijo in prakso socialnega dela ugotovitve pomenijo predvsem boljše vire in spoznanja za

delo z GLBT-jevskimi uporabniki, za lažje razumevanje psihičnega tveganja, ki ga notranja homofobija povzroča. Tako bodo zaradi vpliva lahko bolje delovali v smeri pomoči GLBT-jevski skupnosti in posameznikom tudi v smislu urejanja njihovega statusa. Zelo pozitivno je, da obstajajo raznorazne oblike pomoči, da ima človek takrat, ko se s tem delom samega sebe sooča, socialno podporo, kamor se lahko obrne, se izpove. Te ugotovitve lahko objavimo kjerkoli, po mojem mnenju pa so določeni podatki ter informacije lahko v pomoč tudi določenim organizacijam, kot so na primer Legebitra, Dih in ostale, ki le-te lahko povzamejo ali objavijo. Ko imamo težave, je le-te namreč potrebno ozvestiti (kje je problem, zakaj se ne sprejemamo). V praksi je tako, da si ljudje vedno več upajo, in napredek glede tega, se že vidi. V prihodnje bi bilo po mojem mnenju smiselno in potrebno vedno več in vedno pogostejše govoriti o ponotranjeni homofobiji, potrebno bi se bilo še bolj poglobljeno seznaniti z njo, saj bi se jo le tako dalo še bolj odkriti ter spoznati. V teoriji je gotovo potrebno zadevo globlje in obsežneje raziskati ter pridobljeno znanje uporabiti v praksi za izboljšanje razmer.

Vsa tri raziskovalna izhodišča, ki sem si jih v nalogi zastavil, lahko podprem, da držijo. To vidim konkretno iz vprašanj v vprašalniku.

Ugotovitve (rezultate) moje raziskave zaradi majhnega vzorca ne morem posplošiti na vso GLBT-jevsko populacijo, vendar to tudi ni bil moj namen. Če ugibam, da je na primer približno 10 % populacije GLBT-jev, tak odstotek v Sloveniji od 2.057.651 prebivalcev (podatki z dne 16. 5. 2010), predstavlja 205.765 GLBT-jev. Se pa zavedam, da so to samo približne številke. Sem pa najverjetneje zajel velik del mlajše populacije, ki uporablja splet in je vsaj v virtualnem stiku z GLBT-jevskimi organizacijami. *V tem smislu pa so rezultati vseeno nekoliko presenetljivi, saj kažejo na resen vpliv homofobije in ponotranjene homofobije na duševno zdravje.* Določene družbene skupine, kot so tudi GLBT-ji, namreč niso zajete v »tradicionalne metode« kvantitativnega zbiranja podatkov na reprezentativnih vzorcih, kajti deleži teh skupin so prenizki, in ne omogočajo posploševanja na populacijo. Tudi zaradi nepoznavanja sociodemografskih značilnosti populacije, teh izsledkov raziskave ne moremo posploševati na celotno populacijo gejev in lezbijk. Vzorec po merilih kvantitativne metodologije namreč ni reprezentativen. Podatke zato posplošujemo zgolj na zajeti vzorec, populacijo pa zgolj opisujemo (Kuhar in Švab 2005: 33). Študija istospolno usmerjenih je namreč zapletena, saj so predstavniki/-ce te populacije redki in zaradi stigmatizacije pogosto skriti ter težko dosegljivi. Raziskava je bila poizvedovalna, zanimalo me je, ali teorija, da lahko o ponotranjeni (internalizirani) homofobiji govorimo tudi znotraj GLBT-jevske skupnosti, res drži. V raziskavi sem želel izvedeti, kaj respondenti menijo o

notranji homofobiji in kako se nanjo odzivajo. Vzorec je bil prav tako priročen in nenaključen, neslučajnostni, skratka več kot zadovoljiv.

Poleg raziskave sem opravil še 3 poglobljene intervjuje (dodane v Prilogah). Intervjuvanci so mi razkrili svoje življenjske zgodbe v povezavi z ponotranjeno (internalizirano) homofobijo. Poglobljeno so mi opisali, na kakšen način doživljajo homofobijo, ali so pri sebi opazili pojav ponotranjene homofobije, kako čutijo tovrstno homofobijo, ali je notranja homofobija vplivala na njihovo duševno zdravje, ali jim je ponotranjenje homofobije škodovalo, ali so bili kdaj depresivni, ali jih zaradi ponotranjene homofobije ostali izločajo iz družbe, koliko časa so imeli težave s ponotranjeno homofobijo, kako so se je rešili in podobno, kako je bilo s ponotranjeno homofobijo v obdobju pred in kako v obdobju po razkritju, ali so se udeleževali kakšnih skupin ali posluževali kakšne druge pomoči in podobno. Vsi trije intervjuvanci so bili različni, njihove zgodbe pa v večini zelo podobne. Odgovarjali so mi zelo zanimivo ter predvsem iskreno, iz svojih lastnih osebnih izkušenj.

5 SKLEPI

- O homofobiji lahko govorimo tudi znotraj GLBT-jevske skupnosti, imenuje se notranja, ponotranjena (interna, internalizirana) homofobija.
- Manifestira se v obliki številnih učinkov (posledic). Najbolj pogost učinek (posledica) ponotranjene homofobije je tesnoba. Najmanj pogosti pa so nezaščiteni spolni odnosi in samomor.
- Najbolj pogosto občutje ponotranjene homofobije je nizka samozavest, samozaupanje in samospoštovanje. Najmanj pogosto občutje je samomor.
- Več kot polovica respondentov je pri sebi opazila pojav ponotranjene homofobije.
- Več kot polovici respondentov je ponotranjenje homofobije škodovalo.
- Dejstvo, da GLBT-je privlači isti spol, pri več kot polovici respondentov ne vpliva na njihovo duševno zdravje.
- Alkohol ali droge kot sredstva, ki bi GLBT-jem pomagala presegati lastne strahove in dvome glede svoje spolne usmerjenosti še nikoli ni uporabljalo več kot $\frac{3}{4}$ respondentov, prav tako več kot polovica pod njihovim vplivom nikoli ne razkrije lažje in hitreje svoje spolne usmerjenosti.
- Depresija se je začela pojavljati pri več kot $\frac{3}{4}$ respondentov v obdobju adolescence.
- GLBT-jev zaradi ponotranjene homofobije ne izločajo iz družbe.
- Zunanja okolica na ponotranjenje (internaliziranje) homofobije pri GLBT-jevski skupnosti vpliva nezavedno. GLBT-ji se pri ponotranjenju (internaliziranju) homofobije zunanji okolici asimilirajo.
- Najpogostejše oblike homofobije so besedne žaljivke, najmanj pogosto je ignoriranje.
- Nezanje in nepoučenost sta največji izvor homofobije. Najmanjši izvor je odtujenost.
- Več kot polovica respondentov je že bila žrtev homofobije, največ jih je bilo žrtev v starosti med 16 in 20 let, na ulici, podnevi.
- Najbolj razširjene oblike homofobije so zmerjanje, najmanj pa pretep in metanje stvari v GLBT-je.

6 PREDLOGI

- Predlagam, da se z rezultati tovrstnih raziskav seznanijo nevladne organizacije in društva, da spoznajo, kaj GLBT-ji doživljajo v svojem vsakdanjem življenju, in kako ponotranjena homofobija vpliva na njih. To prav tako predlagam tudi delavcem socialnih in strokovnih služb ter delavcem v službah duševnega zdravja.
- Ponotranjena homofobija je eden največjih problemov, s katerim se bo v prihodnje morala spopasti tudi sama GLBT-jevska skupnost. Predvsem bi morali delovati v smeri odpravljanja nasilja zaradi homofobije, tako običajne kot ponotranjene. Prav tako bi morali delovati v smeri sprejemanja drugačnosti v družbi, s čimer se lahko tudi ponotranjena homofobija zmanjša, in zato posledično prihaja do manj težav psihičnega izvora, ali do manj kratkih stikov v odnosih s soljudmi in z bližnjimi na ulici.
- Predlagam, da se tako na posledice homofobije kot ponotranjene (internalizirane) homofobije bolje opozarja, se jih bolj upošteva (na primer s prispevki v medijih, z reklamami, s članki v raznih časopisih in podobno). Rad bi posebej poudaril, da je za ponotranjanje (internaliziranje) homofobije krivo predvsem dejstvo, da je družba heteroseksistična.
- Službe (kot so npr. socialne službe, GLBT-jevske organizacije, terapevti...) bi morale razumeti psihično tveganje, ki ga ponotranjena homofobija povzroča. Morda zaradi vpliva ponotranjene homofobije premalo delujejo v smeri pomoči skupnosti GLBT in posameznikom, premalo so jim v pomoč tudi v smislu urejanja njihovega statusa.
- Predlagam, da se tako tematika »homoseksualnosti« oz. gejevskih in lezbičnih študij kot tema »homofobije«, vključi v obvezni šolski kurikulum, da se lahko tako učenci kot dijaki s to problematiko bolje »spoprimejo«, jo bolje »spoznajo«.
- GLBT-jem posebej predlagam in jih pozivam, naj pogumno povedo svoje zgodbe, saj le tako lahko izvemo največ iz njihovega vsakdanjega, osebnega življenja (v Prilogah sem v diplomsko nalogo vključil 3 intervjuje, ki zelo dobro prikažejo stiske, težave in izkušnje, doživetja ponotranjene homofobije v življenju posameznika/posameznice, ki pripada GLBT-jevski skupnosti).
- Predlagam večjo ter obsežnejšo raziskavo, katere ugotovitve bi lahko posplošili na celotno populacijo.
- Osebno se mi društva homoseksualcev zdijo odlična podpora in vir informacij homoseksualcem, saj jim poleg teh dejavnosti omogočijo tudi druženje in skupne

akcije, zato bi predlagal ustanovitev več takšnih društev (ali njihovih podružnic) ter več posvetovalnic v okviru teh društev ali celo institucij tudi izven Ljubljane, v drugih krajih po Sloveniji, torej manj centralizirano in bolj lokalno razpršeno. Vemo namreč, da so te aktivnosti osredotočene večinoma samo na prestolnico, širše gledano, pa je tovrstnih neformalnih organizacij precej manj. Razdalja pogosto prepreči obisk pri svetovalcu. GLBT-jevske dejavnosti bi morale biti manj centralizirane, saj so težko dostopne. V drugih krajih obstaja marsikdo, ki zato živi v izolaciji.

- GLBT-ji so v anketi predlagali, da bi se s homofobijo morali spopasti z izobraževanjem in z načrtno vzgojo, ljudi bi morali z njo seznaniti, da bi se znebili strahu pred tovrstno drugačnostjo. Npr. s sledečimi ukrepi:
- Potrebno je izobraževanje javnosti preko letakov.
- Potrebno je ozaveščati javnost preko medijev.
- Pomembno je udeleževanje na raznih shodih, akcijah in podobno.
- Važno je tudi smiselno ozaveščanje o človekovemu dostojanstvu na vseh nivojih naše družbe.
- Nujni so zgodnji pogovori v družini in čim več strokovnih pogovorov o tej temi – posveti za strokovne delavce v pomagajočih poklicih.
- Predvajanje filmov, ki predvajajo dobro prakso.
- Ozaveščanje svojega »mikro« okolja, toleranca.
- Več informiranja in zavedanja lahko doseže že sama država, temu trendu sicer sledi državna politika (pravica do nediskriminacije in enakega obravnavanja).
- Potrebno bi bilo predvsem spremeniti mišljenje večine, ki še vedno goji različne predsodke do istospolno usmerjenih.

7 LITERATURA

- Adams, Henry E., Lester, W. Wright, Bethany, A. Lohr. 1996. Is Homophobia Associated With Homosexual Arousal. *Journal of Abnormal Psychology* 105 (3): 440-5.
- Baird, Vanessa. 2004. *Sex, love & homophobia*. London: Amnesty International.
- Banks, Christopher. 2003. *The Cost of Homophobia: Literature Review on the Human Impact of Homophobia in Canada*. Saskatoon, SK: Rochon Associated Human Resource Management Consulting Inc.
- Bavdaž, Špela. 2009. *Vpliv heteronormativnosti na duševno zdravje istospolno usmerjenih*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Beck, Ulrich. 2001. *Družba tveganja: Na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.
- Berkman, C., Zinberg, G. 1997. Homophobia and heterosexism in social workers. *Social Work*, 42, 319-332.
- Brečko, Barbara Neža. Istospolno usmerjeni: metodologija raziskovanja skritih populacij. *Družboslovne razprave*, XXI (2005), 49/50: 107 – 118.
- Britton, Dana M. 1990. Homophobia and homosociality: An Analysis of Boundary Maintenance. V publikaciji: *Sociological quarterly*. Letnik 31, št. 3, str. 423-439.
- Bullough, L. Vern. 2004. Homophobia. *Glbtc: An Encyclopedia of Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender, and Queer Culture*. Dostopno na spletni strani: <http://www.glbtc.com/social-sciences/homophobia.html> (datum dostopa: 3.2.2010)
- Butler, Judith. 1993. *Bodies That Matter: On The Discursive Limits of »Sex«*. New York: Routledge.
- Bux, D. A. 1996. The epidemiology of problem drinking in gay men and lesbians: A critical review. *Clinical Psychological Review*, 16, 277-298.
- Calvin, Thomas. 2000. Introduction: Identification, Appropriation, Proliferation. V: Calvin Thomas, Joseph Aimone in Catherine MacGillivray (ur.), *Straight with a Twist: Queer Theory and the Subject of Heterosexuality*, 11-14. Chicago: University of Illinois Press.

- Chodorow, Nancy J. 1999. *The American Psychoanalytic Foundation*. Dostopno na spletni strani: <http://www.cyberpsych.org/homophobia/chodorow.htm> (datum dostopa: 18.2.2010)
- Cijak, Katra. 2009. *Reprezentacije homoseksualnosti na televiziji: študija primera nacionalne televizije TV Slovenija in komercialne televizije POP TV*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ćomić, Đ. 1987. *Strah, mržnja i gej kultura*. Beograd: Potkulture 3, Iztraživačko-izdavački centar SSO Srbije.
- Davis, Tim. 1995. The Diversity of Queer Politics and the Redefinition of Sexual Identity and Community in Urban Spaces. V: David Bell in Gill Valentine (ur.), *Mapping Desire*, 284-303. London: Routledge.
- Denša, Aleksandra. 2004. *Socialni delavci-ke in njihov odnos do ljudi, ki živijo v istospolni skupnosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Dolar, Mladen. 1985. Subjekt, ki se zanj predpostavlja, da uživa. V Alain Grosrichard: *Struktura seraja*, 207-228. Ljubljana: Studia humanitatis.
- 2002. *SIQRD*. Dosje »homofobija«. Dostopno na spletni strani: <http://www.ljudmila.org/siqrd/dosje-homofobija> (datum dostopa: 23.2.2010)
- Ellis, M. 1989. Homophobia and the Demand for Gender Role Conformity. *Outlines. Newsletter for Ithaka's Lesbian and Gay Community*, 3.
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*. London: Polity.
- Fergusson, D., Horwood, L., Beatrais, A. 1999. Is sexual orientation related to mental health problems and suicidality in young people. *Archives of General Psychology*, 56, 876-880.
- Flis, Julija. 1984. Topli bratci vseh dežel... (pismo bralcev). *Teleks*, št. 32, 9. avgust 1984.
- Freud, Sigmund. 1905/1995. *Tri razprave o teoriji seksualnosti*. Ljubljana: Škuc – Studia Humanitatis.
- Goffman, E. 1963. *Stigma*. Simon and Schuster, New York, London.
- Gramick, J. 1984. Developing a Lesbian Identity. V: Darty, T. in Potter, S. (ur.), *Women – Identified Woman*. Mayfield Publishing Company. Palo Alto.
- Hancock, K.A. 1986. *Homophobia, Lesbian and Gay Issues in Psychology*, American Psychiatric Association, Washington D.C.
- Hennessy, Rosemary. 1995. Queer visibility in commodity culture. V: Linda

- Nicholson in Steven Seidman (ur.), *Social Postmodernism: Beyond Identity Politics*, 142-183. New York: Cambridge University Press.
- Herek, Gregory M. 1987. Can Functions be Measured? A New Perspective on the Functional Approach to Attitudes. *Social Psychology Quarterly* 50 (4): 285-303.
 - Herek, Gregory M. 1997-2009. *Definitions: Homophobia, Heterosexism, and Sexual Prejudice. Sexual Prejudice – Understanding Homophobia and Heterosexism*. Dostopno na spletni strani: http://psychology.ucdavis.edu/rainbow/HTML/sexual_prejudice.html (8. 2. 2010)
 - Herek, Gregory M. 1991. Stigma, Prejudice, and Violence Against Lesbians and Gay Men. V: John C. Gonsiorek in James D. Weinrich (ur.), *Homosexuality: Research Implications for Public Policy*, 60-80. Newbury Park: Sage Publications.
 - Herek, G. M. 1990. The context of anti-gay violence: Notes on cultural and psychological heterosexism. *Journal of Interpersonal Violence*, 5, 316-333.
 - Herek, Gregory M. 1986. The Instrumentality of Attitudes: Towards a Neofunctionalist Theory. *Journal of Social Issues* 42 (2): 99-114.
 - 2010. *Homophobia. Wikipedia – The free encyclopedia*. Dostopno na spletni strani: <http://en.wikipedia.org/wiki/Homophobia> (19. 2. 2010)
 - 2009. *Homofóbia – A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából*. 2009. Dostopno na spletni strani: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Homof%C3%B3bia> (6. 2. 2010)
 - 2010. *Wikipedia – The free encyclopedia. International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association*. Dostopno na spletni strani: <http://en.wikipedia.org/wiki/ILGA> (20. 2. 2010)
 - Johnson, G. Allan. 2000. *The Blackwell Dictionary of Sociology. A User's Guide to Sociological Language*. Oxford: Blackwell Publishing.
 - Kallen, Evelyn. 1998. *Hate on the Net: A Question of Rights / A Question of Power*. Dostopno na spletni strani: <http://www.sociology.org/content/vol003.002/kallen.html> (30. 3. 2010)
 - Kaufman, Michael. 1994. Men, Feminism, And Men's Contradictory Experiences of Power. V: Harry Brod in Michael Kaufman (ur.), *Theorizing Masculinities*, 143-163. London: Sage Publications.
 - Kimmel, Michael S. 2004. Masculinity as Homophobia. *Reconstructing gender, A Multicultural Anthology*. Dostopno na spletni strani: <http://www.neiu.edu/~circill/F7587Z.pdf> (13. 2. 2010)

- Kitzinger, Celia. 1988. Heteropatriarchal Language: The Case Against Homophobia. *Gossip. A Journal of Lesbian and Feminist Ethics*, 5.
- Kitzinger, Celia. 1996. Speaking of Oppression: Psychology, Politics and the Language of Power. V: Esther D. Rothblum in Lynne A. Bond (ur.), *Preventing Heterosexism and Homophobia (Primary Prevention of Psychopathology)*, 3-19. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Krpič, Tomaž. 2006. Umetnost in kritika kultur strahu v luči kognitivne sociologije. Ljubljana: *Teorija in praksa*: Letn. 43, 3-4.
- Kuhar, Roman. 2006. Homofobija: kultura strahu pred homoseksualnostjo. *Teorija in praksa*. Vol. 43, št. 3/4, str. 540-556.
- Kuhar, Roman. 2007. Homofobija: žlahtna družinska vrednota. *Narobe* <http://www.narobe.si/stevilka-1/homofobija-zlahtna-druzinska-vrednota.html> (31. 1. 2010)
- Kuhar, Roman. 2003. Fuj, prašiči nemarni buzerantski!: homofobični diskurz o "nedefiniranih človeških izrodkih". *Poročilo Skupine za spremljanje nestrpnosti*. Št. 2, str. 76-107.
- Kuhar, Roman. 2007. Institucionalizirana in internalizirana homofobija. V publikaciji: *Socialno delo za enake možnosti za vse / 3.kongres socialnega dela*, Maribor, 10.-12. oktober 2007. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Kuhar, Roman. 2003. *Medijske podobe homoseksualnosti: analiza slovenskih tiskanih medijev od 1970 do 2000*. Ljubljana: Mirovni inštitut. Zbirka Mediawatch.
- Kuhar, Roman. 2001. *Mi, drugi: oblikovanje in razkritje homoseksualne identitete*. Ljubljana: ŠKUC.
- Kuhar, Roman. 2009. *Na križiščih diskriminacije: večplastna in intersekcijska diskriminacija*. Ljubljana: Mirovni inštitut. Zbirka Projekt Protect - k enakosti: intersekcijski pristop k boju proti diskriminaciji.
- Kuhar, Roman. 2001-2009. Pedri, čefurji, pa še rdeče oblečeni. *Mirovni inštitut*. Dostopno na spletni strani: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/14/porocanje/print.html> (4. 3. 2010)
- Kuhar, Roman. 2005. Razkritje homoseksualne identitete. V publikaciji: *Družboslovne razprave*. Letn. 21, št. 49/50, str. 119-138.

- 2009. Latent homosexuality. *Wikipedia – The free encyclopedia*. Dostopno na spletni strani: http://en.wikipedia.org/wiki/Latent_homosexuality (25. 2. 2010)
- Leskošek, Vesna. 2005. *Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Lešnik, Bogdan. 1991. Raba morale. V: Richard Plant (ured.), *Rožnati trikotnik: Nacistična vojna proti homoseksualcem*, 7-16. Ljubljana: Krt.
- Levy, E. F. 1995. Feminist Social Work Practice with Lesbian and Gay Clients. V: N. Van Den Bergh (ur.), *Feminist Practice in the 21st Century*. Washington, DC: NASW Press.
- Lippmann, Walter. 1999. *Javno mnenje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ljubi, Damjana. 2004. *Homoseksualnost kot stigma v delovnem okolju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lobnik, Miha. 2000. E. D. Rothblum, A. A. Bond (1999), Preventing heterosexism and homophobia. Thousand Oaks: Sage Publications, 292 str. V publikaciji: *Socialno delo*. Letn. 39, št. 6, str. 441-450.
- Margolies, L., Becker, M., Jackson-Brewer, K. 1987. Internalized Homophobia: Identifying and Threatening the Oppressor Within. V: *Lesbian Psychologies*, Boston Lesbian Psychologies Collective, University of Illinois Press, Urbana in Chicago.
- Marshall, Andrew. 1995. *Together Forever?* Pan Books. London.
- Mason, Gail. 2001. Body Maps: Envisaging Homophobia, Violence and Safety. *Social&Legal Studies* 10(1), 23–44.
- 1997-2010. 17.maj – mednarodni dan boja proti homofobiji. Dostopno na spletni strani:
http://www.siol.net/slovenija/aktualno/2009/05/danes_mednarodni_dan_boja_proti_homofobiji.aspx (17. 2. 2010)
- Merhar, Simi. 2007. *Homofobija in parade ponosa*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Meyer, I., Dean, L. 1998. Internalized homophobia, intimacy and sexual behaviour among gay and bisexual men. V: Herek, G. (ured.), *Stigma and Sexual Orientation*. Sage, Thousand Oaks, CA, pp. 160–186.
- Meyer, I. 1995. Minority stress and mental health in gay men. *The Journal of Health and Social Behaviour*, 36, 38–56.
- Mihalik, G. J. 1991. Homosexuality, stigma, and biocultural evolution. *Journal of*

Gay & Lesbian Psychotherapy, 1, 15-29.

- Mijatović, Kata. 2008. *Sprejemanje drugačnosti med mladimi*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Milivojević, Zoran. 2004. *Emocije: Psihoterapija i razumevanje emocija*. Novi Sad: Prometej.
- Mladenovič, Eva. 2009. *Vloga razkritja v omrežju socialne opore homoseksualno usmerjenih*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Monroe, M., Baker, R. C. and Roll, S. 1997. The relationship of homophobia to intimacy in heterosexual men. *Journal of Homosexuality*, 33 (2): 23-37.
- 2000-2008. *Moralni predsodki in homofobija*. Dostopno na spletni strani: <http://www.gape.org/cgi-bin/yabb/YaBB.pl?num=1069670753> (14. 2. 2010)
- Nastran Ule, Mirjana. 1997. *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Pascal, Eugene. 1999. *Živeti z Jungom: vodnik po dognanjih jungovske analitične psihologije v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Sophia.
- Pirnar, Marta. 2006. *Tok/protitok: konstrukcija in reprezentacija homoseksualne identitete v 20. stoletju*. Ljubljana: ŠKUC.
- Plant, Richard. 1991. *Rožnati trikotnik: nacistična vojna proti homoseksualcem*. Ljubljana: Krt.
- Plesničar, Irena. 1997. *Homoseksualnost na prehodu iz drugega v tretje tisočletje*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Plummer, Ken. 1995. Izrekanje imena: Uvedba lezbičnih in gejevskih študij. Ljubljana: *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* XXIII, 177: 15-44.
- Plummer, David. 2001. Policing Manhood: New Theories about the Social Significance of Homophobia. V: Carl Wood (ured.): *Sexual Positions*, 60–75. Melbourne: Hill of Content.
- Plummer, K. 1975. *Sexual Stigma: An Interactionist Account*. Routledge: London.
- Podkrajšek, Gregor. 2009. *LGBT skupnost in prostori za socialne interakcije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

- 15. 11. 2008. *Pogledi. Večer*. Stran 8. Dostopno na spletni strani: http://bor.czp-vecer.si/VECER2000_XP/2008/11/15/2008-11-15_STR-08-08_MX-01_Izd-01-02-03-04-05-06_PAG-POGLEDI.pdf (6. 3. 2010)
- Ponikvar, Jana. 2000. *Istospolne družine*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Popadić, Dušica. 2004. *Internalizovana homofobija u svakoj od nas*. Dostopno na spletni strani: <http://www.labris.org.rs/savetovaliste/internalizovana-homofobija-u-svakoj-od-nas.html> (16. 3. 2010)
- Potočnik, Jonata. 2004. *Homoseksualnost - zmote in predsodki*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Roese, N. J., Olson, J. M., Borenstein, M. N., Martin, A. and Shores, A. L. 1992. Same-sex touching behavior: the moderating role of homophobic attitudes. *Journal of Nonverbal Behavior*, 16 (4): 249-59.
- Rothblum, Esther D. in Lynne A. Bond. 1996. Introduction. V: Esther D. Rothblum in Lynne A. Bond (ured.), *Preventing Heterosexism and Homophobia (Primary Prevention of Psychopathology)*, 1-2. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Rothblum, Bond. 1996. *Preventing Heterosexism and Homophobia*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- 2009. *Quality network – Supporting sexual diversity at Concordia*. Section 5: Personal skills and Strategies for Becoming an Effective Ally. Dostopno na spletni strani: <http://q2.concordia.ca/handbook/section5.shtml> (18. 2. 2010)
- Sandfort, Theo. 2001. Kuhar, Roman - oseba, ki intervjuja. Večja verjetnost motenj: duševno zdravje homoseksualcev. V publikaciji: *Delo*. Leto 43, št. 166 - Sobotna priloga (21. 7. 2001), Str. 28-29.
- Sandfort, Theo. Schuyf, Judith. Duyvendak, Jan Willem. Weeks, Jeffrey. 2000. *Lesbian and gay studies: an introductory, interdisciplinary approach*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Shidlo, A. 1994. Internalized homophobia: conceptual and empirical issues in measurement. V: Greene, B. and Herek, G. (ured.), *Lesbian and Gay Psychology: Theory, Research and Clinical Applications*. Sage, Thousand Oaks, CA, pp. 176–205.
- Shields, S. A., Harriman, R. E. 1984. Fear of male homosexuality: Cardiac responses of low and high homonegative males. *Journal of Homosexuality*, 10 (1/2), 53-67.

- Ski, Hunter. Coleen, Shannon. Knox, Jo. Martin, James I. 1998. *Lesbian, gay and bisexual youths and adults: knowledge for human services practice*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.
- 24. 5. 2000. *SSKJ. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*. Spletna stran:
http://bos.zrcsazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=sovra%C5%A1tvo&hs=1 (17. 2. 2010)
- 24. 5. 2000. *SSKJ. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*. Spletna stran:
http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=manifestira&hs=1 (6. 3. 2010)
- Stark, L. P. 1991. Traditional gender role beliefs and individual outcomes: an exploratory analysis. *Sex Roles*, 24 (9-10): 639-50.
- Storms, M. D. 1986. *The Development of Sexual Orientation. Lesbian and Gay Issues in Psychology*. American Psychiatric Association. Washington D. C.
- Szasz, T. S. 1982. *Proizvodnja ludila*. Zagreb: Biblioteka, Grafički zavod Hrvatske.
- Šercelj, Romana. 2000. *Toleranca: analiza strpnosti do drugih narodov, žensk in homoseksualcev*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Šušteršič, Katja. 2003. *Televizijska reprezentacija stereotipov*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Švab, Alenka in Kuhar, Roman. 2005. *Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lezbijk*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- Thompson in Zoloth. 1990. *Homophobia*. Spletna stran:
<http://www.endhomophobia.org/homophobia.htm> (21. 2. 2010)
- Tomsen, Stephen. 2006. Homophobic Violence, Cultural Essentialism and Shifting Sexual Identities. *Social&Legal Studies* 15(3), 389–407. Spletna stran
<http://sls.sagepub.com/cgi/content/abstract/15/3/389> (datum dostopa: 30.3.2010)
- Toš, Niko. Klinar, Peter. Roter, Zdenko. Markič, Boštjan. Mlinar, Zdravko. Trampuž, Cveto. Hafner-Fink, Mitja. Kurdija, Slavko. Malnar, Brina. Miheljak, Vlado. Štebe, Janez in Uhan, Samo. 1999. *Vrednote v prehodu II: Slovensko javno mnenje 1990 – 1998*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, CJMMK.
- Toš, Niko. Malnar, Brina. Hafner-Fink, Mitja. Uhan, Samo. Kurdija, Slavko.

- Miheljak, Vlado. Štebe, Janez. 2004. *Vrednote v prehodu III: Slovensko javno mnenje 1999-2002*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, CJMMK.
- *Ustava Republike Slovenije*. Republika Slovenija – Državni zbor. Dostopno na spletni strani: <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=27&showdoc=1> (datum dostopa: 17.2.2010)
 - Tratnik, Suzana. 1995. Homofobija. V publikaciji: *Delta*. Letn. 1, št. 3/4, str. 169-174.
 - Tratnik, Suzana. 10.11.2007. *Sobotna priloga. Homofobija na javnih prostorih. Ne vstopaj s svojimi sendviči!* Spletna stran: <http://www.narobe.si/stevilka-4/tema-orto-bar.html> (4. 3. 2010)
 - Troha, Andrej. 2004. *Vpliv družbenega konteksta na istospolna razmerja*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 - Ule, Mirjana. 1999. *Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno-psihološke študije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče. Zbirka Alfa: 1.
 - Urek, Mojca. 2000. *Vodič za preživetje skozi socialnovarstvene službe in službe duševnega zdravja za lezbijke in geje*. Revija Socialno delo 41, 2: 113-118. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
 - Velikonja, Nataša. 1998. Izobraževanje proti homofobiji: zloženka za šole. V publikaciji: *Delta*. Let. 4, št. 1/2, str. 151-156.
 - Velikonja, Nataša. 1999. Narod, nacionalna država in homoseksualnost. *Časopis za kritiko znanosti* 27 (195-196): 137-151.
 - Vidmar Horvat, Ksenija. 2006. Uvodnik. Ljubljana: *Teorija in praksa*: let. 43, 3-4.
 - Vuletić, Dean. 2002. *Homosexuality, Masculinity and Nationalism in 1990s Croatia*. Seminar, predstavljen na konferenci Balkan Masculinities, School of Slavonic and East European Studies. University College London. 7.- 8. junij 2002.
 - Waldby, Catherine. 1995. Destruction: Boundary Erotics and the Reconfigurations of the Heterosexual Male Body. V: Elizabeth Grosz in Elspeth Probyn (ured.), *Sexy Bodies: The Strange Carnalities of Feminism*, 266-277. New York: Routledge.
 - Wall, V. 1995. Beyond Tolerance: Gays, lesbians and bisexuals on campus. A handbook of structured experiences and exercises for training and development. *American College Personnel Association*. Spletna stran:

<http://web.archive.org/web/20060904125724/http://allies.tamu.edu/Did+You+Know/ri ddle.htm> (21. 2. 2010)

- Wayne D. Myslik. 1996. Renegotiating the Social/Sexual Identities of Places (Gay Communities as Safe Havens or Sites of Resistance?). V Nancy Duncan (ured.), *Body Space: Destabilizing Geographies of Gender and Sexuality*, 156-169, London in New York: Routledge.
- Weinberg, George. 3.2.1997. Badpuppy's February Interview. *Badpuppy Gay Today*. Spletna stran: <http://gaytoday.badpuppy.com/garchive/interview/020397in.htm> (8. 2. 2010)
- Weinberg, George. 1972, reprinted 1983. *Society and the Healthy Homosexual*. New York: St. Martin's Press.
- Williamson, Iain R. 2000. Internalized homophobia and health issues affecting lesbians and gay men. Critical review. *Oxford University Press*. Spletna stran: <http://her.oxfordjournals.org/cgi/content/full/15/1/97> (13. 3. 2010)
- Wormer, Van. Katherine S. Wells, Joel. Boes, Mary. 2000. *Social work with lesbians, gays, and bisexuals: a strengths perspective*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Zaviršek, Darja. 2006. Izrabljanje spolnih zlorab za širjenje sovražnega govora : socialni darvinizem in evgenika v boju proti spolnemu nasilju nad otroki. V publikaciji: *Poročilo Skupine za spremljanje nestrpnosti*. Št. 5, str. 148-160.
- Zaviršek, Darja. 2001. Ljubljana potrebuje heterogenost. V: Kos in drugi. *Pogledi na Ljubljano: ideje o razvoju*. Urbanistični inštitut Republike Slovenije, str. 118-119.
- Zerubavel, Eviatar. 1991. *The Fine Line: Making Distinction in Everyday Life*. The University of Chicago Press.
- Zorn, Jelka. 1998. *Diskriminacija in stigmatizacija lezbijk v vsakdanjem življenju*. Delta, revija za ženske študije in feministično teorijo, 1-2: 131-149.
- Zorn, Jelka. 2000. *Homoseksualnost iz perspektive drugega*. Revija Socialno delo 39, 1: 21-32. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Zornik, Andrej. 1996. Homoseksualnost skozi stereotipe. V publikaciji: *Socialno delo*. Let. 35, št. 2, str. 137-149.
- Živec, Jana. 2003. *Nestrpnost do ljudi drugačne nacionalnosti na primeru socialne distance v 80-ih in 90-ih letih*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

8 POVZETEK

Namen moje naloge je raziskati, ali lahko o ponotranjeni (internalizirani) homofobiji govorimo tudi znotraj GLBT-jevske skupnosti in na kakšne načine se le-ta manifestira znotraj nje. Do sedaj v Sloveniji ta vrsta (oblika) homofobije ni bila posebej raziskana, obravnavana ter analizirana. O njej se ni niti veliko govorilo niti se ni kaj dosti pisalo. V teoretičnem delu svoje naloge sem zelo podrobno opisal pojem »homofobija« in z njim povezane osnovne pojme, ki se nanj tesno nanašajo, ga dopolnjujejo in predvsem zelo podrobno ter nazorno opisujejo sam pojem, ki ga poglobljeno raziskujem: »ponotranjena (internalizirana) homofobija«.

V tujih raziskavah so številni strokovnjaki izpostavili določene težave glede pojava ponotranjene (internalizirane) homofobije, ki sem jih obdelal v teoretičnem delu, predvsem znotraj poglavja ponotranjena (internalizirana) homofobija.

V raziskavi sem želel ugotoviti, ali lahko o homofobiji govorimo tudi znotraj GLBT-jevski skupnosti in na kakšne načine se le-ta manifestira, kako se kaže (v kakšnih oblikah) znotraj te skupnosti. Vemo namreč, da je homofobija dandanes vse bolj vseprisotna in da močno vpliva na GLBT-je. Zato veliko gejev, lezbijk, biseksualcev in transseksualcev homofobijo ponotranji. Govorimo o ponotranjeni, notranji (internalizirani, interni) homofobiji.

Glavne ugotovitve so:

- O homofobiji lahko govorimo tudi znotraj GLBT-jevske skupnosti, imenuje se notranja, ponotranjena (interna, internalizirana) homofobija.
- Manifestira se v obliki različnih učinkov (posledic). Najbolj pogost učinek (posledica) ponotranjene homofobije je tesnoba. Najmanj pogosti učinki so nezaščiteni spolni odnosi in samomor.
- Najbolj pogosto občutje ponotranjene homofobije je nizka samozavest, samozaupanje in samospoštovanje. Najmanj pogosto občutje je samomor.
- Več kot polovica respondentov je pri sebi opazila pojav ponotranjene homofobije.
- Več kot polovici respondentov je ponotranjenje homofobije škodovalo.

- Dejstvo, da GLBT-je privlači isti spol, pri več kot polovici respondentov ne vpliva na njihovo duševno zdravje.
- Alkohol ali droge kot sredstva, ki bi GLBT-jem pomagala presegati lastne strahove in dvome glede svoje spolne usmerjenosti, ni še nikoli uporabilo več kot $\frac{3}{4}$ respondentov, prav tako jih več kot polovica pod njihovim vplivom nikoli ne razkrije lažje in hitreje svoje spolne usmerjenosti.
- Depresija se je začela pojavljati pri več kot $\frac{3}{4}$ respondentov v obdobju adolescence.
- GLBT-je zaradi ponotranjene homofobije ne izločajo iz družbe.

9 PRILOGE

Vprašalnik

DEMOGRAFSKI PODATKI

1. Spol

Moški

Ženski

2. Starost

16 do 20 let

21 do 25 let

26 do 30 let

31 do 40 let

41 let in več

3. Vaša spolna usmerjenost:

Homoseksualna

Biseksualna

Transseksualna

HOMOFOBIIJA

4. Kaj predstavlja za vas homofobija? Katere so najpogostejše oblike homofobije?

(Obkrožite lahko več odgovorov.)

Besedne žaljivke

Ignoriranje

Fizično obračunavanje

Drugo:

5. Kaj je po vašem mnenju največji izvor homofobije? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

Religija

Strah

Sovraštvo

Odpor

Gnus

Odtujenost

Neznanje, nepoučenost

Moralne vrednote

Drugo:

6. Kakšno je vaše stališče do homofobije?

7. Ali ste imeli zaradi svoje spolne usmerjenosti kakšno slabo izkušnjo, ki je ne bi uvrstili kot homofobičen izraz?

8. Ali ste bili kdaj žrtev homofobije?

Da

Ne

9. Koliko ste bili stari, ko ste bili prvič žrtev homofobije?

10 do 15 let

16 do 20 let

21 do 25 let

26 do 30 let

31 do 35 let

36 do 40 let

41 in več let

10. Kje ste bili žrtev homofobije? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

Doma

Na ulici

Šola

Diskoteka

Drugo:

11. Ob katerem delu dneva ste bili žrtev homofobije? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

Čez dan

Zvečer

Ponoči

DOŽIVLJANJE HOMOFOBIE

12. Kakšne oblike homofobije ste doživeli? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

Pretepli so me.

Zmerjali so me.

Metali so razne stvari vame.

Drugim so govorili o meni.

Drugo:

PONOTRANJENA (INTERNALIZIRANA) HOMOFOBIA - VPLIV NA DUŠEVNO ZDRAVJE

13. Ali ste pri sebi opazili pojav ponotranjene (internalizirane) homofobije?

Da

Ne

Ne vem

14. Kako čutite ali ste čutili ponotranjeno (internalizirano) homofobijo? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

Slabo se počutim.

Zanikal/-a sem jo.

Sam/-a sebe sovražim.

Bil/-a sem depresiven/na.

Imel/-a sem nizko samozavest, samozaupanje in samospoštovanje.

Skušal/-a sem narediti samomor.

Bil/-a sem tesnoben.

Imel/-a sem negativne, stresne, žalostne misli in občutke.

Imel/-a sem težave z intimnostjo v partnerskih odnosih.

Drugo:

15. Ali ste imeli kakšen vpliv na duševno zdravje, ki zgoraj ni naštet?

16. Ali vam je ponotranjenje (internaliziranje) homofobije škodovalo?

Da

Ne

17. Ali je dejstvo, da te privlači isti spol, kdaj vplivalo na tvoje duševno zdravje?

Da

Ne

18. Kako ponavadi odreagirate na žaljivke in poniževanja?

19. Ali alkohol in/ali droge uporabljate kot sredstvo, ki vam pomaga presegati lastne strahove in dvome glede svoje spolne usmerjenosti?

Vedno

Včasih

Redko

Nikoli

20. Ali pod vplivom alkohola ali drog lažje in hitreje razkrijete svojo spolno usmerjenost?

Vedno

Včasih

Redko

Nikoli

21. Kdaj se je depresija pri vas začela pojavljati (če se je sploh pojavila)?

V adolescenci

V srednjem obdobju

V poznem obdobju

22. Ali vas zaradi ponotranjene (internalizirane) homofobije ostali izločajo iz družbe?

Da

Ne

Drugo:

UČINKI PONOTRANJENE (INTERNALIZIRANE) HOMOFOBIIJE

23. Ali ste zaradi svoje istospolne usmerjenosti doživeli katere izmed spodaj naštetih učinkov (posledic) ponotranjene (internalizirane) homofobije na homoseksualce? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

Depresija

Psihična zloraba

Družbena izolacija

Tesnoba

Nizka samozavest

Nizko samozaupanje

Nizko samospoštovanje

Samozanikanje

Samomor

Psihološke motnje

Negativne, stresne, žalostne misli in občutki

Težave z intimnostjo v partnerskih odnosih

Tvegano spolno obnašanje, tvegano vedenje (AIDS, menjavanje partnerjev, spolni odnos brez zaščite)

Povečano uživanje alkohola in drog

Nezaščiteni spolni odnosi

Drugo:

24. Kaj menite, kako zunanja okolica vpliva na ponotranjenje (internaliziranje) homofobije pri GLBT-jevski skupnosti?

Nezavedno

Odločujoče

Prisilno

Drugo:

25. Kaj menite, kako ponotranjenje (internaliziranje) homofobije pri GLBT skupnosti vpliva na zunanjo okolico?

Sprejemljivo

GLBT-ji se asimilirajo

Prilagodljivo

GLBT-ji se identificirajo s heteroseksualnim svetom

Drugo:

Intervjuji

1. intervju

Azrael je star 39 let, je učitelj in je istospolno usmerjen. Razkril se je pri 22 letih. Pravi, da sebe kot homoseksualno osebo doživlja pozitivno, kot človeka, ki ima veliko pozitivnih lastnosti. Trenutno se nahaja v zadnji fazi, v zadnji stopnji razkritja (coming out-a), v t. i. integralni fazi. Homofobijo doživlja zelo različno. Zelo pomemben je vpliv okolice, kako ga okolica obravnava, kakšen je odziv iz okolice. Meni, da ga je v preteklosti okolica diskriminirala predvsem zaradi njega samega. Pojav ponotranjene (internalizirane) homofobije je pri sebi opazil. Še dandanes samega sebe včasih, čeprav redko, zavrača, ker je istospolno usmerjen. Sam se glede tega ne počuti v redu. Pred razkritjem je notranjo homofobijo občutil kot slabo, kot nekaj negativnega, na njem so bili opazni negativni telesni znaki, bil je bolan, pomislil je tudi na samomor. Po razkritju pa je imel in ima še danes zadržke, mu je nerodno. Meni, da je bila ravno ponotranjena homofobija kriva za to, da se ni razkril že prej. Najprej se je razkril svoji sestri, potem družini, šele nato širši okolici, prijateljem itd. Na žaljivke in poniževanja odreagira različno. Če gre za neznane osebe, potem se jim običajno izogne, gre mimo, na primer na ulici. Če pa to osebo pozna, jo napelje k temu, da premisli, kaj jo moti pri njemu. Pravi, da gre navadno pri teh osebah za projekcijo. Če oseba ne more sprejeti njegove homoseksualnosti, je to pač njen problem. Če gre za koga drugega, ki ga žali ali ponižuje, se ne izpostavlja. Če pa gre za dijake, ki zmerjajo v šoli na primer druge sošolce/sošolke z žaljivkami kot so npr. »peder«, potem tega dijaka/dijakinjo na hodniku ustavi in se z njim/njo o tem resno, temeljito pogovori. Alkohola in drog ne uporablja kot sredstva, ki bi mu pomagala presegati lastne strahove in dvome glede svoje spolne usmerjenosti. Prav tako pod vplivom alkohola in drog ne razkrije lažje in hitreje svoje spolne usmerjenosti. Depresija se je pri njem že pojavljala, in sicer v obdobju pred razkritjem, predvsem na začetku fakultete. Meni, da ga drugi zaradi ponotranjene homofobije ne izločajo iz družbe, temveč da to počne sam, predvsem zaradi strahu, da ga drugi ne bodo sprejeli. Meni, da GLBT-jevska populacija zaradi ponotranjene homofobije samo sebe izključuje iz večinske, heteroseksualne družbe, ima slabo samopodobo, se ne spoštuje dovolj. Ravno zaradi

notranje homofobije se ni registriralo veliko istospolnih parov. Glede vpliva ponotranjenja homofobije pri GLBT-jevski skupnosti na zunanjo okolico, gospod meni, da če mi same sebe zavračamo, nas potem zavračajo tudi drugi. Pri slabi samopodobi prevladujejo različni obrambni mehanizmi (kompenzacija). Deset let nazaj se na primer o homoseksualnosti še ni govorilo oziroma se ni govorilo v tolikšni meri kot se danes. Osebnost se je v 90. letih boljše počutil, kot se počuti danes. Meni, da se ponotranjene homofobije nihče v celoti ne reši. V Sloveniji je po njegovem mnenju družba vedno bolj tolerantna, vendar je polarizirana (tudi mediji). Glede parad ponosa meni, da okolica pri teh najbolj opazi posameznike, ki pri tem najbolj izstopajo, predvsem zaradi njihove drugačnosti. On se po pomoč zaradi notranje homofobije ni obrnil nikamor, ni se udeležil nobenih skupin, ni obiskoval psihiatra ali poiskal terapevtsko ali GLBT-jevsko pomoč. Takrat ni ravno vedel, kam se obrniti po pomoč, o tem ni razmišljal. Včlanil se je v Roza klub, ki je takrat med drugim veljal tudi za nekakšno obliko samopomoči. Tiste čase je deloval tudi SOS telefon in GALFON, telefon za geje in lezbijke. Tesnobo je doživljal v obdobju pred razkritjem (od srednje šole pa do fakultete). Meni, da mu je bilo osebno najhujše v vojski. Pred svojim razkritjem je imel dvome o istospolni usmerjenosti, o tem, kaj vse homoseksualci čutijo, kako sami sebe skrivajo ipd. Pojavljala se je t. i. kriza identitete. Notranji boji, impulzi od zunaj, pogovori, sestanki Roza kluba – vse to se je odvijalo. Po razkritju pa je sam sebe dojemal pozitivno, imel je namreč veliko podpore v družini. Ponotranjena homofobija se je pri njem v tem obdobju le občasno pojavljala. Glede vpliva (notranje) homofobije na službo meni, da prevladuje neka distanca, predvsem pri profesionalnih odnosih, je istospolna usmerjenost nekaj, kar »poveš čez nekaj časa«. V šoli govori o homofobiji z dijaki neposredno, z učitelji pa težje. Večina jih je sicer »v redu«, pravi. Omenil je tipičen primer ponotranjene homofobije, to je njegov kolega z druge šole, ki je prav tako gej, vendar ga ta, kadarkoli se srečata, noče pozdraviti. *»Ko me zagleda, pravzaprav vidi sebe«*. Po njegovem mnenju je *»vsaka ugotovitev dobra«*. *»Ko imaš težave, potem je potrebno te ozvesti (kje je problem, zakaj se ne sprejemam)«*. Povedal je, da sam vidi napredek.

2. intervju

Senja je stara 44 let, je lezbijka. Kot homoseksualna oseba se seveda doživlja kot drugačno, a tudi zaradi tega na trenutke bolj sproščeno. *»Nekako lažje je zaživeti, ko odvržeš okove notranjih omejitev. Seveda občasno pade samozavest. Najlažje mi je, ko se družim s kolegi iz*

*društva DIH, ko pripotujejo iz Ljubljane v naš kraj. Vsi se mi zdijo v redu, sproščeni,» pravi. Nekoliko manj sproščeno se počuti kot gostja v ljubljanski GLBT-jevski skupnosti, kjer je težišče dejavnosti. Vendar jo vleče tja. Rada bi namreč spoznala nove ljudi, sebi podobne. Ima sicer težave s samopodobo, s telesno težo in psihične težave, ki izvirajo iz drugih virov in vzrokov. Pri dvanajstih, na začetku pubertete, si je zaželela biti deček. Hodila je z dolgim korakom kot fant, rada se je za 'hec' tepla z očetom, bratom, stricem. Bila pa je zelo navezana na mater. Zgodaj, pri trinajstih, se je platonsko zaljubila v učiteljico. Rada je imela fizična dela, kot je prenašanje večjih kamnov, delo v brigadirskih akcijah. Tudi knjige je oboževala in se potapljala v notranji svet ob bratovih LP ploščah. Nasploh ni feminiziran tip osebe, čeprav je zelo občutljiva v duši in krhkega zdravja. Rada je poslušala ljudsko glasbo z ženskimi izvajalkami; stare balade, zapete z ženskim glasom, so jo odnašale v paralelni svet (npr. Istranovo, Sedmino z Melito Dolenc – zdaj se piše Osojnik, angleško folk skupino Pentangle). Tudi Tomaža Pengova. Takrat ji je bilo 15-16 let. Potem se je vse obrnilo. Zavest o tem jo je začela peči po prvi izkušnji. Ni več prenesla fizičnega stika, da se jo kdorkoli dotakne, niti lastna mati, za milimeter. Na avtobusu v gneči, kjer je polno stisnjenih teles, je trpela (v Ljubljani in še danes). Težko se je odprla prijateljicam in sošolkam, da jim je povedala. Kot bi valila kamne. Že od otroštva je rada kratko ostrižena. To ji bo vedno ostalo. Morda ji je istospolnost pomagala k večji sproščenosti, ne ve točno. *»Če izključiš del sebe, ki te moti, ga zanikaš, si zapreš vrata tam, kjer je neka temna soba. In greš dalje. Na tak način to deluje.«*, pravi. Homofobijo že doživlja kot nejevernost njene matere, ki ji skoraj ne verjame (ali ji prvič ni verjela), da je istospolno usmerjena. Doživlja jo kot hud strah. Pred dogodki na ulici, kakršen se je zgodil pred Opnom. Pred obritoglavci. Vsakič, ko odpotuje v Ljubljano, jo je strah, ko jih vidi na ulici. Ponoči, po prireditvah, išče taksi. Doživlja jo kot preiskujoč pogled obritoglavca, medtem ko je sedela pred Monoklom. Kot dejstvo, da je odšla iz neke nevladne organizacije zaradi svoje istospolne usmerjenosti. Da so okrog nje tedaj vsi nekaj »šušljali«. Občutek je imela, da jo zasmehujejo. Da si pred določenimi ljudmi (npr. sorodniki, sošolci) ne upa izgovoriti besed, povezanih s pojmom istospolnost. Da je raje tiho. Da je morala mati očeta obširno prepričevati, ko je rekla, da bo pripeljala punco. Da je pred kratkim slišala nekoga reči, v kaj se je izrodila angleška beseda »gay«, ki je nekoč pomenila vesel, radosten. Da je družbeno sprejemljivo, če nisi gej. Da ji je težko izgovoriti besedo »lezbijka«. Skoraj je ne uporablja. Pravzaprav ji niti ni všeč po zvenu. *»Da te nekateri prepričujejo, da je bolje imeti moškega partnerja«*. Iz vsega, kar je navedla, je seveda opaziti tudi ponotranjeno homofobijo. *»Prvič jo doživljaš, ko se odločaš o svoji istospolni usmerjenosti. In če ne uspeš razčistiti, jo doživljaš ob vsaki večji življenjski odločitvi. Pa tudi, če razčistiš.«*, pravi. Vedno*

so obdobja v življenju, ko si na preizkušnji. Ločitev od partnerja/-ke, npr. *»Ampak živi s tem je lažje, če si v sebi pritrdiš«*. Manj je kamnov ob poti, pod nogami in cmokov v grlu. V odločitvah se najbolj izraža. Očitno stoodstotne odločitve ne obstajajo. Ponotranjeno homofobijo je čutila kot strah in odpor do sebe, odlaganje obiska pri istospolno usmerjenih znancih, prijateljih, obiskov GLBT-jevskih prireditev. *»Kot odločanje za dejanja, ki vodijo v drugo smer. Ah, ne danes. Kdaj drugič, si rečeš. Ali pa kot občutek, da nisem vredna ljubezni. Zelo pogost«*. Glede vpliva ponotranjene homofobije na njeno duševno zdravje je povedala, da je imela hujše težave z duševnim zdravjem. Ampak sama misli, da so bili vzroki drugje, morda že dedni dejavniki, vplivi okolja in življenjskih dogodkov, okoliščin, ki so delovali kot povod za sprožitev motnje. Bila je trikrat na zdravljenju v bolnišnici. Začelo se je pred 22 leti. *»Mislim, da se je bolezen priplazila postopoma v adolescenci, del nje pa so bile tudi težave s samopodobo in z istospolnostjo. Težko sem jo sprejela, ponotranjila. Težko sem povedala. Rabila sem nekaj mesecev za to, veliko trenutkov tišine med pogovori. Tudi zapestje sem rezala. Samo malo, želela sem občutiti bolečino. Ampak večkrat zaporedoma v nekaj tednih«*. Omenila je, da so bili tudi hudi pritiski v šoli, sicer nepovezani s temo. Glede škodovanja ponotranjenja homofobije je povedala, da ne ve, kakšna bi lahko bila. *»Gotovo mi škodi, če nimam dovolj hrbtenice, da se odločim. Živim izolirano življenje. Vsaj do nedavnega sem ga. Po slabi izkušnji nimam poguma. Raje sem sama.«*, trdi. Na žaljivke in poniževanja reagira mirno pred tujci, burno pred starši. Njen značaj je obrnjen vase, raje sebe nažira, kot da bi reagirala. Običajno ima težave s samospoštovanjem. Nesamozavestna je. Zunaj se morda obrne proč ali pogleda v tla. Potem se seveda obremenjuje. Tudi pobegne, se skrije (če je mogoče). Pravi da alkohol in droge ne uporablja kot sredstva, ki bi ji pomagala presegati lastne strahove in dvome glede njene spolne usmerjenosti. *»To je veljalo v preteklosti, v adolescenci. Od takrat nisem ničesar več poskusila. Sem abstinent. Alkohola sem se posluževala, mladostna iskanja. Vsekakor sem takrat odganjala dvome. In skoraj uživala v duševni bolečini.«*, pravi. Prav tako pod vplivom alkohola ali drog svoje spolne usmerjenosti ne razkrije lažje in hitreje, saj je to pri njej veljalo bolj za preteklost (predvsem glede pijače). Sedaj ne poskuša več. Depresija se je pri njej začela pojavljati tam nekje pri 15-16 letih. Nato jo je potrdila osnovna psih. diagnoza pri 22 letih in jo dolgo spremljala. Leta 2003 je imela ponovitev akutne faze bolezni, ki je trajala eno leto. Ves ta čas je bila tudi depresivna. Pa takrat, ko jo je zapustila partnerka, pred dvema letoma. Ne ve, ali jo zaradi ponotranjene homofobije ostali izločajo iz družbe. Morda istospolni ljudje, pravi. *»Nisem imela tako močnega tovrstnega občutka. Razlogi, da sem izločena iz družbe, so v moji siceršnji drugačnosti in diagnozi. Vsekakor so posledice zdravljenja vidne na meni. Že v splošnem*

zdravstvenem stanju. *Ne obtožujem istospolnosti za svojo izključenost*«. Glede vpliva zunanje okolice na ponotranjenje homofobije trdi, da imajo mediji močan vpliv, pa potem razne protikampanje, cerkev, starši in različne družbene norme o tem, kaj je normalno in družbeno zaželeno. Starši prinašajo družbene norme v dom. *»Mi jih poskušamo kršiti, tudi s svojo istospolnostjo... V šoli nas učijo, kaj je družbeno sprejemljivo. Govora je o deviacijah, ljudje zmerjajo druge s pedri ipd.*«. Vse to pusti v otroški duši pečat. Meni, da se ga je težko v odrasli dobi znebiti in sprejeti sebe kot »odklonski element« v družbi. *»Zakaj je, recimo, Galunič tiho? Klasičen primer ponotranjene homofobije: Haider. Bolj je sprejemljivo, če imaš službo in v njej govoriš o partnerju nasprotnega spola. Lažje napreduješ v službi. Bog ne daj, da pridejo na dan kaka službena spogledovanja itd.*«. Glede vpliva ponotranjenja homofobije na zunanjo okolico pravi, da predvideva, da lahko v okolici pade podpora GLBT-jevski skupnosti, če se ne zavzemajo dovolj jasno za svoja stališča. *»Lahko izpademo nesamozavestni*«. Težave s ponotranjeno homofobijo je imela tudi zato, ker je bila njena partnerka sprva heteroseksualno usmerjena, preden jo je spoznala. Že to je pomenilo spopade z njeno lastno ponotranjeno homofobijo, znotraj nje in med njima. *»Ona je npr. težko sprejela dejstvo, kaj je postala. Sama sem imela težave morda med »coming out-om«, tiste mesece izpovedovanja v obdobju adolescence. Pozneje pa spet*«. Rešila se je je tako, da se je končno izpovedala. *»O drugih strategijah bi v lastnem primeru težko pisala. Morda to, da sem hodila na srečanja DIH-a, občasno drugam, na literarna srečanja ipd. Z nekom sem si skozi leta tudi dopisovala, kar mi je bilo v pomoč. Da sem se podala v družbo sebi enakih. Da so v mojem kraju ustanovili enoto društva DIH. Da sem prevajala knjige z istospolno tematiko in se tako 'outirala' v javnosti. Dvakrat sem brala na GLBT-jevskih javnih literarnih branjih. Da so mi nekateri odprli svet meni enakih,*« pravi. Pred razkritjem je bilo s ponotranjeno homofobijo mučno. Mučno, ker je nekaj doživela in tega ni znala umestiti. Mučno, ker ni vedela, kaj bi s svojimi emocijami. Ker se je počutila posebno. Mislila je, da je nihče ne bo razumel, da jo bodo obsojali. Ker je čutila, da se ji je zgodilo nekaj, česar ne bi vsak sprejemal. *»Ker so se notranji pritiski kopičili, so sčasoma zahtevali izhod, nek ventil, kot ekonom lonec*«. Po razkritju ji je bilo lažje. *»Seveda obstajajo različne vrste razkritja: prijateljem, staršem, v službi, v širši javnosti,*« pravi. Delno je doživela tudi zadnjo obliko (ali vsaj znotraj GLBT-jevske skupnosti), s prevodi in branji. *»Potem se ti zdi, da lažje najdeš sebi enake, prej jih pa nikjer ni. Vsi so izključeni iz tvoje »igre*«. Vsi te zavračajo. Vsi imajo svoj krog prijateljev, v katerega ne sodiš. Lahko jih samo opazuješ, z razdalje«. Ponotranjena homofobija je močnejša pred razkritjem. *»Potem se prilagodiš svoji novi podobi (ali samopodobi), si skladnejši sam s seboj. V harmoniji, bi lahko rekli. Čeprav se dvomi še pojavljajo. Začneš*

pripadati novemu 'getu',« trdi. Tudi tesnobo je doživela in najhujša je bila pred njenim razkritjem. Sedaj jo doživlja v manjši meri ali iz drugih razlogov. Doživlja jo tudi, ko se družijo z GLBT-jevske osebam, ki jih ne pozna dobro, pred prireditvami ali v drugem kraju. »Kjer so vsi povezani in se dobro poznajo med seboj (ali je tak vsaj vtis). Se pravi, sem spet 'outsider',« trdi. Nizko samozavest, samozaupanje in samospoštovanje je prav tako občutila. »Nasploh so to značilnosti, ki od nekdaj veljajo zame. Občasno se pojavljajo v povezavi s tematiko, v razmišljanjih o svojem položaju, pojavljanju pred ostalimi ljudmi,« meni. Pravi, da obiskuje psihiatra, tudi psihologa je obiskovala veliko let. V devetdesetih letih se je udeleževala feministične skupine Modra, enkrat je bila pri Kasandri, nekajkrat v Monoklu in v Cafe Opnu, je večletna članica DIH-a Obala (kjer je tudi eno leto vodila obalno skupino), tam pa so imeli podobno skupino, kjer so obravnavali različne GLBT-jevske teme – tudi v lastnem kraju. Tudi drugih samopomočnih skupin, ki niso povezane z GLBT-jevske tematiko, se je udeleževala. Obrnila se je na Roza alarm, vendar ni želela stikov po prijavi. Doživela je namreč nasilje (v istospolnem partnerskem odnosu). Je članica društev za duševno zdravje Ozare in Šenta, kjer je deležna opore in pomoči, tudi v obliki razgovorov, pogovorov in druženj. Obiskovala je tudi društvo Altra. Pravi, da je v teoriji gotovo potrebno zadevo globlje in obsežneje raziskati, ter uporabiti pridobljeno znanje v praksi, za izboljšanje razmer. »Predvsem bi morali delovati v smeri odpravljanja nasilja zaradi homofobije, tako običajne kot ponotranjene. Prav tako v smeri sprejemanja drugačnosti v družbi, s čimer se tudi ponotranjena homofobija lahko zmanjša ter je posledično manj težav psihične narave ali kratkih stikov v odnosih s soljudmi, bližnjimi, na ulici,« zatrjuje. Na vprašanje, kako ponotranjena homofobija deluje na človeka, je povedala, da deluje destruktivno, inhibitorno. »Postaneš nesproščen, zavrt. Ustvarja blokado v delovanju, razmišljanju, čustvovanju in pri ustvarjalnosti. Poskušaš biti neiskren do sebe in si v večnem konfliktu«. Meni, da lahko povzroča tudi avtodestruktivno vedenje, samopoškodbe, poskuse samomora. Izolacijo. »Večno lebdiš nekje sredi odločitve in ne moreš sam sebi pritrditi, si potrditi lastne vrednosti, si urediti življenje v zeleni smeri«. Glede vpliva ponotranjene homofobije na službe (s tem nima v mislih službe kot zaposlitve; vsekakor je v službi – pri zaposlitvi - zaznati vpliv (ponotranjene ali manj) homofobije sodelavcev in vodij, ki je lahko odločilnega pomena za prekinitev delovnega razmerja, s to pozicijo se obremenjuješ, doživljaš šikaniranja); izpostavi predvsem to, da bi službe (kot so npr. socialne službe, GLBT-jevske organizacije, terapeuti...) morali razumeti psihično tveganje, ki ga le-ta povzroča. Morda zaradi vpliva ponotranjene homofobije premalo delujejo v smeri pomoči GLBT-jevski skupnosti in posameznikom tudi v smislu urejanja njihovega statusa. »Morda bi bilo potrebno ustanoviti

več posvetovalnic v okviru društev ali celo institucij, tudi v drugih krajih po Sloveniji, manj centralizirano. Razdalja pogosto prepreči obisk pri svetovalcu. GLBT-jevske dejavnosti bi morale biti manj centralizirane, saj so težko dostopne. V drugih krajih je marsikdo, ki živi v izolaciji,» še pravi.

3. Intervju

Ana je stara 30 let. Sama je drugače razkrita (outirana) biseksualka. S svojo spolno usmerjenostjo se je sprijaznila pri svojih 20-ih letih. To dejstvo o sebi je ni presenetilo, niti ni imela občutka sramu. To je dojemala kot povsem naravno, k pozitivnemu pristopu je verjetno pripomogla tudi Legebitra, društvo, ki se ukvarja z mladimi do 26. leta starosti, ki so homoseksualno usmerjeni (se pravi z geji, lezbijkami, biseksualci ter transseksualci). Čeprav nikoli ni hodila tja ali kontaktirala Legebitre, je prebirala članke na njihovi spletni strani, kar jo je le še utrdilo v njenem prepričanju, da je čisto »ok« in »normalna«, čeprav je drugačna. Kot biseksualka oz. istospolno usmerjena na splošno ni imela težav, v smislu integracije v družbo. Njen življenjski stil je tak, kot bi ga verjetno imela tudi, če bi bila heteroseksualno usmerjena. Spolno usmerjenost dojema kot le del človekove osebnosti in ne kot njen prevladujoč del. Homofobijo dojema kot družbeni predsodek, ki je prirojen in ki ga takšni ljudje niso bili sposobni preseči v smislu odprtosti do drugačnih. Po njenem mnenju gre za obsojanje drugega na podlagi neke značilnosti, ki jo taka oseba dojema kot nesprejemljivo, »nenormalno«, celo gnusno. Homofobija se lahko kaže verbalno z žaljivkami, fizično pa s pretepi oz. z agresivnim pristopom do istospolno usmerjene osebe. »Sama raje uporabljam kratico 'lgbt' (lezbijke, geji, biseksualci, transseksualci) ali pa kar 'queer' (ang.), ki zajame vse spolne usmerjenosti, ki niso heteroseksualne,« pravi. Pojava ponotranjene homofobije pri sebi še ni opazila. Že zgodaj je opazila, da jo privlačijo tudi ženske. V 1. razredu OŠ je bila zaljubljena v učiteljico oz. ji je bila ta zelo všeč. Tekom celotnega izobraževanja v OŠ-u je imela še nekaj priljubljenih učiteljic in učiteljev, v katere je bila zaljubljena. To se je nadaljevalo še v srednji šoli, kjer ji je bila vsa 4 leta všeč profesorica za matematiko. Poleg nje pa še njen sošolec. V obdobju odraščanja oz. nekako ob zaključku gimnazije, je pri sebi sprejela dejstvo, da je najverjetne biseksualka. Nato se je zapletla v nekaj lezbičnih zvez in se poimenovala za lezbijko. Ko pa se je prvič zares zaljubila v moškega in z njim tudi začela resno razmerje, si je dokončno priznala, da je biseksualka (pri 24-ih), ki jo v večji meri privlačijo ženske, čeprav sta ji oba spola všeč, oba sta ji spolno privlačna. Imela je 2 'coming out-a', sprva kot lezbijka, nato še kot biseksualka. S tem pa se je sprijaznila že zelo zgodaj.

»Že kot 12-letnica sem v svoj dnevnik pisala sanjarjenja v zvezi z obema spoloma, zato lahko z gotovostjo trdim, da se ponotranjena homofobija pri meni ni pojavila,« dodaja. Ponotranjene homofobije sama ni občutila, si pa lahko predstavlja, kako delujejo takšne osebe. Meni, da gre za nesprejemanje samega sebe kot istospolne osebe. Kot 'queer-a'. Takšna oseba doživlja občutke krivde, ker je »drugačna«, in misli, da zaradi tega ne bo našla primerne družbe, kasneje službe. Morda celo občuti to kot »prekletstvo«, kot oviro, da ne bo zmogla doseči zastavljenih ciljev v svojem življenju. Gre predvsem za potenciran strah, za naše predstave o tem, kako 'queer' zaradi lastne usmerjenosti ne bo dosegel zelenega, ker mu bodo stali nasproti bodisi ljudje bodisi »okoliščine«. Že sam izraz homo-fobija govori o fobiji. Pri fobijah pa gre vedno za pretiran (potenciran) strah pred nečim. Ta strah nas lahko povsem ohromi in loči od realnosti. Takšna oseba se zelo pogosto povsem izolira, je nezaupljiva, nima prijateljev (ali le enega, ki mu lahko o tem pove). Ponotranjena homofobija na njeno duševno zdravje ni vplivala. Zaradi svoje spolne usmerjenosti ni imela duševnih težav. Ima pa kolegico, znanko, ki ji vir vseh njenih težav predstavlja ravno njena spolna usmerjenost, češ da zaradi nje ne zmore najti ustreznega partnerja (oz. partnerke), da se mora skrivati v javnosti, kadar je v homoseksualni družbi, ker jo je strah, da je kdo ne bi povezal s 'queerji'. Svoje strahove nevede projicira na druge, ker pričakuje, da se bodo drugi (torej, heteroseksualci) obnašali do nje neustrezno, jo obsojali, zavračali. »Kar se njenega duševnega zdravja tiče, bi rekla, da je ta njen pretiran strah vplival nanjo v tej meri, da se zelo težko zaupa komu, ima par prijateljev, ki so ravno tako asocialni kot je ona sama, živi v nenehnem strahu, napetosti, da jo odkrijejo,« dodaja. Njeni znanki je ponotranjena homofobija in tudi samo ponotranjenje zagotovo škodovalo, saj to vpliva tudi na kvaliteto življenja. »Zagotovo ni zdravo skrivati se med štirimi stenami in ne živeti svojih potencialov v hobijih, druženju in podobno«. Na žaljivke in poniževanja odreagira različno. »V res odkriti meri sem jih doživela samo od ene osebe – to je moje mame, ki se s tem še zdaj ne more sprijazniti,« pravi. Seveda žaljivke in ponižanja marsikoga prizadenejo. Tudi njej ni všeč, kadar prebere kakšno žaljivko na internetu ali v časopisu, pa vendar se trudi, da tega ne poudarja. »Namreč vedno se bodo našli ljudje, ki bodo a priori zelo proti temu, ki jih ne bodo zanimali argumenti, ki bodo zelo čustveno reagirali (kot recimo kristjani s svojo kampanjo Ponosen, da imam očka in mamico). Takšnim ljudem ne moremo odpirati oči, ker jih niti ne želijo. Mislijo, da je tisto življenje, ki ga živijo, edino resnično in edino pravilno,« dodaja. Kadar pa kdo izmed njenih bližnjih govori žaljivo o 'queerjih', pa ga/jo povabi v dialog, kjer argumentirano skuša »odpreti oči« sogovorniku. Ga soočiti z njegovimi strahovi in z nerazumevanjem. Nikoli ni tiho v takih primerih. Skuša pa tudi obenem ne preveč burno reagirati. Če pa žaljivke izreče kdo, ki ga ne

pozna, pa samo ignorira. Alkohola ali drugih substanc nikoli ni izrabljala. Nekako dvomi, da tudi 'queerji', ki imajo težave z lastno spolno usmerjenostjo posegajo po teh, vsaj tisti ne, ki jih ona pozna ali pa je slišala zanje. *»Če imajo nekatere osebe psihične težave pa so obenem tudi 'queer-i', jih imajo zato, ker imajo psihične težave že od prej – ne zaradi tega,«* poudarja. Sama zelo redko pije alkohol, pa še takrat nikoli do opitosti. O svoji spolni usmerjenosti pove takrat, ko sama začuti, da je to potrebno, oz. če sama želi povedati. Npr., ko je imela punco, je pač povedala, da ima punco – ni čutila nobene potrebe, da punco »spremeni« v fanta. Depresija se pri njej osebno nikoli ni pojavila. Sama misli, da je problem ponotranjene homofobije predvsem v bremenu, ki si ga taka oseba naloži sama na svoja ramena. Je pa seveda težje komunicirati s takšno osebo, ki se ne sprejema, ki morda celo misli, da je to greh, ki je izredno nesamozavestna in črnogleda. Ampak takšna je glede vsega, kar jo obdaja. Ker je pač prepričana, da je njena spolna usmerjenost vir njenih težav. *»Vsaj takšne so moje izkušnje s takšnimi ljudmi«*. Zunanja okolica po njenem mnenju na ponotranjenje homofobije *»vpliva v tolikšni meri, kolikor si dopustimo, da vpliva«*. Se pravi nekdo, ki še nima občutka za sebe, za to, kdo ali kaj je, nekdo, ki še nima izoblikovane svoje identitete, je bolj vodljiv, kadar v medijih prebere kakšno negativno kritiko o 'queerjih' oz. 'lgbt-jih'. Tu je seveda še vzgoja staršev pa šole. In tisti, ki misli, da je homoseksualec »nenormalen«, misli podobno tudi za ostale marginalizirane skupine, za Rome, invalide ipd. *»Za moje pojme je najvažnejša prav vzgoja doma. Potem te ostali zunanji vplivi veliko manj dosežejo in vplivajo nate,«* pravi. Ponotranjenje homofobije na zunanjo okolico pa po njenem mnenju vpliva morda bolj v tem, kako se takšna oseba obnaša navzven: če je le-ta nesamozavestna, bolj tiha ali pa se ne zna postaviti zase. *»Mislim, da takšne osebe to itak tiščijo v sebi in na zunanjo okolico ne vplivajo kaj dosti – bolj obratno«*. Kot je že prej omenila, se notranja homofobija pri njej ni pojavila. *»Pri ostalih«, pravi, »ki imajo težave s tem, pa se je verjetno ne rešijo toliko časa, dokler si sami ne priznajo, da imajo zaradi tega problem in dokler si ne poiščejo ustrezne pomoči v obliki psihologa, psihiatra ali psihoterapevta«*. Glede ponotranjene homofobije v obdobju pred in po razkritju pri njej ni bilo razlike. *»Verjetno pa si oseba, ki ima težave s tem, po razkritju na neki način oddahne,«* dodaja. Edine težave, ki jih je imela zaradi svoje spolne usmerjenosti, so bile v odnosu z njeno mamo. Ker ji je dokaj jasno dala vedeti, da se ne bo spremenila samo zaradi njenega odklonilnega mnenja, sta se o tem enostavno nehali pogovarjati. Tudi ko je bila v istospolnem razmerju, se je pogovorom o tem, kam gresta s partnerko, izogibala. *»Glede svoje spolne usmerjenosti tesnobo morda občasno doživljam, kadar grem ven, v K4 ali na Metelkovo žurat. Ampak to v smislu, da me ne bi zaradi tega kdo napadel ali me kako drugače ogrozil, nima pa to veze s tem, kako jaz sebe dojemam«*. Nizko

samozavest, samozaupanje in samospoštovanje je čutila samo še čisto na začetku svojega 'coming-out-a', ko se je morala izseliti iz svojega stanovanja, si poiskati službo ipd. Bilo je prehodno. Na srečo je imela okoli sebe ljudi, ki so ji stali ob strani. Glede udeleževanja v dejavnostih kakšnih skupin ali kakšnih drugih oblik pomoči je omenila, da je hodila na lgbt-jevska srečanja v društvo DIH (Društvo za integracijo homoseksualnosti), kjer so se pogovarjali o tem (o 'coming-outu', o posledicah in o občutkih), pa tudi o drugi rečeh. *»Moram povedati, da mi je dosti pomagalo. Dobro je vedeti, da nisi sam v tem, da je tvoja zgodba skorajda identična tudi ostalim in dobro je vedeti, da te sprejemajo, da nisi »čuden«, če si drugačen. Se lažje sprostiš. Morda mi je to pomagalo, da kasneje nisem imela težav s samosprejemanjem. Hodila sem pa na DIH, v društvo za integracijo homoseksualnosti,«* pravi. Sama pravi, da je definitivno zelo pozitivno, da obstajajo raznorazne oblike pomoči, da takrat, ko se s tem delom samega sebe soočaš, imaš socialno podporo, kamor se lahko obrneš, se izpoveš. Meni, da ponotranjena homofobija na človeka deluje v obliki izoliranosti, občutkov krivde, nesamozavesti, nezaupanja do sebe in do drugih, apatiji, pesimizmu, občutku neustreznosti in podobno. Glede vpliva ponotranjene homofobije na službe meni, da večina ljudi v službah ne želi govoriti o tem, niti ne o zasebnosti, žal pa je pogostokrat tako, da se med odmori klepeta o tem in onem, in prej ali slej se naslovi to vprašanje tudi nate. *»Jaz se skušam kar najbolj distancirati od zasebnih pogovorov v službi, ker to so same čveke, opravljanje. Razen, če se s kom res dobro ne ujameš in mu zaupaš,«* meni. Pravi da se dogaja, žal ne tako redko, da te lahko tudi na podlagi spolne usmerjenosti »šikanirajo«, čeprav te lahko šikanirajo tudi zaradi marsičesa drugega. *»Vsak mora sam pri sebi ugotoviti, koliko sebe bo pustil v službi. Pomembni so dobri odnosi med sodelavci, ampak zasebnost nekoga definitivno ne spada med pogoje za dobre odnose,«* dodaja. Je pa potrebno upoštevati še ljudi, ki niso razkriti, vendar pa nimajo težav s samosprejemanjem. *»Pač, ne želijo razkrivati svoje zasebnosti. To ne pomeni, da lažejo, ampak da pač tega dela sebe ne delijo z vsakim. To je pravica vsakega posameznika in jaz tega ne obsojam. Zasebnost in intimnost naj bo rezervirana za res bližnje osebe (ne nujno starše in sorodstvo), ki jim zaupamo, s katerimi smo sproščeni in ki se vzajemno spoštujemo,«* meni. *»Roko na srce, zato ker se bo nekdo 'outiral' v službi, ne bo dobil povišice, ne bo si pridobil naklonjenosti šefa, njegovo delo ostane nespremenjeno. V službi preživimo 8 ur dnevno (nekateri več, drugi manj) in jo je treba strogo ločiti od svojega preostalega življenja,«* še dodaja.
